

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 09140

IDISHE GESHIKHT E IN
ROMANEN UN ERTSEHLUNGEN

Samson Erdberg

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אידישע געשיכטע

אין

ראמאנען און
ערצעהלונגען

מבחרות לבית הוד

לויט הערמאן רעקענדארף און א. ש. פרידבערג

פון ש. ערדבערג

צווייטער באנד

ניו יארק, תרפ"ד

1924

Copyright, 1924, by S. Erdberg.
All Rights Reserved.

אינהאלט:

חורבן ירושלים

תורבן ירושלים

דריי יאָהר זענען אוועק נאָך דעם גרויסען, שרעקליכען חורבן פון אידישען לאַנד און גאָט'ס צאָרן איז נאָך נישט געשטילט. מען זעהט נאָך דעם רויד פון דער פעסטונג מסרת, די לעצטע פעסטונג וואו די אידישע העלדען האָבען געקעמפט פאר'ן הייליגען לאַנד. די טויטע קערפערס פון די אידען וואָלגען זיך אויף די גאָסען און קיינער באַגראַבט זיי נישט.

ס'איז וואוילער די טויטע פון די לעבעדיגע. די טויטע ליגען אויף דער ערד, וואָס זיי האָבען געקעמפט פאר איהר ביז זייער לעצטען אטעם. די לעבעדיגע ווערען אָבער אוועקגעשלעפט אין פרעמדע לענדער. און די גוים קוקען שפּאַטיש אויף זיי.

די אידישע העלדען וואָס האָבען געוויזען זייער גבורה און מוטא אין די מלחמות מיט די ווילדע מענשען ווערען איצט געשלידערט פאר ווילדע חיות. די חיות צורייסען זיי און די גוים זעהען דאָס אידישע אונגליק און לאַכען.

ערגער און ביטערער איז דער גורל פון די אידען וואָס ווערען פערקויפט צו די גוים פאר אייביגע שקלאַפען. אין אלע עקען וועלט ווערען זיי צושפרייט און פערקויפט פאר שקלאַפען צו מאַן שווערע ארבייט, גראַבען אין די מינעס און ארבייטען אין ציגעל און ליים.

ווי שרעקליך עס איז דאָס אונגליק פון די, וואָס די ווילדע חיות צורייסען זיי, איז זיי אָבער בעסער פון די שקלאַפען. דער טויט לייזט זיי אויס פון די פיין. די שקלאַ פון ווערען אָבער שטענדיג גרויזאָם געפייניגט פון זייערע

העררען, וואָס זענען ווילדער פון די חיות אין וואַלד.
שרעקליכער און אונערטרעגליך איז דאָס לעבען פון דאָס
ביסעל אידען, וואָס איז איבערגעבליבען אין הייליגען לאַנד.
זייער עלענד און פיין איז גרעסער ווי די צרות פון די פער-
קויפטע צו קנעכטשאַפט.

עלענט און איינזאַם זיצען זיי. ווי די עלענטע זאָנען
אויפ'ן פעלד, וואָס זענען איבערגעבליבען נאָך'ן שניט. זיי
האַבען נישט קיין לאַנד, נישט קיין שטאָדט, קיין פאַמיליע
און קיין הויז, דאָס פאַלק און דאָס לאַנד איז חרוב און פער-
וויסט. אלץ האָט דער בייזער ווינט אַוועקגעטראָגען. אלץ
האַט דער גרויזאַמער פיינד פערטיליגט און אַבגעווישט.

די שרעקליכע ליידען פון טויט, די גרויזאַמע פיין פון
קנעכטשאַפט זענען גרינגער פון די מורא'דיגע, העלישע
יסורים, וואָס דאָס ביסעל אידען, וואָס איז געבליבען אין
פערוויסטען לאַנד, שטעהט אויס יעדע רגע פון טאָג.

ווי שטאַטענס וואָגלען זיי אויף דער טרויריגער וויסטער
ערד און שלאָגען זיך אָן אן די טויטע ביינער פון זייערע
עלטערן און ברידער, די ליעבע ביינער, וואָס וואַלגען זיך
אויף אַלע וועגען און אַלע גאַסען.

אַנגעהויבען האָט זיך דאָס אונגליק נאָך מיט יאָהרען
צוריק. דעם טאָג, ווען עס האָבען די חשמונאים ברידער זיך
אַנגעהויבען ארומרייסען איבער דעם טראָהן, און זיי האָבען
אריינגעבראַכט די רוימער נאָך ירושלים, האָט זיך אָנגע-
פאנגען דער גרויסער חורבן. דורך זיי האָט רוים אָנגעהויבען
בעהערשען דאס אידישע לאַנד און דורך רוים איז חורדום,
דער גרויזאַמער, געוואָרען מלך איבער די אידען און ער האָט
געפייניגט די אידען און זיי אָנגעטאָן שרעקליכע צרות.

חורדום האָט אויסגעגאַסען זיין גרויזאַמען צאָרן אויף
דער חשמונאים פאַמיליע און זי אַבגעווישט פון דער ערד. זיין
דורשט נאָך בלוט איז קיינמאַל נישט געוואָרען געזעמיגט.
ער האָט זיינע אייגענע קינדער אומגעבראַכט. ער האָט גע-
האַט עטליכע ווייבער און די ווייבער האָבען איהם געבוירען
אַ סך קינדער, האָט ער דאָס רוב פון זיינע קינדער געלאָזט
טויטען.

מרים, די חשמונאית, וואָס ער האָט דערמאָרדעט און דערנאָך האָט ער זיין גאָנץ לעבען געקלאָגט נאָך איהר, האָט איהם איבערגעלאָזט צוויי וואונדער־שעהנע זיהן. אלכסנדר און אריסתובל. זיי זענען געווען געראַטען אין זייער מוטער גרים מיט זייער שעהנקייט און איידעלקייט. הורדוס האָט זיי אוועקגעשיקט נאָך רוים אין הויף פון אימפעראַטאָר אויגוסטוס און דאָרט זענען זיי דערצויגען גע־וואָרען אַלס העלדישע קריעגס־פיהרער.

אז זיי האָבען זיך אומגעקערט נאָך ירושלים האָט דאָס פאַלק זיי אויפגענומען מיט גרויס פרייד. דאָס פאַלק האָט געקוקט אויף זיי ווי אויף די יורשים פון דעם אידישען טראָהן.

אנטיפּאָטאַר, הורדוס'עם עלטסטער זוהן פון אן אדומ'י־שע פרוי. האָט אָבער געוואָלט ירש'נען די קרוין און ער האָט זיינע ברידער, די קינדער פון מרים די חשמונאית, געהאַטט ווי דעם טויט. ער האָט געזעהן ווי בעליעבט זיי זענען ביים פאַלק און געוואוסט, אז ביי זייער לעבען וועט ער נישט זיין דער יורש פון מלוכה.

די שרעקליכע שלומית, הורדוס'עם שוועסטער, איז איהם געקומען צו הילף. זי האָט אויסגעטראַכט אַ בלבלאָ אויף די חשמונאים פרינצען, אז זיי ווילען טויטען הורדוס'ען און נעמען נקמה פאר'ן טויט פון זייער מוטער מרים.

שלומית און אַנטיפּאָטאַר האָבען דערצעהלט דעם פאַל־שען בלבלאָ הורדוס'ען. דער ווילדער קעניג האָט דאָס גע־גלויבט און געשמעלט זיינע צוויי זיהן צום געריכט. ער אליין איז אַרויסגעטראַטען אלס בעשולדיגער און ער האָט בעפוי־לען די ריכטער צו פּעראורטיילען זיי צום טויט.

אלכסנדר און אריסתובל האָבען געהאַט דעם זעלבען ביטערן גורל וואָס זייער מוטער מרים. אין אַלט־שומרון האָט הורדוס אויסגעפיהרט אויף זיי דעם טויט־אורטייל, און ער האָט בעשטימט דעם ווילדען אַנטיפּאָטאַר אלס יורש פון דער קרוין.

אַנטיפּאָטאַר'ס פרייד האָט נישט געדויערט לאַנג. אין הורדוס'עם הויף איז ענטדעקט געוואָרען אַ פּערשווערונג, וואָס אַנטיפּאָטאַר האָט געמאַכט צו פּערגיפטען הורדוס'ען.

הוררום האָט געשמעלט אנטיפאטאר'ן צום געריכט און גע-
הייסען איהם פער'משפט'ן צום טויט. ער האָט זיך אבער
נישט געאייילט איהם אומצוברענגען און האָט איהם געהאל-
טען אין תפיסה. הוררום האָט אויך דערמאָרדעט זיין ברוד-
דער פראָרעס, אזוי האָט דער גרויזאָמער הוררום געהאלטען
אין איין פערניסען בלוט און זיין בלוטדורשטיגקייט איז
נישט געוואָרען געזעמיגט. ער האָט פערנאָסען אייגען און
פרעמד בלוט.

ער האָט חתונה געהאָט מיט מרים די צווייטע. זי האָט
איהם געבוירען א זוהן הוררום. זי איז געווען די טאָכטער
פון שמעון דער ביתוס'ער. הוררום האָט געמאָכט זיין שווער
שמעון פאר כהן גדול. און דעמאָלט האָבען די ביתוס'ער און
צדוקים געקראָגען די מאַכט און זענען געוואָרען די פיהרער
אין דער רענירונג און אמונה.

אין דער צייט ווען די חכמים זענען געזעסען אין בית-
המדרש און געלערנט די תורה, האָבען די צדוקים גאָנץ אָפּען
פערשוועכט די וועגען פון דער תורה. די מעהרסטע אריס-
טאָקראַטען און עשירים האָבען געהאלטען מיט זיי און גע-
גאָנגען אין די וועגען פון די גוים און זיך געפיהרט ווי די
גריכען און די רוימער.

איין גוטע זאך האָט הוררום געטאָן אין זיין לעבען. ער
האָט איבערגעבויט דאָס בית המקדש. ער האָט דאָס געטאָן
געפעלען צו ווערען ביים פאָלק. ער האָט בעפוילען דאָס בית
המקדש זאָל געבויט ווערן אזוי ווי די פרומע, די פרושים
וועלען הייסען.

דאָס בית המקדש איז געווען אַלט און צו קליין פאר די
אַלע אידען וואָס זענען געקומען עולה רגל זיין, האָט ער
פערברייטערט דעם "הר הבית" און נישט געשפאָרט קיין
גאָלד דאָס איבערגעבויטע בית המקדש זאָל זיין גרעסער און
שענער.

צעהן יאָהר האָט געדויערט דאָס בויען פון בית המקדש.
איבער צעהן טויזענט אַרבייטער און גרויסע קינסטלער האָ-
בען געאַרבייט ביים בנין און דאָס איבערגעבויטע בית-
המקדש האָט מיט זיין וואונדערליכער שענהנקייט איבער-
ראַשט אַלעמען. די ווענט האָט ער געמאָכט פון מאַרמאר-

שמיין און בעדעקט מיט גאָלד. דאָס בית המקדש איז מיעל
שענער געווען פון פריהעריגען. דאָס פּאָלק און ים חכמים
האָבען יך שטאַרק געפרעהט דערמיט און געהאַט גרויס הגאָה
וואָס דאָס שעהנקהייט פון בית המקדש ש'ט אויף דער וואַלט
און זיי זענען גרייט געווען מוחל זיין דעם ווילדען הורדוס'ן
זיינע פערברעכענס. זיי האָבען איהם געוואָלט דאָס פערדע-
כענען אלס פערנעבונג פאר'ן בלוט וואָס ער האָט פער-
נאָסען.

האָט ער אָבער זיי באַלד דערצאָרנט ווידער. ער האָט
נטלאָזט בויען געביידעס אין דער הייליגער שטאָדט צו גע-
פינען חן ביי די רוימער. ער האָט געבויעט אין ירושלים אַ
גרויס טעמפל און הינטער'ן שטאָדט אן אמפּיטעמפל —
א צירק. ער האָט איינגעפיהרט די רוימישע שפּילערייען מיט
ווילדע תיות און גלאַדיאטארען. דאָס איז געווען געגען איר
דישען גייסט און די אידען האָבען איהם שרעקליך געהאַסט
דערפאַר.

צעהן פרומע אידען האָבען זיך געגרייט צו טויטען
הורדוס'ען, ווען ער וועט זיין אין צירק ביי א שפּיעל. הורדוס
האָט זיך דאָס דערוואוסט און די פרומע אידען האָבען בע-
צאָהלט מיט זייער לעבען.

ער האָט אוועקגעשטעלט דעם רוימישען אדלער ביים
אריינגאנג פון בית המקדש און די שנאה פון די אידען צו
הורדוס'ען איז געוואַקסען פון טאָג צו טאָג. ער האָט גע-
וואוסט, אז ער איז נישט זיכער מיט'ן לעבען, האָט ער זיך
אַרומגערינגעלט מיט אַ לייב-גווארדיע פון גוים, גערמאַנער
און נאָליער.

קענענאיבער דעם היכל האָט ער צום אַנדענקען פון זיין
בעשיצער אַנטאָניוס געבויעט די פעסטונג אַנטאָניא. אויף דער
פעסטונג האָט ער אויסגעבויעט זעהר הויכע טורעמס, העכער
פון בית המקדש. אין די טורעמס האָט ער אוועקגעשטעלט
גוי'שע סאלדאַטען, זיי זאָלען בעוואַכען דאָס בית המקדש
און זעהן, וואָס די אידען טוען אינווייניג. אין אייגעם
פון די טורעמס האָט ער שטענדיג געהאַלטען די הייליגע
קליידער פון כהן גדול פאר א משכון, נאָר ערב יום-טוב האָט

ער זיי ארויסגעגעבען צו טאָן די עבודה, און מוצאי יום-טוב צוריקגענומען.

ער האָט בעשטימט דעם כהן גדול וואָס ער האָט גע-
וואָלט. און אלע מאָל דעם וואָס האָט נישט געפאָסט דערצו.
ער האָט אזוי פערשוועכט די שטעלע פון כהן גדול, אז דאָס
פאָלק האָט אויפגעהערט אָבגעבען כבוד דעם כהן גדול.
ער האָט אויך אויפגעבויט די שטאָדט קסריה ביים ברעג
ים צווישען יפו און דעם באָרג כרמל. קסריה האָט ער בעזעצט
מיט גריכען און ארמים און אויף דער הייליגער ערד געבויט
טעמפלען צו אָבגעטער.

אין שומרון האָט ער אויסגעבויט א סך פּאַלאַצען און זי
געוואָלט מאַכען פאר די רעזידענץ-שטאָדט אין פּאַל ווען ער
וועט זיין געצוואונגען צו אַנטלויפען פון ירושלים איבער
דעם גרויסען האָס, וואָס יעדער איד האָט געטראָגען אויף
איהם.

א סך שטערט און גרויסע געביידעס האָט הורדוס גע-
בויט. אוצרות גאָלד האָט ער אויסגעגעבען אויף דעם. און די
אַלע אוצרות האָט ער צונויפגעזאַמעלט פון דעם פּאַלק. דאָס
שווער-אַרבייטענדיג און מיהזאַם פּאַלק האָט איהם געמוזט
צאָהלען שווערע טאַקסעס. די קעניגליכע צינזען האָבען אויס-
געזויגען דעם מאַרץ פון פּאַלק. די לאַסט איז געווען שרעק-
ליך נישט אויסצוהאַלטען. דאָס פּאַלק האָט אָבער געליטען
און געשוויגען. הורדוס'עס ווילדע מאַכט איז געווען שטאַרק,
און יעדער אויפשטאַנד איז גרויזאַם געוואָרען דערשטיקט.

זון דעם טאָג וואָס הורדוס האָט געטויט זיין געליעבט
ווייב מרים, די חשמונאית, האָט ער פון צייט צו צייט געליטען
פון פערשידענע שווערע קראַנקהייטען. ליגענדיג אויפ'ן
קראַנקען בעט האָט ער נישט לייכטער געמאַכט דעם שווערען
יאָך און אומגעבראַכט נייע קרבנות.

איינמאָל, א קורצע צייט פאר זיין טויט, הורדוס איז גע-
לעגען שטאַרק קראַנק, איז ארויס א קלאַנג, אז ער איז גע-
שטאַרבען, זענען צוויי העלדישע פרושים אַוועק צום בית
המקדש און צושמעטערט דעם גאָלדענעם רוימישען אדלער,
וואָס הורדוס האָט דאָרט אַוועקגעשטעלט צו דער שאַנד פון
אַלע אידען.

הורדוס האָט אָבער נאָך געלעבט. ער האָט געהייסען ברענגען די צוויי פרומע העלדען צו זיך און זיי פערברענט לעבעדיגערהייט.

זיין זוהן הורדוס האָט ער נישט אומגעבראכט, נאָר האָט איהם אוועקגעטריבען פון זיך און בעפוילען, ער זאָל גאָר־נישט ירשנ'ען נאָך איהם. עמליכע טעג פאר זיין טויט איז ער געוואָהר געוואָרען, אַז זיין זוהן אַנטיפאטאר, וואָס איז געזעסען אין געפענגניס, האָט געוואָלט אונטערקויפען זיינע וועכטער און אַנטלויפען, האָט ער בעפוילען צו ברענגען איהם. און פאר זיינע אויגען האָט א רוימישער סאָלדאַט אָב־געהאַקט אַנטיפאטאר'ן דעם קאַפּ.

אַז אויגוסטוס, קייסער פון רוים האָט דאָס דערהערט האָט ער געזאָגט :

— "ס'איז בעסער צו זיין א חזיר אין הורדוס'עם שטאַל איידער הורדוס'עם אַ זוהן אין פאַלאַץ"...

(ער האָט געמיינט צו זאָגען, אַז אידען עסען נישט קיין חזיר, קען אַ חזיר ניכער לעבען ביי הורדוס'ען איידער זיינער א זוהן. ער האָט דאָך דריי זיהן געטויט).

הורדוס האָט דערפיהלט אַז זיין סוף איז נאָהנט. ער געהט שטאַרבען, האָט ער זיך געגרייט צום טויט. און אַזוי ווילד און גרויזאם ווי זיין גאַנץ לעבען. ער האָט געוואוסט אַז אין טאָג פון זיין טויט וועט דאָס פּאָלק זיך שטאַרק פרע־הען, וואָס ס'איז פטור געוואָרען פון דעם אכזר און טיראן, האָט ער אָבער געוואָלט אַז דאָס פּאָלק זאָל שטאַרק טרויערן אין טאָג פון זיין טויט.

ער האָט געהייסען ארעסטירען די חכמים און אלע אַנ־געזעהנע לייט פון ירושלים און מען זאָל זיי דערמאָרדען דעם זעלבען טאָג וואָס ער וועט שטאַרבען. דאָס פּאָלק וועט טרויערן אויפ'ן טויט פון די חכמים און זיך נישט קענען פרעהען אויף זיין טויט.

דעם ביזנען בעפעהל האָבען זיינע קנעכט שוין נישט געפּאָלגט. דעם ווען הורדוס איז געשטאַרבען זענען די חכמים און די אנגעזעהענע לייט ארויס פריי. הורדוס'עם טויט האָט ארויסגערוּפּען גרויס פרייד ביים פּאָלק. ענדליך

פטור געוואָרען פון דעם גרויזאַמען הערשער! אויף הורדוס'ן
האַט מען דעמאָלט געזאָגט אזוי :
"געקומען צו דער קרוין איז עו ווי אַ פאַלשער פּוסם. גע-
קעניגט ווי אַ ווילדער לעמפּערט, און געשטאַרבען ווי אַ
משוגע'נער הונט".
אידען האָבען גערופען הורדוס'ען "דער האַלבער איד",
"דער אדומ'ישער קנעכט". נאָך די רוימער האָבען איהם
גערופען "הורדוס דער גרויסער".

ביי זיין לעבען האָט הורדוס פּערגרעסערט דאָס אידישע
לאַנד און פאר זיין טויט האָט ער עם צוריסען אויף שטיקער.
ער האָט איינגעטיילט דאָס קעניגרייך צו זיינע קינדער אין
זיין צוואה. זיין זוהן ארכילוס האָט געקראָגען יהודה, אדום
און שומרון; זיין זוהן אַנטיפּאַס האָט געקראָגען דעם גליל
און אַ שטיק פון עבר הירדן; און זיין זוהן פּיליפּוס האָט
געקראָגען גאַנץ גולן און בשן.

זיין פּערדאַרבענע שוועסטער, די נידערטרעכטיגע
שלומית, האָט אויך געקראָגען ירושה. ער האָט איהר אי-
בערגעגעבען יבנה, אשדוד און פּזאל לעבען יריחו.
די יורשים האָבען אָבער נישט געקענט איבערנעמען די
הערשאַפט איידער זיי האָבען בעקומען אויף דעם אן ער-
לויבניש פון רוים. דערווייל ווי זיי האָבען געוואַרט דער
רוימישער אימפּעראַטאָר אויגוסטוס זאָל זיי געבען די ער-
לויבניש, האָט דאָס פּאַלק געמאַכט אַן אויפשטאַנד און גע-
וואַלט אַראָפּוואַרפען פון זיך דעם יאָך פון אדום און רוים.
נאָך אין הורדוס'עם צייטען, ווען די אידען האָבען גע-
ליטען מורא'דיגע פּיין, האָבען זיי זיך געטרייסט, אַז באַלד
וועט קומען משיח. עם וועט קומען דער אויסלייזער און אויס-
לייזען דאָס פּאַלק פון די הענד פון זיינע פּייניגער. און באַלד
נאָך הורדוס'עם טויט זענען אויפגעשטאַנען אַ סך אידען,
וואָס האָבען געוואַלט ברענגען די גאולה, זיי זענען אָבער
נישט געווען פּעראייניגט און צושלאָגען געוואָרען פון די
רוימער.

די נידערטרעכטיגע שלומית איז אינגיכען געשטאַרבען
און זי האָט אוועקגעשאַנקען איהרע שטעדט צו אויגוסטוס'ען.

נאך פיליפוס'עם טויט איז זיין טייל לאַנד אוועקגעגעבען גע-
וואָרען צו סיריען און די רוימער האָבען עס דורך דעם בע-
קומען אויף אייביג.

אנטיפּאס האָט דורך חניפה געוואונען חן ביי די רוימער.
און אז טיבעריום איז געוואָרען אימפעראַטאָר פון רוים האָט
אנטיפּאס אויפגעבויט א שטאָרט און זי גערופען טבריה
אויפ'ן נאָמען פון טיבעריום'ען. אנטיפּאס איז געווען צוויי-
פנים'דיג. אין ירושלים האָט ער זיך געפיהרט ווי די פרושים
און אין זיין פּאַלאַץ אין טבריה האָט ער זיך געפיהרט ווי
א רוימער.

ארכילוס איז געווען דער פּערדאָרבענסטער פון הורדוס'עס
זיהן. צוליבהיים די פרומע אידען האָט ער חתונה געהאַט
מיט זיין שוועגערין גאלפירא, די אלמנה פון זיין ברודער
אלכסנדר, וואָס הורדוס האָט אומגעבראַכט. זי האָט געהאַט
קינדער פון איהר דערמאָרדעטען מאַן און ארכילוס האָט מיט
איהר ניט געטאָרט חתונה האָבען.

ארכילוס האט גע'ירשנ'ט פון זיין פאטער דאס ווילדקייט
און גרויזאַמקייט, אָבער נישט זיין העלדישען מוטה. ווען
ער איז אַרויף אויפ'ן טראָהן איז ער געקומען אין בית-המקדש
אריין און גערעדט צו די אידען אַלס ניער הערשער. דאָס
פאָלק האָט געפאָדערט פון איהם, ער זאָל לייכטער מאַכען
דעם יאך און זאל זיי נישט פייניגען ווי זיין פאטער.

עס איז געקומען פּסח. די אידען פון גאַנצען לאַנד האָבען
זיך פּערוואַמעלט אין ירושלים, די אלע וואָס האָבען עולח-רגל
געווען זענען שטאַרק אויפגערעגט געווען אויף ארכילוס'ען
און געפאָדערט פּערלייכטערונגען. האָט ער גענומען זיין גוי'ש
מיליטער און בעפאָלען די אידען פון בית המקדש און טוי-
זענטער אויסגעקוילעט. דאָס מיליטער האָט זיך פּערשפּרייט
אין די גאַסען און אומגעבראַכט יעדען איינעם וואָס איז גע-
קומען אונטער זייערע הענד. די איבריגע פון די עולי רגל
האָבען זיי פּערטריבען פון דער הייליגער שטאָרט און זיי
נישט געלאָזט מקריב זיין זייערע קרבנות.

ארכילוס האָט דעמאָלט גערופען צו הילף דעם רוימישען
מיליטער-פיהרער סאַבינוס און ער האָט פיעל אידיש בלוט
פּערגאַסען און בערויבט די אוצרות פון בית המקדש. דאָס

פאלק רעזעצאָרנט מן סאבינוס'עס שענדליכע מעשים איז זי איין מענש אויפגעשטאנען אקעגען איהם און פאר שרעק האט ער זיך בעפעסטיגט אין קעניגליכען פאלאץ. איז גע- טומען דער רוימער ווארום מיט א גרויסע ארמעע און בער פרייט סאבינוס'ען און געמאכט א נייע שחיטה אויף אידען. אין די טויזענטער האָט ער זיי גרויזאם אויסגעקוילעט.

ארכילוס'ען איז געלונגען צו קריגען אן ערלויבניש פון רויש צו הערשען. אָבער נישט אלס קעניג, נאָר אלס עלטס- מער. זיין הערשאַפט האָט אָבער נישט לאַנג געדויערט. ווי זיין פאָטער הורדוס האָט ער שטאַרק אונטערדריקט דאָס פּאָלק, האָבען זי אידען געשיקט עטליכע אנגעזעהענע שלוחים נאָך רויש און זיך בעקלאַגט פאר'ן קייסער, אַז ארכילוס אונ- טערדריקט זיי גרויזאם. דער קייסער איז געוואָרען אין כעס און ער האָט אַראָפּגעזעצט ארכילוס'ען פון זיין הערשאַפט און האָט איהם פערטריבען נאָך גאַליען (פראַנקרייך).

דעמאָלט האָט דער רוימישער קייסער געשטעלט ארץ- ישראל אונטער דער הערשאַפט פון רויש און אריינגעשיקט זיינע שטאַטמאַהאַלטער. נאָך דאָס סנהדרין האָט ער איבער- געלאָזט צו משפּט'ען דאָס פּאָלק, אָבער א טויט-אורטייל האָט דאָס סנהדרין אויך נישט געטאָרט ארויסטראָגען. אַזא פּראָד צום האָט שוין געמוזט פאָרקומען פאר דעם רוימישען גר- בערנאַטאָר. דער רוימישער גובערנאַטאָר האָט אויך אויס- געטליבען דעם כהן גדול.

די הייליגע כהונה איז פערשוועכט געוואָרען. די רוי- מישע גובערנאַטאָרען האבען געהאנדעלט מיט דער כהונה ווי מיט סחורה. ווער ס'האט זיי געגעבען מעהר געלד איז געוואר- רען כהן גדול. זיי האבען געלייגט שווערע צינזען אויפ'ן פּאָלק און געזויגען זיין מאַרד און געטרונקען זיין בלוט. דאס לאַנד, האָט געקרעכצט אונטער'ן שווערען יאָך און אלע מאָל זענען געווען אינרוהען.

עס איז שוין שווער געווען פאר די אידען צו פיהרען אַ מלחמה. קיין אייגענע ארמעע האבען זיי נישט געהאט. הור- דוס האט נישט גענומען קיין ארץ ישראל אידען אין זיין ארמעע אויס מורא, זיי זאלען נישט מורד זיין אין איהם אין זייער גרויסען האַס צו איהם. זיין ארמעע איז בעשטאנען פון

גוים און א ביסעל אידען, געבוירענע אין פרעמדע לענדער. אזוי האָט אויך געמאָן זיין זוהן ארכילוס. די רוימער האָבען זיכער נישט דערלאָזען קיין שאַטען פון א אירישער ארמעע און די אידען האבען נישט געהאט קיין ארגאניזירטע מחנה צו געהן אין א מלחמה אויף זייערע אונטערדריקער.

צו דעם איז דאס פאָלק נאָך געווען צוטיילט אויף פיעל פארטייען, איינע איז געווען געגען דער אנדערער און זיי האבען זיך נישט געקענט אייניגען. שוין א צייט צוריק האט דאָס פאָלק זיך געהאט צוטיילט אויף דריי פארטייען: די פרושים, די צדוקים און די עסעיער. די עסעיער האבען זיך דערווייטערט פון דער וועלט, געלעבט אבגעזונדערט אין זייערע געזעלטע און הייהלען און האבען גאָרנישט געהאט צו טאן מיט די אידען פון די שטערט און דערפער. די צדוקים זענען געווען צוטיילט אויף צוויי גרופעס. איין גרופע האט זיך געפיהרט ווי די רוימער און זיי אלץ נאָכגעמאָן, פונקט ווי די העלעניסטען האָבען נאָכגעמאָן די גריכען. די אנדערע גרופע איז נישט געווען אזוי פערדארבעט, אבער זיי האָבען נישט געהאלטען פון תורה שבעל פה, נאָר בלויז פון תורה שבכתב.

די פרושים זענען אויך געווען צוטיילט אויף צוויי. די בית שמאי און די בית הלל. די בית שמאי זענען געווען זעהן שטרענג אין אבהיטען די אירישע דינים און שטארק מחמיר געווען. די בית הלל האבען געזוכט אלע מאָל שלום, געווען זעהר בעשיידען און געזוכט צו פערלייכטערן.

די פרושים זענען געווען שטארק בעליעבט ביים פאָלק, זענען אָבער געווען צווישען זיי אַזעלכע וואָס האָבען אין זייער אָבנעהיטקייט זיך אָפט בענאָרישט און די חכמים האָבען נישט געהאט קיין נחת פון זיי און זיי גערופען "חסידים שומים", נאָרישע פרומאקעס. עס זענען אויך געווען צבוע'קעס צווישען די פרושים, וואס אין הארצען זענען זיי געווען אלראסבייז, נאָר האבען זיך פערשטעלט פאר פרושים, דאָס פאָלק זאָל זיי אָבנעבען כבוד. זיי זענען געווען פער-האסט ביי די חכמים.

איצט איז צוגעקומען אַ נייע פארטיי, די סנאים (פאָט-ריאָטען). געגרינדעט האָט זיך די פארטיי אין גליל און

ניך זיך פערשפרייט איבער'ן לאנד און איז געוואָרען אין ירושלים די גרעסטע און מעכטיגסטע אידישע פארטיי. געגרינדעט האָט די קנאים פארטיי דער העלד חזקיה נאָך אין די צייטען פון הורדוס'ן. באלד ווי קעניג אריסטובל איז אראפגעזעצט געוואָרען פון טראהן און אוועקגעפיהרט געוואָרען נאָך רוים, האבען טיילען פון זיין צושלאָגענע ארײַ מעע זיך פערזאַמעלט אַרום חזקיה'ן און זיי האָבען זיך בעד פעסטיגט אין גליל. זיי האבען געהאַפט אז דאס גאנצע פּאָלס וועט צושטעהן צו זיי און אראפּוואַרפען פון זיך דעם פרעמד דען יאָד.

דערווייל האבען זיי געמאכט אָפטע אנפאלען אויף די גוי'שע שטעדט לעבען גרעניץ און זיי שטאַרק צושלאָגען. דאָס פּאָלס האט געקוקט אויף זיי ווי אויף אויסלייזער, נאָך די רוימער האָבען זיי ערקלערט פאר א באנדע רויבער. הורדוס איז גלייך אין אָנפאַנג פון זיין הערשאַפט זיי בעפאַלען און זיי אויסגעראט. ער האט זיי נישט געשטעלט צום געריכט פאר'ן סנהדרין נאָר אָהן דין און אָהן משפט אויסגעשאַכטען חזקיה'ן און זיין אַרמעע קנאים ווי די שאָף.

ס'איז אויף אַ צייט שטיל געוואָרען אין לאַנד, נאכדעם ווי הורדוס האָט אויסגעקוילעט די קנאים. זייערע געדאַנקען האָבען אָבער אריינגעדרינגען אין האַרץ פון פּאָלס און זיך שטאַרק פערשפרייט. אז רוים האט ארויפגעלייגט איהר גרוי זאמע האנד אויף ארץ ישראל און די רוימישע גובערנאטאָרען וואָבען געזויגען דעם מאַרד פון די אידען, האָט חזקיה'ס זוהן יהודה הגלילי צונויפגעקליבען ארום זיך א מחנה פון פערביי מערטע אידען, וואָס זענען גרייט געווען אוועקצוגעבען זייער לעבען פאר'ן הייליגען לאַנד און זענען געווען שרעקליכע שונאים פון רוים און דער הורדוס דינאסטיע.

זיי האבען איינגענומען די שטאָרט צפורי, די הויפט־שטאָרט פון גליל, און דאָרט זיך בעפעסטיגט. זיי זענען אָפט אנגעפאלען אויף די אידישע שונאים און געווארפען אויף זיי גרוים מורא. איז אבער געקומען דער רוימער ווארום און אונטערגעצונדען צפורי. די גאַנצע שטאָרט איז אַוועק אויפ'ן פייער. יהודה הגלילי מיט די קנאים פיהרער האָט ווארום אומגעבראכט מיט אַ שרעקליכען טויט און אַלע איינוואוינער

פון צפורי האט ער פערקויפט אין פרעמדע לענדער פאר איי-
ביגע קנעכט.

די קנאים פארטיי איז אבער נישט אונטערגעגאנגען. זי
איז שפעטער געוואָרען נאָך שטארקער, און אונטער דער
פיהרערשאפט פון יהודה הגלילי'ס צוויי זיהן יעקב און שמעון
האָבען זיי געמאַכט אַ נייען אויפשטאַנד. די רוימער האָבען
אבער ווידער בעזיעגט די קנאים און יעקב'ן און שמעון'ען
פער'משפט צום טויט. איז שפעטער אויפגעשטאַנען מנחם,
יעקב'ס זוהן און זיך געשטעלט בראש פון די מעסערהעלדען
ווען דאס גאנצע פאלק איז ארויסגעטראמען פעראייניגט גע-
גען די רוימער.

צו דער קנאים פארטיי זענען צוגעשטאַנען א סך פרושים
פון בית שמיאי און צדוקים. די אידען פון די צוויי עקסטריי-
מען האבען זיך פעראייניגט אין זייער גרויסער ליבע צום
לאַנד און פּאָלק. אן אונגליק איז אָבער געווען, וואָס צו די
קנאים זענען צוגעשטאַנען א סך צבוע'קעס, וואָס האָבען דאָ
געזוכט א מאסקע פאר זיך ווי אזוי צו דערפילען זייערע פער-
דאַרבענע פערלאנגען. די צבוע'קעס האבען זיך פערנומען
מיט רויב און גזל. זיי האבען אויך געשונדען די הויט פון
זייערע אייגענע ברודער פון די אידען, און אלע מאָל האבען
זיי אנגעגעבען דעם תרוי, אז זיי טוען דאס אויס פאטריא-
טיזם צו גאָט און זיין פאלק.

א לאנגע שווערע מלחמה איז אנגעגאנגען צווישען די
רוימישע מיליטער פיהרער און גובערנאַטאָרען מיט די קנאים
מחנות. א סך קנאים זענען געוואָרען געפאנגען און געבראכט
צו די רוימישע גובערנאַטאָרען. אן אמת'ען, אן עהרליכען
קנאי האבען די רוימישע גובערנאַטאָרען פער'משפט צו א
גרויזאמען טויט. די צבוע'קעס האבען זיי בעפרייט נאָר גע-
טיילט זיך מיט זיי די רויב. די רוימישע גובערנאַטאָרען הא-
בען געשונדען די הויט פון פּאָלק, געריסען פאסען פון זיין
לייב. צו די שווערע צינען און אבצאָהלען האבען זיי ארויפ-
געלייגט אויפ'ן פּאָלק גרויסע און שווערע געלד-שטראַפען און
געוואָרען רייכער פון טאָג צו טאָג.

דער הייליגער אמט פון כהן גדול איז אויך געווען א גר-
טער געלד-קוואל פאר די רוימישע גובערנאַטאָרען. האט איי-

נער זיי געגעבען א גרויסע סומע געלד, האבען זיי איהם בער שטימט פאר כהן גדול. איז באלד געקומען אן אנדערער און זיי אנגעבאטען א גרעסערע סומע, האבען זיי דעם ערשטען אראפגעזעצט און בעשטימט דעם צווייטען.

אין די זאכט הונדערט און ניינציג יאָהר פון אהרן הכהן ביז דעם חורבן פון ערשטען בית המקדש זענען געווען נאָר דרייסיג כהנים גדולים, אָבער אין די צוויי און זיבעציג יאָהר פון ארכילוס'ען ביז'ן חורבן זענען געווען דריי און צוואנציג כהנים גדולים. א סך פון זיי זענען אפילו נישט אויסגעווען איין יאָהר אויפ'ן הייליגען אָמט.

זעלטען איז געווען צו געפינען צווישען זיי א כהן גדול וואָס זאָל זיין ראוי צוליב זיין פרומקייט און גאָטספּאַרכטיג-קייט צו דעם הייליגען אָמט. עס זענען געווען עטליכע עהר-ליכע און פרומע צווישען זיי, דער בעסטער איז געווען דער כהן גדול ישמעאל בן פאבי, אויף איהם האבען די חכמים געזאגט, אז ער איז פון הימעל אויסגעקליבען געווארען און נאָך זיין טויט איז בטל געווארען דאס לויטערקייט פון דער כהונה.

די פינף זיחן פון דער פרוי קמחית, זענען אויך געווען פון די אָרנטליכסטע און די פרומסטע צווישען די לעצטע כהנים גדולים. מען האָט אָמאָל געפרעגט זייער מוטער קמחית מיט וואָס האָט זי זוכה געווען, אז איהרע פינף זיחן זאָלען זיין כהנים גדולים?

— זוייל אפילו דער באלקען פון מיין הויז האָט קיינמאָל נישט געזעהן מיין אָבנעדעקטען קאָפּ—האָט זי געענטפערט.

יהושע בן נמלא, איינער פון די לעצטע כהנים גדולים איז אויך געווען צווישען די בעסערע. ער האט אויך געקראגען דעם הייליגען אָמט פאר א גרויסע סומע געלד. זיין פרוי מרתא בת ביתוס האט בעצאָהלט צוויי טעפּ גאָלדשטיק דעם רוימישען גובערנאטאָר, ער זאל בעשטימען איהר מאן פאר כהן גדול. ער איז אפילו שטארק פּערהאסט געוואָרען ביי די קנאים, ווען ער האט זיך פאר'ן חורבן אין דער לעצטער מלחמה געגען די רוימער פּערבונדען מיט די פּערוועטער. ער האט אבער אויפגעטאָן א גרויסע זאך פאר'ן פאָלק. ער האט

נעגרינדעט "חרדים" פאר קליינע קינדער צו לערנען תורה, און פאר דעם איז זיין נאָמען דערמאָנט צום גוטען.

דער כיטרער רוימישער אימפעראטאָר אויגוסטוס איז שוין לאַנג געווען טויט. דער גרויזאמער טיבערווס איז דער מאָרדעט געוואָרען און דער האַלב משוגענער קאליגולא איז געוואָרען אימפעראטאָר. אין פערלויף פון דער צייט האבען זיך געביטען די רוימישע גובערנאטאָרען. זיבען ווילדע גרויזאמע רוימישע גובערנאטאָרען האבען פאר דער צייט גע-הערשט אין הייליגען לאַנד. יעדער איינער האט געלייגט שווערע טאקסעס אויף די אידען און אלץ שטייפער פער-צויגען דעם שטריק אויפ'ן האַלז פון פאָלקס.

פינסטער, שטאָק פינסטער איז געווען דאס לעבען פון די אידען. פלוצלונג האט א שטיקעל שוין אויפגעלויכטען פאר די אידען, ווי די זון, וואס שילט זיך ארויס פון שווערע וואַלקענס. די אידען זענען פול געוואָרען מיט נייע האַפנונגען און דער שווערער יאָך איז געווארען גרינגער.

דאס ליכט וואס האט אויפגעשיינט, איז געווען וואס אגריפאס, מרים די חשמונאית אייניקעל, האָט געפונען חן אין די אויגען פון דעם אימפעראטאָר קאליגולא.

אגריפאס איז געווען דער זוהן פון אריסתובל, מרים'ס יונגסטער זוהן, וואָס הורדוס האָט איהם אומגעבראכט. אגריפאס איז אויפגעהאָדעוועט געוואָרען אין רוים צוזאַמען מיט די רוימישע פרינצען. ער האט זיך גע'חבר'ט מיט טיבער-רויס'עס זוהן דראזאס. אגריפאס איז געוועהנט געווען צום פּרעהליכען פערשווענדערש לעבען פון די רוימישע הויפ-לייט און ער האט אויסגעגעבען זיין גאנץ פערמעגען און נאָך געליהען אַ גרויסע סומע געלד.

ער האט נישט געהאט אבצוגעבען און פאר מורא די בעלי חובות זאלען איהם נישט בעשטראפען, איז ער אנט-לאָפען פון רוים און געוואגעלט און געוואנדערט איבער אדום, גליל און סיריען ביז ער איז אָנגעקומען נאָך עגיפטען. דאָ איז איהם געקומען צו הילף דער נשיא פון די עגיפטישע אידען אלכסנדר ליסימכאס, דער ברודער פון פילאזאף פילאן. ער האָט איהם געליהען גענוג געלד זיך אומצוקערען נאָך רוים און בעצאָהלען זיינע חובות. ער האָט זיך גלייך אומגעקערט

און זיך בעפריינדעט מיט קאליגולא'ן, וואָס איז דעמאָלט געווען דער יורש פון דער רוימישער קרוין.

האָט אנריפאס איינמאָל געזאָגט צו קאליגולא'ן, אז ער וואָלט געוואָלט וואָס גיכער זעהן איהם זיצען אויפ'ן טראָהן. דאָס האָט מען אכגעמראָגען צו טיבערויסען, איז ער געוואָרען זעהר ביז און געהייסען אנריפאס'ן אנטאן קייטען און אריינג'שליידערן אין געפענגניס.

זעקס חדשים איז אנריפאס געזעסען אין תפיסה ביז טיבערויס איז אין א פריהמאָרגען געפונען געוואָרען א דער שטיקטער אין זיין בעט. קאליגולא איז געווארען אימפעראַט טאָר און גלייך בעפרייט אנריפאס'ן. ער האָט איהם אויסגע-טאָן די אייזענע קייטען און אָנגעטאָן אויפ'ן האַלז אַ גאָל-דענע קייט צום אנדענקען און האט איהם געשאַנקען די לענג-דער פון עבר הירדן, וואו זיין פעטער פיליפוס האט רעגירט און נאָך זיין טויט האט רויס זיי צוגענומען.

זיין שוועסטער האראדיא און איהר מאן אַנטיפאס האָבען געהערט אז אנריפאס איז געוואָרען הערשער פון עבר הירדן זענען זיי אוועק צו קאליגולא און איהם געבעטען ער זאל זיי בעשטימען אלס הערשער פון יהודה. דער משוגענער קאליגולא איז אָבער ביז געוואָרען אויף זיי און נאָך צוגענומען ביי זיי דעם גליל און ער האט זיי פערטריבען נאָך לאַנדאנאם אין גאליען (ליאָן, פראַנקרייך). דאָרט זענען זיי פערבליי-בען זייער גאנץ לעבען. קאליגולא האָט געשאַנקען אנריפאס'ן אויך דעם גליל און אנריפאס'ס שטערן האָט געוואַקסען פון טאָג צו טאָג. ער האָט אויך געקראָגען דעם טיטול קעניג.

דער משוגענער קאליגולא וואָס האָט אזוי דערהויבען זיין אידישען פריינד אנריפאס און איהם געקרוינט אלס קעניג, איז אינגיכען גרייט געווען צו פארטיליגען אלע אי-דען און זיי אָבווישען פון דער וועלט. ער האָט זיך איינגע-רעכט, אז ער איז גאָט און בעפוילען אלע פעלקער, וואָס זענען געווען אונטערטעניג צו רויס, זאָלען אריינשטעלען זיינע סטאַטועס אין זייערע טעמפלען און זיך בוקען צו זיי. אלע געצענדינערישע פעלקער האָבען איהם געפאָלגט. אָבער נישט די אירען. זיי האָבען נישט געוואָלט אריינשטע-

לען זיין סטאטוע אין בית המקדש און געגעבען א קורצען און שארפען ענטפער :

— מיר וועלען בעסער שטארבען איידער דאָס בית המקדש וועט ווערען פערשוועכט פון א מענשענס א סטאַט טוע !

קאליגולא האָט געברענגט פאר צאָרן און בעפוילען דעם רוימישען שטאַטהאלטער אין סיריען פעטראַניוס'ען, ער זאָל געהן מיט זיין גאַנצע אַרמעע אויף ארץ־ישראל און אויס־ראַטען אלע אירען. אַז פעטראַניוס און זיין אַרמעע זענען אָנגעקומען האָט דאָס גאַנצע פּאָלק זיך אויפגעהויבען ווי איין מאַן אוועקצוגעבען דאָס לעבען און נישט דערלאָזען שענדען דאָס בית המקדש.

זעקס וואָכען האָט פעטראַניוס געוואַרט אפשר וועט ער איבעררעדען די אירען זיי זאָלען איהם ערלויבען אָהן כלום־פּערגניסונג אריינשטעלען קאליגולא'ס סטאַטוע אין בית־המקדש. און די אירען האָבען איהם געבעטען ער זאָל דאָס נישט טאָן, ווייל מיט גוטען וועלען זיי איהם דאָס נישט דערלאָזען. אַגריפּאַס איז געפּאָהרען נאָך רוים און געוואָלט פּוועל'ן ביי קאליגולא'ן, ער זאָל אָבשאַפּען די גורח, איז דער־ווייל קאליגולא גע'הרג'עט געוואָרען און די גורח איז בטל געוואָרען.

קלאַדיום איז געוואָרען אימפּעראַטאָר. אַגריפּאַס האָט געהאַלפּען אויסקלייבען קלאַדיום'ען אַלס קייסער. קלאַדיום האָט איהם דערפאַר בעלוינט וואָס ער האָט איהם געקרוינט אַלס קעניג פון יהודה. אזוי איז אַגריפּאַס געוואָרען דער קע־ניג פון גאַנץ ארץ ישראל. דאָס לאַנד איז איצט געווען גרע־סער ווי אין די צייטען פון די חשמונאים און אפילו פון הורדוס'עם קעניגרייך .

אזוי לאַנג ווי אַגריפּאַס איז געווען אין רוים האָט ער זיך אויפגעפיהרט ווי אַ רוימער. ווי ער איז אָבער געוואָרען דער אירישער קעניג האָט ער זיך גלייך געענדערט. ער האָט זיך נישט געפיהרט ווי הורדוס'עם אן אייניקעל, נאָר ווי אַן איי־ניקעל פון מרים די חשמונאית. ער האָט אָבגעגעבען גרויס כבוד די חכמים און דער תורה, האָט ליעב געהאַט צו טאָן מצוות ווי אַ פרומער איד. ער האָט צוריק איינגעפיהרט דעם

אָבגעשאַפטען מנהג, אז דער קעניג זאָל לייענען אין ספר תורה דעם יום־טוב סוכות פון שמיטת־חיאָהר. ער האָט זיך געהאַלטען פריינדליך מיט די פרושים און אומגעקערט צום סנהדרין די אַלטע רעכט. פאַר כחן גדול האָט ער בעשטימט פרומע און אַרנטליכע, וואָס זענען געווען ראוי צום היילי־גען אַמט, שבועות האָט ער געטראָגען זיין קאָרב בכורים צוזאַמען מיט אַלע פּראָסטע לייט און אַלעמען גוט בעהצני־דעלט.

איינמאָל איז ער געשטאַנען אין בית המקדש און געד לייענט אין ספר תורה. איז ער צוגעקומען צום פסוק, וואו עס שטעהט געשריבען: "פון דיינע ברידער זאָלסטו דיר מאַכען א קעניג, זאָלסט נישט מאַכען קיין פרעמדען", האָט ער זיך צוואוויינט. ער האָט דאָך געוואוסט, אז פון זיין זיידע הורדוס'עס צד שטאַמט ער פון אדום. די פרושים האָבען איהם אָבער בערוחיגט און געזאָגט:

— וויין נישט, אגריפאָס, דו ביזט אונזער ברודער!

ער איז דאָך געווען מרים'ס אייניקעל האָט דאָס פאָלק איהם בעמראַכט פאַר אַ חשמונאי און איהם ליעב געהאַט. אונטער זיין הערשאַפט האָט דאָס פאָלק אָבגעאַטעמט פריי, געלעבט רוהיג און פטור געוואָרען פון די גרויזאַמע רוימישע גובערנאַטאָרען.

אגריפאָס האָט געוואוסט, אז דער גורל פון די אידען איז אין די הענד פון דעם רוימישען קייסער. איז דער קייסער אַ גוטער, איז גוט די אידען. וואָס וועט אָבער זיין אז דער קייסער וועט זיין אַ טיראַן? האָט ער געוואָלט בעפעסטונגען ירושלים, זי זאָל קענען ביישטעהן אַלע אנפאַלען. ער האָט גלייך אָנגעהויבען בויען אַ גרויסע און אַ שטאַרקע פעסטונג אַרום דער הייליגער שטאָדט. דער רוימישער שטאַטטהאַלטער פון סיריען האָט זיך דאָס דערוואוסט און געמאָלדען קלאַ־דיוס'ען, אז אגריפאָס וויל זיך אָברייסען פון רוים און ער בעפעסטונג די חויפט־שטאָדט. קלאַדיוס האָט איהם בעפו־לען תיכף אויפצוהערען בויען די פעסטונג.

אגריפאָס האָט איהם געמוזט פאָלגען. ער האָט זיך אָבער צונויפגעערט מיט פינה הערשער פון די אַרומיגע לענדער

צו קומען צו א בעראטונג וועגען א פער אייניגונג געגען רוים
און זיך אָבצורייסען פון איהר.

זיי זענען זיך צוזאמען געקומען אין טבריה. פלוצלינג
איז געקומען דער רוימישער שטאטאהאלטער פון סיריען און
זיי בעפוילען פונאָנדערצונעהן זיך. זיי האָבען זיך דערשראָ-
קען און צופאָהרען אַהיים.

די פינף הערשער זענען נישט געווען בלויז גוים. איינער
איז געווען א איד, הורדוס דער צווייטער, אגריפאס'עס פע-
טער, וואָס האָט געהערשט איבער קאלסיס. איינעמס א זוהן
האָט זיך מגיר געווען און חתונה געהאַט מיט אַגריפאס'עס
יונגערע טאָכטער דראַסילאַ. איינער האָט זיך אליין מגיר
געווען און זיך אויך משדך געווען מיט אַגריפאס'ען. די
צוויי וואָס זענען געווען גוים, איז איינער געווען דעם וויל-
דען הורדוט'עס אן אוראייניקעל און דער צווייטער האָט
גענומען אַגריפאס'עס ברודער פאר אן איידים.

אַגריפאס האָט נישט גערוהט און זיי אלעמען געוואַלט
פּעראייניגען אין איין גרויסע מאַכט וואָס זאָל קענען ביי-
שטעהן געגען דער גרויזאָמער רוים, איז ער אָבער פלוצלינג
געשטאָרבן אין קסריה. פּעררעטער האָבען איהם פּערגייע-
טעט און נאָך'ן טויט פון דעם עהרליכען קעניג איז געקומען
דאָס גרויסע אונגליק אויף ארץ ישראל.

אין דער צייט האָט אָנגעהויבען זינקען דאָס גלויבען אין
געצען. א גרויסער טייל פון די מענשען איז געוואָרען שטאַרק
צולאָזען און געמאָן אלדאָסבייז. אַנדערע געצענרינער האָ-
בען אָבער אָנגעהויבען גלויבען אין איינציגען גאָט. פיעל
פון זיי האָבען זיך מגיר געווען. צומעהרסטען אָבער פרויען.
דער גרעסטער טייל אַריסטאָקראַטישע פרויען האָבען זיך
מגיר געווען. געווען אַנדערע וואָס האָבען אָנגענומען דאָס
קריסטענטום. די מעהרסטע האָבען זיך אָבער מגיר געווען.
אזוי איז דאָס געווען אין גאַנץ קליין אַזיען און אפילו אין
רוים אויך.

די גאַנצע קעניגליכע פאמיליע מונבז פון אדיאבען, דאָס
אַמאָליגע אשור, האָט זיך מגיר געווען. די אלטע קעניגין
העלענע איז אזוי צוגעבונדען געוואָרען צו דער אידישער
אַמונה, אז זי האָט איבערגעלאָזט איהר קעניגרייך און צו-

זאמען מיט איהרע אייניקלעך זיך בעזעצט אין ירושלים אויף שטענדיג.

באלד ווי זי איז אָנגעקומען נאָך ירושלים זענען איהרע צוויי זיהן, איזאטוס און מונבו, וואָס האָבען זיך אויך מיך געווען, מיטגעקומען. אין ירושלים איז דעמאָלט געווען אַ גרויסער הונגער, האָבען זיי אַוועקגעגעבען אַ סך געלד צו קויפֿען שפּייז פֿאַר די הונגעריגע ארימע לייט.

זיי האָבען אויסגעבויט שעהנע פּאַלאַצען אין ירושלים און מונבו האָט געמאַכט אַלע הענטלעך פֿון די כלים אין בית המדרש פֿון גינגאָלד. זיי ליגען בעגראָבען לעבען ירושלים און זייערע אייניקלעך האָבען אַרויסגעוויזען פּיעל געטריי-שאַפט און העלדישקייט אין דער לעצטער מלחמה פֿאַרן הורבן.

די אידישע אמונה האָט זיך שטאַרק פֿערשפּרייט צוויי-שען די געצענדינערישע פעלקער און די אידען האָבען גע-האַפּט, אַז באלד וועלען מקוים ווערען דעם נביא'ס רייז, אַז עס וועט קומען דער אייביגער שלום אויף דער וועלט. אין דער צייט איז פֿלוצלינג געשטאַרבען דער גוטער און עהרלי-פֿער אַגריפּאָס.

אַגריפּאָס האָט איבערגעלאָזט אַ זיבעצעהן יעהריגען אַהן, אַגריפּאָס דער צווייטער און דריי טעכטער. איינע פֿון זיי, בעראַניקא, איז געווען די בעריהמטסטע איבער איהר גרויס שעהנדיקייט. קלאַדיום האָט געוואָלט בעשטימען דעם קינדען אַגריפּאָס פֿאַר קעניג איבער ארץ ישראל. די רוימי-אָנע הויפּלינג האָבען איהם אָבער אָבגערעדט און געזאָגט, אַז ער איז נאָך צו יונג און ער וועט נישט קענען רעגירען איבער דעם האַרטגעטיגען אידישען פֿאָלק. און דאָס הייליגע לאַנד איז ווידער געשטיקט געוואָרען אין די גרויזאָמע הענר און די רוימישע גובערנאַטאָרען.

אַגריפּאָס האָט נאָך געקראָגען דעם עבר-הירדן און דאָס רעכט צו בעשטימען אַ כהן גדול און די אויפזיכט איבער'ן בית המדרש. נאכדעם ווי אַגריפּינא, קלאַדיום'עס ווייב האָט פֿער'ס'ט קלאַדיום'ען און איהר זוהן נעראן איז געוואָרען קייסער, האָט אַגריפּאָס צוגעקראָגען טבריה און נאָך דריי שטעט.

צוויי און צוואנציג יאָהר האָט געדויערט פון אַגריפּאַס דעם ערשטענ'ס טויט ביז דער גרויסער אידישער מדידה. די גובערנאַטאָרען האָבען זיך געביטען און דער שפּעטערער איז געווען ווילדער און גרויאָמער פון פּריהעריגען. זיי האָבען בערויבט דאָס פּאָלק און איהם ביטער געפייניגט. דאָס פּאָלק האָט אָפט מורד געווען, די גובערנאַטאָרען האָבען אָבער אלעמאָל גרויאָם דערשטיקט יעדען אויפשטאַנד. צעהנדליגע טויווענטער אידען זענען אויסגעקוילעט געוואָרען, טויווענדער זענען געוואָרען געקרויצניגט, אידיש בלוט האָט זיך געגאָסען ווי וואַסער און עס איז נישט געווען קיין הילף. די אידען האָבען זיך בעקלאַנט פאר געראנ'ען, ער האָט זיך אָבער נישט צוגעהערט צו זיי. ער איז געווען אַ מורא'דיג ווילדער טיראַן. ער האָט דערמאָרדעט זיין מוטער און זיין פרוי. ער האָט אונטערגעצונדען גאַנץ רוים און געקוקט מיט פּערגעניגען ווי זיין הויפט־שטאָרט געהט אַוועק מיט'ן פּיער. דאָס קליינע ארימע אידיש פּאָלק וואָס האָט זיך געטרונקען אין בלוט און טרערען האָט געשריגען צו איהם און דער טיראַן האָט זיי נישט געוואָלט העלפּען.

אַגריפּאַס דעם צווייטענס הויזגעזינד איז געווען זעהר פּערדאָרבען, האָבען געלעבט זעהר צולאָזען. זיין יונגסטע שוועסטער דראַסילאַ האָט זיך גע'שמד'ט און חתונה געהאַט מיט אַ רוימישען גובערנאַטאָר, איינער פון די ערגסטע פּיי־ניגער פון די אידען. צווישען די רייכערע און העכערע שיכ'טען פון פּאָלק האָט מען אָנגעהויבען נאָכטאָן אַגריפּאַס'ען און עס האָט זיך פּערשפּרייט אויסגעלאַסענהייט אין דער הייליגער שטאָרט.

אַגריפּאַס איז געווען רוים'ס טרייער דינער און אזוי איז געווען אַ גרויסע צאָהל פון די אידישע אַריסטאָקראַטען. זיי האָט נישט געאַרט וואָס דאָס פּאָלק ווערט אונטערדריקט אַבי די גובערנאַטאָרען בעציהען זיך פּריינדליך צו זיי. עס איז דעמאָלט פּערשטאַרקט געוואָרען די מיאוס'ע מדה פון מסר'ן. די מוסרים האָבען זיך געמעהרט. אידען האָבען געמוזט גע'בען אַ סך כאַבאַר און דער האַס איז ביים פּאָלק געוואַקסען פון טאָג צו טאָג. דעמאָלט איז אויפגעשטאַנען אַ נייע אידישע פּאַרטיי.

די סיקריים. זיי האָבען געטראָגען שאַרפע מעסערס אונטער די מאַנטלען און זיך נוקס געווען אין די רוימישע סאָלדאַטען און די אידישע מוסרים. אזוי ווי זיי האָבען געזעהן אז קיין גערעכטיגקייט קען מען מעהר נישט קריגען ביי די רוימער, האָבען זיי גענומען דאָס געזעץ אין האַנד און אליין גע'משפט די אונטערדריקער און פעררעטער. טאָג מער האָבען זיי געהאַט אַ חשד אויף עמיצען, איז יענער שוין נישט לויז געוואָרען פון זייערע הענד. אינמיטען גאָס און אַפילו אויפ'ן הויף פון בית המקדש האָבען זיי איהם דערשטאַכען אויף טויט. פלוצלינג אונגעריכט איז עמיצער געפאלען טויט און מען האָט נישט געוואוסט ווער ס'האָט איהם גע'הרג'עט. אין גרויסען טומעל זענען די סיקריקים געווען צווישען די שרייער און מען האָט נישט געקענט גע'פינען דעם מערדער.

די מעסערהעלדען האָבען שפעטער פיעל צרות אָנגעטאָן. אַ סך האָבען נישט געמאַכט קיין אונטערשיעד צווישען דעם שולדיגען און אונשולדיגען. איז איינער געווען ביז אויפ'ן צווייטען, האָט ער איהם פער'מסר'ט ביי די מעסערהעלדען אַלס פעררעטער און פריינד פון רויים און זיי האָבען איהם, אָהן אַן אויספאַרשונג אָפגערוימט פון דער וועלט. צווישען זיי זיינען געווען אזעלכע וואָס האָבען זיך פאַר געלד פער'דונגען צו מאָרדען מענשען. זיי האָבען געהאַלטען ירושלים אין גרויס פחד און מען האָט מורא געהאַט אויסרעדען אַ וואָרט קעגען זיי. און אז מען האָט געפונען אַ דערשטאַכענעם אין בית המקדש האָט מען אויך נישט געטאָרט זאָגען אַ ביז וואָרט אויף זיי.

דער לעצטער רוימישער גובערנאַטאָר, געסיוס פלאָרוס, איז געווען דער ביטערסטער און גרויזאַמסטער פון אַלע פריהריגע רוימישע גובערנאַטאָרען. ביים פאַלק האָט שווי געפלאַצט דאָס געדולד און ס'האָט מעהר ניט געקענט ליידען. ער האָט אָהן רחמנות געשונדען די הויט פון יעדען איינעם. און דאָס איז איהם נאָך געווען וועניג. ער האָט געוואָלט אויסרויבען די אוצרות פון בית המקדש. דער ערשטער פונק וואָס האָט אָנגעצונדען די

גרויסע פייערדיגע מרידה איז געקומען פון קסריה. דאָרט האָבען געוואוינט א סך אידען און גריכען. און די גריכען האָבן בען אויסגעטיילט די אידען געברענטע פיין. איין שבת, ווען די אידען זענען געווען אין שוהל ביים דאוונען, איז געקומען א גריכישער סאָלדאט צו דער שוהל און אָבגעטאָן א מיאוס'ע זאך, וואָס האָט אויפגערגענט אלע אידען. און זיי האָבען זיך געוואָרפען אויף איהם און זיך געוואָלט אָברעכענען מיט איהם.

האָבען זיך פּערוואַמעלט די גריכען און שטאַרק צושלאָגן גען די אידען. די אידען האָבען געזעהן, אז זיי זענען שוואַך כער, האָבען זיי גענומען די ספר תורה'ס און פּעראַלאַזט די שטאַרט. זיי האָבען געשיקט שלוחים צו פּלאָרוס'ען און זיך בעקלאַנגט פאר איהם, און זיי האָבען איהם דערמאָנט, אז ערשט האָט ער געקראָגען פון זיי א גרויסע סומע געלד, ער זאָל זיי בעשיצען פון די פיינדליכע גריכען. פּלאָרוס האָט זיי אויסגעהערט און אריינגעשליידערט אין תפיסה.

דאָס פּאָלק פון ירושלים האָט דאָס דערהערט און די אויפגענונג איז געוואָרען נאָך גרעסער. פּלאָרוס האָט באַלד געשיקט אַ בעפעהל נאָך ירושלים מען זאָל איהם שיקען זיבעצעהן צענטער גאָלד פון די אוצרות פון בית המקדש. ירושלים איז אויפגעקאָכט געוואָרען פאר כעס. דאָס פּאָלק האָט זיך פּערוואַמעלט אין בית המקדש צו געפינען אן עצה וואָס צו טאָן. דערווייל האָבען עמליכע אידען געוואָלט מאַך כען חוזק פון פּלאָרוס'ען, האָבען זיי גענומען פושקעס אין די הענד און ארומגעגאָנגען איבער דער שטאַרט און גע- בעמען :

— "שענקט אַ נדבה פאר דעם אָרימען פּלאָרוס!....
שענקט אַ נדבה פאר דעם אָרימען גובערנאַטאָר!"...
דעמאָלט זענען א סך תלמידים פון די בית הלל, וואָס האָבען זיך תמיד געשטעלט געגען די מדידות, צוגעשטאַנען צו דער פּאַטריאַטען פּאַרטיי, די קנאים, וואָס איז ס'רוב בעשטאַנען פון די שטורמישע בית שמאי. עס איז אויך צו געשטאַנען צו זיי הלל הנשיא'ס אור-אור-אייניקעל און שבנא'ס אור-אייניקעל שמעון בן יאיר, א קינד פון דוד המלך'ס משפּחה.

דער פיהרער פון די קנאים, די זעלאַטען, איז געווען אלעזר בן חנניה, דער זוהן פון הויפט כהן, ווס איז געווען דער אויפזעהער איבער'ן בית המקדש און אלע כהנים. אלעזר האָט זיי אריינגעפיהרט אין איינער פון די בית המקדש קאמערן און גערעדט צו זיי איבער דעם גרויסען אונגליק, וואָס רוים איז פאַר'ן פאַלק.

— עם איז איצט מקוים געוואָרען די קללה פון דער תורה — האָט אלעזר בן חנניה געזאָגט — "דער פרעמדער וואָס וואוינט ביי דיר וועט דיך איבערשטייגען". די פרעמדע דע געצענדיגענער אין קסריה האָט געראַן קייסער אַנערקענט פאַר בירגער. און די קינדער פון אונזער פאַלק זענען דאָרט די פרעמדע. ער האָט צוגענומען דאָס רעכט ביי אונזערע בריי-דער, וואָס וואוינען אין לאַנד פון זייערע עלטערן. דאָס בלוט פון אונזערע ברידער גיסט זיך אין די גאַסען און די פרעמדע בלייבען גערעכט. אזוי איז דאָס אין קסריה און אזוי אין אַ סך אַנדערע שטעט.

— דאָס האָבען מיר פאַר אונזער גוטס — האָט זיך אָנגערופען אלעזר בן שמעון, אַ תלמיד פון די בית-הלל און איינער פון די יחוס'דיגע פאַמיליעס אין ירושלים — ווייל אונזערע עלטערן האָבען געפאַלגט די רייד פון רבן גמליאל הנשיא, וואָס האָט ווי הלל הזקן אונז געלערנט מיר זאָלען נישט מאַכען קיין אונטערשיעד צווישען אַ איד און אַ גוי. מיר זאָלען זיך האַלטען פריינדליך מיט די געצענדיגענער; מיר זאָלען שפּיזען זייערע אָרימע לייט; מיר זאָלען מבקר חולה זיין זייערע קראַנקע; מיר זאָלען בעגראָבען די טויטע געצענדיגענער צווישען אונז. ווייל מיר האָבען דאָס געפאַלגט בעצאָהלען אונז אזוי די פרעמדע געצענדיגענער! זייער מאַכט ווערט גרעסער און מיר זינקען אַלץ טיפּער. אויב מיר וועלען שווייגען, וועלען זיי אוועקנעמען ירושלים פון אונז און אין בית המקדש וועלען זיי אריינשטעלען זייערע אָבגעטער!

אַ שטורם האָט אויסגעבראַכען צווישען די פּערוואַמעלטע קנאים. זיי האָבען געברענט פון צאָרן. אלעזר בן חנניה האָט זיי דערמאָנט די גבורות פון די חשמונאים. אַ קליין הייפּעלע האָט זיך קעגענשטעלט די גריכען, לאַמיר זיך קעגענשטעלען לען די רוימער. דער נשיא רבן שמעון בן גמליאל האָט שוין

אויך מודה געווען, אז מען קען מעהר נישט ליידען און מען מוז זיך שטעלען פאר גאט און זיין פאלק.

— קומט, ברידער, לאָמיר פערטרייבען די רוימער — האָט אלעזר בן חנניה אויסגעשריגען — די חשמונאים האָר בען געשריגען "ביי גאט איז די הילף" און גאָט האָט זיי געהאלפֿען, לאָמיר אויך שרייען: "ביי גאט איז די הילף" און גאָט וועט אונז העלפען

— ביי גאט איז די הילף! — האָבען אלע פּערוואַמעלטע פּייערליך אויסגעשריגען און געווען גרייט צו וואַרפען זיך אין פּייער צו בעפרייען דאָס פּאָלק פֿון גרויזאמען אונגליק. אלעזר בן חנניה האָט פֿון אַ בעהעלטעניש אַרויסגענומען שאַרפע גלאַנציגע מעסערס און צוטיילט צווישען די פּער־אַמעלטע. אלע האָבען אנידערגעקניהט מיט'ן פנים צום היכל און געשוואוירען ביי גאָט, אז זיי וועלען דאָס געוועהר נישט אַוועקלייגען ביז זיי וועלען פּערטרייבען דעם פּיינד אָדער זיי וועלען פּאָלען טויט אין דער מלחמה.

צומאָרגענס איז פּלאָרום געקומען מיט זיין אַרמעע נאָך ירושלים. דאָס איז געווען זעכצעהן טאָג אין אייר אין יאָהר דריי טוויזנט אַכט הונדערט זעקס און צוואַנציג. ער האָט זיך אַוועקגעשטעלט אויף'ן פּלאַץ קעגען הורדוס'עס פּאַלאַץ און געהייסען ברענגען דעם כהן גדול מתתיהו בן טעאַפּיל, דעם נשיא רבן שמעון בן גמליאל און אלע עלטסטע פֿון ירושלים.

— גיט מיר אַרויס די נעמען — האָט ער זיי בעפוילען — פּוז די אלע וואָס האָבען געמאַכט חזק פֿון מיר און די וואָס בעקלאַגען זיך אויף מיר!

— מיר ווייסען נישט ווער דאָס האָט געטאָן! — האָר בען זיי איהם געשוואוירען.

ער האָט זיי שטאַרק בעלידיגט און אַוועקגעטריבען. און ער האָט געשיקט דאָס מיליטער אויף דער אויבערשטער שטאַרט, אויף ציון, וואו די גרעסטע לייט האָבען געוואוינט און געהייסען רויבען און מאָרדען אָהן רחמנות.

ווי ווילדע היות האָבען זיך די גרויזאמע רוימער צו־שפּרייט איבער אלע גאַסען און ווער ס'איז געקומען אַנ־טער זייערע הענד, האָבען זיי דערשטאָבען און צוטערעטען

מיט די פיס. זיי האָבען זיך אריינגעריסען אין די הייזער און אלץ צובראָכען און פערוויסט. זיי האָבען גערויבט און געשריגען פאר ווילדער פרייד. דאָס געשריי פון די פער- וואונדעטע האָט זיך אויסגעמישט מיט די ווילדע פרעהליכע געשרייען פון די מערדערישע רוימער און די ערד האָט אופגעציטערט.

בעראניקא, אגריפאס'עס שוועסטער איז דעמאלט געווען אין ירושלים. זי איז געווען געפעהרליך קראַנק, האָט זי גע- טאָן אַ נדר, אז זי וועט געזונד ווערען, וועט זי פאָהרען נאָך ירושלים. אז זי האָט דערהערט פון דעם אונגליק איז זי געלאָפֿען צו פלאָרוס'ען און זיך געוואָרפען צו זיינע פיס אין גרויס געבעט, ער זאָל צוריקרופֿען זיינע סאָלאַטען און אַבשטעלען די שחיטה. ער איז אָבער געבליבען האַרט ווי שטיין און געלאָזט די צוואוילדעטע סאָלאַטען רויבען און מאַרדען אַהן אויפהער.

די שחיטה האָט אויסגעבראָכען פלוצלינג, קיינער האָט דאָס נישט דערווארט. די קנאים, ווי קליין זייער צאָהל איז געווען, האָבען נישט געקענט איינרוהען און זיי האָבען זיך געוואָלט פערזאמלען און וואַרפען אויף די מערדער. שמעון בן יאיר, דער פרינץ פון דוד המלך'ס משפחה, האָט נישט געקענט איינזיצען אין הויז, איז ער אַוועק צו דער אויבער- שטער שטאָרט, וואו די רוימער האָבען גערויבט און געמאַר- דעט.

ער איז געשטאַנען אליין אין אַ ווינקעל און צוגעקוקט די מורא'דיגע שחיטה. און פלוצלונג האָט ער דערהערט אַ מורא'דיגען קוויטש פון אַ דערשראָקען קינד, וואס רופט נאָך הילף. ער איז אַרויס פון ווינקעל און געזעהן ווי אַ איד לויפט אָן פון דעם אָרט, וואו דער געשריי האָט זיך געהערט און אַנטלויפט אַ דערשראָקענער. שמעון איז געלאָפֿען נאָכ'ן געשריי און ער האָט דערזעהן אַ שרעקליך בילד. אַ ריי זיגער רוימישער סאָלאַט האָט זיך געראַנגעלט מיט אַ יונג איידעל מיידעל. דער ווילדער רוימער האָט מיט איין האַנד זי געהאַטען פאַר איהרע לאַנגע צופאַטעלטע האַר און מיט דער צווייטער האַנד ער אַראָפּגעריסען פון איהר האַלז

דעם שנור פערל צוזאמען מיט איהר קלייד און העמד פון לייב.

שמעון האָט קיין רגע נישט פערלירען, האָט אַרויסגע- כאַפט דאָס מעסער, ווי אַ צורייצטער טיגער אַ שפרונג גע- טאָן אויפ'ן רוימער און איהם אריינגעשטאַכען דאָס מעסער אין האַרץ אריין. ווי אַן אונטערגעהאַקטער בוים איז דער רוימער געפאלען טויט צו דער ערד. דאָס מיידעל האָט גע' חלש'ט און שמעון האָט זי קוים דערכאַפט. זי האָט געהאַל- טען פערמאַכט די אויגען. דאָס פנים טויט-בלאַס און פון איהר נאָז און מויל האָט גערונען בלוט. דער ווילדער רוי- מער האָט זי אזוי צושלאָגען, ווען זי האָט זיך געוועהרט קע- גען איהם.

צוטומעלט איז שמעון געשטאַנען מיט דעם פער' חלש'טען מיידעל אויף די הענד. ווער זי איז האָט ער נישט געוואוסט. וואו זאָל ער זי ברענגען? אין געסעל איז געווען שטיל. די איינוואוינער האָבען זיך בעהאַלטען אין די קע- לערס. שטעהן דאָ האָט ער מורא געהאַט. עס קענען נאָך אַנקומען רוימער. איז ער געשטאַנען צוטומעלט און נישט געוואוסט וואָס צו טאָן.

איז גלייך צוגעקומען דער מאַן וואָס איז פריהער אַנט- לאַפּען. שמעון האָט זיך איינגעקוקט אין איהם און דערזעהן אז דאָס איז יוסיפוס בן מתתיהו, אַן אנגעזעהענער מאַן, פון דער קעניגליכער פאַמיליע. יוסיפוס האָט געזעהן דעם טויטען רוימער האָט ער בעגריסט שמעון'ען און געזאָגט :

— וואויל איז אונז וואָס מיר האָבען דאָס איידעלע קינד געראַטעוועט פון אַן אונגליק! ...

ער האָט אַרויפגעלייגט זיין קאַלטע האַנד אויף דעם אַכגעדעקטען האַרץ פון מיידעל און זי האָט זיך גלייך אויפ' געכאַפט פון חלשות און אַראַפּגעשפרונגען פון שמעון'ס הענד. זי האָט אַ קוק געמאַן מיט איהרע גרויסע וואונדער- ליכע אויגען אויף שמעון'ען און זיי פערמאַכט. מיט די הענד האָט זי פערדעקט אהר אַכגעדעקט לייב און איז געוואָ- רען שטאַרק רויט. שמעון האָט אויסגעטאַן זיין מאַנטעל און זי אַרומגעהילט. ערשט איצט האָט זי געעפענט די אויגען

און הייס געדאנקט שמעו'ען. יוסיפוס האָט איהם נאָך אַמאָל געדאנקט און שטאַרק געלויבט זיין העלדישקייט.

שמעון האָט נאָרנישט געזאָגט. איז צוגעגאנגען צום טויטען רוימער און ארויסגעצויגען דאָס מעסער און דאָס בלוט אָבגעווישט אין טויטענ'ס קליידער. דאָס מעסער האָט ער פערשטעקט אין זיין גארטעל און דעם רוימער'ס שווערד האָט ער אָנגעטאָן אויף די לענדען.

— האַלט די שווערד אויף אַ גוטען אנדענקען, מיין יונג פריינד — האָט יוסיפוס געזאָגט — האָסט גוט געטאָן וואס דו ביזט מיר געקומען צו הילף. ווער ווייס צו אָהן דיין הילף וואָלט איך געקענט ראטעווען דאָס איידעלע קינד.

שמעון האָט געקענט יוסיפוס'ען נאָר פון זעהן. און אזוי ווי ער האָט געוואוסט, אַז ער שטאַמט פון אַן אָנגעזעהענע משפחה, האָט ער איהם געהאַלטען פאר אַן עהרליכען מאַן. דאָ איז ער ערשטוינט געוואָרען פון יוסיפוס'עם חוצפה, וואָס ער ריהמט זיך פאר'ן מיידעל, אַז ער האָט זי געראטעוועט און שמעון האָט איהם נאָר צוגעהאַלפּען. האָט ער איהם גע-וואָלט ווייזען, אַז ער איז אַ לינגער און ער האָט איהם גע-זאָגט .

— איך וועל זיך, חלילה, נישט בעריהמען, וואָס כ'האָב געראטעוועט אַ שוועסטער פון אַ רוימער'ס האַנד. דו ביזט אָבער גערעכט וואָס דו זאָגסט אַז אָהן מיין הילף וואָלסטו זי נישט געקענט ראטעווען. ווי אזוי וואָלסטו זי געראטעוועט אַז דו ביזט אַנטלאָפּען ?

יוסיפוס האָט איהם דאָס פערשוויגען און פּלוצלונג אָבגע-האַקט דעם שמועס, זאָגענדיג :

— לאָמיר דאָ נישט שטעהן ! ס'איז אַ גרויסער טומעל, און דו, איידעל קינד, דארפסט רוה נאָך דער גרויסער שרעק וואָס דו האָסט געהאַט.

— אָהן דעם קענען מיר דאָ נישט שטעהן—האַט שמעון געזאָגט אויפגערעגט — מיר טאָרען איצט נישט שטעהן און שמועסען, ווען מיר הערען דאָס געשריי פון אונזערע גע-שלאָגענע ברודער!....

יוסיפוס האט אויפגעקליבען די פערל פון דער ערד און

זיי זענען אוועק צום פאלאץ פון דער רייכער מרתא בת ביתוס. דאס איז געווען דעם מיידעל'ס היים. שמעון האט נישט געוואלט אריינגעהן, ווייל ער האט געהאט וויכטיגערע ארבייט צו טאן. חוץ דעם האט ער נישט געקענט פערטראדן גען יוסיפוס'ען. דאס מיידעל האט איהם שטארק געבעטען אריינצוגעהן נאָר אז זי האט געזעהן, ער איז איינגעשפארט, האט זי איהם געזאגט אז זי הייסט צפורה און זי איז יוסף בן גמלא'ס טאכטער. איהר פאטער יוסף איז א ברודער פון דעם כהן גדול יהושע בן גמלא. זי איז ערשט געקומען צו גאסט פון איהר שטאָרט גמלא צום פעטער. זי האָט איהם אויף ניד דערצעהלט ווי אזוי דער רוימער איז זי בעפאלען.

איהר פעטער איז גערופען געוואָרען צום בייזען פלאַרוס'ען און ער זוימט זיך דארט צו לאנג, איז זי איהם געגאנגען אנטקעגען און זיך געשטעלט ביים עק גאס און געווארט אויף איהם. דערווייל האט זי געהערט שרעקליכע געשרייען האט זי זיך ארומגעקוקט אפשר וועט זי זעהן עמיצען, וואס וועט איהר זאגען וואס דאס שרייען בעמיט. איז פלוצלונג געקומען דער רוימער און זי בעפאלען.

— דעם סוף פון דער געשיכטע ווייסט איהר בעסער—
האט זי געזאגט און איהרע שווארצע אויגען האבען געקוקט אויף איהם פול דאנקבארקייט—קומט אריין צו אונז, איך בעט אייך! וועט איהר זעהן ווי איך פיהל נאָך דער שרעק און מיינע קרובים וועלען איך שטארק דאנקען.

ער האט איהר דאס פערשפראכען און איהר געזאגט זיין נאָמען און אז ער שטאמט פון דוד המלך'ס משפחה, האט זי זיך נאָכמעהר דערפרעהט און דאנקבאר געדריקט זיין האַנד. — איהר וועט אזוי גוט זיין און ווארטען א רגע—האט

זי האלב פערשעמט געבעטען און אומעטיג געשמייכלט—
איך וועל זיך איבערטאָן.

זי איז אריין אין פאלאץ מיט יוסיפוס'ען. אין אַ וויילע האָט יוסיפוס איהם ארויסגעטראָגען זיין מאנטעל און ער איז אוועק צום בארג ציון. דער מאנטעל איז איהם איצט געווארן רען טייער. די איידעלע וואונדערליכע צפורה, וואס ער האט געראטעוועט פון טויט איז געווען איינגעהילט אין איהם. אויפ'ן בארג האט ער בעגעגענט אלעזר בן שמעון'ען מיט א

גרופע קנאים און זיי האבען איהם דערצעהלט אז נאָר וואס האבען זיי געראטעוועט בעראניקא'ן פון טויט. אז זי איז אַרויסגעגאַנגען פון פלארום'ען זענען עטליכע רוימישע סאָלי-דאטען איהר נאָכגעגאַנגען און זי געוואלט דער'הרנ'ענען. נאָר זיי האָבען זי בעשיצט און פּעריאָנט די זוילדע רוימער.

ביסלעכווייז האָט דער בייזער שטורם זיך איינגעשמילט. פלארום'עם מיליטער האט זיך אומגעקערט אין לאַגער און מיטגעבראכט פיעל רויב. פלארום האט זיך גענומען דאס גרעסטע חלק און דאס איבעריגע האט די ארמעע צו טיילט צווישען זיך. א סך אידען וואָס האָבען זיך קעגענגעשמעלט די רוימער און זיך נישט געלאָזט בערויבען זענען גענומען גע-וואָרען געפאַנגען. פלארום האט זיי געהייסען שמייסען עפענטליך ווי פּערוזינדיגטע שקלאפען און דערנאָך אויפהענ-גען אויף די בוימער אַרום זיין פּאַלאַץ.

צומאָרגענס האט זיך פּערזאַמעלט א גרויסער עולם אין דער שטאָדט ציון אין בעטראכט דאס צושמעטערטע קוואַר-טאל. זיי האבען געקוקט אויף די הרוגים און די פּערוויסטע הייזער און שטאַרק געוויינט. זיי האבען געקריצט מיט די צייהן פאר וועהטאָג און געשאַלטען די בייזע רוימער און דער צאָרן האט געפלאַקערט ווי פייער.

פּלוצלינג איז אָנגעקומען אַ ניער בעפעהל פון גובער-נאַטאָר פלארום, די אידישע עלטסטע זאָלען גלייך קומען צו איהם. ווען זי זענען געקומען צו איהם האָט ער זיי געזאָגט אז ער וויל פּרידען און אַלס צייכען פון פּרידען וויל ער אז דאָס גאַנצע פּאָלק מיט די עלטסטע בראש זאָלען געהן אנט-קעגען די נייע רוימישע לעגיאָנען, וואָס קומען היינט נאָך ירושלים און זיי בעגריסען פּריינדליך.

אז די אידען האָבען דאָס דערהערט איז געוואָרען אַ טר-מעל די זעלאַטען זענען געווען געגען דעם. ער האָט אַ בייזען פּלאַן, האָבען זיי גע'טענה'ט. ער וויל אונז ווידער טאָן שלעכטס. דאָס פּאָלק האָט געהאַלטען מיט די זעלאַטען און נישט געוואָלט אַנטקעגען געהן די לעגיאָנען.

די אידישע עלטסטע וואָס האָבען געזוכט שלום האָבען געשיקט צום פּאָלק אלע כהנים מיט דעם כהן גדול בראש וון די לויים מיט די מוזיק אינסטרומענטען. זיי זענען גע-

גאנגען אין צוריסענע קליידער און געשאַמען אַש אויף זייער רע קעפ און זיי האָבען בעשוואוירען דאָס פּאָלק צוליעב צו טאָן דעם גובערנאַטאָר און פון שלום-וועגען געהן אנט-קעגען די רוימישע לעגיאָנען.

דאָס פּאָלק האָט זיך געלאָזט צורעדען און געגאנגען אַנטקעגען. נאָר די זעלאַטען זענען געבליבען פּער'עקשנ'ט און נישט געוואָלט געהן.

ווען די אידען זענען אָנגעקומען צו די נייע לעגיאָנען האָר בען זיי אָבגעגעבען זיי אַ פּריינדליכע בעגריסונג און גע-וואָרט די לעגיאָנען זאָלען זיי צוריק בעגריסען. האָט אָבער פלאַרום פּריהער אָבגעמאַכט מיט די לעגיאָנען זיי זאָלען נישט ענטפּערן די אידען אויף דער בעגריסונג. האָבען די רוימער געשוויגען און געקוקט ביזן אויף די אידען.

דאָס האָט שטאַרק בעליידיגט די אידען און זיי האָבען זיך געבייזערט א.י.ה די עלטסטע, וואָס האָבען זיי צוגע-רעדט דאָס צו טאָן. פּלוצלינג האָבען די לעגיאָנען זיך גע-לאָזט לויפּען אויפ'ן פּאָלק, די רוימער האָבען געטריבען די פּערד אויף די אידען און זיי געוואָלט צוטּרעטען.

אין גרויס שרעק איז דאָס פּאָלק זיך צולאָפּען אויף אלע זייטען. עס איז געוואָרען אַ שרעקליכע מהומה. איינער איז געלאָפּען איבער'ן צווייטענס קערפּער. די וואָס זענען נישט צוטּראָטען געוואָרען פון די מענשען, זענען צוקוועטשט גע-וואָרען אונטער די צוואוילדעטע פּערד. און דער גאַנצער וועג איז בעדעקט געוואָרען מיט טויטע.

די זעלאַטען מיט זייערע פיהרער אלעזר בן חנניה, אלעזר בן שמעון און שמעון בן יאיר, דער פּרינץ פון זיור המלך'ס משפּחה, זענען געשמאָנען אויפ'ן הרהיבית און געוואָלט זעהן וואָס פאר אַ טבלת-פנים די לעגיאָנען וועלען געבען צום רוהיגען פּאָלק.

ווי זיי האָבען דערזעהן דאָס שרעקליכע בילד האָבען זיי זיך נישט געקענט איינהאַלטען מעהר און געוואָלט ארויס אַנטקעגען די לעגיאָנען, האָבען זיי דערזעהן, אז פלאַרום פיהרט זיין לעגיאָן צום בית-המקדש און זיי האָבען פּער-שטאַנען, אז ער וויל זיך אריינרייסען אין גאָטס הויז און בעי-רויבען די אוצרות.

האָבען זיי קיין רגע נישט פערלױרען, צוטיילט זיך אויף צוויי מחנות. איינע אונטער דער אנפיהרונג פון אלעזר בן שמעון, מיט זיי זענען אויך געווען שמעון בן יאיר און זיין יונגערער ברודער יהודה און די צווייטע מחנה אונטער דער קאָמאנדע פון אלעזר בן הנניה.

די ערשטע מחנה האָט זיך בעוואפענט מיט שטיינער און אַרויף אויף די רעכער און אָנגעהויבען שלידערן אויפ'ן רוימישען מיליטער. דאָס רוימישע מיליטער איז דעמאָלט געגאנגען אין די שמאַלע, ענגע גאַסען, האָט זיי דער פּלוצ-לינגדיגער האָגעל שטיינער שטארק צוטומעלט און זיי האָ-בען זיך פערלױרען. דאָס אַנטלויפענדע פּאָלק האָט אָנגע-אטעמט און זיך אומגעקערט צום מיליטער און אויך אָנ-געהויבען זיי באווארפען מיט שטיינער און נישט געלעָזט געהן ווייטער.

די צווייטע מחנה האָט געכאַפט העק און שטיקער איי-זען און פערניכטעט די בריק וואָס פיהרט צום בית המקדש. פלארום האָט געזעהן, אז ער וועט נישט קענען אריינקומען אין בית המקדש. ער האָט זיך אויך דערשראָקען פאר דעם צורייצטען פּאָלק, איז ער מיט זיינע לעניאָנען אינגאַנצען צוועק פון ירושלים. ער האָט איבערגעלעָזט איין לעניאָן צו האַלטען וואַך. די קנאים האָבען זיך אָנגענומען מיט פרישען מוטה און זיך געגרייט צום גרויסען אויפשטאַנד צו בע-הרייען זיך אינגאַנצען פון רויס'ס יאָך.

די איינוואוינער פון ירושלים האבען זיך צוטיילט אויף צוויי טייל. דאס פּאָלק האט זיך פערבונדען מיט די זעלא-פען און ווי איין מאן געוואלט ארויסטרעטען גענען די רוי-מער. זיי האבען אויך בעשלאָסען צו רופען צו הילף די אירען וואס וואוינען ביים פרת און חדקל. די אדיאבאנישע פירשטען וואס האָבען זיך מגיר געווען זענען אויך צוגעשטאנען צו די ועלאטען און זיך אונטערגענומען פועל'ן ביי פארטייען צו דערקלערען קריעג געגען רויס.

די רייכע ארויסטאָקראטיע און די גרויסע פאמיליע פון אגריפאס'ען זענען געווען געגען דער מרידה. זיי האָבען נאָר געזוכט שלום. זיי האבען מורא, האבען זיי געזאגט, פאר רויס'ס גרויסער מאכט.

אגריפאס איז דעמאָלט געווען אין עגיפטען. אז ער האט געהערט פון די פּאַרבֿערייטונגען פאר דער מרידה, איז ער שנעל געקומען נאָך ירושלים. ער האט צונויפגערוםען דאס פּאַלק צום חשמונאים פּאַלאַץ און איז ארויסגעקומען מיט זיין שוועסטער בעראניקא רעדען צום פּאַלק.

— טוט דאָס נישט! — האָט ער זיך געבעטען — מאַכט נישט קיין אויפשטאַנד. אונזער פּאַלק איז קליין, שוואַך און אַרים. ווי קענען מיר ביישטעהן געגען דער גרויסער, מצבֿ טינגער רוימישער אימפעריע! האט רחמנות אויף אייער לעבן! — האָט ער געבעטען מיט טרערען — האָט רחמנות אויף אייערע פרויען און קליינע קינדער! דערבארמט אייך אויף דער הייליגער שטאָדט און אויף בית המקדש. די רוימער וועלען אלץ צושטערען און פּערניכטען! האט רחמנות. רער רוימישער אימפעראטאָר איז גוט צו אונז. דער גובערנאטאָר איז שלעכט. ווען דער אימפעראטאָר וועט זיך דערוויסען דעם גובערנאטאָרס ביזע מעשים וועט ער איהם אראָפּזעצען און בעשטראפען. מאכט נישט קיין אויפֿֿ שטאַנד, דערבארמט אייך!

אז אגריפאס האט גערעדט איז בעראניקא געשטאַנען לעבען איהם און שטארק געוויינט. ס'האט איהר וועה געמעהאן צו זעהן די צרות פון איהר פּאַלק. דאס פּאַלק איז געריהרט געוואָרען פון אגריפאס'עס רייד און פון בעראניקא'ס טרער רען און זיך בערוהיגט. עס איז גרייט געווען אויפצוגעבען דעם געדאַנק פון אויפשטאַנד און ווייטער צאָהלען די צינזען צו רויס.

אגריפאס האט געזעהן, אז דאס פּאַלק איז מיט איהם, האט ער ווידער אָנגעהויבען רעדען און געבעטען אלע זאלען זיין רוהיג און זיין אונטערטעניג פלארוס'ען ביז ס'וועט קומען א נייער גובערנאטאָר. און דאָ האט ער פּערדאַרבען אלץ וואס ער האט ערשט דערגרייכט. ווי ער האט נאָר דער־מאָנט דעם נאָמען פלארוס, האט דאס פּאַלק אָנגעהויבען שטורמען פאר כעס, די אויפּרעגונג איז צוואוואַקסען און זיי האָבען אָנגעהויבען זידלען און שילטען אגריפאס'ען און איהם פּערוואָרפען מיט שטיינער, ער איז קוים אנטלאָפּען מיט'ן לעבען און זיך בעהאַלטען.

דאס פאלק האט זיך דערווייל געפרעהט. פלארוס איז נישט געווען אין שטאָדט. די רוימער האבען מעהר נישט געפייניגט. באלד, האבען זיי געהאָפּט, וועלען זיי פערטריי-בען דעם לעצטען רוימער פון לאַנד. עס וועט קומען די ישועה. דעם טאָג האבען זיי געמאכט פאר א יום טוב. דער ערשטער טאָג פון דער גאלה, באלד וועט קומען די פאָל-שטענדיגע בעפרייאונג.

שמעון בן יאיר איז צומאָרנענס גענאנען צו מרתא בת ביתוס זעהן וואס צפורה טהוט. ער האט זי אָבער דאָרט שוין נישט געפונען. נאָך נעכטען האָט זי זיך אומגעקערט אַהיים. זיי האבען זיך געשראָקען פאר'ן אויפשטאנד און זי גיך אָב-געשיקט צום פאָטער.

שמעון'ען האט נישט באנג געטהאן וואס ער האט זי מעהר נישט געזעהן. ער האט דאך זי נישט געקענט. ער האט זיך אפילו גוט נישט איינגעקוקט אין איהר פנים. נאָר איהרע וואונדער שעהנע אויגען האבען געלעבט פאר איהם און דער געדאנק, אז ער האט געראטעוועט איהר לעבען האט איינגע-קריצט אין זיין האַרץ אן אנגענעהמע עראינערונג.

אויפדערנאכט האט שמעון זיך בעגענענט מיט אלעזר בן שמעון און געקראָגען א גרוס פון צפורה'ן. אלעזר בן שמעון האט איהם דערצעהלט, אז זיין כלה מרים, די טאָכטער פון זיין פעטער נקדימון בן גוריון איז צפורה'ס א חבר'טע און זיי האבען זיך געזעהן פאר'ן פאָהרען. צפורה האט מרים'ען דערצעהלט די געשיכטע ווי שמעון האט זי געראטעוועט פון מויט. האט מרים איהר געזאגט, אז זי קען איהם גוט. ער איז איהר חת'ן אַ נאָהנטער חבר. דעמאָלט האָט צפורה זי גע-בעטען איהם אָבגעבען אַ האַרציגען גרוס און אז עס טוט איהר שטארק באנג וואס זי קען זיך מיט איהם נישט געזע-ענען און איהם ווידער דאנקען, וואס ער האט זי גערא-טעוועט.

”איך האָף—האט זי דערנאָך געזאגט—אז מיר וועלען זיך נאָך זעהן. די אידישע קעמפער וועלען בעפרייען דאס לאַנד. און אזוי ווי ער האט זיין לעבען איינגעשטעלט צו דאָר-טעווען איין אידישע טאָכטער, וועלען נאָך א סך העלדען זיך מקריב זיין און דאס הייליגע לאַנד און נאָטס פאָלק ראטעווען

פון די הענד פון די אונטערדריקער און פייניגער. שמעון האט געזעהן אז זי געהערט צו זיי. זי האלט מיט די קנאים און זי איז איהם געוואָרען נאָהנט און טייער. לאנג האט ער אָבער נישט געקענט טראכטען פון איהר. די צייט איז געווען אזא גרויסע און רושיגע און ער האט זיך געגרייט צום גרויסען קאמף, וואָס דאַרף בעפרייען זיין אונטערדריקט פּאָלק.

דער אָנהויב פון גרויסען אויפשטאנד.

עס האט זיך אָנגעהויבען די גרויסע מרידה. דאס פייער פון אויפשטאנד האט זיך צושפרייט איבער דער הייליגער שטאָדט און גאנצען לאַנד. אלער בן חנניה האט געגעבען א בעפעהל מען זאל מעהר נישט מקריב זיין דאס טעגליכע קרבן פאר'ן געזונד פון רוימי' שיען קייסער, וואס מען האט מקריב געווען פון קייסער אוי' נוסמוס'עס צייטען. אין גליל האט מנחם, יהודה הגליל'ס אייניקעל, זיך געשמעלט בראש פון די מעסער העלדען און זיי זענען פלוצלינג בעפאלען די פעסטונג מסדה. זיי האָבען אויסגע'הרג'עט אלע רוימישע סאָלדאטען און צוגענומען זייער געוועהר און אוועק נאָך ירושלים צו העלפען דעם אויפשטאנד.

די שלום זוכער האבען דערווייל געשיקט שלוחים צו אנריפאס'ען און פלאָרוס'ען, און געפאָדערט זיי זאָלען גלייך שיקען מיליטער נאָך ירושלים און דערשטיקען דעם אויפשטאנד. פלאָרוס האט נישט געוואלט שיקען מיליטער. עס קען זיין דערפאר, וואס ער האט מורא געהאט צו פער'לירען די שלאכט אדער ער האט געוואלט די מרידה זאל זיך שטאַרק צופלאַקערן אין ער וועט מיט א גרויסע ארמעע קור'מען און אלעמען פערטיליגען.

אנריפאס האט אריינגעשיקט דריי טויזענד רייטער. זיי האבען זיך פּעראייניגט מיט דעם רוימישען לעגיאָן, וואס האט געהאלטען וואָך אין שטאָדט און ארום אין אן אָפּגענער מלחמה געגען די קנאים. דאס פאלק איז גלייך צוגעשטאנען צו די קנאים. זיבען טאָג האט געדויערט די מלחמה און די

קנאים האבען צושלאָגען די שונאים און פערטריבען אין הורדוס'עס פאלאץ.

דריי טאָג האבען די קנאים בעלאַנערט דעם פאלאץ און די פיינדליכע ארמעע האט זיך ענדליך אונטערגעגעבען. אַגריי פאס'עס סאָלדאטען האבען איבערגעלאָזט זייער געוועהר און ארויסגענאנגען גאנץ, קיינער האט זיי נישט געטשעפעט. די רוימער האבען אויך איבערגעלאזט דאס געוועהר און גע-וואלט פערלאָזען די שטאָרט. אזוי איז געווען דער אַבמאך צווישען רוימישען לעניאָן קאָמאָנדר און די אידישע עלטסטע.

ווי די רוימער זענען נאָר ארויסגעקומען זענען די סיקריקים, די מעסער העלדען, זיי בעפאלען און אויסגע-הרג'עט. נאָר דעם קאָמאָנדר מייטיליס האָבען זיי געלאָזט לעבען. ער האט געגעבען א שבועה, אז ער וועט זיך מגיר זיין. די שענדליכע טאט האָט פערדראָסען אלעמען. ס'איז אַ שאַנד פאר דער הייליגער שטאָרט און א מיאוס'ער פלעק אויף די אידען. זיי האבען געבראָכען אן אַבמאך. און פער-נאָסען דאס בלוט פון מענשען וועמען זיי האָבען צוגעשוואוי-רען צו לאָזען לעבען.

בערוישט פון נצחון האבען די מעסער העלדען און א גרויסע מאסע נאָך זיי זיך צושפרייט איבער דער שטאָרט און זיך נוקם געווען אין די פריינד פון די רוימער און די שלום זוכער. זיי האבען אונטערגעצונדען דעם חשמונאים פאלאץ וואו ס'האָבען געוואוינט אגריפאס און בעראניקא. זיי האָבען פערברענט דאס הויז פון רייכען כהן חנניה און אוועקגעשיקט מיט'ן פייער דעם גאנצען ארכיוו, וואס איז געשטאנען לעבען פאלאץ, פערברענט אלע מלוכה פאפירען און טייערע דאָקו-מענטען און שריפטען. די מאסען האבען זיך שטארק גע-פרעהט און געטאנצט פאר גרויס שמחה לעבען פייער.

די שלוחים וואָס האָבען געבעטען אגריפאס'ען און פלאָ-רוס'ען זיי זאָלען שיקען מיליטער נאָך ירושלים האבען זיך בעהאלטען אין הייהלען און אין די וואסער רינעם אונטער דער ערד.

די קנאים האבען נישט געהאט קיין נחת פון די ווילד-קייטען. זיי זענען געווען שטארק קעגען אזעלכע שוידערליכע

מעשים. זיי האבען געזעהן אז די מעסער העלרען וועלען זיי פערשאפען פיעל צרות אין דעם גרויסען אויפשטאנד און וועלען נאך מיטשלעפען מיט זיך דאס פאָלק. זיי זענען אָבער געווען הילפלאָז. די מהומה איז געווען צו גרויס. די ליידענדיגע שאפטען פון די מאסען האבען זיך פריי ארויסגעריסען און געווילדעוועט און ס'איז אונמעגליך געווען זיי צו צוימען.

ווען די נייעס פון דעם דערמאָרדעטען רוימישען לעגיאָן, איז אָנגעקומען נאָך קסריה, זענען די גוים בעפאלען די דאָרטיגע אידען און אויסגע'הרג'עט צוואנציג טויזענד נפשות. די איבריגע האט פלארום געפאנגען און זיי געמאכט פאר קנעכט אויף די שיפען. דאסזעלבע איז געשעהן אין אנטאכיא און אין אלעקסאנדריא אומעטום, אין די גוי'שע לענדער, זענען די גוים בעפאלען די אידען און געמאכט אויף זיי שרעקליכע שחיטות.

די אידען פון ארץ ישראל האבען דאס געוואָרף געווארען און גענומען נקמה פון די גוים וואס האבען געוואוינט אין ארץ ישראל און א סך פון זיי אויסגע'הרג'עט. אידישע אב-טיילונגען זיינען אריבער דער גרעניץ און געמאכט שחיטות אויף די שכני'שע גוישע שטעט. די שחיטות האבען זיך פערגרעסערט און פערשפרייט אויף אלע שטעט און דער-פער. די גוים זענען בעפאלען די אידען און די אידען די גוים. די אינערליכע מלחמות האָבען גענאָסען אויל אויפ'ן פייער. טויזענטער און צעהן טויזענטער פרייוויליגע זענען צוגעשטאנען צו דער קנאים ארמע. די אידען פון פרעמדע לענדער האָבען זיך אומגעקערט נאָך ירושלים און צוגע-שטאנען צו דער מרידה. זיי זענען בעפאלען די פעסטונג קפרום לעבען יריחו און אויסגעראָט דעם רוימישען לעגיאָן. די רוימישע וואָרד-סאָלדאטען פון פעסטונג מכור האָבען גע-וואוסט, אז זיי וועלען נישט קענען ביישטעהן די אידישע קעמפער, האָבען זיי אליין פערלאָזט די פעסטונג. די קנאים האָבען זיך פערפעסטונג דאָרט און זי געהאלטען ביז'ן סוף פון אויפשטאנד.

צעהטיום גאלוס, דער רוימישער שטאַט האַלטער פון סיריען האָט גענומען דרייסיג טויזענט רוימישע סאָלדאטען און גענאָנגען אויף ירושלים. די געצענדיגער פון אַרום ארץ

ישראל זענען צוגעשטאנען צו איהם. אנריפאס איז איהם אויך געקומען צו הילף מיט דריי טויזענט פוסגעהער און צוויי טויזענט רייטער.

ווי א שטורם-ווינד האָט זיך די גרויסע ארמעע געמראָך-גען אויפ'ן הייליגען לאַנד. זיי האָבען פערברענט שמעדט און דערפער און אויסגע'הרג'עט אלע איינוואוינער און דער-גאנצען ביז גבעה, א מייל-וועגס פון ירושלים. דאָס איז גע-ווען שבת חול המועד סוכות.

צעסטיום גאלוס האָט שוין אָבער נישט געקענט געהן ווייטער. פּעראייניגט זענען די קנאים אַרויס אנטקעגען איהם און נאָך אַ קורצע אָבער שאַרפע אַטאַקע האָבען זיי איהם צוריקגעשטויסען. מיט געהוּנגעשרייען און א סך קריגענס-רויב האָבען די קנאים זיך אומגעקערט נאָך ירושלים.

דריי טעג צעסטיום זיך אָבערהוט און אויפ'ן פיר-טען טאָג בענייט די אַטאַקע. אַנריפאס איז געווען זיין וועג-ווייזער און איהם אַריינגעפיהרט דורך'ן נייען שטאָדט-קוואַרטאַל ביז צו דער מויער. און ווייטער האָט ער שוין נישט געקענט ריהרען. די קנאים זענען געשטאַנען אויף דער מויער און אלעמאָל איהם צוריקגעשטויסען.

צעסטיום האָט געזעהן, אַז ער וועט נישט געווינען, האָט ער זיך אויסגעדרעהט מיט דער ארמעע און געוואָלט אוועק פון ירושלים. זענען די קנאים אַראָפּ פון מויער און אויס-געשטעלט זיך אויף די בערג און איהם דערלאַנגט שרעקליכע קלעפּ.

ווען צעסטיום איז געקומען אין טאל פון בית חורון האָט ער געזעהן, אַז אויף די בערג ארום האָבען איהם די קנאים אַרומגערינגעלט און זיי וועלען זיין גאַנצע ארמעע אויס-'הרג'ענען. ס'איז געווען ביינאַכט. פינסטער. האָט ער גע-שיקט פיער הונדערט אויסגעפרוואוטע סאָלדאַטען אַנטקעגען די קנאים. די קנאים האָבען אין דער פינסטער געמיינט אַז זיי האָבען פאר זיך די גאַנצע ארמעע און זיי אָנגעהויבען אַטאַקירען. די פיער הונדערט סאָלדאַטען זענען טאַקי אלע געפאלען, אָבער צעסטיום האָט דערווייל אַרויסגעפיהרט שיטל זיין ארמעע און אַנטלאָפּען.

די ארמעע האָבען די קנאים שוין נישט געקענט דעריאָ-

נען, די ארמעע האָט אָבער, אַנטלויפּענדיג, איבערגעלאָזט דאָס גאַנצע געוועהר, די בעלאַגערונגס־מאַשינען און אן אוצר גאָלד. די קנאים האָבען דאָס גאַנצע רויב געבראַכט נאָך ירושלים. דאָס גאָלד האָבען זיי געשאַנקען אין אוצר פון בית המקדש. דאָס געוועהר האָבען זיי צוטיילט צווישען זיך און די בעלאַגערונגס־מאַשינען האָבען זיי אויסגעשטעלט אויפ'ן הר־הבית. זיי האָבען אויך געפאַנגען דעם פּאַהן פון דער רוי־מישער אַרמעע.

די פּרוייד אין ירושלים איז געווען זעהר גרויס. אלע האָר־בען זיך געפרעהט מיט גאָט'ס הילף. אָט האָבען זיך אומגע־קערט די וואונדערליכע טעג פון די חשמונאים. מעכטיג האָר־בען די אידען זיך געשלאָגען מיט די רוימער און זיי בע־זיענט. זיי האָבען זיך מעהר נישט געשראַקען פאר די רוימער און זיך בעריהמט :

"אזוי ווי מיר האָבען בייגעקומען צעסטיים'ען אזוי וועלען מיר בייקומען זייערע אלע לענגיאַנען. מיר האָבען די מאַכט און ביי גאָט איז די הילף."

אַז די קנאים האָבען בעזיענט דעם אויסערליכען פּיינד זענען זייערע אינערליכע געגנער אויך געוואָרען שלום מיט זיי. אלע רייכע אריסטאָקראַטען זענען צוגעשטאַנען צו זיי. ווען נישט די מעסער־העלדען, וואָלמען אלע געווען פּעראַיי־ניגט ווי אין מאַן און רויים וואָלט נישט חרוב געמאַכט ירושלים.

אָבער מנחם, דער פיהרער פון די מעסער־העלדען האָט צושטערט דעם שלום. ער האָט געפאַנגען חנניה'ן און הזקיה'ן, די אנגעזעהנסטע פיהרער פון ירושלים און פיעל קרובים אלעזר בן חנניה'ס און זיי בעשולדיגט אלס פּער־רעטער, וואָס זיי האָבען געזוכט שלום מיט רויים און ער האָט זיי דער'הרג'עט.

דאָס האָט שוין גענוג אויפגערעגט די קנאים. איז דאָס נאָך געווען וועניג פאר מנחם'ען. האָט ער זיך אָנגעטאָן אין קעניגליכע קליידער און געקומען אויפ'ן הר־הבית און גע־זאָגט, אַז ער איז משיח.

מעהר האָבען די קנאים זיך נישט געקענט איינהאַלטען. זיי האָבען זיך געשטעלט אונטער דער אנפיהרונג פון אלעזר

בן חנניה און בעפאלען די מעסערה־העלדען און זיי פערטרוי־
בען פון הרהיבית.

מנחם איז אַנטלאָפּען און אלעזר בן חנניה האָט איהם
נאַכגעיאָגט. לויפענדיג האָט מנחם זיך פערטשעפעט אין זיין
לאַנגען קעניגליכען מאַנטעל און איז אומגעפאלען. אלעזר
בן חנניה מיט די קנאים האָבען איהם פערשטיינט צום טויט.
אַ קליין הייפעלע פון די מעסערה־העלדען האָט זיך אַרויסגע־
כאַפט פון שטאָדט און אַנטלאָפּען צו זייערע פרוינד אין
פעסטונג מסדה.

ס'איז געוואָרען פּאָלשטענדיג רוהיג אין ירושלים. די
קנאים האָבען צוריק געבראכט דאָס סנהדרין. דער נשיא
רבן שמעון בן גמליאל איז געוואָרען בעשטעטיגט פון די
קנאים אלס נשיא און ער האָט זיך פּעראייניגט מיט די
קנאים. עס זענען אויך צוגעשטאַנען די גרעסערע חכמים.
דעם נשיא'ס זוהן רבן גמליאל, דעם נשיא'ס איידים רבי
אליעזר בן הורקנוס, רבי חנינא סגן הכהנים, רבי זכריה בן
אבקולוס און פיעל אַנדערע מיטגלידער פון סנהדרין.

דער קנאים־פיהרער אלעזר בן חנניה איז געווען שטאַרק
בעליעבט ביי די חכמים. איינמאָל ווען די חכמים זענען גע־
קומען מבקר חולה זיין זיין פּאָטער חנניה, האָט אלעזר זיי
געבעטען, זיי זאָלען גוזר זיין די אידען זאָלען זיך פּולשטענ־
דיג אָבזונדערן און דערווייטערן פון די געצענדינער, וואָס
וואוינען אין ארץ ישראל.

— איהר זעהט דאָך, אז די געצענדינער זענען אונזערע
פיינד. מיר האָבען געלעבט פרידליך און פריינדליך מיט זיי
— האָט אלעזר בן חנניה געזאָגט צו די חכמים — און זיי
האָבען אין פיעל שמערט אויסגעקוילעט אונזערע ברידער.
וועלען מיר זיין אָבגעזונדערט פון זיי, וועלען זיי נישט קע־
נען זיין רוים'ס שפּיאָנען צווישען אונז. די חכמים האָבען
מסכים געווען מיט איהם און דעמאָלט גוזר געווען אז די
אידען מוזען זיך שטרענג אָבזונדערן פון די געצענדינער.

דאָס פּאָלק האָט געוואוסט, אז רוים וועט אזוי גרינג
נישט אָבלאָזען ארץ ישראל. אַגריפּאס'עס קרובים האָבען
זיך אַרויסגע'גנב'עט און אוועק צו נעראנ'ען, וואָס איז דע־
מאַלט געווען אין גריכענלאַנד. די קנאים זענען זיכער געווען

אז זיי וועלען נאכמעהר העצען נעראנ'ען אנטקעגען די אר-
דען. האָבען זיי זיך גענומען גרייטען צו דער גרויסער מלחמה
מיט רוים. דאָס גאַנצע פּאָלק איז צוגעשטאַנען. אַ טייל האָט
געגעבען געלד און די אַנדערע זענען אַרײַן אין דער פּער-
טיידיגונגס אַרמעע.

אַ פיבערהאַפטע טעטיגקייט איז אָנגעגאַנגען אין ירושלים.
אַלע האָבען זיך געלערנט פעכטען און שיסען. די שטאָרט
איז פול געוואָרען מיט ווערקשטאַמען צו מאַכען געוועהר. זיי
האָבען פּערפּעסטיגט די מויערן און צוגעמויערט אַ נייע
מויער. די מויער וואָס אַנריפּאַס דער ערשטער האָט אָנגע-
פּאַנגען בויען און די רוימער האָבען איהם פּערבאָטען בויען,
איז איצט געוואָרען פּערענדיגט. די גאַנצע אַרבייט פון
קריענס-צוגרייטונג איז צוגעגאַנגען רוהיג און ערנסט. איין
וויילען און איין הייסער פּערלאַנג האָט אָנגעטריבען די אַר-
בייט — דער וויילען צו בעפרייען דאָס לאַנד פון דעם
פּיינד.

עס איז געקומען חנוכה. האָט דאָס גאַנצע פּאָלק פּייערליך
געפּייערט דעם בעפרייאונגס-יום-טוב. עס האָט זיי דערמאָנט
אָן חשמונאים העלדענמוטה און זיי האָבען דאָך איצט
געהאַט פאַר זיך פּונקט אזא גרויסען מאַמענט, ווען העל-
דענמוטה איז געווען זעהר נויטיג.

אַלעזר בן שמעון האָט חנוכה חתונה געהאַט מיט זיין
כלה מרים, נקדימון בן גוריון'ס טאָכטער. די חתונה איז
געפּייערט געוואָרען מיט גרויס פּאַראַד. בעזונדער צופרידען
מיט דער חתונה זענען געווען די קנאים. נקדימון בן גוריון
האָט פריהער געהאַלטען מיט די שלום-זוכער. און אז זיין
טאָכטער'ס חתן אַלעזר בן שמעון איז געוואָרען דער קנאים
אַנפיהרער, האָט ער געוואָלט אַבלאָזען דעם שדוך. איצט אז
די חתונה איז געפּראַוועט געוואָרען האָבען די קנאים געזעהן
אז נקדימון בן גוריון איז צו זיי צוגעשטאַנען און זיי האָבען
זיך שטאַרק געפּרעהט.

אַן מיטוואָך איז געווען די חתונה. נאָכמיטאָג האָבען
אַלע יונגע געסט, דעם חתן'ס פּריינד, זיך פּערזאַמעלט אין
חתן'ס הויז און געגעסען און געטרונקען און דערנאָך האָבען

זיי מיט גרויס פאראד אוועקמארשירט אין נקדימון'ס פאלאץ.

דער חתן איז געגאנגען אָנגעמאָן אין א קרוין פון בלו-מען און רויזען געפלאַכטען מיט הדסים. ער איז געווען איינ-געהילט אין א טייערען טלית פון תכלת געוועבט מיט גאלד און בעזעצט מיט דימאנטען. א מאַנטעל האָט ער געטראָגען פון טייערען גרין זייד און ארומגעארטעלט מיט א קינסט-לעריש געשמריקטען ווייס זיידענעם גארטעל. אין גארטעל האָבען געשמעקט זיין פען און שטעמפעל.

די געסט זענען געגאנגען מיט הדסים קרוינען אויף די קעפ און לולבים אין די הענד. זיי האָבען געוואָרפען די לולבים אין דער הויך און זיי געשיקט געכאַפט. פאָראַויס איז געגאנגען א גרויסע קאפעליע כלי-זמרים און געשפילט און דער גאַנצער עולם האָט געטאַנצט אינמיטען גאַס.

אַז זיי זענען צוגעקומען צו דער דוד גאַס האָבען זיי געזעהן פון ביידע זייטען גאַס גרויסע פעסער מיט אָפענע קראַנען. פון איין זייט האָט געגאַסען דער טייערסטער וויין פריי פאר יעדען דורכגעהער צו טרינקען. פון דער צווייטער זייט — דער טייערסטער בוימאוויל גרייט פאר יעדען זיך צו שמירען און אויספוצען. איטליכער וואָס האָט געוואָלט, האָט געקענט נעמען פולע טעפ וויין און אויל און טראָגען צו זיך אַהיים.

די חדר-קינדער פון דער גאַס האָט מען געלאָזט פריי און מען האָט זיי געטיילט ניס און צוקער-וואַרג און געברענגטע זאַנגען. די מחנה אַרום חתן איז געוואָרען גרעסער און גרע-סער ביז זיי האָבען זיך אינמיטען וועג בעגעגענט מיט דער פרויען-מחנה וואָס האָט ארויסגעפיהרט די כלה פון איהר הויז אַנטקעגען צו געהן דעם חתן.

די כלה האָט געטראָגען א זעלטענעם דעקטוך. טייערע גאַלדענע רינגען בעזעצט מיט שהם שטיינער. איהר ווייס זיידען קלייד האָט פערלויכטען די גאַס. די האָר צולאָזען שלעפען זיך נאָך אויף דער ערד. א וואונדערליכע גאַלדענע קייט מיט די זעלטענסטע סאַפירען האָט בעצירט איהר גע-טאַקטען האַלז. אויפ'ן קאַפ האָט זי געטראָגען א גאַלד-שטאַרט, א קרוין אין וועלכער די שטאַרט ירושלים איז גע-

ווען אויסגעקריצט. אויף דעם אָרט פון בית המקדש אין געזעסען א ירושלים־שטיין, וואָס האָט געבלענדט די אויגען. א די כלה איז געזעסען אין א טייערען חופה געצעלט. א רויט־זיידען געצעלט מיט א תכלת־דאָך, געוועבט מיט גאָלד. אַכט שוואַרצע יונגען אין ווייס־זיידענס געקליידט האָבען געטראָגען דאָס חופה־געצעלט. צעהן אינדישע מיידלעך זענען געגאנגען פאַראַוים און גערויכערט ווייהרויך און די טייערס־טע געווירצען. פאר זיי זענען געגאנגען צעהן סירישע מיידלעך און געטראָגען פלאַקערס אין די הענד.

די אנגעזעהענסטע, רייכסטע און שעהנסטע פרויען פון ירושלים אין זייער גאַנצער פראַכט און מיט דעם טייער־סטען צירונג בעהאַנגען האָבען ארומגערינגעלט די חופה. די גאַנצע מחנה איז געפיהרט געוואָרען פון א גרויסע קאָפּעליע מוזיקאַנטען, וואָס האָט געשפילט די שענסטע מוזיק. ווען די צוויי מחנות האָבען זיך בעגעגענט האָבען זיי זיך אָבעשטעלט. די מוזיק איז שטיל געוואָרען. די כלה איז אַראָבעגאַנגען פון איהר חופה־געצעלט. איהר חבר'טע, אן אונטערפיהרערין, האָט זי געפיהרט פאר'ן האַנד. זי האָט גע־מאַכט עטליכע טריט פאַראַוים און זיך פּערנינגט פאַר'ן חתן. דער חתן איז איהר אַנטקעגען געגאנגען, געפיהרט פון זיין אונטערפיהרער שמעון בן יאיר. דער חתן האָט גענומען די כלה פאר'ן האַנד און צוגעגאַנגען מיט איהר צום חופה־געצעלט און זיי האָבען זיך ביידע אויפגעזעצט. און די שוואַר־צע קנעכט האָבען אויפגעהויבען דעם חופה־געצעלט און זיי גענומען טראָגען. די מוזיק האָט אָנגעהויבען שפילען פרעה־ליכע נגונים, די געסט האָבען צוגעטאַנצט און די שטאָרט האָט געקלונגען מיט דער גרויסער שמחה.

דעם חתן'ס אונטערפיהרער און דער כלה'ס אונטער־פיהרערין זענען געבליבען שמעהן איינס לעבען ס'אנדערע און זיך אָנגעקוקט. שמעון האָט געזעהן, אז זי איז איהם בעקאַנט, ער האָט זיך אָבער אין אַנפאַנג נישט געקענט דער־מאַנען וואו ער האָט זי געזעהן.

ערשט ווען ער האָט אין איהרע אויגען זיך איינגעקוקט האָט ער זיך נעכאַפּט, אז דאָס זענען צפורח'ס ליכטיגע אויגען. דאָס מיידעל וואָס ער האָט געראַטעוועט איהר לע־

בען. זי האָט בעמערקט, אז ער דערקענט זי, האָבען איהרע אויגען נאכמעהר אויפגעלויכטען און זי איז רויט געוואָרען פאר פרייד.

— קיין וואונדער נישט, מיין הערר, וואָס איהר האָט מיך גלייך נישט דערקענט — האָט צפורה אָנגעהויבען רעדען צו איהם — ווען איהר האָט מיך געזעהן בין איך געווען צו שלאָגען און צוקלאַפט. איך האָב געהאט אַן אנדער פנים, אינגאנצען געשוואַלען און בלוט האָט מיר גערונען פון מויל. איך ווייס, ווען איך בין אריין אין הויז און געקוקט אין שפיגל על האָב איך זיך אליין נישט דערקענט.

— איהר האָט זיך, איירעלע טאָכטער, שטארק געביטען און צום גוטען — האָט שמעון זיך אָנגערופען — איהר זענט ווידער די גרויסע שעהנהייט. איך בין גליקליך וואָס איך זעה אייך דאָ אויף דער שמחה. איך פרעה זיך איצט טאָפעלט.

— איך וועל אייך זאָגען דעם אמת — האָט זי איהם נאאויב געזאָגט — אז נאָר צוליעב דעם בין איך געקומען אויף דער חתונה. מיין פאָטער האָט מיך נישט געוואַלט לאָזען פאָהרען נאָך ירושלים. האָב איך איהם שטארק געבעטען, ער זאָל מיך לאָזען פאָהרען אויף מרים'ס חתונה. איך האָב געוואוסט, אז אויף דער חתונה וועל איך האָבען דאס גליק מיט אייך זיך צו זעהן און אייך דאַנקען פאר דער הילף וואָס איהר האָט מיר געגעבען נאָך איידער איהר האָט געוואוסט ווער איך בין. מיר זענען דאָך די אונטער-פיהרער, וועלען מיר נאָך קענען א סך רעדען, איצט מוז איך געהן צו דער בלה.

זי האָט איהם דערלאָנגט די האַנד, געקוקט אויף איהם מיט דאַנקבארע בליקען און אוועק צו די טאַנצנינגריגע מיידל'ער. שמעון איז אוועק צו די בחורים. אלע האָבען געטאַנצט און געשפרונגען. ער איז אָבער געווען צורודערט פון דער פּלוצלינגער בעגענעניש מיט צפורה'ן.

נקדימון בן גוריון איז געווען דער גרעסטער מאַננאט פון ירושלים. זיין פּאַלאַץ איז געווען אזוי שעהן און אזוי רייך ווי אַ קעניגליכער פּאַלאַץ. ביים אריינגאַנג זענען געווען

צעהן הויכע שטיגען פון געשניצטען מארמאר. אויף די שטייגען זענען געשטאנען בעיאָהרנטע דאמען, די אנגעזעהענסטע פון שטאָרט און געהאַלטען פער'חתמ'עטע פלעך שער וויין און אַנטקעגען געטאַנצט דער כלה מיט די פלעשער וויין.

ווען די מהנות זענען צוגעקומען צום פאַלאַץ האָבען די בעיאָהרנטע דאַמען זיך אויסגעשטעלט אין צוויי שורות און דורכגעלאָזט די געסט, טאַנצענדיג צו זיי מיט די פלעשער. אזוי האָבען זיי געטאַנצט ביז אלע זענען אריין אינווייניג.

דער זאַל פאַר דער יוגענד איז געווען געוואלדיג גרויס און ברייט. צום הויף איז געווען אַ רייע קאלאנען פון וויי-סען דורכזיכטיגען מארמאר געבראַכט פון אטען. יעדער קאלאן איז אין דער הויך געווען בעפוצט מיט עגיפטישען רויטען מאַרמאָר. קיין סטאַטועס אָדער בילדער פון מענשען און לעבעדיגע בעשעפענישען איז אין גאַנצען פאַלאַץ נישט געווען. דאָס איז פערבאַטען ביי אידען.

די ווענד און דער באַלקען זענען געווען אויסגעמאַלען מיט זעלטענע געמעלען פון רויזען, בלומען און פרוכטען. די מאלעריי איז אזוי קינסטלעריש געווען, אַז מען האָט געמיינט זיי וואַקסען ארויס פון באַלקען און די ווענד.

פון באַלקען האָבען אראָפּגעהאַנגען טייערע זילבערנע מנורות בעצירט מיט צדונ'יש גלאָז. אויף די ווענד זענען געהאַנגען גאָלדענע לייכטער מיט געשליפענע זילבערנע שפיגלען איינגעראהמט אין קארינט'ישען קופער. ארום די לייכטער זענען געווען קונציג געשריבענע העברעאישע אויפ-שריפטען. פסוקים פון דער תורה, מוסר-ווערטער און משלים פון די חכמים.

די פארלאנגע איז געווען געמאַכט פון בעסטען צעדער-האַלץ אָבערשמירט מיט דער טייערסטער פאַרב און אויסגע-לייגט מיט זעלטענע גרינע טעפּיכען, די קאלאנען זענען גע-ווען בעזעצט מיט בלומען פון יריחו און די טייערסטע פרוכ-טען. די מנורות און לייכטער זענען געווען ארומגעוויקעלט מיט גרינע בלעטער פון אלערליי בוימער אין לאַנד. אין מאַרמארנע בעקענען זענען געשטאַנען איבער דער גאַנצער לענג פון זאַל מילגרוים בוימער, ניס און מאַנדעל בוימער,

אפעלסינען און פערשקעם בוימער. די בוימער זענען גער
בראכט געוואָרען פון די גערטנער פון עין גדי. אין די ווינקל
לען זענען געשטאַנען זייערע דיוואַנען צו עוצען זיך אָב
רוהען.

אז די געסט זענען אריינגעקומען האָבען זיי געטראָפּען
ארום די לאַנגע טישען אויסגעזעצט די ארימע לייט פון
ירושלים. נקדימון בן גוריון און זיין פרוי האָבען צוזאַמען
מיט זייערע קנעכט און דינסמען בעדינט די אַרימע לייט און
זיי געגעבען א רייכע סעודה אָבצועסען. יעדער אַרימאָן האָט
געקראָגען א סומע געלד לכבוד דער חתונה.

אז די אַרימע לייט האָבען געענדיגט זייער סעודה האָבען
זייערע פנים'ער געשטראַלט פון דעם גוטען וויין וואָס זיי
האָבען געטרונקען און די טייערע מאכלים. זיי האָבען זיך
אויפגעשטעלט לכבוד חתן-כלה און זיי געגעבען א ברכת.
חתן-כלה האָבען זיי שטאַרק געדאַנקט און די אַרימע לייט
האָבען גענומען געהן אהיים. האָט די מוזיק לכבוד זיי אויפֿ
געשפּילט און מען האָט זיי געלאָזט וויסען, אז מאָרגען, אין
דערזעלבער צייט, ווען מען וועט פיהרען חתן-כלה צום
חתן'ס פּאַטער, זאָלען זיי דאָרט אהינקומען. ס'וועט זיין
גרייט פאר זיי א גרויסע סעודה און געלד מתנות. די אַרימע
לייט האָבען געדאַנקט און ארויסגעגאַנגען זינגענדיג פּרעה־
ליד.

איצט האָט מען אָנגעצונדען די מנורות. דער טייערער
בוימער האָט צוטראָגען די טייערסטע ריחות. דאָס ליכטיג
קייט האָט זיך אָבגעשפיגעלט אין די גלאַנצענדיגע שפיגלען
און דער גאַנצער זאל האָט זיך געשפּילט אין גרויס ליכ־
טיגקייט.

אויבען אָן איז געשטאַנען דאָס חופּה־געצעלט. דאָרט
זענען געזעסען חתן-כלה. די געסט זענען געזעסען גרופּעס־
ווייס און די קנעכט זענען געגאַנגען אריין און ארויס און
בעדינט דעם עולם. דאָ האָט מען געבראַכט טייערע געבעקס
און זעלטענע געטראַנקען. דאָ האָט מען געגאַסען אפרסמון־
אויף פון קריסטאָלענע פלעשלעך. א טייל קנעכט האָט אויס־
געשפּרייט טייערע געווירצען און אנדערע האָבען געפּאַכעט
מיט פעכער צו מאַכען קיהל אין זאל.

דער עולם האָט נאָך געדאַרפט וואַרטען צוויי שעה ביז די חכמים וועלען קומען בענטשען דאָס פּאַר-פּאַלק און שטען לען די חופּת. זענען דערוויייל די בחורים צוגעגאנגען צו די מיידלעך און זיי געפרעגט רעטענישען און גוט פּערבראַכט. דערנאָך איז בעשלאָסען געוואָרען צו זינגען.

אלע האָבען זיך אויסגעזעצט און געוואָלט וואַרפען גורל וועלכער בחור אָדער מיידעל זאָלען זינגען א לייעבע-ליעד. התן-כלה האָבען זיך אַ וויילע גע'סוד'עט און געזאָגט אז מען דאַרף נישט וואַרפען גורל. די אונטערפיהרער שמעון בן יאיר און צפורה קענען שעהן זינגען, זאָלען זיי זינגען.

שמעון און צפורה האָבען אפילו נישט געוואָלט זינגען, נאָר דער חתן איז דאָך דער קעניג פון אווענד, האָבען זיי איהם געמוזט פּאַלגען.

מען האָט אריינגעבראַכט דער כלה'ס האַרפע. צפורה האָט זיך אויפגעהויבען, דאָס פנים פּעררויטעלט און זי האָט געזאָגט :

— איך קום פון אַ קליין שמערטעל אין גליל. ווי קום איך זינגען פאַר די טעכטער פון ירושלים ? נאָר אז איהר בעפעחלט, מוז איך פּאַלגען. איך וועל זינגען דאָס געזאָגט פון אַ פעלד און גארטען מיידעל, ווי איך, דאָס ליעד פון שולמית אין שיר השירים.

זי האָט גענומען די האַרפע אין האַנד. איהרע איידעלע פינגער האָבען אָנגעהויבען שוועבען איבער די סטרונעס און אַ שטילער, דינער נגון ווי דאָס געזאָגט פון שטילען שלוח-קוואל האָט זיך צוטראָגען איבער'ן זאָל. איהר פנים האָט געלויכטען פון הייליגער בעגייסטערונג און זי האָט גע-זונגען :

איך שלאָף און מיין האַרץ איז וואַך.

איך הער אַ שטימע...

מיין געליעבטער רופט...

"עפען, שוועסטער, עפען דיין טיר.

עפען, פריינדין, שטילע טויב !

מיין קאַפּ איז פּייכט פון טוי

און מייע לאָקען נאָס פון די נאַכט-טראָפענס..."

מיון געליעבטער איז נישטאָ,
 ער איז פּערשוואַונדען...
 געזוכט האָב איך איהם
 און נישט געפונען...
 גערופען איהם און ער האָט נישט
 געענטפּערט...

זי האָט זיך אויסגעדריעהט צו שמעון בן יאיר, געקוקט
 אויף איהם מיט אויגען פול לייעבע און בעטענדיג געזונגען:

די וועכטער האָבען מיך געפונען,
 די וועכטער וואָס דרעהען זיך אין שטאָדט.
 זיי האָבען מיך געשלאָגען, מיין האַרץ פּערוואַונדעט.
 אוועקגענומען פון מיר מיין שליער...

אז זי האָט דאָס געזונגען זענען איהרע אויגען געוואָרען
 פול טרערען. אלע געסט זענען שטאַרק געריהרט געוואָרען
 פון איהר האַרציג זינגען. נאָר שמעון מעהר פון אלע... דער
 זאָל האָבען געשמורמט פון הידד געשרייען.
 פּלוצלינג האָט צפורה זיך א קעהר געטאָן צו די מיידר
 לעך, אַראָפּגעלאָזט די אויגען, אויפּגעהויבען די רעכטע האַנד
 און מיט א ריהרענדע שטימע געבעטען זיי .

איך בעשווער אייך, ירושלים'ס טעכטער,
 געפינט איהר מיין געליעבטען...
 וואָס וועט איהר זאָגען איהם?...
 זאָגט!
 איך בין קראַנק פון לייעבע...

— הידד ! הידד ! הידד !
 — חן ! חן ! חן ! — האָבען אלע געשריגען.
 מינומען לאַנג האָבען די דאַנק-געשרייען אָנגעהאַל
 טען. אלע זענען געווען בעצויבערט פון איהר וואַונדערליכען
 זינגען.

שמעון איז געווען שטארק אויפגערעגט. ער האָט געוואוסט אז זי האָט געזינגען צו איהם. אז זי האָט איהם דערלאָנגט די האַרפע און געקוקט אויף איהם מיט איהרע ליעבע אויגען האָט אַ שטורם זיך אויפגעהויבען אין זיין האַרץ. ער האַט אַ ווייז געטאָן מיט'ן פינגער אויף איהר, אָנגעהויבען שפּיר לען און זינגען :

ווער איז זי וואָס לייכט ווי דער
מאָרגענשמערן ?
שעהן איז זי ווי די לבנה
לויטער ווי די זון
מיין האַרץ געמאַכט אונרוהיג ?...

שעהן ביזטו, פרוינדין, ווי תרצה...
פרעכטיג ווי ירושלים...
וואונדערליך ווי נדגלות...

האָסט מיך בעהאַרצט, שוועסטער,
כלה מיין.
האָסט מיך בעהאַרצט
מיט איין אויג פון דיינע
שעהנע
מיט אַ האַלזבאָנד פון
דיין האַלז...

צפורה האָט זיך שטארק פעררוימעלט. זי האָט פערשמאַ-
נען אז שמעון זינגט דאס צו איהר. און איהרע אויגען האָבען
אָנגעהויבען שיינען און לייכטען מיט דעם לייכט פון נליק
און געברענגט ווי פייער.
פלוצלונג האָבען ביידע זיך גענומען פאר די הענד און
בענייסטערט געזונגען :

ווי שעהן ביזטו און ווי זים,
דו ליעבע אין פּערגעניגען !

די ווענד האָבען געציטערט פון די הידר אויסרופען און הענד פאַטשעריי. דער נאַנצער עולם האָט זיך זיפּגעהויבען און זיי בעגריסט און געבענשט. אלע האָבען געקוקט אויף זיי מיט גרויס פרייד. יעדער האָט פערשטאַנען אז דאס גע- זאַנג איז נישט געווען אָנגעשטעלט, נאָר געקומען פון זייערע טיעפע הערצער.

אז דער שטורם האָט זיך בערוהיגט האָט דער חתן גע- בעמען שמעו'ען ער זאָל זינגען א מלחמה ליעד. שמעון האָט געפיהרט צפורה'ן צו דער כלה און זי דאָרט איבערגעלאָזט. צפורה האָט זיך הייס צוקושט מיט דער כלה. שמעון איז אוועק צו די בחורים און אָנגעהויבען זינגען א ליעד וואס רופט און וועקט צו מלחמה פאר נאָט, פאָלק און לאַנד. דער עולם האָט צוגעהאַלפּען, זיי האָבען געזונגען אין כאַר און צוגעזונגען:

לאָמיר פעכטען! לאָמיר שטריימען!
מלחמה האַלטען! ביי נאָט איז די הילף!
לאָמיר שטריימען ווי יהודה!
לאָמיר פעכטען און אויסרופען:
ביי נאָט איז די הילף!

— די מחותנים און דאס סנהדרין קומען! — האָט מען אויסגערופען.

ס'איז געוואָרען שטיל. די מענער האָבען זיך אויפגעהוי- בען און גענאַנגען אַנטקעגען דאס סנהדרין און די מחותנים. פאָראויס איז גענאַנגען דער נשיא רבי שמעון בן גמליאל, א מאַן אין די פופציגער, דאס פנים פול יונגע קראַפט און איי- דעלקייט. זיין לאַנגע באַרד וואס האָט געגרייכט ביז'ן גאַר טעל איז שוין געווען גרוי. ער איז גענאַנגען אָנגעטאָן אין אַ ווייס זיידענעם מאַנטעל, די זוימען געוועבט מיט זילבער. אַ פורפערנער גאַרטעל מיט גאָלד געשטיקט ארום די לענדען. אויפ'ן קאָפּ אַ תכלת טוך מיט אַ גאָלדענע קרוין. ער איז שוין געווען דער פיערטער דור נשיא.

מיט איהם איז גענאַנגען דער אַראָפּגעזעצטער כהן גדול, חנן, אַ צדוקי. דער נשיא האָט איהם אָבער מקרב געווען פון

שלום וועגען. עס איז געקומען דער אלטער גוריון מיט זיינע דריי זיהן: נקדימון, דער כלה'ס פאטער; שמעון, דעם חתן'ס פאטער, און זייער עלטסטער ברודער יוסף. דערנאָך זענען געגאנגען דער אַראָפּגעזעצטער כהן גדול יהושע בן גמלא, זיין ברודער יוסף בן גמלא, צפורח'ס פאטער; רבי שאול בן בטנית; רבי זכריה בן אבכולום; רבי אליעזר בן הורקנוס, דעם נשיא'ס איידים; אלעזר בן חנניה, דער קנאים פיהרער און נאָך בעריהמטע חכמים, סנהדרין מיטגליעדער און די אָנגעזעהענסטע לייט פון ירושלים. באַלד זענען אויך אריינגעקומען די מוחותנת'מעס מיט די בעריהמטע פרויען פון שטאָדט.

עס איז אויך אריינגעקומען יוסיפוס בן מתתיהו. ער איז דעמאָלט אלט געווען אכט און צוואַנציג יאָהר, האָט גע' שטאַמט פון אַ בעריהמטער כהנים פאַמיליע, האָט זיך גע' חבר'ו מיט די חכמים און געקענט גוט גריכיש. אַלס אינגעל איז ער געווען אַן עסיער און שפעטער איז ער איבערגע' גאַנגען צו די פרושים.

פריהער מיט צוויי יאָהר איז ער געפאָהרען נאָך רוים בע' טען פאַר צוויי אידישע שלוחים וואָס זיינען געזעסען אין רויםישען געפענגניס. א יאָהר צייט איז ער געווען אין רוים. אז ער איז צוריקגעקומען האָט ער זיך נישט געקענט אָבלייבען פון רוים'ם גרויסקייט און שטאַרק געריהמט איהרע גרויסע לייט און פיהרער. דעמאָלט האָט ער זיך דערנעהנט טערט צו אנריפאָס', וואס איז געווען זיינער אַ קרוב און ער האָט פעראַכט די פרושים. ער האָט געלאַכט פון זיי און גע' זאָגט אַז זיי גיבען זיך אָב מיט נאַרישקייטען. פון די קנאים האָט ער געמאַכט דאס גרעסטע הווק. מיט שפאָט האָט ער געקוקט אויף זיי, וואס זיי האָבען די העזה מורד צו זיין אין דער מעכטיגער רויםישער אימפעריע, וואָס בע' הערשט די וועלט.

ווען די קנאים האָבען געזיענט און פערטריבען צעס' יום'ען האָט ער זיך געענדערט. ער האָט זיך אָנגעטאָן די קליידער פון אַ כהן און געגאַנגען איינגעהילט אין אַ חכמים' מאַנטעל, האָט אנגעשטעלט אז ער איז אַ פרוש און מען האָט איהם געהאַלטען פאַר אַ פרומען און גאָטספאַרכטיגען.

די פרושים האָבען זיך געפרעהט וואָס ער איז מיט זיי. זיי האָבען געוואוסט אז ער איז זעהר געלערנט, קען וועלט־ליכע קענטעניש, ער איז גוט בעקאנט מיט די רוימער, ווייס זייער מלחמה־פיהרונג און לאַנד־אַרדנונג.

אז יוסיפוס איז אריין האָט צפורה דערצעהלט שמעון'ען אז ווי יוסיפוס האָט זיך בעקענט מיט איהר אין איהר פֿע־טער'ס הויז, איז ער צו איהר צוגעשטאַען מיט ליעבע ער־קלערונגען און ער וויל זי זאָל מיט איהם חתונה האָבען. איהר פעטער און מוהמע זענען מסכים, נאָר זי וויל נישט. איצט, נאָכדעם ווי זי האָט געזעהן וואָס פאַר אַ פייגלינג ער איז; ער איז אַנטלאָפּען און זי איבערגעלאָזט אין ווילדען רוימער'ס הענד, איז ער איהר מיאוס געוואָרען, זי קען נישט קוקען אויף איהם, זיינע רייד עקלען זי.

יוסיפוס איז גלייך צוגעגאַנגען צו צפורה'ן און איהר אָנגעהויבען מאַכען קאַמפּלימענטען, האָט ער אָבער באַלד געוואָהר געוואָרען אז צפורה און שמעון האָבען זיך געזונגען ליעבע ליעדער, איז ער בלאַס געוואָרען, אַ קוק געגעבען אויף שמעון'ען און געזאָגט:

— וועה צו די אויערן וואס הערען דאס! ווייסט איהר נישט אז ווען מען זינגט שיר השירים ווי אַ ליעד, הילט די תורה זיך איין אין אַ זאָס און קלאָגט פאַר'ן רבונג של עולם: דינע קינדער מאַכען פון מיר אַ ליעד!...."
— טאַמע! ווי גיט מען מעשר פון שטריו'ן? — האָט שמעון כלומר'שט געפרעגט זיין חבר. אַן אָנצוהערעניש אז יוסיפוס'עס טענות זיינען פונקט ווי עשו'ס...
— ס'שאַרט נישט — האָט דער נשיא זיך אָנגערופען — ווער עס זאָגט אַ פסוק אין צייט ברענגט גוטס אויף דער וועלט.

— ווי האָבען זיי אָבער געמעגט הערען דאָס געזאַנג פון אַן אשה? — האָט יוסיפוס ווייטער גע'טענה'ט.
— מען טאָר נישט הערען דאָס קול פון אַ פּערהיראַטע פרוי, אַ מיידעל'ס קול מעג מען — האָט איינער פון די חכמים געזאָגט.

— איצט ווייס איך פאַרוואָס יוסיפוס הצדיק איז פון מיר אַנטלאָפּען — האָט צפורה זיך געוויצעלט — דער רוי־

מער האָט מיך געשלאָגןען האָב איך געשריגען, איז ער אַנט-
לאָפען, ווייל ער האָט נישט געטאָרט הערען מיין קול...
די יונגע חברה האָט זיך צולאָכט. יוספוס האָט זיך
אוועקגעדרעהט און געזאָגט צו די חכמים :

—רבתי, צייט צו דאוונען מנחה!

אלע האָבען זיך געכאַפט קוסען צום הימעל און יהושע
בן נמלא האָט בעשטעטיגט :

—יא, שוין צייט.

די פרויען זענען ארויס פון זאָל און די מענער האָבען
זיך געשמעלט דאוונען.

נאָכ'ן דאוונען האָט מען געשמעלט די חופת. און די
געסט האָבען זיך געזעצט צו דער סעודה.

די אונטערפיהרער, שמעון און צפורה, האָט מען אוועק-
געזעצט אין חתן כלה'ס צימער. אין פיערען זענען זיי גע-
זעסען ביים טיש און געגעסען.

—איך בין אַ ירושלים טאָכטער, יא? — האָט די כלה
געזאָגט צום חתן — ווייל איך וויסען צי די שבועה וואס
צפורה האָט בעשוואוירען די ירושלים טעכטער גילט אויך
אויף מיר און איך מוז זאָגען איהר געליעבטען, וואס זי האָט
געהייסען? ...

—וואס וועסטו איהם זאָגען, אז ער ווייס שוין סיי ווי —

האָט דער חתן איהר געענטפערט — נאָר ווילסט זאָגען —
זאָג, מיר'ן הערען וואס ער וועט זאָגען.

די כלה האָט געזאָגט צו שמעון'ען מיט אַ שמייכעל :

—וואס זאָל איך דיר זאָגען אז דו ווייסט דאָך! איהר

האָט אין אייערע לייערער מעהר גערעדט וועגען אייער לייעבע
וויפיעל איך און אלעזר פאר דער גאַנצער צייט.

—איך בין נישט זיכער — האָט שמעון ווארדים געבע-

טען צפורה'ן — אזוי לאַנג ווי דו וועסט מיר נישט זאָגען
אַפען. איך קען נישט זיין זיכער מיט מיין גליק ביז כ'וועל

נישט הערען קלאָר פון דיר אז מיין לייעבע איז דיר לייעב.

—פון דער ערשטער רגע וואס איך האָב דיך דערזעהן,

ווען דו האָסט מיין לעבען געראטעוועט, האָב איך אויף אַ

מינוט נישט אויפגעהערט טראַכטען פון דיר, מיין הערר.

האָסט געוואונען מיין האַרץ. דיין ליעבע איז מיין ערשטע
און לעצטע האָפנונג אין לעבען. אבער...

—וואס אבער! — איז שמעון געוואָרען דערשראָקען.
—אבער איך קען נישט געבען מיין הסכמה ביז דו וועסט
רעדען מיט מיין פאטער. איך בין זיין קינד און ער האָט דאָס
רעכט אויף דעם. וועל איך דיר געבען מיין צושטימונג אָהן
מיין טאטע'ס וויסען, בעגעה איך אַ גרויסע זינד.
—ביזט גערעכט, איידעלע טאָכטער — האָט שמעון גע-
זאָגט — דיין טאטע איז דאָך דאָ, וועל איך איהם באַלד
פרעגען. איך האָב נאָר מורא פאר דיין פעטער און מוהמע.
זיי וועלען אפשר שטערען, זיי ווילען דאָך יוסיפוס'ען פאר
דיר.

—זיי רוהיג, פריינד מיינער — האָט צפורה איהם דער-
קלערט — מיין טאטע און דער פעטער זיינען טאָקי בריי-
דער. זיי האָבען אבער נישט דעם זעלבען כאַראַקטער. דעם
וואס מיין פעטער וועט וועלען, וועט דער טאטע נישט וועלען
הערען פון איהם, בלויז דערפאר וואס ער געפעלט דעם
פעטער...

—וואס מיינסטו דערמיט? — האָבען חתן כלה זי גע-
פרעגט.

—דער טאטע וועט נישט חתונה מאַכען זיין טאָכטער
מיט אַ מאַן וואס איז פאר רוים — האָט צפורה קורץ און
שאַרף זיי געענטפערט.

—אזוי לייכטזיניג איז יוסיפוס? — איז דער חתן
אויפגעשפרונגען — ער האַלט מיט רוים?

—אַז ער איז לייכטפייסיג ווייס איך — האָט צפורה גע-
זאָגט שפּאַטיש — ער איז גיך אַנטלאָפּען און מיך געלאָזט
ביים רוימער. איך ווייס אבער אַז ער איז אַ נאָהנטער פריינד
מיט מיין פעטער, וואס איז איינגעשפּאַרט אַז מיר מוזען
זיין אונטערטעניג צו רוים, אויב מיר ווילען אַז דאָס פּאָלק
זאָל קענען לעבען רוהיג.

—אויב אזוי, וועל איך נאָך היינט רעדען מיט דיין טאטע,
וואס איז אונזער פריינד און האַלט מיט אונז — האָט דער
חתן געזאָגט — איך בין זיכער אַז ער וועט מסכים זיין
זאָלסט חתונה האָבען מיט מיין פריינד, וועמען דו האָסט

ליעב. מיט דיין פעטער האָב איך אויך עפעס צו ריידען. דאָס וועט אָבער זיין אן אנדער לשון. וועל איך עס טאָן אן אנדערש מאָל.

ווי זיי האָבען גערעדט האָבען זיי דעהערט א גרויסען טומעל אין זאָל. זיי זענען גיך אַריין און דערזעהן ווי אלע שטופען זיך צום הויף. זיי זענען אויך אַרויס און זיי האָבען דערזעהן א מאַדנע בילד. עס איז דאך געווען די רעגען־טעג, איז דער הימעל פּלוצלונג געוואָרען לויטער. נאָר קליינע, לייכטע וואַלקענס טראָגען זיך איבער'ן הר הבית. די וואַל־קענס זענען געווען רויט ווי בלוט. דאָס רויטקייט האָט פּער־נאָסען דאָס בית המקדש און עס האָט אויסגעזעהן ווי דאָס בית המקדש ברענט...

פּערוואונדערט זענען אלע געשטאַנען און געקוקט אויף דעם מאַדנעם בילד און זיי זענען פּלוצלונג אויפגעשפּרונגען פאר שרעק. א מורא'דיג בילד האָט זיך בעוויזען, די וואַל־קענס זענען געוואָרען שוואַרץ און פינסטער און אויפ'ן שוואַרצען הימעל האָבען זיי דערזעהן פייערדיגע פּערד און פייערדיגע רייטער טראָגען זיך בליץ שנעל אויף דער היילי־גער שטאָדט, א שרעקליך גרויסע מחנה ווי זיי וואַלטען גע־קומען בעלאַנערען ירושלים...

ביז דאָס מורא'דיגע בילד איז נישט פּערוואונדען האָט קיינער זיך נישט געריהרט פון אַרט. שפּעטער איז דער עולם אַריין אין זאָל. חתן כלה האָבען זיך געזעצט אין חופּה־זעצלעט און שמעון מיט צפּורה'ן נעבען זיי און אלע האָבען אָנגעהויבען רעדען וועגען די מאַדנע ערשיינונגען אויפ'ן הימעל.

— דאָס איז א שלעכטער סימן — האָט יהושע בן גמלאַ געזאָגט— מיר האָבען שוין געהאט עטליכע שלעכטע סימנים. דאָס מזרח טויער פון בית המקדש הויף, וואָס איז אזוי שווער אז צוואנציג מענשען מוז מען האָבען צו קענען עפענען. האָט זיך לעצטענס אין האַלבע נאכט אַליין געעפענט. די כּתנים האָבען ביינאכט געהערט א שטימע אין בית המקדש, ווי פון א גרויסע מחנה, וואָס האָט אויסגערופען: "לְאָמִיר אוועקעהן פון דאָנען!"

א סך האָבען מיטגעהאלטען מיט איהם און דערקלערט

דאָס בילד אלס א שלעכטען סימן פאר אידען. אנדערע האָר
בען געזאָגט אז דאָס איז א גוטער סימן. גאָט וועט שיקען
זיין הילף און פערטרייבען די רוימער.

דער נשיא האָט דעם שמועס אָבגעהאקט און געזאָגט :

— דער נביא האָט אונז געזאָגט מיר זאָלען נישט מורא
האַבען פאַר די צייכענס פון הימעל. אז אידען טוען גאָט'ס
רצון בעווייזט ער זיינע נסים און מיר זיינען זיכער.

— גוט. דער נשיא איז גערעכט — האָט חנן דער אראָפֿ-
געזעצטער כהן גדול זיך אָנגערופען — אין צייט פון געפאָהר
טאָר מען זיך דאָך נישט פערלאָזען אויף נסים. מיר מוזען
זיך דאָך צוגרייטען צו דער מלחמה. מיר דארפען וואָס
מעהר סאָלאַרטען, געוועהר. מיר דארפען בעפעסטיגען די
מויערן און אָנגרייטען שפייו וויפיעל נאָר מעגליך.

עמליכע עשירים האָבען זיך שטיל צונויפגערעדט און
נקדימון האָט דערקלערט :

— שפייו נעמען מיר אויף זיך. איך גיב אַוועק מיינע
שפייכלער ווייץ און גערשטען פאַר דער שטאָרט און עס וועט
גענוג זיין אויף פיעל יאָהרען פון בעלאַגערונג.

— איך גיב אַוועק מיינע שפייכלער זאַלץ און די קעלערס
וויין. און אויף — האָט בן כלבא שבוע זיך אָנגערופען — א
דאַנק גאָט, האָב איך זעהר פיעל.

— און איך גיב מיינע סקלאַדעס האָלץ — האָט צוגעגע-
בען בן ציצית הכסת.

דער נשיא איז שטאַרק צופרידען געווען דאָס צו הערען.
ער האָט געבענטשט די עשירים און דער גאַנצער עולם האָט
נאָכגעזאָגט : אמן.

— וועגען פערפעסטיגען די מויערן — האָט דער הויפט
פון די קנאים, אלעזר בן חנניה דערקלערט — איז נישטאָ
וואָס צו זאָרגען. ירושלים איז פעסט און זיכער. אונזער אר-
מע וואַקסט מיט יעדער רגע. פון אדיאבען זענען געקומען
צוויי גרויסע קריעגס־פיהרער. קעניגליכע פרינצען, מונכו און
קנראי, זיי זענען זיכער, אז פארטיען וועט אַרויסטרעטען
גענען רוים און בעפאלען סיריען. די רוימער וועלען זיין
פערנומען מיט דער מלחמה מיט די פארטיער און וועלען

נישט קענען שיקען גרויסע ארמעען אויף אונז.
 — די גערמאנער און גאליער האָבען אויך רעוואָלטירט,
 די רוימישע לעגיאָנען זענען מיט זיי אויך פערנומען — האָט
 חנן דערצעהלט.

— אין דער צייט ווען די רוימישע מיליטער-פיהרער
 פיהרען גרויסע מלחמות אויף דער גאַנצער וועלט — האָט
 דער חתן אריינגערעדט — איז דער אימפּעראַטאָר נערָאָן
 אין גריכענלאַנד און גיט זיך אָב. מיט ווילדע צולאָזענע חור
 ליאנקעס. די מלוכה פיהרונג פון דער רוימישער אימפּעריע
 ליגט איהם נישט אין זינען, געהט עס אין רוים אויך נישט צו
 רוהיג. אין רוים קומען אויך אָפט פאָר פּערשווערונגען און
 א סך בעריהמטע סענאַטאָרען האָבען שוין בעצאָהלט מיט
 זייער לעבען.

— אויך איז גרינג מבטל זיין רוים. זי מאכען צו גאָר-
 נישט — האָט יוסיפוס זיך אָנגערופען — הלואי וואָלט
 אזוי געווען. איך וואָלט זיך שטאַרק געפרעהט. איהר וועט
 מיר אָבער פּערצייהען, איך דענק אַנדערש. איך בין געווען
 אין רוים און געזעהן איהר מאכט. זי איז אן אלטע רויזנע
 אימפּעריע. א סך וואסערן וועלען אָבלויפען ביז זי וועט
 אונטערגעהן. ביז דער צייט וועלען א סך פעלקער און קעניג-
 רייכען ליגען אונטער איהרע פיס, און וואס קענען מיר טאָן,
 א קליין, שוואַך און ארים פאָלק ? אונזער אַרמעע איז יונג,
 ניי. אייזענע וועגען האָבען מיר נישט. מיר האָבען נישט
 קיין מאשינען. דאָס אַלץ וואָס מען דאַרף פאר א מלחמה האָ-
 בען מיר נישט. און ווען אפילו מיר וועלען האָבען אזויפיעל
 סאָלדאַטען ווי דאָס זאַמד ביים ים און יעדער איינער וועט
 זיין גוט בעוואפענט, וואו וועלען מיר נעמען קריענס-פיהר-
 דער ? ווער וועט פיהרען אונזערע ארמעען ? ווער וועט זיי
 פיהרען אַנטקעגען די מלחמה-געאייפטע רוימישע לעגיאָנען,
 וואָס פון קינדרוים אויף לעבען זיי אין מלחמות ?
 די רייד וואָס זענען נישט געווען פאַלש האָבען געמאַכט אַ
 שטאַרקען רושם. דער עולם איז געוואָרען צוטומעלט און גע-
 שוויגען. אפילו די פרויען האָבען זיך ערנסט איינגעהערט.
 יוסיפוס האָט געזעהן דעם שטאַרקען איינדרוק, וואָס ער האָט
 געמאַכט, און ער האָט גערעדט זויטער :

— דערפאר איז מיין עצה אזוי : אויב איהר ווילט מאַקי מלחמה, מאַכט עס קלוג. מיר קענען איצט מאַכען נאָר פּלוצלינגדיגע אַטאַקעס. צו שטעהן אין שלאַכט מוזען מיר האָר בען געבילדעטע פעלדמאַרשאַלען, אזעלכע וואָס האַבען געזעהן רוימישע מלחמות, זענען בעקאַנט מיט זייער קריענס-טאַקטיק. אזעלכע פעלדמאַרשאַלען דאַרפען מיר נישט נאָר אין ירושלים, נאָר אויך אין גאַנץ יהודה, אין גליל, אין עבר הירדן, אין אדום און אויף אלע ערטער וואו דער פיינד קען זיך וועלען דורך זיי אריינרייסען אין לאַנד. ס'איז בעסער ווען מען לאָזט דעם פיינד נישט אריבער געהן אונזער גרע-ניץ. ווען ער איז שוין אין לאַנד, איז שווער איהם ארויסצו-טרייבען. דערווייל פערנעמט ער שטערט, די איינוואוינער מוזען איהם צאָהלען צינזען, ער בעפעסטיגט זיך אין זיי און קריגט פון זיי שפייז פאר זיין אַרמעע.

— איך בין זיכער מיט מיין שטאַדט גמלא, אין מזרח גליל — האָט דערקלערט יוסף, צפורה'ס פאָטער — דער פיינד וועט נישט קענען צוקומען צו אונז. גמלא איז שטאַרק בעפעסטיגט און אלע איינוואוינער זענען גרייט צו געהן אויף לעבען און אויף טויט. מיט גאָט'ס הילף וועלען מיר דעם פיינד אָבשטויסען און פערניכטען.

— דאָס זעלבע האָט מיך פערזיכערט מיין פריינד יוחנן פון גוש חלב — האָט דער נשיא דערצעהלט — מיין פריינד יוחנן זאָגט, אז זיין שטאַדט גוש חלב אין דרום גליל איז א שטאַרקע פעסטונג און אלע אידען זענען גרייט צו געהן אין פייער און נישט צולאָזען דעם שונא. די צרה איז נאָר מיט די איינוואוינער פון צפּורי, אין מערב גליל, זיי האַלטען נאָך אַלץ מיט אַגרופאַס'ען "רוימ'ס פריינד" און די טבריה'ר אידען זענען אויך צוטיילט צווישען זיך.

— דאַרף מען דאָרט בעשטימען א טיכטיגען און מוטיגען גענעראַל, ער זאָל זיי פּעראייניגען פאר דער מלחמה פאר נאָט און זיין פאָלק — האָט אלעזר בן חנניה געגעבען אן עצה.

— דאָס וועט געשעהן מאָרגען — האָט דער נשיא גע-זאָגט — מאָרגען רופען מיר א פּערוואַמלונג אויפ'ן הר-חבית און דאָס פאָלק וועט אויסקלייבען די גענעראַלען.

— מיר דארפען האָבען אזעלכע גענעראלען — האָט יהושע בן נמלא זיך אָנגערופען — וואָס זאָלען קענען שליסען פרידען מיט רוים, אויב רוים וועט אויפהערען צערנען אויף אונז.

— אויפהערען צערנען איז ווייניג — האָט חנן געזאָגט — מיר דארפען אַ ריכטיגען פרידען. מיר זאָלען מעהר נישט האָבען קיין רוימישע גוברנאַטאָרען און מיר וועלען זיך קלייבען אונזערע הערשער.

— גוט, אָבער ווען מיר וועלען בעשטימען פאר גענעראל איינעם וואָס האָט געבראַכען אן אָבמאַך און דערמאָרדעט דעם אונטערגעגעבענעם רוימישען לעגיאָן, וועט דאָך רוים קיינמאָל נישט וועלען שליסען פרידען מיט אונז — האָט געזאָגט יהושע בן נמלא.

ער האָט געמיינט אלעזר בן חנניה'ן, וואָס האָט אָנגע- פיהרט די קנאים מחנה, ווען די שאַנדטאַט איז געשעהן. דאָס האָבען אפילו נישט געטאָן די קנאים, נאָר די מעסער-העלרען, דאָך האָבען אַ סך מענשען געהאַלטען אלעזר בן חנניה'ן פאר שולדיג. אלעזר בן חנניה האָט זיך גלייך אָנגערופען :

— אויב איהר מיינט מיר, בין איך שוין מוחל דעם כבוד. איך וויל נישט קיין שום אַמט. איך וויל נאָר אַ זיכערן און פעסטען פרידען פאר אונזער פאָלק.

— דאָס טאָר נישט געשעהן! — איז דער חתן אויפגע- שפרונגען — אויב מיר וועלען אזוי האַנדלען מיט דעם מאַן, וואָס האָט געבראַכט אונזער הילף, וועלען מיר זיך פערזינד דיגען אויף אייביג. איך וויל נאָר זעהן וועמען וואָלט איהר אויסגעקליבען אַנשטאַט איהם, איך זעה דאָ נישט קיינעם, וואָס זאָל איהם קענען פערטרעטען.

— דעם חתן! דעם חתן! — האָבען אַ סך זיך אָנגע- רופען.

אין קלוגשאַפט, העלדישקייט און מוטה איז דער חתן געווען גלייך צו אלעזר בן חנניה'ן. זיי האָבען געוואָלט אויס- קלייבען דעם חתן, אויב אלעזר בן חנניה קען נישט ווערען אויסגעקליבען.

— דער חתן טאָר נישט אַ יאָהר צייט געהן אין קריעג — האָט יהושע בן נמלא דערמאָנט.

און דער חתן איז אויך בעזייטיגט געוואָרען אלס קאַנ-
דידאַט פאר גענעראַל. יעדער פון די ביידע אלעזר'ס איז גע-
ווען וויכטיגער אַנטקעגען די אלע אנדערע קאָנדידאַטען.
רבי זכריה בן אבכולים האָט געראטען מען זאָל בעשטיי-
מען די עלטסטע פון די כהנים פאר פּעלדמארשאַלען. רבי
אליעזר בן הורקנוס איז געווען געגען. און אבא שאול האָט
צוגעגעבען :

— דער אַמט פון כהן גדול איז דאָך איצט פּערשוועכט.
עס איז דאָך איצט געוואָרען ווי סחורה. ווער עס גיט מעהר
קויפט עס. עטליכע רייכע פּאַמיליעס, וואָס האָבען אָנגע-
זאַמעלט זייערע פּערמעגענס פון תרומה און מעשר, וואָס זיי
האָבען גענומען מיט געוואלט ביים פּאָלק און גאָרנישט
אוועקגעגעבען די ארימע לייט, האָבען פּערקאַפט דעם היי-
ליגען אַמט.

יהושע בן גמלא'ן האָבען די רייד געשטאַכען ווי מיט
מעסערס. זיין ווייב מרתא בת ביתוס האָט דאָך געקויפט
פאר איהם פאר א גרויסע סומע געלד, דעם אַמט פון כהן גדול.
אַלעזר בן חנניה האָט געהאַט הנאה צו זעהן ווי זיין
פיינד יהושע בן גמלא ווערט בעליידיגט און ער האָט געבע-
טען אבא שאול'ן, ער זאָל איבערזאָגען זיינע ווערטלעך, וואָס
ער האָט וועגען די דאָזיגע רייכע כהנים פּאַמיליעס. אבא
שאול האָט איהם צוליעב געטאָן און איבערגעזאָגט די
ווערטלעך :

”די כנסת ישראל קלאָגט און וויינט און זאָגט אזוי :
אוי, וועה איז מיר דורך דער פּאַמיליע ביתוס ! אוי,
וועה איז מיר פון זייערע שטעקענס !
אוי, וועה איז מיר דורך דער פּאַמיליע חנין ! אוי, וועה
איז מיר פון זייערע העצערייען !
אוי, וועה איז מיר דורך דער פּאַמיליע קתרום ! אוי, וועה
איז מיר פון זייערע שרייב פּעדערן !
אוי, וועה איז מיר דורך דער פּאַמיליע פאבי ! אוי, וועה
איז מיר פון זייערע קלעפּ !”
יהושע בן גמלא און חנן האָבען געוואָרפען ביזנע בליקען
אויף אבא שאול'ן און ער האָט צוגעגעבען :
— יא, אזוי איז דאָס ! די העצערייען, די שלאַנשטע-

קענס און די פויסטען פון אייערע כהנים פאמיליעס האָבען געבראכט דאָס אונגליק אויף אונזער פּאָלק. אייערע פאמיליעס זענען אזוי : די טאטעס זיינען כהנים; די זיהן גבאים; די איידימעס—פערוואַלטער און זייערע קנעכט שלאָגען דאָס פּאָלק מיט שטעקענס...

יהושע און חנן האָבען זיך מעהר נישט געקענט אייניג האַלטען און אָנגעהויבען זיך קריגען מיט אבא שאול'ען. זייערע קרובים זענען צוגעשטאַנען צו זיי. יוסיפוס האָט זיך אריינגעמישט און אָנגעהעצט ביידע צדדים, די מחלוקה זאָל זיך גאָר צופלאַקערן. מרתא בת ביתוס האָט זיך אויך אריינגעמישט. זי האָט זיך געבייזערט וואָס מען האָט אריינגעמישט איהר פאמיליע.

דאָ האָט דער נשיא זיך אריינגעמישט. ער האָט געזעהן אז די מחלוקה וועט נישט ברענגען קיין גוטס. ער האָט זיך אוועקגעשטעלט אינמיטען און זיך שטאַרק געבייזערט אויף זיי.

— דאָס בעסטע איז — שווייגען — האָט ער גע'טענה'ט — וואָס מעהר איהר רעדט, זינדיגט איהר מעהר. די מחותנים האָבען זיך אויך אריינגעמישט און געבעטען מען זאָל זיי נישט פערשטערען די שמחה. עס איז געוואָרען רוהיג. די געסט האָבען זיך צוריק געזעצט ארום די טישען. די מחותנים האָבען נישט אָבגעלאָזט, ביז די וואָס האָבען זיך ערשט אזוי היים געקריגט האָבען זיך איבערגעבעטען מרינקענדיג וויין איינער צום אַנדערנ'ס געזונד. די גאנצע מחלוקה איז אויסערליך גלייך געוואָרען פּערגעסען. די מחזיק האָט אָנגעהויבען שפּילען פּרעהליכע נגונים און די געסט האָבען געמאַנצט פאר התן-כלה.

דעם זעלבן אבענד האָבען התן-כלה גערעדט מיט יוסף בן גמלאַ צופורח'ס פאָטער וועגען שמעון בן יאיר. יוסף איז געווען צופרידען צו נעמען איהם פאר אן איידים און מען האָט גלייך אריינגערופען שמעון'ען אין א בעזונדער צימער און יוסף האָט איהם געדריקט די האַנד און געזאָגט :

— איך דאַנק דיר וואָס דו האָסט געראַטעוועט מיין קינד'ס לעבען. איך האַלט דאָס פאַר אַ גרויסען כבוד צו

קריגען דיך פאר אן איידים. איך וועל דיך האלטען ווי אן אייגען קינד. מיר מוזען אָבער אָבלייגען די חתונה ביז מיר וועלען איבערקומען די מלחמה מיט רוים. מיר קענען נישט פראַווען נייע חתונות, ווען דער פיינד וויל אונז פערניכטען. — דעם טאָג ווען אונזער לאַנד וועט אויסגעלייזט ווערען וועט זיין אונזער חתונה — האָט צפורה זיך אָנגערופען. שמעון איז בעשטאָנען. אַלע האָבען זיך געגעבען די הענד און דער חתן האָט געהייסען דערלאַנגען וויין און אויסגערוי פֿען, אַז שמעון בן יאיר און צפורה זענען געוואָרען חתן-כלה. אַלע געסט האָבען זיך געפרעהט מיט דער נייעס. האָבען לוסטיג אָבגעגעבען מזל-טוב און געבענטשט די נייע חתן-כלה. צוויי זענען געווען אונצופרידען. יוסיפוס און יהושע בן גמלא, צפורה'ס פעטער. יהושע איז געזעסען פֿערכמורעט אין אַ ווינקעל. יוסיפוס האָט אָבער געמאכט דעם אָנשטעל ווי ער איז זעהר צופרידען, איז גלייך צוגעקומען צו שמעון'ען מיט צפורה'ן און געזאָגט זיי מזל-טוב. אין זיינע אויגען האָט בען זיי אָבער דערקענט דאָס פייער פון אייפֿערזוכט און כעס. מען האָט ווידער געטרונקען וויין לִכבוד די תנאים. שמעון האָט געמוזט זינגען ווידער. דער גאַנצער עולם האָט מיטגעזונגען און גרויס פֿרייד האָט אָנגעפילט אַלע הערצער. פֿלוצלינג האָט זיך דערטראָגען אַ מורא'דיגער יאָמער פון דרויסען. אַלע האָבען זיך דערשראָקען און איינגעהערט. די שטימע האָט שרעקליך געקלאָנגט און אויסגערופען :

א קול ! א קול ! א קול !

א קול פון מזרח-זייט !

א קול פון מערב-זייט !

אַ קול פון אַלע עקען וועלט !

דאָס קול פון גאָטס' טאָג,

ביטער שרייט :

אוי, וועה געשריגען אויף ירושלים !

אוי, וועה געשריגען אויפ'ן היכל !

אוי, וועה געשריגען אויף חתן-כלה !

אוי, וועה געשריגען אויף דעם פּאָלק יהודה !

אוי, וועה געשריגען פון אַלע עקען וועלט !

אוי, וועה פון מורח־זייט !
 אוי, וועה פון מערב־זייט !
 אוי, וועה ! אוי וועה ! אוי, וועה !

דאָס יאָמער־געשריי האָט געשנימען די הערצער. פאַר
 שרעק זענען אלע געבליבען שטום. פּלוצלונג איז אין טיר פון
 זאָל געשטאַנען אַ מיטעל־יעהריגער מאַן, אנגעטאָן ווי אַ
 דאָרפסמאַן. דאָר און מאַגער, זיין לאַנגע באָרד און לאַנגער
 קאַפּ האָר ווילד צופאַטעלט. די אויגען פּערנליווערט און פון
 זיינע צושפּאַלטענע ליפּען רינט אַ שוים געמישט מיט בלוט.
 אלע האָבען איהם דערקענט. דער משוגע'נער יהושע בן
 חנני, וואָס האָט זיך פּלוצלינג בעוויזען אין ירושלים צווישען
 די עול־רגל און ער האָט מיט זיינע שרעקליכע געשרייען
 אויפגעשוידערט די שטאָרט.

קיינער האָט נישט געזעהן ווי אזוי ער איז אריין אין
 הויף. ער האָט אויף קיינעם נישט געקוקט. מען האָט איהם
 דערלאַנגט וויין, האָט ער נישט גענומען. מען האָט גערעדט
 צו איהם און ער האָט נישט געענטפּערט. די קנעכט האָבען
 איהם געפּריווט פּערהאַלטען ביי דער טיר, האָט ער זיך
 אַרויסגעריסען און געגאַנגען גלייך צווישען די טישען, גע־
 קוקט אין דערהויך און געיאָמערט די שרעקליכע רייד.

אַ ווילדער פּחד איז אַלעמען בעפאַלען. פּרויען האָבען
 גע'חלש'ט. די מענער זענען געבליבען זיצען ווי צוגעשמידט.
 דער משוגע'נער איז אזוי אַרומגעגאַנגען די טישען און
 געקלאָגט, צוגעגאַנגען צו דער טיר און אַרויס און זיין יאָמער
 און קלאָג האָט אַריינגעצויגען פון דרויסען.

דער משוגע'נער האָט פּערשטערט די שמחה. די חכמים
 האָבען געפּריווט בערוהיגען דעם דערשראָקענעם עולם. עס
 האָט אָבער נישט געהאַלפּען. מען האָט אַריינגעבראַכט רקח
 וויין, וואָס פּערטרייבט יעדען אומעט, קיינער האָט זיך אָבער
 צו איהם נישט צוגעריהרט. באַלד האָט דער עולם זיך געזע־
 גענט מיט חת־כּלה און שטיף זיך צוגאַנגען.

— פּערגעסט נישט, מאַרגען איז די פּערזאַמלונג אויפ'ן
 הרהיבית — האָט דער נשיא דערמאַנט פּאַר'ן אוועקגעהן —
 מיר דאַרפּען קלייבען גענעראַלען און עלטסטע.

צומאָרגענס האָט די שטאָרט געקאָכט ווי אין א קעסעל.
די מורא'דיגע בילדער אויפ'ן הימעל און דעם משוגע'נעם'ס
מורא'דיגע געשרייען האָבען געוואָרפֿען א פחד אויפ'ן פּאָלק.
די שלום־זוכער האָבען געפונען א געלעגענהייט אָבצושרעקען
דאס פּאָלק מיט די ביוזע סימנים מען זאָל זיך נישט
גרייטען צו קריעג.

אויף דער פּערוואַמלונג איז בעשלאָסען געוואָרען יא צו
צוגרייטען זיך צו מלחמה. די גענעראַלען זאָלען אָבער זיין
נאָר אַזעלכע, וואָס האָבען זיך נישט בעטייליגט אין קיין
פּערשווערונג געגען רוים, אפשר וועט דורך דעם געלינגען
צו שליסען א זיכערען פּרידען מיט'ן פיינד.

אלער בן שמעון האָט דאָך געמוזט בלייבען מיט זיין
יונג ווייב. אלער בן חנניה איז בעשטימט געוואָרען אלס
פּערוואַלטער פון אדום און אלס גענעראַלען אין ירושלים
זענען אויסגעקליבען געוואָרען צוויי מעסיגע לייט : יוסף
בן גוריון, נקדימונ'ס ברודער און חנו, דער געוועזענער כהן
גדול. דאָס סנהדרין פיהרט ווייטער די רעגירונג און רבן
שמעון בן גמליאל בלייבט נשיא. דער נשיא האָט אפילו גע-
האַלטען מיט די קנאים, צווישען סנהדרין זענען אָבער געווען
אַזעלכע וואָס האָבען שטייערהייט געזוכט שלום מיט רוים
און זיי האָבען איבערגערעדט דאָס פּאָלק צו שטימען גישען
די קנאים. שמעון בן יאיר איז אויך נישט אויסגעקליבען גע-
וואָרען. דערפאַר איז גאָר יוספוס אויסגעקליבען געוואָרען
אלס קאָמאנדיר פון גליל. ער האָט איינגערעדט דאָס פּאָלק,
אַז ער וועט נישט דערלאָזען די רוימער זיך אריינרייסען אין
גליל. און ער האָט געבראכט דאָס גרעסטע אונגליק אויף ארץ
ישראל.

נאָך דער פּערוואַמלונג האָט דער נשיא גערופֿען שמעון
בן יאיר'ן צו זיך אהיים און ער האָט איהם איבערגעגעבען
אַ וויכטיגע מיסיע. ער האָט איהם געגעבען בריעף צו דער
קעניגליכער פּאַמיליע אין אדיאבען און צו די אידישע פיהר-
רער אין בבֿל און סיריען, זיי זאָלען שיקען געלד און געוועהר
נאָך ארץ ישראל.

שמעון האָט זיך געזעגענט מיט זיין כלה און איהר פאָ-

טער. צפורה האָט איהם צוגעגעבען מוטא און ער האָט זיך געלאָזט אין וועג אריין.

אין וואָלד ביים טייך חדקל, אויף דער גרעניץ פון אדיאָבען האָט שמעון אָנגעבונדען זיין פערד צו א בוים און זיך אוועקגעלייגט אָברוהען. ס'איז געווען אַ שרעקליך הייַ סער טאָג. די זון האָט געברענט ווי פייער. מיעד איז ער געד לעגען אין שאַטען פון א בוים און גערוהט. פלוצלינג האָט אַ ווילד געשרי ווי א מורא'דיגער דונער זיך אַ טראָג געטאָן אין דער הויך. די ערד האָט אויפגעציטערט. דאָס פערד איז געשפרונגען ווילד פאר שרעק.

שמעון האָט זיך אַ כאַפ געטאָן אויף די פיס און געצויג גען זיין שווערד. אַ ווילדער לייב איז געלאָפּען צו איהם אויף דריי פיס און יאָמערליך געברומט. ווי דער לייב איז צוגעד קומען צו איהם האָט ער זיך אויסגעצויגען אויף אַ זייט און ביטער געשריגען און אויסגעשמרעקט צו איהם דעם פירטען פיס און מיט די אויגען געבעטען הילף.

שמעון איז צוגענאָנגען צו איהם און דערזעהן אַ דאָרן זיצט איהם טיעף אין פוס און בלוט גיסט זיך. ער האָט אַרויסגעצויגען דעם דאָרן און ארומגעוואשען די וואונד און פערבונדען. דער לייב האָט אויפגעהערט שרייען און געקוקט דאנקבאר אויף זיין רעטער.

אַ נאָנצען טאָג איז שמעון געבליבען אין וואָלד און געד שפייזט דעם לייב. ער האָט איהם געבראַכט וואַסער פון טייך, ביז די וואונד האָט זיך פּערהיילט. צומאָרגענס האָט שמעון זיך אויפגעזעצט אויפ'ן פערד און געריטען אין וועג אריין, איז איהם דער לייב נאָכגעלאָפּען ווי אַ געטרייער הונט, ביז זיי זענען צוגעקומען צום ישוב, האָט דער לייב זיך אוועקגעשטעלט און איהם אַזוי לאַנג נאָכגעקוקט ביז שמעון איז פּערשוואונדען אין אַ זייטיגער גאַס. שמעון האָט זיך שטאַרק געוואונדערט אויף דעם וואונדערליכען צופאַל און ער האָט מיטגענומען דעם דאָרן אויף אַן אנדענקען.

פיער חדשים האָט שמעון פּערבראַכט אין וועג. די קעד ניגליכע פּאַמיליע פון אדיאָבען און די אידען פון כּבל האָבען זיך דערפּרעהט מיט די נייעס, אַז ארץ ישראל גרייט זיך

צו דער בעפרייאונגס־מלחמה. זיי האָבען איהם געגעבען א סך געלט. פיעל אידען זענען אוועק נאָך ירושלים אוועקצוגע־ בען זייער לעבען פאר'ן הייליגען לאַנד. נאָר די אידען אין סיריען האָבען זיך אָבגעזאָגט צו געבען שטיצע עפענטליך. זיי האָבען מורא געהאט פאר דעם רוימישען שטאַט־ואלאַטער און די געצענדיגער אין זייער לאַנד.

דער גליל איז געווען די געבענשטמע געגענד אין ארץ־ ישראל. די בערג און טאָלען זענען געווען פול מיט גאָט'ס ברכה און די ערד האָט גערינען האַניג מיט מילך. גליל האָט געהאַט דעם בעסטען ווייץ, דעם פעטסטען בוימאוויל, דעם טייערסטען וויין, די געראַטענסטע טייטלען. די בעסטע פיש זענען געווען אין ים כנרת. דאָרט זענען די טייערע וואַרימע קוואַלען, וואָס זענען א היילונג פאר מענשען. דאָרט האָבען געוואַקסען די בעריהמטע "גינוסר" פרוכטען.

פינף מאָל מעהר איז דאָס גערעטעניש געווען אין גליל ווי אין גאַנצען לאַנד. סטאַדעס שאָף און רינדער האָבען פער־ דעקט די לאַנסעס. דער גליל איז געווען דאס גן־עדן פון לאַנד. האָבען זיך דאָ די אידען שטאַרק געמעהרט. דריי מיליאָן אידען האָבען געוואוינט אין גליל. עס איז דאָרט געווען פיער הונדערט און פיער קליינע און גרויסע שטעטער. צוויי הונדערט שטעט האָבען געהאַט ניט וועניגער ווי צו פופצעהן טויזענט נפשות. די דאָרטיגע אידען זענען געווען פראַסמע, עהרליכע און ארכייטסזאַמע מענשען. געלערנט האָבען זיי ווייניג, האָבען אויך נישט אָבגעהיט די ריינקייט פון שפראַך. דערפאַר זענען זיי אָבער געווען געזונד און ריזיג געבויט. העלדיש און מוטיג. האָבען לייעב געהאַט די ערד און טיכטיג געאַרבייט. און איבערגעגעבען צו גאָט מיט לייב און לעבען. זיי האָבען דאָך געוואוינט נאָהנט פון די געצענדיגער אויף דער גרעניץ, זענען זיי געווען אויסגעצייכענטע קריעגס־ לייט און געקענט צוריקשלאָגען דעם מעכטיגסטען פינדל וואַלטען זיי געהאַט א מוטיגען און עהרליכען גענעראַל וואַלט גליל געווען די זיכערסטע פעסטונג פאר'ן לאַנד. האָבען זיי אָבער געהאַט יוסיפוס'ען פאר קאָמאַנדיר. ער האָט זיי אָב־ גענאַרט, אָנגערייצט איינעם אויפ'ן אַנדערן און דורך זיינע

אינטריגעס האָבען זיי זיך נישט פּעראייניגט אנטקעגען דעם מעכטיגען שונא.

יוסיפוס איז געווען אַ פּאַלשער, צוויי־פּנים־דיגער. פּאַר מענשען האָט ער זיך געוויזען אַלס אנהענגער פון די קנאים. שטילערהייט האָט ער אָבער געהאַלטען מיט זיין פּריינד אגריפּאס, וואָס איז מיט זיין ארמעע צוגעשטאַנען צו דער פיינדליכער ארמעע. יוסיפוס האָט שטאַרק געציטערט פאַר רוים און דאָס האָט געבראַכט די גרויסע צרות.

אין אָנפאַנג האָט יוסיפוס צוזאַמענגעשטעלט אַ גרויסע ארמעע אין גליל און האָט געמאַכט מיט זיי מאַנעווערס. ער האָט זיך אויסגעקליבען אן אבטיילונג רייטער אַלס זיין לייב־וואַך. מיט דער לייב־וואַך האָט ער בעשיצט צפּורי און די אַנדערע שטעט, וואָס זענען געווען גענייגט פאַר רוים. טבריה און גוש־חלב און די שטעט, וואָס האָבען רעוואַל־טירט געגען רוים, האָט ער שטאַרק אונטערדריקט. ער האָט דאָס אַלץ געטאָן אזוי קונציג, אז די פשוטע עהרליכע גליל'ער אידען האָבען נישט פּערשטאַנען זיין פאַלשקייט און געגלייבט אין איהם. און אז מען האָט זיי שפּעטער אויפ־געוויזען, אז יוסיפוס פּעראַט זיי, האָבען זיי זיך נישט גע־וואַלט צוהערען, אזוי האָט ער זיי פּערדרעהט די קעפּ מיט זיינע פאַלשע רייד.

אין גליל זענען געווען פיעל אידען, וואָס האָבען דערזעהן אין יוסיפוס'ען גרוים געפּאַהר פּאַר'ן לאַנד, זייער פיהרער איז געווען יוחנן פון גוש־חלב, א זעלמען קלונגער און מוט־גער מאַן. ער האָט פּערקלאָגט יוסיפוס'ען פּאַר'ן נשיא אין ירושלים. דער נשיא האָט גלייך געשיקט שלוחים נאָך גליל, אויסצופאַרשען יוסיפוס'עם מעשים און אויב זיי וועלען איהם געפינען שולדיג, זאָלען זיי איהם אראָפּזעצען פון אַמט. דער נשיא האָט דאָס געטאָן בסוד. יהושע בן נמלא האָט זיך דערפון דערוואוסט און ער האָט אָנגעזאָגט יוסיפוס'ען, ער זאָל זיך היטען פאַר די אויספאַרשער. האָט יוסיפוס גלייך אָנגערייצט דאָס פּאָלק אין גליל אויף די שלוחים און געזאָגט, אז זיי זענען געשיקט פון זיינע נענגער אין ירושלים, וואָס ווילען איהם אונשולדיג בעזייטיגען פון אַמט. די פּערפיהרטע גליל'ער האָבען זיך געקאָזט איינרעדען,

זענען בעפאלען די שלוחים און זיי געוואָלט דער'הרג'ענען. דאָ האָט יוסיפוס זיך אָנגענומען פאר זיי און זיי נישט גע'לאָזט אָנהירען. דורך דעם איז ער נאכמעהר בעליעכט גע'וואָרען ביי די גליל'ער, ער נעמט זיך אָן פאר זיינע שונאים. ער האָט אָנגערעדט זיינע אנהענגער, זיי זאָלען אין גרויסע מאַסען געהן נאָך ירושלים און זיך בעקלאַנען פאר'ן פּאָלק פון דער הייליגער שטאָדט, אַז דער נשיא וויל זיי אונגליקליך מאַכען און אוועקנעמען זייער בעשיצער.

זיי האָבען איהם געפּאָלגט. אין ירושלים האָבען זיי געמאַכט גרויס טומעל. דאָס פּאָלק אין ירושלים האָט זיך געלאָזט אנערעדן און בעפאלען דעם נשיא'ס הויז און גע'וואָלט עס אונטערצינדען. דאָס סנהדרין איז געצוואונגען גע'וואָרען צוריקצורופען די שלוחים. האָט זיי דעמאָלט יוסיפוס אַרעסטירט און געשמידט אין קייטען און אזוי זענען זיי צוריקגעקומען נאָך ירושלים.

איצט האָט דאָך זיי קיינער נישט געוואָלט גלויבען, וואָס זיי האָבען דערצעהלט וועגען יוסיפוס'עם פּאַלשקייטען. אַז ער האָט זיי בעשטראַפט, האָבען אלע געזאָגט, זענען זיי אויף איהם ביז. איצט האָט יוסיפוס זיך געפיהלט פעסטער אין מאַכט און ער האָט געצוואונגען יוחנן פון גוש'הלב'ס ארמעע פונאנדערצוגעהן זיך. גוש'הלב איז אָבער געבליבען געטריי צו איהר העלד יוחנן, איז יוסיפוס פלוצלונג בעפא'לען די שטאָדט און שווער כשטראַפט.

טבריה איז אויך מיעד געוואָרען צו ליידען די מחלוקת, וואָס יוסיפוס האָט אָנגעהעצט אין שטאָדט און זי האָט זיך אונטערגעגעבען אגריפּס'ען. דאָס האָט שוין פערדראָסען די גליל'ער ארמעע און זי האָט פערלאָנגט פון יוסיפוס'ען, ער זאָל זי פיהרען אויף טבריה, האָט ער זיי טיט זיינע פּאַלשע זיסע רייך אָבערעדט פון דעם. אויף צפורי זענען זיי שוין יא געגאנגען. יוסיפוס איז געווען געצוואונגען זיי נאָכצוגע'בען. האָט ער זיי אָבער אינמיטען וועג איבערגעשאַקען מיט אַ געשריי: "די רוימער געהן!" זיין שרעק'געשריי האָט זיי אָנגעפילט מיט מורא און זיי האָבען זיך צוריקגע'צויגען.

אזוי האָט ער פערשלעפט די צייט. יוסיפוס האָט נאָך

נישט געטאָן צו בעפעסטיגען דאָס לאַנד, ער האָט אנדערע נישט געלאָזט דאָס טאָן. נישט נאָר האָט ער נישט פּעראַיי-ניגט דעם גליל, נאָר די וואָס האָבען זיך געוואָלט פּעראַייני-גען האָט ער געשטרעט, ביז ס'איז אָנגעקומען די מעכטיגע רוימישע אַרמעע מיט דעם גרויסען קריענס-פיהרער וועס-פּאַסיאַנוס.

וועספּאַסיאַנוס האָט געשטאַמט פון פּראָסעטען רוימישען פּאַלקס. זיין זיידע איז געווען א געוועהנליכער סאָלדאַט, וואָס איז געוואָרען א משרת ביי א רוימישען באַנקיר. זיין פאָטער סאַביאַנוס איז געווען א טאַקסען-מייסטער אין אַזיע און האָט אָנגעקליבען א גרויס פערמעגען. דערנאָך איז ער אוועק גאָך העללעציע (שווייץ) און דאָרט געוואָרען א פּראָצענט-ניק. זיין זוהן וועספּאַסיאַנוס האָט געדינט אין דער רוימישער אַרמעע און זיך שטאַרק אויסגעצייכענט אין מלחמות. ער האָט בעוווּזען אסך העלדישקייט אין גערמאַניען, אין בריי-טאַניען און נעראן קייסער האָט איהם דערנאָך געשיקט מיט אַן אַרמעע נאָך אפּריקאַ. פון אפּריקאַ איז ער צוריק געקומען אן אַרימאן און געוואָרען א פּערד-הענדלער און שקלאָפּען סוחר. נעראן האָט געמאַכט חוזק פון איהם און איהם גערוד-פען: "אַנטרייבער".

ווען די אידען האָבען פּערטריבען דעם רוימישען שטאַט-האַלטער צעסטיוס, איז נעראן געווען אין גריכענלאַנד און פּערבראַכט זיין צייט מיט די גריכישע שפּילערייען. ער האָט דערהערט פון דעם אידישען אויפשטאַנד, האָט ער זיך דער-שראַקען, אז דאָס זאָל נישט זיין א צייכען פאַר אלע אונ-טערטעניגע לענדער זיך אַבצורייסען פון רוים, און ער האָט מורא געהאַט פאַרטיען זאָל איהם נישט דערקלערען קריעג און איינגעמען סיריען, האָט ער בעשטימט וועספּאַסיאַנוס'ן אלס הויפּט-פיהרער פון דער אַרמעע צו דערשטיקען דעם אידישען אויפשטאַנד.

דעם זעלבען ווינטער איז וועספּאַסיאַנוס אָנגעקומען מיט'ן ים נאָך עכו און ער האָט צוזאַמענגעשטעלט זיין אַר-מעע. זיין זוהן טיטוס האָט איהם געבראַכט דעם פינפטען און צעהנטען לעניאָן פון אַלעקסאַנדריאַ. די אַרומיגע לענדער זענען צו איהם צוגעשטאַנען און ער האָט געהאַט אן אַרמעע

פון זעכציג טויזענד סאָלדאַטען חוץ די קנעכט, וואָס האָבען געטראָגען דאָס געוועהר. אגריפּאס דער צווייטער, וואָס איז געווען א איד, איז מיט זיין ארמעע געקומען צו הילף וועס-פּאַסיאנוס'ען און אזוי האָט א איד געהאַלפּען רוים צו בע-זיעגען ארץ ישׂראל.

אגריפּאס איז שטילערהייט געווען צופרידען מיט דעם אויפשטאַנד. ער האָט געהאַפּט, אז ווען די מלחמה וועט זיך פּערציהען, וועט רוים שליסען שלום און איהם מאכען פאר קעניג פון ארץ ישׂראל. דערפאר האָט ער אָנגערעדט די ירושלים'ער אַריסטאָקראַטען צו בעשטימען זיין פריינד יוסיפּוס אלס קאָמאַנדיר פון גליל, ער האָט דאָס אויסגע-פּיהרט. ער האָט אויך פּרוּבירט געווינען יוסף בן גמלא'ן אויף זיין זייט. דאָס איז איהם נישט געלונגען. גמלא האָט זיך בעפעסטטיג געגען רוים און אויסגעקליבען יוסף'ען, צפּורה'ס פאָטער פאר עלטסטען.

אגריפּאס האָט געהאַט א סך פיינד צווישען די געצענ-דינער. האָבען זיי איהם פּער'מסר'ט פאר וועספּאַסיאנוס'ען, אז שטילערהייט האָלט ער מיט די קנאים. האָט ער זיך דער-שראָקען און צוגעשטאַנען מיט זיין ארמעע צו די רוימער. ער האָט מיטגענומען זיין שוועסטער בעראניקא, וואָס איז געווען א זעלטענע שענהייט און אויך א סך געלד און גע-וועהר.

יוסיפּוס האָט געהאַט א גוטען פריינד אין גמלא, וואָס האָט געהאַלטען מיט אגריפּאס'ען. האָט יוסיפּוס שטילערהייט געשיקט צו איהם א בריעף. יוסף בן גמלא, דער עלטסטער, האָט איבערגענומען דעם בריעף און ער האָט אויסגעפונען פון איהם, אז יוסיפּוס האָלט מיט אגריפּאס'ען און ער האָט דאָס איהם געראטען, ער זאָל ברענגען זיין ארמעע די רוימער צו הילף. און אויף יוסיפּוס'עם עצה האָט אגריפּאס מיטגע-נומען זיין שענהע שוועסטער צו קענען קריגען אן איינפלוס אַוּיף וועספּאַסיאנוס'ען. אין דעם בריעף האָט יוסיפּוס גע-בעטען זיין פריינד, ער זאָל ווירקען אויף צפּורה'ן און איהר פאָטער, זיי זאָלען אַבלאָזען דעם שדוך מיט שמעון בן יאיר און נעמען איהם פאר אן איידים. ער האָט צפּורה'ן שטאַרק ליב, האָט ער געשריבען, עס וואַרט אויף איהם א גלענצענ-

דע צוקונפט, ער וועט דורך בעראניקא'ן געווינען דעם אלטען וועכפאסיאנוס און אנריפאס וועט ווערען קעניג, וועט ער ווערען זיין רעכטע האנד.

שמעון בן יאיר האָט זיך אומגעקערט נאָך ירושלים און איבערגעגעבען דעם נשיא אלץ וואָס ס'איז איהם געלונגען אויפצוטאָן אויפ'ן וועג. דער נשיא האָט איהם דערצעהלט די געשיכטע מיט יוסיפוס'ען אין גליל און געהייסען איהם פאָהרען מאכען אן אויספאָרשונג. ער האָט איהם מיטגעגעבען אַ בריעף צו די עלטסטע פון גליל, אויב עס וועט נויטיג זיין, זאָל ער זיי איבערגעבען דעם בריעף און ער האָט איהם אָנגעזאָגט צו זעהן זיך מיט יוחנן פון גושיחלב.

שמעון האָט איבערגעגעבט יאיר ירושלים און זיך גלייך ווידער געלאָזט אין וועג אריין. דאָס ערשטע איז ער געפאָהר רען נאָך גמלא. דער מחותן יוסף האָט זיך שטארק דערפֿרעהט מיט איהם. צפורה האָט פאר איבעראשונג נישט געקענט ארויסרעדען א וואָרט. ס'איז איצט נאָכמעהר געוואקסען זיין ליעבע צו איהר. אין ירושלים האָט ער זי געזעהן זעהן אויסגעפוצט, גרויסשטאָדטיש. דאָ האָט ער זי געזעהן איינפאך, פשוט געקליידט און זי איז אין איינפאכע קליידער געווען הונדערט מאָל שענער.

נאָך דער ערשטער איבעראשונג האָבען זיי אָנגעהויבען שמועסען ווענען די קריעגס־פאָרברייטונגען און שמעון האָט זיי דערצעהלט אז דער נשיא פערדעכטיגט יוסיפוס'ען און ער פאָהרט איצט מאכען אן אויספאָרשונג ווענען זיינע מעשים. יוסף און צפורה האָבען ביטער געשמייכלט און זיך איבערגעקוקט.

— וואָס שמייכלט איהר ? — האָט ער זיי געפרעגט. האָבען זיי איהם דערלאנגט יוסיפוס'עם בריעף, וואָס זיי האָבען איבערגענומען. ער האָט געלייענט און געציטערט פאר אויפגענונג און ער האָט געפאָדערט, זיי זאָלען איהם געבען דעם בריעף. אלס בעווייז אויף יוסיפוס'עם פערראַט. יוסף האָט זיך געקווענקעלט. עס איז דאָך א סוד, האָט ער געזאָגט, און איך האָב נישט קיין רעכט צו אנטפלעקען יענעם'ס סודות. צפורה האָט אָבער גע'טענה'ט, אז דאָ האַנד־

דעלט זיך אין פאָלק'ס לעבען און ער מוז געבען. האָט יוסף איהם געגעבען דעם בריעה, שמעון האָט אפילו נישט אי-בערגענעכטיגט. ער האָט זיך געזעגענט מיט זיין כלה און מחותן, האָט זיך היים צוקושט מיט זיי און אוועק אין דער פינסטערער נאכט. ער איז גלייך געגאנגען נאָך גוש-חלב. ס'איז איהם אָנגעקומען נישט גרינג דער וועג. רוימישע סאָל-דאָטען זענען געשטאַנען אין צפורי און אָפט אַרויס אויפ'ן וועג און דערמאָרדעט יעדען דורכגעהער. זיי זענען אויך בע-פאלען שטעדט און דערפער און זיי אונטערנעצונדען. דאָס האָבען זיי אָבעררייניגט דעם וועג פאר וועספאסיאנוס'ען. מיט גרויס מיה און לעבענס-געפאהר איז שמעון'ען געלונגען זיך דורכצו-גנב'ענען דעם וועג און קומען נאָך גוש-חלב צו יוחנן.

יוחנן, דער קנאים פיהרער, איז געווען אין די פערציגער יאָהרען. א קליינער, דאַרער און קראַנקער מענש. נאָך זיינע אויגען האָבען געשאָסען מיט פייער, און אז ער האָט גע-רעדט וועגען דעם פעררעטער יוסיפוס, האָט ער געגאָסען אויף איהם שוועבעל און פעך. יוחנן האָט שטאַרק מורא גע-האָט, אז דער גליל וועט נישט קענען ביישטעהן, ווייל יוסיפוס האָט נישט געלאָזט מאַכען די קריענס הכנות. יוסיפוס'עם אַרמעע איז עמליכע מאָל צושלאָגען געוואָרען פון די קליינע רוימישע אבטיילונגען. די מעהרסטע אידישע קריעגער זע-נען זיך צולאָפען און יוסיפוס האָט זיך פערקליבען נאָך טבריה און פון דאָרט האָט ער געשיקט אָנזאָגען דאָס סנהדרין אין ירושלים, צו בעמען פרידען פון וועספאסיאנוס'ען. נאָר אויב זיי ווילען דוקא מלחמה, זאָלען זיי איהם שיקען מילי-טער פון ירושלים.

באלד אין אָנפאנג האָט וועספאסיאנוס בעוויזען, אז ער האָט נישט אין זינען קיין פרידען. ער איז בעפאלען די גרוי-סע שטאַדט גאבאראָ און זי לייכט איינגענומען. זי איז גע-ווען אן אָפענע שטאַדט. דאָך האָט ער אויסגעגאָסען זיין גאַנצען צאָרן אויף איהר. ער האָט זי אונטערנעצונדען און אַלע איינוואוינער פערטיליגט. אזוי האָט ער געמאַן מיט די אַרומיגע שטעדטלעך און דערפער. די הייזער האָט ער

פערברענט און די מענשען אויסגעקוילעט. נאָר די יונגע, נעזונטע בחורים און שעהנע מיידלעך האָט ער געלאָזט לער- בען און זיי אוועקגעשיקט צו פערקויפען פאר קנעכט. די איבעריגע האָט ער אויסגעראָט און נישט געלאָזט קיין לער- בעדיג נפש.

פון דאָרט איז ער געגאנגען אויף דער פעסטונג יודפת. יודפת איז געווען א זעלטען שטארקע פעסטונג. געשטאַנען אויף א הויכען פעלז און ארומגערינגעלט מיט טיעפע טאַלען. נאָר איין זייט, פון צפון איז געווען א גלייכער וועג אין פעס- טונג. האָט מען דאָרט אויפגעבויט א פעסטע מויער מיט הויכע טורעמס און זיך אָנגעגרייט מיט א סך געוועהר און שלידער-שטיינער צו בעווארפען דעם פיינד.

שמעון בן יאיר און יוחנן פון גוש-חלב האָבען אריינגע- שיקט אין דער פעסטונג די שטאַרקסטע אידישע סאָלדאַ- טען. זיי האָבען געוואוסט אז כל-זמן די פעסטונג וועט זיך האַלטען, וועט דער פיינד נישט וואַגען געהן אויף ירושלים. וועספאסיאַנוס איז אָנגעקומען מיט זיין גאַנצע אַרמעע און זיך אוועקגעשטעלט אויף דעם גלייכען וועג, וואָס פיהרט אין פעסטונג. ער האָט אויסגעבויט שאַנצען, אנגעשאַטען הויכע בערג מיט זאַמד און שטיינער און אוועקגעשטעלט דאָס געוועהר. די פיינדליכע ארמעע האָט אָנגעהויבען שיסען אויף דער פעסטונג. זי האָט געשאַסען מיט שלידער-שטיינער, פוילען און פיייער פלאַקערס.

די בעלאַגערטע האָבען אָבער בעוויזען גרויסע גבורות. אַלע מאָל האָבען זיי זיך געוואָרפען מיט שטורם אויף די שאַנ- צען מיט דעם רוימישען געוועהר, פערברענט און פערניכטעט אלסדינג און אָבגעשטויסען דעם פיינד. דאָס האָבען די בע- לאַגערטע געטאָן אליין אַהן א קריענס-פיהרער און אָהן א קאָמאַנדיר.

יוחנן פון גוש-חלב איז געווען זיכער מיט זייער מוטא און העלדישקייט און ער האָט דערווייל בעפעסטיגט די ארור מיגע שטערט און צוזאַמענגעשטעלט נייע סאָלדאַטען אָב- טיילונגען, וואָס זאָלען פערשטעלען דעם שונא דעם וועג. שמעון בן יאיר האָט דאָס זעלבע געטאָן אין אנדערע ערטער

און זיי האָבען אָרגאניזירט די געגענד זי זאָל קענען ביי־
שטעהן דעם פיינד'ס שאַרפע אַטאַקעס.

אז יוסיפוס האָט געהערט ווי יודפת שלאָגט זיך העלדיש,
האָט ער זיך נישט געקענט העלפען און איז אויך געקומען
נאָך יודפת. די עהרליכע אידישע העלדען האָבען זיך דער־
פרעהט מיט איהם. דער הויפט קאָמאנדיר איז געקומען זיי
פיהרען. מיט זיינע גלאַטע רייד האָט ער געוואונען זייער
צוטרויען און זיי האָבען געמאָן וואָס ער האָט געוואָלט.

וועספאסיאָנוס האָט געמאַכט אַ סך אַטאַקעס אויף דער
פעסטונג, ער איז אָבער אלע מאָל שאַרף צוריקגעשטויסען
געוואָרען. פיעל מאָל האָט זיין ארמעע געקראָגען אַזעלכע
קלעפּ, אז ס'האָט אויסגעזעהן, אז זי ווערט בעלאַגערט פון די
אידיען. אין איינע פון די שלאַכטען איז וועספאסיאָנוס גע־
וואָרען פּערוואונדעט. אַ אידישער סאָלדאַט פון מויער האָט
געציעלט אין איהם און געטראָפּען אַ פּייל אין זיין פוס. דאָס
בלוט האָט אָנגעהויבען רינען און טיטוס מיט דער גאַנצער
ארמעע האָבען זיך שטאַרק דערשראָקען. די וואונד איז אָבער
נישט געווען טיעף און וועספאסיאָנוס איז באַלד געוואָרען
געזונד.

ער האָט געזעהן אז מיט שטורמען די פעסטונג וועט ער
נאָרנישט דערגרייכען, האָט ער אָבגעשטעלט די אַטאַקעס און
געהייסען די ארמעע ארומרינגלען די פעסטונג און אנהאַל־
טען די בעלאַגערונג אזוי לאַנג ביז די בעלאַגערטע העלען
שטאַרבען פאר הונגער.

די בעלאַגערטע האָבען זיך נישט געשראָקען פאר הונג־
ער. שפּיזן האָבען זיי געהאַט זעהר פיעל. וואָסער איז אבער
נישט געווען גענוג. אין יודפת איז נישט געווען קיין טייך
אָדער קוואַל. עס איז געווען זומער. עס רעגענט נישט. און
דאָס וואסער אין די ברונענס איז געוואָרען ווייניגער. האָ־
בען די מיליטער עלטסטע אָנגעהויבען טיילען וואָסער אויף
דער מאָס.

די רוימער האָבען דאָס געזעהן שטעהענדיג אויף זייערע
הויכע שאַנצען און זיי האָבען געיובעלט פאר פרייד. יוסיפוס
האָט געזאָגט, אז ער וויל מען זאָל פּערשטערען די רוימער'ס
פרייד און ער האָט געהייסען אלע זאָלען איינטונקען די

קליידער אין וואסער און אויסהענגען אויף דער מויער צום טריקענען, וועלען די רוימער זעהן אז ס'איז נאך דא א סך וואסער, אויב מען וואשט די קליידער און זיי וועלען זיך אויפהערען פרעזען. די עהרליכע איינגעגלויבטע סאָלדאטען האָבען איהם געגלויבט און אזוי געמאָן און זיי האָבען פער-נוצט א סך וואסער, וואָס האָט דערנעהנטערט דאָס אונגליק. איין אריינגאנג אין פעסטונג איז געבליבען פריי. איבער די בערג פון מערב־זייט טאָל. ביינאָכט זענען די אירען ארויס פון פעסטונג דורך דאָרט. זיי זענען געגאנגען אָנגע-טאָן אין פעל און געקראַכען אויף אלע פיער. די רוימער האָ-בע געמיינט, אז דאָס קריכען פוקסען און זיי נישט געשטערט. דורך דאָנען האָבען זיי אין די פינסטערע נעכט געבראכט וואסער אין פעסטונג.

ווען יוסיפוס האָט געזעהן אז די פעסטונג וועט באַלד פאלען האָט ער דורך דעם וועג געוואָלט אַנטלויפען. ער האָט איינגערעדט די עלטסטע פון שטאָדט, זיי זאָלען איהם לאָזען אַנטלויפען, וועט ער אָנקלייבען נייע מיליטער אין גליל און זיי קומען צו הילף. די עלטסטע האָבען דאָס נישט געוואָלט הערען. די סאָלדאטען וועלען פערלירען דעם מומט, האָבען זיי געזאָגט, ווען זיי וועלען הערען אז דער הויפט־קאָמאָנדיר איז אַנטלאָפּען. האָט ער געמוזט בלייבען.

ס'האָט נישט געדויערט לאנג און די רוימער האָבען גע-וואָהר געוואָרען דורך וואַנען די אירען קריגען וואסער אין פעסטונג, האָבען זיי דאָרט אויסגעשטעלט סאָלדאטען און מען האָט מעהר נישט געקענט קריגען קיין וואסער. דאָס פאָלק האָט אָנגעהויבען ליידען פון דורשט און די רוימער האָבען אויסגעבויט זעהר הויכע שאַנצען און טורעמס, הע-כער פון דער פעסטונג מויער און אָנגעהויבען אריינשיסען אין שטאָדט.

האָבען די בעלאגערטע העכער געמאכט די מויער אויף צוואַנציג איילען און די פּיילען און שלידער־שטיינער זענען צוריקגעשלאָגען געוואָרען פון דער פעסטער מויער־וואַנד. דעמאָלט האָט וועספאסיאַנוס אויסגעשטעלט די "שטורם-בעק" און אַנדערע אייזענע מאשינעס און גענומען שטורמען די מויער זי איינצוברעכען.

די רוימער האָבען אויסגעבראַכען א שטיק מויער און זיך געוואָלט אריינרייסען אין פעסטונג. ווי זיי זיינען אבער צו געקומען צו דער עפענונג האָט פון מויער געגאַסען אויף זיי קאָכעדיגען אויל און זיי זענען אָבגעקאַכט געוואָרען אויף טויט. ביינאַכט האָט מען אויסגעשיט ארום דער מויער גע- קאַכטע שטרוי און היי און אז די רוימער זענען געטרעטען אויף דעם האָבען זיי זיך אויסגעגליטשט און געפאלען און מען האָט זיי דער'הרג'עט מיט פּיילען און שלידער-שטיינער. אז זיי האָבען אָבגעטרעטען האָט מען גיך צוריק פערמויערט די עפענונג און ווידער איז די וואַנד געווען פעסט פערמאַכט פאר'ן פיינד.

די צאָהל פון די אידישע העלדען האָט זיך פערקלענערט. א טייל איז געפאלען אין די שלאַכטען, אנדערע זענען גע- פאלען פון די פיס פאר דורשט. די פיינדליכע אַרמעע איז אָבער געוואָרען גרעסער און גרעסער. יעדען טאָג זענען צו איהר צוגעשטאַנען א סך געצענדינער פון די ארומיגע לענד- דער. די בעלאַגערטע האָבען זיך אָבער געהאַלטען פעסט און אָנגעשטרענגט די לעצטע קרעפטען בייצושטעהן דעם שונא. פיער און פערציג טעג האָט געדויערט די בעלאַגערונג און די רוימער זענען שוין מיער געוואָרען, האָט זיך ארויס- גע'גנב'עט א איד פון פעסטונג און דערצהלעט וועספאסיא- נוס'ען, אז פיער פאַרטאָג לייגט זיך די פעסטונג-וואַך שלאָ- פען, ווייל זיי זענען זיכער, אז די רוימער שלאָפען דעמאָלט און וועלען נישט אַטאַקירען. דער פעררעטער האָט איהם גע- ראַטען פלוצלונג צו בעפאלען די פעסטונג אום פיער פאר- טאָג, וועט ער זיכער געווינען.

ער האָט געפאָלגט דעם פעררעטער. פאַרטאָג איז ער שטייל צוגעקומען מיט דער אַרמעע צו דער מויער. טיטוס מיט אן אבטיילונג אויסגעצייכענטע קריעגער זענען שטייל צורוף אויף דער מויער און דער'הרג'עט די דרימלענדיגע וועבטער און אריין אין שטאָרט. די אַרמעע איז גלייך אריין נאָך זיי און איידער די עטאַרטלייט האָבען זיך געכאַפט וואָס דאָ איז געשהן, זענען זיי געלעגען דערשטאַכענע. פיעל אידען האָבען זיך גענומען דאס לעבען זעהענדיג אז דער סוף איז געקומען.

די ווילדע רוימער האָבען זיך בלוטיג נוקם געווען אין די איינוואוינער. זיי האָבען נישט געשאַנעוועט די געפעהרר ליך קראַנקע. ווער ס'איז אריינגעפאלען אין זייערע הענד האָבען זיי געטויט אויפ'ן אָרט. א סך האָבען זיך געהאַט בעהאַלטען אין היילען און גריבער, האָבען די ווילדע רוימער זיי אויפגעזוכט און אויסגע'הרג'עט אָהן רחמנות. פּערציג טויזענד טויטע זענען יענעם טאָג געפאלען. עלף טויזענט יונגע בחורים און מיידלעך האָט וועספאסיאָניס געפאנגען פאר שקלאפען. זיי האָבען צושטערט די מויער און נישט געלאָזט קיין צייכען פון איהר, די הייזער פּערברענט און אַבגעווישט די שטאָרט פון דער ערד.

ווען די רוימער האָבען זיך אריינגעריסען אין יודפת האָט יוספוס זיך אוועקגע'נב'עט פון דער אידישער אָרמיי און זיך בעהאַלטען אין אַ מיפע הייהל. אין דער הייהל האָבען זיך אויך בעהאַלטען פּערציג העלדען, וואָס זענען אַנטלאָר פּען אין דער לעצטער מינוט. צוויי טאָג זענען זיי דאָרט געווען בעהאַלטען. אויפ'ן דריטען טאָג האָבען די רוימער זיך דערוואוסט פון דער בעהעלמעניש און אז יוספוס איז אויך דאָרט.

וועספאסיאָנוס האָט געשיקט עטליכע מיליטער־פיהרער צו דער הייהל, זיי זאָלען ברענגען יוספוס'ען. ער האָט גע־הערט מען רופט איהם ארויס, איז ער אויפגעשפרונגען און געוואָלט אַרויסגעהן. האָבען איהם די פּערציג העלדען פּער־שטעלט דעם וועג און געפאָדערט ער זאָל שטאַרבען מיט זיי אינאיינעם אַ העלדישען טויט און זיך נישט איבערענטפּערן צו די רוימער. אויב ער וויל נישט שטאַרבען מיט זיי אינ־איינעם, האָבען זיי איהם געזאָגט, וועלען זיי איהם טויטען אַלס פּעררעמער.

ער האָט זיי געפרוואווט אַברעדען דערפון. ער האָט זיי גע־וואָלט איינרעדען, אז אַ מענש טאָר נישט בעגעהן זעלבסט־מאָרד, האָבען זיי איהם שטאַרק געזידעלט און געוואָלט דער'הרג'נען.

יוספוס האָט געזעהן אז ער וועט נישט ראַטעווען זיך פון טויט, איז ער געפאלען אויף אַ כיטרען פּלאַץ. ער האָט געזאָגט, אז ער זעהט איין, זיי זענען גערעכט. בעסער שטאַר־

בען העלריש איידער אריינפאלען אלס קנעכט צו די רוימער. נאָר אנשטאט וואָס יעדער איינער זאָל בענעהן זעלבסטמאָרד, זאָלען זיי וואַרפען גורל, ווער וועמען עס זאָל דער'הרג'נען און דער לעצטער זאָל זיך דערשטעכען מיט זיין אייגענע שווערד.

די עהרליכע אָרנטליכע העלדען האָבען איהם געגלויבט, אז ער מיינט אזוי און מסכים געווען. ער האָט געוואָרפען דעם גורל און ער האָט אזוי געמאַכט, אז ער זאָל בלייבען דער לעצטער. יעדער איינער פון די פּערציג האָט אַליין אויסגעשטרעקט דעם האַלז פאר דער שווערד אין זיך געלאָזט קוילען. דעם לעצטען האָט ער דערשטאַכען און ער איז אַרויס צו די רוימער.

ער האָט דערצעהלט וועספּאַסיאַנוס'ען פון זיין לעצטען איינפאל. האָט געזאָגט, אז ער איז א נביא פון גאָט און איהם פּערויכערט, אז עס דערווארט איהם אַ גרויסע צוקונפט. וועספּאַסיאַנוס האָט איהם אויפגענומען מיט כבוד, האָט איהם געגעבען אַ סך מתנות און בעשטימט אַלס זיין ראַטגעבער.

די אַנדערע פּעסטונגען פון גליל און עבר הירדן האָבען געהאַט דעם זעלבען סוף, וואָס יודפת. די רוימישע סאָלדאַטן זענען אויפגעצויגען געוואָרען אויף מלחמות און בלינד געפאָלגט זייערע קאָמאַנדירען. זיי האָבען אויך געהאַט אַלע סאָרטען געוועהר אָהן אַ שיעור. און זיי האָבען איבערגעשטימט גען מיט מאַכט און צאָהל די אידישע קעמפּער.

די אידישע ארמעע איז בעשטאַנען ס'רוב פון פּעלד-אַרבייטער און פּאַסטוכער, האָבען זיך קיינמאָל נישט גע-לערנט די מלחמה-קונסט און געוועהר האָט אויך געפּעהלט. די אידישע קעמפּער האָבען געהאַט אַ סך מוטה און זייערע הערצער זענען געווען פול מיט פייערליכער איבערגעבענדיג הייט און פּאַטריאָטיזם צום פּאָלק, האָט זיי אכער געפּעהלט דיסציפּלין, זיי האָבען אויך פּעלזירען דאָס גלויבען אין זייערע רייכע פיהרער און עס זענען געווען אַ סך פּעררעטער, וואָס האָבען געהאָלפּען ברענגען דעם ביזען סוף וואָס גיכער. לעבען יודפת איז געווען נאָך אַ פּעסטונג יפיע. יפיע איז

געווען אזוי שטארק ווי יודפת. די העלדישע קריענער זענען ארויס פון יפיע און אטאקירט דעם שונא. זיי זענען אָבער צושלאָגען געוואָרען און זיך אומגעקערט אין פעסטונג. די שטאָדט־לייט האָבען זיי אָבער פּערראַטען. זיי האָבען מורא געהאַט, אז די רוימער וועלען אריין אין שטאָדט, ווען זיי וועלען אריינלאָזען די אידישע קריענער, האָבען זיי פּער־שלאָסען די טויערן און זיי נישט אריינגעלאָזט. די רוימער זענען צוגעקומען און אויסגעקוילעט די העלדען לעבען טויער און דערנאָך האָבען זיי געשטורמט די פעסטונג און זי איינגענומען. די יפיע'ר האָבען מיט דעם פּערראַט נישט געראַטעוועט זייער לעבען. די רוימער האָבען זיי אויסגע'הרג'עט און פּערברענט די שטאָדט.

די כחות פון דער נאַטור האָבען אויך געהאַלפּען די רוי־מער. די אידען האָבען זיך בעפעסטטיגט אין יפו און פון פּאַרט האָבען די אידען זיך אויפגעזעצט אויף שיפען און געלויפּערט אויף די רוימישע שיפען, וואָס האָבען געפיהרט שפייז פון עגיפּטען נאָך קסריה פאר דער רוימישער ארמעע. וועספּאסט־יאָנוס האָט געזעהן, אז די יפו'ער קעמפּער זינקען זיינע שיי־פען, האָט ער געפיהרט זיין ארמעע אויף יפו און זי איינגענומען.

די שטאָדט־לייט האָבען זיך געראַטעוועט אויף די שיפען און אוועק אין מיטען ים. איז געוואָרען א גרויסער שטורם און די שיפען מיט די אידישע קעמפּער זענען אנטערגעגאנגען.

טבריה האָט גלייך געבעטען פרידען פון רויס. זענען די קנאים אוועק פון שטאָדט און זיך בעפעסטטיגט אין טרי־כיען. דער שונא איז צוגעקומען, האָבען זיי איהם דערלאָנגט גרויסע קלעפּ. איז אָבער אויסגעבראָכען א גרויסע מחלוקה אין שטאָדט. די רייכע איינוואוינער האָבען געשריגען, אז זיי ווילען, ווי טבריה, בעטען שלום. אז מען האָט זיך ארום געריסען אין שטאָדט האָט דער פיינד געזיעגט אין דרייסען.

די העלדישסטע קעמפּער זענען געפאלען אין שלאַכט און די פּערבליבענע האָבען אוועקגעוואָרפען דאָס געוועהר און געבעטען גענאָד. וועספּאסייאָנוס האָט זיי צוגעזאָגט, אז ער

וועט זיי שענקען זיין גענאָד, אויב זיי וועלען איהם פאָלגען
און געהן וואו ער וועט זיי הייסען.

זיי האָבען איהם געפאָלגט און ארויסגעגאנגען פון
שטאָדט. זענען דורכגעגאנגען דורך צוויי רייהען רוימישע
סאָלאַטען און מען האָט זיי געהייסען געהן אויפ'ן וועג
נאָך טבריה.

ווען אלע זענען שוין געווען אַרויס פון שטאָדט איז
וועספאסיאַנוס אָנגעקומען און ער האָט בעפוילען די סאָל-
דאָטען זאָלען דערמאָרדען די אלטע און שוואכע. צוועלף הונ-
דערט זקנים און שוואכען לייט זענען דעמאָלט אומגעבראכט
געוואָרען. זעקס טויזענט יונגע בחורים האָט ער אַוועקגע-
שיקט נאָך גריכענלאַנד אויף שווערע ארבייט און דרייסיג
טויזענט פינף הונדערט האָט ער פערקויפט פאר קנעכט.

דאָס איבריגע פאָלק האָט ער געשאַנקען אַגריפּאס'ען, ער
זאָל טאָן מיט זיי וואָס זיין האַרץ גלוסט. די שטאָדט האָט
געהערט צו אַגריפּאס'עס קעניגרייך. האָט ער זיך געוואָלט
אויסצייבענען פאר וועספאסיאַנוס'ען מיט זיין גרויזאַמקייט
און ער האָט זיי אויך פערקויפט פאר קנעכט. דאָס זעלבע
האָט אַגריפּאס געטאָן מיט די אידען פון אלע שטעטט אונט-
ער זיין רעגירונג. די אידען פון חיפה, גדרה, גאַנץ אַרנב
און גולן האָט ער פערקויפט פאר שקלאָפּען.

ווייניגער ווי א יאָהר איז אריבער זייט די אידען האָבען
אויפגעהויבען דעם פּאָהן פון בעפרייאונגס־קריעג און גאַנץ
גליל און די צפון־זייט פון עבר הירדן איז איינגענומען גע-
וואָרען פון שונא און געוואָרען פערוויסט. אויסער עטליכע
שטעטט וואָס האָבען גלייך פון אַנפאַנג געבעטען פרידען
איז פון אלע שטעטט מעהר נישט געבליבען נאָר די פעס-
טונגען פון באַרג תבור, גוש־חלב און גמלא.

די פעסטונג פון באַרג תבור איז געפאלען ווייל די א-
דישע העלדען האָבען זיך געלאָזט אָבנאַרען פון שונא. די
איינוואוינער זענען אויסגעגאנגען פאר דורשט, האָבען די
קעמפער זיך געוואָרפען אויף דער פיינדליכער ארמעע און
מיט שטורם זי געוואָלט פערטרייבען. די רוימער האָבען

כלומר'שט אָבגעטראָמען און די אידען האָבען זיי געהאלטען אין איין יאָגען.

ווען זיי זענען שוין געווען ווייט פון פעסטונג האָבען די רוימער זיך אויסגעדריעהט צו זיי און די ריימער זענען מער-לאָפען דעם וועג אויפ'ן באַרג און האָבען אַרומגערינגעלט דאָס אידישע מיליטער. פיעל קעמפער זענען דעמאָלט גע-פאלען. די וואָס האָבען זיך געראַטעוועט זענען אַנטלאָפען נאָך ירושלים.

גוש-חלב איז געפאלען זעהר גרינג. זי האָט זיך אונטער-געגעבען. די איינוואוינער זענען געווען רייכע לייט, אייגענ-טימער פון א סך פעלדער און וויינגערטנער. און זיי האָבען געוואָלט בעטען פרידען. יוחנן האָט פערלוירען דאָס האַרץ איבעררעדנדיג זיי צו שטעלען זיך געגען שונא. נאָר פאר שרעק פאר יוחנן מיט די קנאים האָבען זיי געהאָלפען בע-פעסטִיגען די שטאָדט. א סך פרייוויליגע האָבען זיך אָנגעקליבען אין גוש-חלב פון דער סביבה און יוחנן האָט זיי געלערנט קריענס-פיהרונג. פון זיי האָט ער אויסגעטיילט מחנות און זיי געשיקט פערטיידיגען ארומיגע שטעט. א מחנה קנאים מיט שמעון בן יאיר בראש זענען אוועק נאָך גמלא פערטיידיגען די פעסטונג. שמעון האָט געוואָלט פער-טיידיגען די שטאָדט, וואו זיין כלה און איהר פאָטער האָ-בען געלעבט. ער האָט געוואָלט זיענען מיט זיי אָדער פאלען אינאיינעם.

טיטוס האָט בעלאַגערט גוש-חלב. ער האָט זיך דערוואוסט אז דער אונערשראָקענער יוחנן איז דער קאָמאנדיר פון פעס-טונג, האָט ער פערשמואַנען, אז דאָ וועט ער האָבען א לאַנגען און שווערען קאמף, האָט ער געשיקט אַנזאָגען יוחנן, ער זאָל זיך אונטערגעבען אָהן אַ שלאַכט.

יוחנן האָט פון דעם נישט געוואָלט הערען. די רייכע שטאָדטלייט האָבען זיך אָבער דערפרעהט מיט טיטוס'עם שלום-פאָרשלאַג און געוואָלט צווינגען יוחנן'ען, ער זאָל זיך אונטערגעבען. ער האָט געזעהן אז ער קען זיך נישט פער-לאָזען אויף די שטאָדטלייט, זיי קענען איהם פערראמען, האָט ער געלאָזט ענטפערען טיטוס'ען, אז ער וויל פיער און צוואַנציג שעה צייט צו בעטראַכטען דעם פאָרשלאַג.

טיטוס האָט מסכים געווען און פיער און צוואנציג שעה געשטאַנען רוהיג און נישט געטשעפעט די פעסטונג. ביי נאַכט האָט יוחנן גענומען זיינע טרייע אנהענגער און זיי זענען שטילערהיים ארויס פון שטאָרט און אוועק נאָך ירושלים.

צומאָרגענס האָבען די שטאָרטלייט געעפענט די טויערן און אַרויס אַנטקעגען טיטוס'ען. טיטוס האָט געוואָהר געוואָרן רען, אז יוחנן איז אַנטלאָפּען, האָט איהם פּערדראָסען, וואָס ער האָט זיך געלאָזט אָבנאַרען און ער האָט געשיקט זיינע רייטער נאָכיאָגען יוחנן מיט זיינע אנהענגער. יוחנן מיט די העלדישע קנאים זענען שוין געווען ווייט אוועק און זיי זענען אָנגעקומען נאָך ירושלים. נאָר עטליכע שוואַכערע וואָס זענען אָבגעשטאַנען אינמיטען וועג, האָבען די רייטער אָנגעיאָגט און געטויטעט אויפ'ן אָרט.

דעם שווערסטען און ביטערסטען קאַמף האָבען די רוי- מער געהאַט ארום גמלא. די ערד האָט זיך זאַט אָנגעטרונקען מיט רוימיש בלוט ביז זיי האָבען בעזיעגט די פעסטונג. גמלא איז געשטאַנען אויף אַ הויכען שיפען באַרג, ארום גערינגעלט פון זעהר טיעפע טאָלען ווי אן אָבגרונד. אויף יוסף'ס בעפעהל איז אויסגעבויט געוואָרען אַ פעסטע מויער מיט הויכע טורעמס ארום שטאָרט. איבער דער זיכערקייט פון דער פעסטונג האָבען זיי נישט געפלייסט זיך צו האָבען גענוג קעמפער, וואָס זאָלען אָבהיטען די פעסטונג אויף אלע זייטען, נאָר זיי האָבען ברייט געעפענט די טויערען פאַר אלע אַנטלאָפּענע, וואָס האָבען זיך דאָ געראַטעוועט. אַ צייט איז אַגריפּאַס געשטאַנען מיט זיין ארמעע און בעלאַגערט גמלא און ער האָט זי נישט געקענט בייקומען.

דעמאָלט איז געקומען וועספּאַסיאַנוס מיט זיין גרויסע ארמעע. די רוימער האָבען צוגראָבען די בערג און פּערשאָ- טען די טאָלען און אויסגעבויט הויכע שאַנצען. טויזענטער רוימער זענען געפּאַלען ביי דער ארבייט. די קנאים האָבען זיי געשניטען ווי זאַנגען אויפ'ן פעלד. זיי זענען אָבער נישט מיער געוואָרען. אויפ'ן אָרט פון די געפּאַלענע זענען געקור מען פרישע מחנות ביז זיי האָבען אויסגעגלייכט די טאלען און אויפגעשמעלט הויכע שאַנצען.

אז די רוימער האָבען זיך אַרויפגעכאַפּט אויף די שאַנץ צען און גענומען בעשיסען די שטאָדט, האָבען די אידישע קעמפער מעהר נישט געקענט זיי ביישטעהן. די רוימער האָבן גען אויסגעשטעלט די שטורם־בעק און גענומען שטויסען די מויער. זיי האָבען אויפגעריסען אַ שטיק מויער און זיך גע־וואָלט אַריינרייסען אין שטאָדט. זיי זענען אָבער עמליכע מאָל געוואָרען צוריקגעשטויסען און אוועק מיט גרויסע פער־לוסטען.

צום סוף האָבען די רוימער פערפלייצט די אידישע קעמ־פער מיט מאַסען מיליטער און זיך אַריינגעריסען אין שטאָדט. די קנאים האָבען געקעמפט פערצווייפעלט. די גאַנצע שטאָדט איז צוגעשטאַנען. פרויען און קינדער האָבען גע־קעמפט פערביטערט און מיט שטיינער און שווערע באַל־קענס געשליידערט אויף די רוימער. זיי האָבען נישט גע־קענט פערטראַגען די שווערע קלעפּ און צוריקגעטראָטען. די רוימישע ארמעע האָט געהאַלטען אין איין שטראָמען און פערשטעלט דעם וועג פאר די צוריקטרעטענדע. זיי האָבען געזעהן אז זיי האָבען נישט וואו צו געהן, האָבען זיי זיך מיט די לעצטע קרעפטען אַרויפגעשלעפט אויף די דעכער פון די הייזער, וואָס זענען געשטאַנען אויף די זייטען פון באַרג.

זיי האָבען אָבער אַראָפּגעשווערט די דעכער און זיי האָבן גען אָנגעהויבען איינפאַלען. די הייזער זענען אויך איינגע־פאַלען און פאַלענדיג פון באַרג אַראָפּגעוואָרפען די הייזער וואָס זענען געשטאַנען אויף זייער וועג. אַ גרויסע צאָהל רוימער איז געפאַלען דעמאָלט. די קנאים האָבען געקראָגען פרישע אַ מוטה, זיי האָבען געזעהן אין דעם גאַט'ס הילף און זיי זענען מיט שטורם בעפאַלען די שטראָמענדע ארמעע, דעם גאַנצען אונטערשטען קוואַרטאַל האָבען זיי איינגעריר־טען און געשליידערט אויף די רוימער און פון דער גאַנצער אַרמעע וואָס האָט זיך אַריינגעריסען אין שטאָדט, האָבען זעהר וועניג געראַטעוועט זייער לעבען און אַנטלאָפּען אין לאַגער.

דאָס איז געווען דעם ערשטען טאָג סוכות אין יאָהר דריי טויזענט אַכט הונדערט אַכט און צוואַנציג. די שמחה מיט

דעם אידישען זיעג איז געווען זעהר גרויס. גאָט האָט גע-
שיקט זיין הילף צו זיין פאָלק און פערטריבען דעם שונא. אַ
נאַנצען טאָג האָט די גאַנצע שטאָרט געאַרבייט ביי דער מויר
ער און צוריק פערמויערט די אויפגעריסענע עפענונג. די אַר-
בייט איז געמאַן געוואָרען מיט געזאַנג און לויב צו גאָט.
קיינער האָט זיך נישט געפיהלט מיער און קיינער האָט נישט
געוואָלט אַברוהען. די פרויען און די קינדער האָבען געזונ-
גן לויב ליעדער צו גאָט און געמאַנצט פאַר פרייד.

אַנגעפיהרט דאָס געזאַנג האָט צפורה, שמעון'ס כלה. ער
איז שטאַרק צופרידען געווען הערען זי זינגען. צעהן חדשים
פון זיין חבר'ס חתונה אָן האָט ער זי נישט געהערט זינגען.
די איידעלע צפורה האָט וואַכען לאַנג געאַרבייט שווער און
זיך נישט אָבערוהט. ווי איהר פאָטער, וואָס האָט העלדיש
געקעמפט געגען פיינד האָט זי בעוויזען גרויס מוט. זי
איז אַרומגעגאַנגען די קראַנקע, האָט געהיילט די פערוואונ-
דעטע, האָט געטרייסט די בעטריבמע און געשפייזט יתומים
און אלמנות. זי האָט געבראַכט עסען און טרינקען פאַר די
קעמפער אויף דער מויער און האָט זיי צוגעגעבען פרישען
מוטה.

איהר יונגע שוועסטער, אסתר, אַ פערצעהן יאָהריג מי-
דעל האָט אויך געמאַן וואונדער מיט איהר איבערגעבענהייט
און געטריישאפט צו אַלע נויטבעדערפטיגע. שמעון איז גע-
ווען שטאַלץ מיט זיין כלה און איהר פאָטער און שוועסטער
און ער האָט געטראַכט: ווי געהרט און בעליעבט וועלען
זיי זיין ביים פאָלק אַז גאָט וועט שיקען זיין ישועה!
גאָט האָט זיך אָבער ניט דערבאַרימט און נישט געשיקט
זיין הילף.

גמלא האָט געהאַט אונטערערדישע דורכגאַנגען, צו קענען
אַנטלויפען דורך זיי, ווען דער פיינד רייסט זיך אַריין אין
שטאָרט. די קנאים האָבען דאָרט נישט אַוועקגעשטעלט
קיין וועכטער, ווייל זיי האָט געפעהלט מיליטער.
אין אַנרפאס'עם אַרמעע זיינען געווען מענשען, וואָס
האָבען געוואוסט דערפון. און זיי האָבען אָנגעוויזען דעם
וועג צו די רוימער. ביינאַכט האָבען רוימישע סאָלדאַטען זיך
דורכגע'גנב'עט דורך די דורכגאַנגען און צוגעקומען צום

גרויסען טורעם אויף צפון זייט פון דער מויער. זיי האָבען אונטערגעגראָבען דעם פונדאמענט און צוריקגעלאָפּען אין לאַגער. אין דער פריה האָבען זיך די רוימער זיך אויסגע- שטעלט אַנטקעגען דעם טורעם. די אידישע וועכטער האָבען געגעבען אַ סיגנאַל און די קנאים זיינען גיך צוגעלאָפּען צום טורעם. יוסף, צפורה'ס פאָטער מט אַ מחנה קעמפּער זיינען אַרויף אויפ'ן טורעם און שמעון מיט זיין מחנה האָבען זיך געאיילט נאָכקומען.

ווי שמעון איז צוגעקומען צום טורעם האָט זיך דערהערט אַ גרויסער קראַך און דער טורעם איז איינגעפאלען און צו- שמעטערט געוואָרען אויף שטיקלאַך. אַלע וואָס זיינען גע- ווען אויפ'ן טורעם זענען אין אַן אויגענבליק אומגעקומען. דער קלאַפּ איז געווען אַזוי גרויס, אַז מען האָט געמיינט די ערד ציטערט. די קעמפּער זענען זיך אין טויט שרעק צולאָג- פען אויף אַלע זייטען.

שמעון בן יאיר איז געקומען צו זיך און אויפגעפּענט די אויגען און ער האָט דערזעהן אַ שוידערליך בילד. ער איז געלעגען אויסגעצויגען לעבען צושמעטערטען טורעם. ארום איהם קופּעס שטיינער און בערג טויטע, צושפּאַלטענע שאַר- בענס, אַבגעריסענע הענד און פּיס און די ערד איז אויסגע- וויקט אין בלוט.

אַ ווילד געשריי פון ראָבען און באַרג קראָהען האָט זיך געטראָגען פון דער הויך. די ווילדע פּויגעל זענען מחנות- ווייס אַנגעפּלויגען און זיך געוואָרפען אויף די טויטע. שמעון האָט געזעהן ווי עטליכע קראָהען צושלאָגען זיך איבער אַ טויטען און מיט ווילדע קולות רייסען זיי זיך איבער די געדערס פון אַ טויטען...

איז דאָס אַ הלום אָדער אויף דער וואַך זעה איך דאָס ?
— האָט שמעון דערשראָקען זיך געפרעגט — וואו בין איך ?
ווי קום איך דאָ אַהער ?

פּלוצלינג האָט ער זיך דערמאָנט, אַז לויפּענדיג נאָך זיין מחנות יוסף צום טורעם האָט ער דערהערט אַ גרויסען קראַך. עס איז איהם קלאַר געוואָרען דאָס אונגליק. אונטער דער חורבה ליגען איצט בעגראָבען יוסף מיט די געקליבענסטע

העלרען. וואָס איז אָבער אזוי שטיל דאָ! מען זעהט נישט קיין לעבעדיגען מענשען! זיין האַרץ האָט איהם געזאָגט אז דאָס איז די שטילקייט פון טויט און פארוויסמונג. די רוימער האָבען שוין איינגענומען די פעסטונג און אלעמען אויסגע'הרג'עט. ער האָט זיך נאָר געוואונדערט ווי אזוי ער איז אַרויס לעבעדיג פון דאָנען. וואו זענען איצט צפורה און אסתר? וואָס איז מיט זיי געשעהן?

ער האָט זיך געוואָלט אויפשטעלען און געהן אין שטאָרט. זענען איהם די פיס געווען אָבגענומען און ער האָט זיי נישט געקענט ריהרען. ער איז געלעגען אויסגעצייגען און נישט געקענט בעוועגען מיט קיין אבר, ווי מען וואָלט איהם ארומ-געשמידט מיט אייזען זיין לייב.

מיט אַמאָל האָט ער דערהערט עטליכע שטימען רעדען. ער האָט זיך אומגעקוקט און דערזעהן אנריפאס'עם רייטער קאָמאנדיר פיליפוס רייטען אויף אַ פערד און נאָך איהם געהט אַ קעמעל, און צוויי מיידלעך רייטען אויף איהם. עט-ליכע סאָלדאטען פיהרען דעם קעמעל און האַלטען אן די מיידלעך.

אז זיי זענען צוגעקומען לעבען דער חורבה האָבען די מיידלעך זיך גענומען רייסען די האָר פון קאָפּ און אויסגע-בראַכען אין גרויס יאָמער. שמעון האָט געהערט ווי פיליפוס האָט זיי געזאָגט:

— בערוהיגט אייך, קינדער. אייער פאָטער איז געפאַלען ווי אַ העלד. איהר זענט די איינציגע לעבעדיג געבליבענע פון גאַנץ גמלא. די רוימער האָבען דאָך אפילו די קליינע קינדער צושמעטערט אויף די פעלזען.

פיליפוס האָט גערעדט העברעאיש, די רוימער זאָלען איהם נישט פערשטעהן. דאָ האָט צפורה געקלאָגט פאר איהם:

— נישט נאָר מיין טייערן פאָטער האָב איך דאָ פער-לירען. דאָ ליגט אויך בעגראָבען דער מאַן, וואָס איך האָב איהם אזוי ליעב געהאַט ווי מיין טאטע. הלואי וואָלט איך געשטאַרבען אינאיינעם מיט זיי! וואָס דאַרף איך לעבען, אז מיין טאטע און שמעון זענען טויט? אונזער פאַמיליע, די גאַנצע שטאָרט איז פערטיליגט — וואָס בריוו איך לע-בען, וואָס טויג מיר לעבען? וואו זאָל איך איצט געהן?

שמעון האָט זיך מעהר נישט געקענט איינהאַלטען און געוואָלט זיך אויפהויבען. די פיס זענען איהם אָבער געווען פּערגליווערט. די סאָלדאַטען האָבען אָבער בעמערקט זיינע בעוועגונגען און צוגעלאָפּען צו איהם. צפורה האָט איהם דער־זעהן און אַ מורא'דיג געשריי האָט געשפּאַלטען די לופט און זי איז געפאלען חלשות.

די סאָלדאַטען האָבען איהם צוגעטרָאָגען צום קאַמאַנ־דיר און געוואָלט איהם אוועקשטעלען, האָט ער זיך אָבער נישט געקענט האַלטען אויף די פיס. דער קאַמאַנדיר האָט איהם געפרעגט, ווער ער איז? האָט ער אָבער נישט געקענט רעדען פאר שוואַכקייט. האָט איהם אסתר אַלץ דערזעהלט. צפורה איז אויך געקומען צו זיך. איהרע אויגען האָבען גע־קראָגען אַ פונק פון פרייד, שמעון לעבט!

פיליפּוס האָט נישט געוואוסט וואָס צו טאָן. ער האָט געהאַט רחמנות אויף שמעון'ען. באלד האָט ער זיך דערמאָנט אַז זיין פליכט און בעפּוילען זיינע סאָלדאַטען צו בינדען שמעון'ען און האַלטען איהם ווייט פון די מיידלעך.

— מיר וועלען איהם ברענגען נאָך קסריה צו קעניג אג־ריפּאס — האָט ער געזאָגט — איהם קומט טויט־שטראַף. פּערגעסט נישט, איך האַלט אייך פּעראנטוואָרטליך פאר איהם. אויב ער וועט אַנטלויפּען וועל איך אייך טויטען.

ער האָט געגעבען אַ פּאָר גוטע שמיץ זיין פּערד און אוועקגעריטען. די סאָלדאַטען האָבען אויפגעזעצט שמעון'ען אויף אַ פּערד און פּעסט צוגעבונדען און איהם געהאַלטען גאַנץ ווייט פון די מיידלעך. עס האָט נישט געהאַלפּען דאָס געוויין און געבעט פון די מיידלעך, מען זאָל זיי פיהרען אינ־איינעם. צוויי טעג האָבען די סאָלדאַטען זיי געפיהרט פּער־ביי דעם כּנרת און בארג תבור, דורך עמק יזרעאל. אומעטום האָבען זיי געזעהן חורבות. דאָ וואו ס'איז ערשט נישט לאַנג צוריק געווען די געבענטשטע געגענד, איז געווען פּרוב און וויסט. אויפ'ן דריטען טאָג זענען זיי געקומען נאָך קסריה און אריינגעוואָרפּען שמעון'ען אין געפּענגניס.

דריי טאָג איז שמעון געזעסען אין געפּענגניס און נישט געהערט קיין וואָרט פון צפורה'ן מיט אסתר'ן. אין אבענד־האַט די טיר פון תּפיסה זיך געעפּענט און עס איז אריינגע־

קומען א אינגעל, אנגעטאן ווי א קעניגליכער דינער. שמעון האָט זיך גוט איינגעקוקט און דערזעהן — אסתר, צפורה'ס שוועסטער. —

אין די עטליכע טעג האָט זי זיך שטארק געענדערט. פון א יונג לוסטיג מיידעל איז זי געוואָרען אַ רייפּע, געזעצטע פרוי. זי האָט איהם געגעבען א וואונק ער זאָל שווייגען און זי האָט שטיל געזאָגט :

— צפורה האָט מיך געשיקט צו דיר. מאָרגען וועט אַג-ריפּאס דיר משפּט'ען. ניב א קוק, אפשר האָסטו פּערבאָרגענע פּאפּירען, ניב זיי מיר. זאָלען זיי נישט האָבען קיין בעוויי-זען וועגען דיין טעטיגקייט.

— איך וועל דיר געבען אלע בריעף און פּאפּירען — האָט ער איהר געזאָגט — איך וועל אָבער אויסזאָגען דעם אמת פון מיין טעטיגקייט.

ער האָט איהר געגעבען אלע פּאפּירען און זי האָט זיי בעהאַלטען ביי זיך.

— צפורה האָט מיך געבעטען נאָך עפעס דיר זאָגען — האָט אסתר זיך דערמאנט — יוסיפּוס איז איצט דאָ אין פּאַ-לאַץ. ער וויל געוויינען צפורה'ן פאר זיך. וועט ער מסתּמא שיקען צו דיר זיינע מענשען און אנרעדען שלעכטס אויף צפורה'ן, דו זאָלסט זי פיינט קריגען, בעט דיר צפורה, דו זאָלסט נאָר נישט גלויבען אויף איהר. זי איז דיר געטריי אויף איהר גאנץ לעבען. אויב אָבער עס וועט נישט זיין קיין אַג-דער רעמונג פאר דיין לעבען נאָר איהר ליבע, אויב דו וועסט זיך דערמיט קויפען דיין פרייהייט, וואָס דו וועסט זי אויפגעבען, זאָלסטו זי אויפגעבען, דאָס וועט זיין איהר טרייסט, וואָס דו וועסט בלייבען לעבען. פאר אונז זאָרג נישט, שמעון, דיר דאַרף אָבער האָבען אונזער פּאָלק, דו מוזט לעבען.

די לעצטע ווערטער זענען איבערגעריסען געוואָרען פון איהר שטיל וויינען. שמעון האָט דערפיהלט ווי מען וואָלט איהם אַ שטיק האַרץ אַרויסגעריסען. דער פּעררעטער יוסיפּוס האָט פּערדראַטען זיין פּאָלק, דורך איהם איז גליל געוואָרען פּערדוויסט. ער זיצט זיך איצט רוהיג אין אַגריפּאס'עם פּאַ-לאַץ און לעבט אין פּערגעניגענס און וויל נאָך צורויבען

צפורה'ן. די אַרומע ! זי איז געפאַנגען ווי אין א שטייג און
מען זיך נישט העלפען !

— איך קען צפורה'ן — האָט שמעון געזאָגט אויפגע-
רענט — הלאוי וואָלט זי מיך אזוי געקענט. יעדע רגע בין
איך גרייט מיין לעבען אוועקצוגעבען פאר איהר. איך וויל
אַבער נישט לעבען אָהן איהר. איהר מאַכט אַ טעות, אויב
איהר דענקט, אַז איך וועל נאָך קענען דינען מיין פּאָלק.
וועלען מיך משפּט'ען די רוימער, וועלען זיי מיך אויפהענ-
גען. משפּט מיך אַגריפּאס, ווונט ער מיך פּערקויפען פאר אַ
קנעכט. קנעכטשאַפּט איז דאָך נאָך ערגער פון טויט.

אסתר האָט איהם בערוהיגט, ער זאָל נישט פּערלירען
דעם מוטה. צפורה'ן איז געלונגען איבערצורעדען אַגרי-
פּאס'עס ראטגעבער שילח פון בבֿל און ער האָט דאָס איהר
ערלויבט זיך איבערצוקליידען פאר אַ אינגעל און אַרייני-
גען צו איהם אין תּפיסה. עס איז דאָ האָפּנונג. צפורה האָט
עפּים אַ סוד אין דעם. זי איז אויך זיכער, אַז צפורה וועט
איהם זעהן.

זי האָט איהם אַרומגענומען. זיי האָבען זיך ברידערליך
צוקושט און זי איז אַרויס.

שמעון האָט געהערט אַז שילח איז ביי אַגריפּאס'ען און
ער האָט געקאַכט פאר כּעס. שילח איז געווען מיט די קנאים.
ווי קומט ער צו זיין אַגריפּאס'עס ראטגעבער ? האָט ער
אויך פּערראַטען דאָס פּאָלק ? און ווי קומט דאָס וואָס ער
העלפּט שטילערהייט צפורה'ן ?

ווי שמעון האָט אזוי געטראַכט, האָט זיך געעפענט די
טיר און עס איז אַריין שילח.

— רוהיג, האָב נישט מורא, מיין הערר — האָט אַ-
חם שילח געזאָגט — איך בין מיט דיר, נישט מיט דינע פּינגל.
איך בין דיר געקומען ווארנען פאר די וואָס האָבען מיך
געשיקט צו דיר. זיי שפּריימען אַויס אַ נעץ פאר דיר.

— מיט וואָס בין איך זיכער, אַז דו נאַרסט מיך נישט ?
האָט שמעון געפּרענט.

— אַ סימן האָסטו, וואָס איך האָב איינגעשטעלט מיין
לעבען און געהאַלפען אסתר'ען קומען צו דיר.

טאָ, וואָס טוסטו דאָ אין קסריה? און וואָס דינסטו
אין אנריפאס'עס ארמעע?

— דיין חבר אלעזר בן שמעון האָט מיך געהייסען, איך
זאָל דאָ זעהן וואָס דער פיינד גרייט זיך טאָן צו ירושלים.

— האָסט נישט מורא עמיצער וועט דיך מסר'ען? אין
ווי גלויבען זיי דיר?

— ווער וועט מיך מסר'ען? קיינער ווייס נישט, אַז איך
בין געווען מיט די קנאים. גאָר איינער ווייס, דאָס איז
יוסיפוס. ער וועט מיך אָבער נישט אויסגעבען, ווייל ער איז
דאָך אויך געווען אין מלחמה געגען די רוימער. קען ער
דענקען, אַז אזוי ווי ער, האָב איך זיך איבערגעקערט און
געוואָרען א פערדעמער. אויסער דעם האָט ער מורא פאר מיין
קרוב פיליפוס. דורך איהם וויל ער פועל'ן צפורה זאָל איהם
וועלען פאר א חתן. דאָך דראַהט ער מיך, אויב איך וועל איהם
נישט זיין געטריי, וועט ער מיך פער'מסר'ען.

— וואָס רודפ'ט אונז אנריפאס אזוי שטאַרק? — האָט
שמעון געפרעגט שילה'ן — ער וויל קעניגען איבער אינו,
אָבער איבער וועמען וועט ער קעניגען, אז ער וועט אלעמען
אומברענגען?

— אנריפאס איז שטאַרק פערפלאַנטערט. אז צעסטיוס
האָט פערלאָרען איז ער געווען צופרידען. ער האָט געדענקט,
רוים וועט מאַכען שלום, ס'וועלען נישט זיין קיין גובערנאַ-
טאָרען מעהר און ער וועט זיין קעניג. האָט ער זיך אָבער
דערוואוסט, אַז דאָס פאַלק האָט איהם שטאַרק פיינד, האָט
ער געוואָלט יהודה זאָל קריגען א גרויסען קלאַפ און ער וועט
זיך בעפעסטענען אין גליל. און דאָס וואָס זיין פריינד יוסי-
פוס איז געוואָרען אויבער-קאָמאַנדיר פון גליל האָט איהם
שטאַרק געפרעהט. יוסיפוס האָט געטאָן וואָס אנריפאס האָט
איהם געהייסען. אז וועספאסיאַנוס איז געקומען מיט זיין
אַרמעע האָט אנריפאס געוואָלט שטעהן אָן א זייט, ער זאָל
שפעטער קענען זיין דער שלום-מאַכער. האָבען איהם אָבער
די פיניקער פער'מסר'ט פאר וועספאסיאַנוס'ן, אַז ער האַלט
מיט די מורדים, האָט ער זיך דערשראָקען און אלס בעווייז,
אז ער איז געגען אויפשטאַנד, איז ער מיט זיין ארמעע צו-
געשטאַנען צו די רוימער. איצט מוז ער זיך פיהרען ווי וועס-

פאסיאנוס. וועספאסיאנוס וויל נישט קיין פרידען, ער וויל אויסראַטען. אלע אידען. דערפאר פיהרט זיך אגריפאס אויך אזוי שטרענג.

— פאר וואָס איז בעראַניקא אונזער פיינד ? — האָט שמעון זיך געוואונדערט — זי איז דאָך אלעמאָל געווען גע- טריי איהר פאָלק. ווי צולאָזען זי איז געווען, איז זי דאָך געווען גאָטספאָרכטיג און ירושלים האָט זי דאָך לייעב גע- האָט ווי איהר לעבען ? פאר וואָס האָט זי אונז איצט פיינד ? — אויך זי האָט זיך פערפלאַנטערט מיאום — האָט שילח איהם דערקלערט — צוערשט איז זי דאָ געקומען אויפ'ן פערלאַנג פון אגריפאס'ען, זי זאָל מיט איהר שעהנקייט פאָנגען וועספאסיאָנוס'ען. דער אלטער וואָס האָט שטענדיג ליב געלד און פרויען, לאָזט זיך איצט נישט פאָנגען. ער איז זעהר פאָרויכטיג. בעראַניקא'ס שמייכלען און אגריפאס'עס מתנות קענען איהם נישט בעוועגען, ער זאָל ענדערן זיין בייזען פלאַן אין דער קריעג. דערפאר האָט דער יונגער טיטוס זיך פער- לייעבט אין איהר. זי האָט זיך אויך פערלייעבט אין איהם. און איבער איהר לייעבע האָט זי פערגעסען איהר לאַנד און פאָלק. דאָך האָב איך געהערט מענשען זאָגען, אז דאָס וואָס זי געהט מיט טיטוס'ען איז נאָר צוליעב איהר פאָלק. זי איז נאָך אלץ געטריי און איבערגעגעבען דאָס לאַנד. זי האָפט דורך טיטוס'ען צו העלפען אונז. אזוי זאָגט מען. נאָר, ווער ווייס ? זי איז דאָך נאָר אַ פרוי. און ווער קען פערשטעהן דאָס האַרץ פון אַ פרוי ?

— וואָס טוט דאָ יוסיפוס ? ווי איז ער זיך נוהג ? — האָט שמעון געוואָלט וויסען.

— קענסט דאָך איהם דעם פאַלשען. ער חנפ'עט יועס- פאסיאָנוס'ען און האָט ערפאָלג. אלע גלויבען איהם און גיבען איהם אַב כבוד. וועספאסיאָנוס האַלט איהם פאר זיין נביא. טיטוס האָט איהם געמאַכט פאר זיין טרייעסטען ראַט געבער. איך האָס איהם שרעקליך. איך האָב איהם שוין גע- וואָלט שטילערחיים דערמאָרדען. כ'האָב מיך אָבער בע- טראַכט: וואָס וועט שוין ארויסקומען, אַז ער וועט זיין טויט ? די ירושלים'ער ארויסטאָקראַטען וואָס האָבען איהם אויסגעקליבען פאר הויפטקאָמאָנדיר, זענען דאָך מעהר

שולדיג פון איהם. זאָל בעסער לעבען דער פּעררעמער און זיין א דערמאָנונג פון די זינד פון זיינע אויסקלייבער.

— האָט דיך יוסיפוס געשיקט צו מיר, זאָלסט רעדען

צו מיר ? — האָט איהם שמוען געפרעגט.

— יא, יוסיפוס האָט מיך געשיקט. אָבער דאָס וואָס ער

האָט מיך געהייסען דיר זאָגען, פאָדערן אויך אנריפּאס און פּיליפּוס.

— לאָמיק הערען.

— יוסיפוס האָט שוין א צייט לאַנג לייעב צפּורה'ן. זי

ווייל איהם אָבער נישט. זי האָט דיך אויסגעקליבען. די און

זי זענט דאָ איצט געפּאָנגען. ווי יוסיפוס האָט געהערט, אז

זי איז דאָ, האָט ער זי געוואָלט קריגען פאר זיך. ער האָט

געפרוּווט זיך פּערענטפּערען פאר איהר פאר זיין פּערדאָמ

און איהר אַנדערצעהלט פון זיין גרויסען נאָמען ביי וועס

פּאסיאָנוס'ען. ער האָט אָבער געזעהן, אז זי פּעראכט איהם

איצט נאָכמעהר ווי פּריהער, איז ער אוועק צו וועספּאסיאָנ

נוס'ען און איהם געבעטען, ער זאָל איהם געבען צפּורה'ן

פאר א ווייב. וועספּאסיאָנוס האָט איהם געגעבען א געשרי

בען פּאפּיר מיט זיין זיגעל, אז צפּורה געהער צו איהם. איצט

איז צפּורה זיין שקלאָפּין. ער קען זי אָבער נישט נעמען מיט

געוואָלט, ווייל ער האָט מורא פאר פּיליפּוס'ען, וואָס איז

צפּורה'ס פּעטער. דערפּאַר האָבען זיי בעשלאָסען צו פּוועל'ן

ביי צפּורה'ן דורך דיר. אזוי ווי דו ביזט א קנזי, מען האָט

דיך געפּאָנגען אין גליל'ער קריעג, קומט דאָך דיר דער טייט,

נאָך די רוימער ווייסען דאָס נאָך נישט, קען אנריפּאס דיך

בעפּרייען. אויב דו וועסט ערקלערען צפּורה'ן אז דו ווילסט

ראַטעווען דיין לעבען און זאָנסט זיך אָב פון איהר און פון

דיין פּאָלק. אז צפּורה וועט דאס הערען וועט זי זיין פּריי פון

דער שבועה, וואָס זי האָט דיר געגעבען און דו וועסט ביי

איהר ווערען נידריגער פון יוסיפוס'ען. דו ביזט איהר גע

וואָרען פּאַלש און ער האָט זי נאָך אַלץ לייעב. דעמאָלט וועט

יוסיפוס'ען גרינגער זיין צו געווינען איהר לייעב.

— וואָס ראַטסטו מיך צו טאָן ? — האָט שמוען איהם

געפרעגט.

— איך וואָלט זיך טויענט מאָל געלאָזט טויטען און

נישט געזאגט אזא געמיינעם ליגען און נישט געוויזען זיך אזוי פאלש — האָט שילח איהם דערקלערט.

— ביזט דאָך פּאַלשערהייט צווישען זיי! — האָט איהם שמעון אויספרובירט.

— דאָס דאַרף יעדער טאָן פאַר זיין פּאַלק — האָט שילח געזאָגט — דאָס איז מיין שטאַלץ. פאַר דער טובה פון פּאַלק מעג מען בעגעהן פּאַלשקייטען, אבער נישט פאַר דאָס אייגענע לעבען.

שמעון האָט איהם ארומגענומען און געזאָגט :

—פריינד! איך בין מיט דיר איינשטימיג. איך וויל דיר עפעס בעטען. איך געה דאָך שטאַרבען, זיי געטריי צופורה'ן און אסתר'ן ווי דו ביזט מיר געטריי. געדענק אז זייער טאטע איז אומגעקומען קעמפענדיג פאַר אונזער פּאַלק. זיי דו זייער פאַטער!

— זיי זיכער — האָט שילח געזאָגט — איך וועל אלץ טאָן פאַר זיי. און גאָט וועט דיר נאָך אויך מציל זיין. ביי גאָט איז די הילף!

--- ביי גאָט איז די הילף! — האָט שמעון איבערגעזאָגט דעם קנאים רוף — גאָט וועט שיקען אן אויסלייזונג אויף זיין פּאַלק. איך גיב זיך איבער אין זיינע הענד און ער וועט טאָן מיט מיר וואָס ס'וועט איהם געפעלען.

שילח איז ארויס און שמעון איז געבליבען אליין מיט זיינע שווערע געדאַנקען. ער האָט געטראַכט וועגען דעם פעררעטער יוסיפוס, וואָס האָט געבראַכט אונגליק אויפ'ן נאַנצען פּאַלק און יעצט ברענגט ער אונגליק אויף איהם. ער האָט געטראַכט פון שילח'ס רייד, אז די אויסקלייבער זיינען שילדיגער ווי יוסיפוס. וואָס זאָגט מען איצט אין ירושלים אז מען האָט געהערט אז יוסיפוס איז אריבער צו די רוימען? אויב מען זאָגט דאָרט דאָס זעלבע וואָס שילח וועט זיין יעה און ווינד צו זיינע אויסקלייבער. די קנאים וועלען זיך נוקם זיין אָן זיי. און דעמאָלט וועט אויסברעכען א ברודערקריעג. וואָס וועט דעמאָלט זיין דער סוף אז דער פיינד וועט געהן אויף ירושלים?

א גאַנצע נאַכט האָט שמעון געטראַכט זיינע ביטערע גע- דאַנקען וועגען ירושלים'ס גורל. ער האָט פערגעסען אָן זיך

און צפורה'ן. כאַטש ער האָט גערעכענט אז דאָס איז זיין לעצטע נאָכט פון לעבען. מיט דעם מאָרגען צוגלייך האָט ער אָנגעהויבען איינדריםלען.

באַלד האָבען איהם די וועכטער אויפגעוועקט און אַרומגעזוכט. זיי האָבען אבער גאָרנישט געפונען. זיי האָבען איהם אָנגעמאָן קייטען און אַן אבטיילונג סאָלדאטען האָט איהם אוועקגעפיהרט צו אַגריפאס'ן צום משפּט.

אויפגערגט, פול האָס איז ישמעון געזאָנגען איבער די גאַסען פון קסריה. די שטאָרט וואָס הורדרוס האָט אויפגעבויט אַלס שונא פון ירושלים. ער האָט געזעהן איהרע אָנגעברייטע גאַסען מיט איהר וואונדערליכען פאָרט; די פראַכט פולע הייזער, שעהנע פאַלאַצען, טעמפלען און טעאַטערס — אַלע געמאַכט פון טייערען ווייסען מאַרמאָר, ווייס ווי דער שניי פון לבנון.

די שטאָרט איז פול מענשען. אַ טומעל און גערויש פון לעבען. אַלע שפראַכען רעדט מען דאָ נאָך נישט העברעאיש. פאר אַ יאָהרען האָבען די געצענדיגענער אויסגעראַט אַלע דאָר מיגע אידען. ער האָט דאָרט געזעהן אַ סך אָבגעטער און געצענען. די געצענע פון צור און ארם. די אָבגעטער פון גריכענלאַנד און רויס. און ער האָט מיט האָס געמורמעלט דעם נאמען פון דעם אַרומישען קנעכט הורדרוס, ווער קנעכט וואָס האָט געבראַכט אזוי פיעל צרות אויפ'ן לאַנד.

אויפ'ן באַרג לעבען פאָרט האָט הורדרוס אויפגעבויט דעם קעניגליכען פאַלאַץ. אין פראַנט שטעהען צוויי שטיינעניגע סטאַטועס. איינע פון אימפעראַטאָר אויגוסטוס און די צווייטע — דער סימבאָל פון רויס'ס מאַכט. אין דעם פאַלאַץ האָט בען שפּעטער געוואוינט די גרויזאַמע רוימישע גובערנאַטאָר רען וואָס האָבען געמאַטערט דאָס פאַלק. איצט האָט וועט פאַסיאָנוס פערנומען דעם גאַנצען ערשטען שטאָק. אויפ'ן צווייטען שטאָק האָבען געוואוינט אַגריפאס און בעראַנילאַ. די העכערע עטאַזשען זיינען געווען פערנומען פון פיליפּוס'ן מיט צפורה'ן און אַסתר'ן, זיין שוועסטער'ס טעכטער; יוסיוס און הויכע רוימישע קאָמאַנדירען.

אויפ'ן צווייטען שטאָק פון דעם פאַלאַץ האָבען די סאָלדאַטען געבראַכט שמעון'ען. זיי האָבען איהם אַרומגעריי-

געלט מיט די בלויוע שווערדען און געווארט. שמעון האָט נישט געקענט שטעהן אויף די פיס. פינף טעג האָט ער נאָך נישט געהאט אין מויל, חוץ אַ דאָר שטיקעל ברויט, וואס ער האָט איינמאל איבערגעביסען. ער איז שיער געפאלען, נאָך די טריט וואס האָבען זיך דערנעהנטערט צום צימער האבען איהם געקרעפטיגט און ער איז געבליבען אויף די פיס.

דער ערשטער איז אריינגעקומען אגריפאס און זיך געזעצט אויבען אָן. נאָך איהם פיליפוס, יוסיפוס, אַ ראַטגעבער און צוויי שרייבער. די שרייבער האָבען אויסגעלייגט פאפיר רען אויפ'ן טיש און אגריפאס האָט געהייסען די סאָלדאטען ארויסגעהן פון צימער.

— זאָג דיין נאמען און וואו דו ביזט געבוירען — האָט אגריפאס איהם בעפוילען.

— שמעון בן יאיר פון הלל הנשיא'ס פאמיליע, איך קום פון ירושלים.

— וואס האסטו געטאָן דאס יאהר ?

— איך בין א מיטגליעד פון די קנאים, וואס האבען אין נאָמען פון נאָט געקעמפט געגען פיינד פון לאַנד און איהם בעזיעגט—האט שמעון געענטפערט רוחיג.

אגריפאס האָט אויפגעציטערט פאר כעס, זיינע אויגען האבען געברענט פון האַם, ער האט זיך אבער בעהערשט און ווייטער געפרעגט:

— וואָס האסטו געוואָלט אין גליל ?

— דאס וואס איך האב געוואָלט איז מיר נישט געלונגען.

דו זעהסט דאָך, גמלא איז געפאלען און איך בין געפאנגען. — דו ביזט מודה אז דו געהערסט צו די ירושלים'ער קנאים, ביזט א מורד, קען איך דיך נישט משפט'ען, דיך וועל לען משפט'ען די רוימער. זיי וועלען דיך שטארק מאטערן ביז דו וועסט פאלען טויט אונטער זייערע הענד—האָט אגריפאס געזאָגט.

— איך בין אין אייערע הענד, טוט מיט מיר וואס איהר ווילט. צו דו וועסט מיך משפט'ען אדער די רוימער—מיר איז אלץ איינס.

אגריפאס האָט אַ וואונק געגעבען פיליפוס'ען און ער האָט

זיך אויפגעהויבען און געפאָדערט, שמעון זאל טאָן דאס, וואס שילה האט איהם געזאגט אין זייער נאָמען.

— איך וועל דאס נישט טאָן—האט שמעון פעסט דער-קלערט—איך האב אייך געזאגט אז איך בין איינער פון די קנאים, איך האב נישט מורא פאר'ן טויט. גיט מיך איבער צו די רוימער און זיי וועלען טאָן מיט מיר וואס זייער הארץ וועט גלוסטען. גאט וועט זיך נוקם זיין פאר אונז און עהר-ליך בעצאָהלען אוגזערע פיינד.

— האב רחמנות אויף צפורה'ן—האט פיליפוס איהם געבעטען—וואס וועט דיר ארויסקומען, אז זי וועט פערפינסט טערן איהר גאנץ לעבען איבער דיר, זי וועט דאָך שטענדיג קלאגען נאָך דיר. אויב דו האָסט זי אמת ליעב דארפסטו עס טאָן איהר צוליעב. איין רגע וועסטו זיין פאלש אין איהרע אויגען און וועסט ראַטעווען דיך און זי.

דאס האָט פיליפוס איהם געזאָגט שטיל אויפ'ן אויער. שמעון האט אבער הויך אויסגעשריגען:

— גענוג! רעד נישט מעהר! איך וועל זיך נישט אב-זאגען פון מיין פאָלק! איך וועל אויך נישט ברעכען מיין שבועה וואס איך האב געגעבען צפורה'ן. אזוי לאַנג ווי איך וועל אטעמען וועל איך דאס נישט טאָן. זי קען אבער זיין פריי פון איהר שבועה צו מיר, אויב זי וויל דאס, אויב זי איז מיר אומטריי, אויב זי וויל אויסקלייבען אן אנדערן אויף מיין אָרט.

— זי איז דיר געטריי! זי וועט קיין אנדערן נישט אויס-קלייבען! און געוויס נישט דעם וואס האט פערראטען זיין פאָלק, וואס איז געווארען זיין שונא! — האט צפורה זיך ארוינגערעיסען אינווייניג מיט א געשריי.

אין דער מינוט האָט נאָך א טיר זיך געעפענט און ס'איז אריין בעראניקא. צפורה'ס שטרענגע רייד זענען געווען ווי א שאַרפער אורטייל אויף בעראניקא'ן, וואס האָט זיך פער-ליעבט אין איהר פאָלק'ס פיינד, וואס האט צעהנטוויזענדער פון איהרע ברידער און שוועסטער אומגעבראכט.

צפורה און בעראניקא האָבען זיך געטראָפּען מיט זייערע בליקען און אלע האבען געקוקט אויף זיי. ביידע זיינען גע-ווען וואונדערליכע שעהנהייטען. איינע לויטער ווי די זון

מיט טויבען אויגען, גינגאלדענע האָר, אנגעטאָן אין טייער-
סטען זייד. דאס פנים פול אויסגעפילט אין אויסגעקעמטען
פון פערנגיגען. א בילד שעהנהייט פון א גוי'שע טאָכטער,
זעלטען צו געפינען צווישען אידען—בעראניקא.

די צווייטע—צפורה, שיינט ווי די לבנה, איהרע אינדין
אויגען עהרליך און פול איבערגעבענהייט. די האָר ווי די
פליגעל פון א ראָב שוואַרץ, אנגעטאָן אין טונקעל פלאַקסען
קלייד צוריסען ביים האַרצען, אלס טרויער נאָך איהר פאטער,
א לענגליך פנים וואס קוועלט מיט פרומקייט און געטריי-
שאפט. דער שטערן הויך, ברעמען ווי בויגענס, לאנגע ווייזעס,
א שעהנע נאָז מיט'ן אידישען האַרבעלע און א טונקעלער
שאטען איבער איהר דינע איידעלע הויט—א אידישע טאָכ-
טער. דער טיפ פון די איידעלסטע אריסטאָקראטישע אידי-
שע קינדער.

צפורה איז געווען אַן ארץ ישראל שעהנהייט. די שעהנ-
הייט פון ארץ ישראל'ס זון. די זון וואס לייכט אויפ'ן לאַנד
פון די נביאים. צפורה איז נאָך אזוי יונג. זי איז נאָך נישט
פולע אַכצעהן יאָהר אַלט. די יונגער שפּריצט פון איהר. זי
איז אבער געוואַקסען געבען וואַלד אין כרמל איז זי אויס-
געוואַקסען ווי אַ שעהנער יאָנגער צווייגהאַפטער בויס.

בעראניקא איז שוין אריבער איהרע יונגער יאָהרען. זי
איז שוין געווען נאָהנט פון פערציג. זי האָט אַ סך גענאָסען
פון לעבען, זאָט זיך אָנגעגעסען מיט אַלערליי פערנעניגענס.
זי איז אבער נאָך אַלץ וואונדערבאַר. רויס'ס יונגער לייב,
טיטוס, וואס איז מיט צוועלף יאָהר אינגער פאר איהר, געהט
אויס פאר גרויס לעבשאַפט צו איהר.

די יונגע צפורה האָט זיך שטורמיש אריינגעריסען און אַז
זי האָט געזעהן ווי איהרע פיינד ווילען רויבען ביי איהר די
לעצטע האָפנונג, האָבע איהרע אויגען גענאָסען מיט פייער.

בעראניקא איז געוואָרען צוטומעלט קוקענדיג אויף
צפורה'ן. אויף איהר פנים האָט מען דערקענט וואָס עס טוט
זיך אין איהר האַרץ. זי איז געוואָרען פול רחמנות אויף דעם
אונגליקליכען שעהנעם מידעל. זי איז אבער געוואָרען אויפ-
גערעגט וואס צפורה האָט גערעדט וועגען "פיינד פון פאָלק",

ס'האָט זיך איהר געדאַכט, אַז דאס מיינט צפורה זי צו
מרעפען, און זי האָט זיך געבייזערט אויף איהר :

— אַ נאַריש מיידעל ווי דו האָט קיין רעכט נישט נאכצור
געהן איהר האַרץ ! דו מוזט פאַלגען דיין הערר צי דו ווילסט
אַדער נישט !

— איך בין אַ אידישע מאַכטער — האָט צפורה געזאָגט
שטאַלץ — דער אידישער גאָט איז מיין הערר, ווייטער קיי-
נער נישט !

אנריפאס איז אויפגעשפרונגען און געשריען :

— שווייג ! דו ווידערשפעניגע מייד ! ביזט דאָך אַ
קריענסגעפאַנגענע. ווען נישט צוליעב דיין פעטער פיליפּוס
און דיין ליעבהאָבער יוספּוס, וואָלט איך דיך פּערקויפט
פאַר אַ שקלאַפּין צו די געזענדיענער, ווי איך טו מיט אַלע
געפאַנגענע פרויען.

— גאָט אין הימעל ! — האָט שמעון ווילד געשריגען —
אזוי רעדט דער אידישער קעניג ! און די הייליגע ערד צי-
טערט נישט אונטער איהם ? !

— איך בערויער זעהר וואס דו מיט צפורה'ן ענטפערט
חוצפה'דיג דעם קעניג און איהר צורייצט זיין כעס — האָט
פיליפּוס געזאָגט צו שמעון'ען — איך האָב דערוואַרט אַז
איהר וועט אַנדערש רעדען צו איהם. בעטראַכט זיך וואס
איך דערוואַרט ! דו, שמעון, אויב דו פאַלסט אריין צו די
רוימער וואַרט אויף דיר אַ מורא'דיגער, גרויזאַמער טויט.
און דו, צפורה מיט דיין שוועסטער אסתר, מיין שוועסטער'ס
קינדער, איהר זענט איצט אין מיין וואוינונג נאָר ווייל דער
קעניג דערלויבט דאס און איהר שטעהט איצט נישט אויף
די גאַסען פון קסריה פּערקויפט צו ווערען פאַר שקלאַפּינס.
דער קעניג ווייזט איך גענאָד. ער וויל דיך חתונה מאַכען מיט
אַ בעריהמטען מאַן און וויל שמעון'ען בעפרייען, אויב איהר
וועט בעשטעהן צו ברעכען אייער שבועה, וואס ס'איז נישטאָ
קיין האַפנונג איהר זאָלט זי קענען האַלטען. זענט איהר אזוי
פּערנאַרישט און שפאַרט זיך אזוי חוצפה'דיג. איך בעט דיך,
שמעון, רעד דו מיט צפורה'ן, ווירק אויף איהר, זי זאָל פאַל-
גען דעם קעניג, וועסטו בלייבען לעבען.

— מיט וואס בין איך זיכער אז איהר וועט שמעוין'ען בעפרייען? — האָט צפורה געפרעגט.

— מיר אַלע זאָגען גוט דאָרויף, מיר וועלען נישט ברעכען אונזער צוזאָג — האָט בעראניקא פעסט דערקלערט. יוסיפוס האָט אויפגעלעבט פון האָפנונג און ער האָט גע- זאָגט צו צפורה'ן :

— הער זיך איין, איידעלע מאַכטער, וועסטו זיין רוהיג. מיר האָבען דאָ גרייט א ריזע ערלויבניש מיט'ן קעניג'ס זיגעל, אז דער מאַן מיט דער ערלויבניש איז זיינער א גע- טרייער אונטערטאָן. אויב דו ווילסט אונז פאָלגען, וועלען מיר איהם געבען דאס פאָפיר און ער וועט קענען געהן פריי וואו ער וועט וועלען.

צפורה האָט נישט געענטפערט נאָר געקוקט שמייכלעך דיג צו בעראניקא'ן און געזאָגט :

— אויב אזוי, זאָל דער קעניג ווייזען נאָך גרעסער גענאד און איהם שוין געבען דאס פאָפיר. און וואס אַרט אייך אז איך וועל אויך געהן מיט איהם? דער הערר יוסיפוס וועט געפינען אַן אנדערע פרוי, וואס וועט איהם לייעבען און נישט פערזאכטען ווי איך.

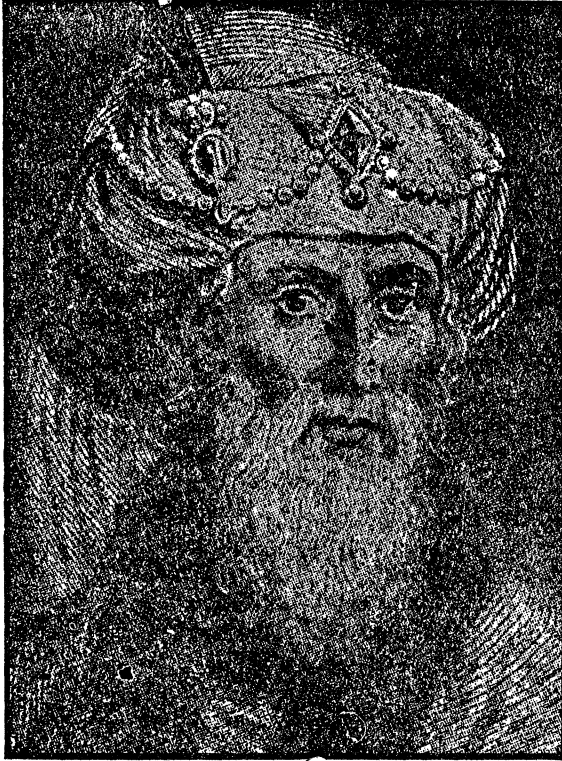
— זי מאַכט חזק פון אונז! — האָט בעראניקא געשריען און געוואָרען רויט.

— וועל איך זיך מיט איהר אָפרעכנען! — איז אנריפאס אויפגעשפרונגען — נאָך היינט וועט זי זעהן ווי איהר גע- לייעכטער וועט פון די רוימער פערפייניגט ווערען צום טויט. און דערנאָך וועלען מיינע קנעכט מיט חרפה זי אוועק- שלעפען אין יוסיפוס'עם הויז. ער איז איהר הערר און ער קען טאָן מיט איהר וואָס ער וויל.

— דאָס וועסטו נישט טאָן! — האָט צפורה געזאָגט רותיג און פעסט.

— ווער וועט מיר שמערען? — האָט אנריפאס געפרעגט שטאַלץ.

— איך! — האָט צפורה געגעבען א געשריי — אייערע לעבענס זיינען אין מיין האַנד. אויב איך וויל ווערט איהר אַלע היינט געטויט!

יוסיפוס פלאוויוס

אלע זיינען אויפגעשפרונגען אויף אמאָל און זיך איי-
 בערגעקוקט פֿערוואונדערט. צפורה האָט רוהיג דערקלעהרט :
 —אויף אַ זיכער אָרט איז דאָ אַ בריעה וואס וועט אייך
 אַלעמען ברענגען דעם טויט, אויב מיר וועלען איהם איבער-
 געבען וועספאסיאנוס'ען. אין בריעה וועט ער זעהן אז איהר
 האָט אויסגעשפרייט אַ נעץ פאר איהם. איהר האָט געבראַכט
 די דאַמע בעראניקא אין זיין לאַגער "זי זאָל בעצויבערען

דעם אלטען און פאנגען זיין הארץ". טיטוס וועט דאס גע-
וואָהר ווערען און ער וועט ברענגען פאר כעס. דער אלטער
וועספאסיאנוס וועט קריצען מיט די צייהן אז איהר וועט
צומאָלען ווערען אויף שטויב. אויב איהר גלויבט מיר נישט,
פרעגט יוסיפוס'ען, ער האָט דאס געשריבען צו מיין פעטער
פיליפוס. דער בריעף איז אויף אַ זיכער אָרט. און אידער
אונזער'ס א האָר וועט פאָלען צו דער ערד, וועלען אייערע
קעפּ פאָלען אונטער דער שווערד. דער אלטער פאטער מיט
זיין זוהן טיטוס וועלען נעמען נקמה אָן אייך...

אלע האבען דערשראקען געקוקט אויף יוסיפוס'ען וואס
איז געווען ווייס ווי די וואנד, די אויגען זענען איהם ארויס-
געקראַכען פאר שרעק און ער האט געציטערט ווי אין פיבער.
זיין שרעק האט זיי געמאכט שוידערן און זיי האבען זיך גע-
טרייסעלט פאר מורא און כעס.

איצט האט שמעון פערשטאנען וואס צפורה האט גע-
שיקט צו איהם אסתר'ן נאָך זיינע פאפירען. איהר קלוגשאפט
האט זיי געראטעוועט פון טויט און קנעכטשאפט און געוואר-
פען א מורא אויף זייערע פינדל. זי האט איצט געהערשט
איבער זיי און וואס זי האט בעפוילען האבען זיי גלייך גע-
פאָלגט.

גלייך אויפ'ן אָרט האָט אגריפאס אויף צפורה'ס פאָדער-
רינג געהייסען אויסשרייבען א רייווע ערלויבניש אויף די גע-
מען פון שמעון, צפורה און אסתר'ן. פיליפוס האט געקראַגען
די ערלויבניש און ער האט זיי בעגלייט ביז אריבער שכם,
ווייט פון דער געגענד וואס די רוימער האבען געהאלטען. אז
זיי זענען צוגעקומען צום הר המלך האט פיליפוס געגעבען
צפורה'ן וועספאסיאָנוס'עם פאפיר וואו זי איז דערקלערט גע-
וואָרען אַלס יוסיפוס'עם שקלאַפּין און אסתר האָט אויסגע-
מאָן דעם שוך און ארויסגענומען יוסיפוס'עם געהוימען בריף
מיט וועלכען זיי האבען זיך געקויפט זייער פרייהייט, און זי
האט איהם אוועקגעגעבען פיליפוס'ען.

פיליפוס האָט זיך אומגעקערט נאָך ססריה און שמעון,
צפורה און אסתר זענען רוהיג און זיכער געגאנגען זייער
וועג דריי טאָג ביז זיי זיינען געקומען נאָך ירושלים.

ירושלים האט אויפגעציימערט פון די שרעקליכע ידיעות וואס זענען אנגעקומען פון גליל. די מפלה פון יודפת האט צוקלאפט דעם מוטה פון פיעל אידען. מען האט אויך געזאגט אז אין דער שווערער שלאכט איז יוסיפוס געפאלען. זיינע עלטערן, זיין פאמיליע און די גאנצע שטאָרט האבען איהם געוויינט און בעקלאָגט. די שלום זוכער האבען געפונען א געלעגנהייט צו רעדען אָפען און געשריגען אויף די קנאים אז זייער האָפנונג איז אומזיסט. זיי וועלען נישט ביישטעהן די מעכטיגע רוימער. די פעסטונגען פון יהודה וועלען לייכט פאלען און דאס בעסטע איז זיך אונטערגעבען רוים און בע-טען פרידען און גענאָד.

זענען אבער געקומען אנטלאָפֿענע פון טריכיען און דער-צעהלט אז דער גרויזאמער וועספאסיאנוס ברעכט זיינע פער-שפרעכונגען. די שטאָרט האט זיך אונטערגעגעבען און ער האט זיי צוגעזאגט צו לאָזען לעבען, נאָר אז זיי זענען ארויס פון פעסטונג, האט ער זיי אלע פערניכטעט. דאָ איז דאס פאָלק געוואָרען שרעקליך אויפגערעגט און נישט געוואָלט צוהערען צו די שלום זוכער.

באלד איז געקומען יוחנן פון גוש חלב מיט זיינע אנהענ-גער און זיי האבען דערצעהלט אז יוסיפוס איז געווען פאלש און פעררעטעריש, דערפאר האט ער פערלוירען. צום סוף זענען געקומען שמעון, צפורה און אסתר און זיי האבען דער-פילט די מאָס פון צאָרן ביים פאָלק.

יוסיפוס לעבט, האבען זיי דערצעהלט, ער לעבט זיך רי-היג ביי וועספאסיאנוס'ען און זוכט זיך פרויען צווישען די קריגעס געפאנגענע, און זיי האבען אלץ איבערגעגעבען, וואס זיי האָבען איבערגעלעבט. דאָס פאָלק האָט געשמורמט און דער טרויער נאָך איהם איז געוואָרען א מורא'דיגע שנאה און טיפער האָס. אלע האבען געשאַלטען דעם פעררעטער'ס נאָמען און געוואָרפען די שולד אויף זיינע וועהלער. די שלום-זוכער, זיין פאמיליע און פריינד וואס האבען ערשט גערעדט שטרענג צום פאָלק האבען איצט געציימערט פאר'ן פאָלק'ס צאָרן און די קנאים האבען ווידער פערשטאַרקט זייער מאכט און איינ-פלוס. דאס גאַנצע פאָלק האט געהאלטען מיט זיי.

די קנאים וואס זענען אנגעלאָפֿען פון גליל האבען בע-

גייסטערט גאנץ ירושלים מיט זייער דערצעהלען וועגען דעם מוט און גבורה, וואָס די קעמפער האָבען בעוווּזען אין די שלאַכטען. שמעון איז געגאנגען צווישען פּאָלק און דערצעהלט וואָס פאַר אַ קלעפּ די רוימער האבען געקראָגען פון די אידן־שע מחנות. וועספּאסיאנוס איז געווען געצוואונגען צוריק־צוציהען זיינע לעגיאָנען נאָך קסריה און זיי לאָזען רוהען אַ גאנצען ווינטער ביז ער וועט קריגען פריש מיליטער אויפ'ן אָרט פון די געפאלענע.

מיט בעגייסטערונג האט דאָס פּאָלק גערעדט וועגען דעם העלד אליעזר בן שמאי פון יודפת. ווען די רוימער האבען אנגעשטעלט אַ שטורם באַק איינצוברעכען די מויער, האט ער פון מויער אראפגעשליידערט אַ גרויסען שטיין אויפ'ן "באָק" און אבגעבראכען זיין קאָפּ. דערנאָך איז ער אראפ־געשפרונגען צווישען די רוימער, זיי זענען אַנטלאָפּען פאר שרעק און ער האט ארויפגעבראכט דעם באָק'ס קאָפּ אויף דער מויער. ער איז אזוי לאנג געשטאַנען אין דער הויך ביז ער איז געפאלען דורכגעלעכערט פון די פּוילען, וואָס די רוימער האבען ארייגעשאָסען אין איהם.

מען האט אויך אין אלע גאסען גערעדט וועגען די צוויי גבורים: ניטוראם און פּיליפּוס, וואָס האבען פערטריבען דעם צעהנטען לעגיאָן און אויסגע'הרג'עט פיעל פּיינדליכע סאָל־דאטען.

דאָס פּאָלק האט געהערט דערצעהלען פון פיעל וואונדער וואָס די קנאים האבען בעוווּזען זיין די פּעסטונגען. נאָך די צרה איז געווען וואָס מען האט נישט געהאט גענוג מיליטער בייצושטעהן די זעהר גרויסע רוימישע ארמעע. עס האט אויך געפעהלט רייטער צו קענען נאכיאָגען די רוימער און זיי טרייבען ווייט. ירושלים האט געשטוינט צו הערען די גבורות פון די גמלא'ר אידען. די בראווקייטען פון איהרע פרויען און יונגע קינדער וואָס האבען אומגעוואָרפען די אונטערשטע שטאָדט און געשליידערט אויפ'ן פּיינד'ס קאָפּ.

ווען נישט די פעררעטער וואלט נאָך גמלא זיך געהאלטען, ווען נישט די אינערליכע רייסערייען אין טריכיען, וואלט זי נאָך נישט געווען געפאלען. יודפת וואלט אויך נישט בעזיגט

געוואָרען ווען נישט דער פּעררעטער, וואס האט דעם שונא אויסגעזאגט איהרע סודות.

דאס פאלק אין ירושלים האט איינגעזעהען אז נאָר איבער די פּערדעטער איז גליל געגאנגען פּערלאָרען, און ירושלים האט אויך געהאט א סך פּעררעטער און די קנאים האבען געשריגען אז ירושלים איז אין סכנה אויב מען וועט זי נישט אויסרייניגען פון זיי.

צפורה און אסתר האבען געוואוינט ביי אלעזר בן שמעון. ווי די שטאָרט האט זיך דערוואוסט אז זיי זענען געקומען, זענען מאסען מענשען געקומען צו זיי און צופּרעגט וועגען דער מלחמה אין גמלא. אז דאס פאלק האט געהערט זייערע דערצעהלונגען האבען אלע געבענטשט יוסף בן גמלא'ס נאָר מען און אבנעגעבען גרויס כבוד צפורה און אסתר'ן. ווען די מאסען האבען געהערט ווי אגריפאס און יוסיפוס זענען פּער-דאָרבען, זענען זיי אין גרויס אויפּרעגונג בעפאָלען אגרי-פאס'עם קרובים און זיי דער'הרנ'עט. זיי האבען זיך געוואָר-פען צו יהושע בן גמלא, יוסיפוס'עס פריינד און איהם גע-וואָלט טויטען. שמעון בן יאיר און זיין ברודער יהודה האבען זיך אנגענומען פאר איהם און געראטעוועט פון טויט.

צווישען די קנאים זענען געווען היציגע לייט וואס האבען אראפגעזעצט דעם כהן גדול מתתיהו בן טעאפיל, ווייל אבנ-ריפאס האט איהם בעשטימט צום אַמט. זיי האבען אויך אבגעשאפט די אורזאך, וואס האט געבראכט אז דער היילי-גער אַמט איז שטענדיג געבליבען ביי די רייכע כהנים פאמיל-ליעס אין זיי האבען בעשטימט אז דער כהן גדול זאל אויס-געקליבען ווערען דורך א גורל.

איז געפאלען דער גורל אויף א פּראָסטען כהן, אן ערד-ארבייטער און שטיין-האַקער, פּנחס בן שמואל, פון דארף חבתא. ער האָט נישט געוואוסט די מינדסטע זאך אין הייר לינען דיענסט און אז ער האט געטאָן די עבודה האבען אלע געלאכט פון זיין אנוויסענהייט. דער נביא, דבי שמעון בן ימילאל און דאס סנהדרין האָען יעראט גרויס צער וואס איז אנוויסענדיג מאן איז געווארען כהן גדול. דאס איז געווען א חלול השם.

דעמאָלט האט דער געוועזענער כהן גדול חנן גערופען א

גרויסע פערזאמלונג פון די שטאָרט לייט און זיי גערופען בעקעמפען די קנאים, די שטאָרט לייט וואָס זענען ערשט געווען מיט די קנאים האבען זיך געלאָזט איבעררעדען און ארויסגעטראמען געגען זיי. חנן האט שטארק פערפאלגט די קנאים און זיי פערטריבען פון די גאָסען ביז צום הר הבית און די צווייטע מויער פֿין היכל.

דאָ האָבען די קנאים זיך בעפעסטיגט און חנן האָט נישט געוואָגט זיי ווייטער צו פערפאלגען, ער זאָל נישט פערגיסען בלוט לעבען בית המקדש. ער האָט נאָך אוועקגעשטעלט א שטארקע וואַך, וואָס זאָל די קנאים נישט ארויסלאָזען סיי־דען זיי וועלען זיך איהם אונטערגעבען.

פלוצלינג האָט מען אָנגעהויבען רעדען, אַז חנן האָט שטילערהייט געשיקט שלוחים צו וועספאסיאָנוס מיט גרויסע מתנות און איהם געבעטען קומען נאָך ירושלים און אויס־ראַטען די מורדים.

דאָס האָט יוחנן פון גוש־חלב שוין נישט געקענט שוויי־גען און ער האָט אויפגעפאָדערט זיינע אנהענגער, די אָנגעלאַך־פענע פון גליל, צוצושטעהן צו די בעלאַגערטע קנאים. ער האָט אָבער געוואוסט, אַז זיי זענען נישט בכח צו בעזיע־גען חנן'ס מחנות, האָט ער זיך געווענדעט צו די אדומים, זיי זאָלען איהם קומען צו הילף.

די אדומים זענען געווען זעהר בראַוו און קריענספעהיג און האָבען שטארק ליעב געהאט ארץ ישראל און די הייליגע שטאָרט. ער האָט זיי געבעטען קומען פערטרייבען די פער־רעמער, וואָס ווילען איבערענטפערען די שטאָרט צו די רוימער.

די אדומים זענען שטארק פערבימערט געוואָרען, זיי האָבען געהערט, אַז ירושלים איז אין סכנה, זענען צוואַנציג טויזענט אדומ'ישע העלדען געקומען זעהר שנעל אָנגעפיהרט פון פיער קאָמאָנדירען : יוחנן, יעקב, שמעון און פנחס. חנן האָט דערהערט, אַז דאָס אדומ'ישע חיל קומט, האָט ער בעפויילען צו שליסען די טויערן און ער האָט אויסגע־שמעלט מיליטער אויף די מויערן אָבצושטויסען די אדומ'ער. יהושע בן גמלאַ איז ארויף אויף דער מויער און געבעטען די אדומים זיך אומצוקערען אַהיים און זיי זאָלען נישט

מיט זייער קומען פערגרעסערען די אונרוהען. זיי האָבען
איהם אָבער נישט געוואָלט הערען און זייער קאָמאנדיר
שמעון האָט געשריגען :

— קיינער האָט קיין רעכט נישט צו שליסען די טויערן
פאר די וואָס קומען פערטיידיגען ירושלים פון איהרע אוי-
טערליכע אָדער אינערליכע פיינד !
מען האָט זיי נישט געוואָלט אריינלאָזען, האָבען זיי
אויסגעשטעלט זייער לאַגער לעבען די טויערן.

ביינאכט איז געוואָרען א גרויסער שטורם. עס האָט גע-
דונערט און געבליצט און עס איז געגאנגען א שלאנס-רעגען.
די וועכטער פון דער מויער און די וואַך ארום די בעלאגערטע
קנאים האָבען זיך דערשראָקען און אריינגעלאָפען זיך בע-
האַלטען אין די הייזער. האָבען די בעלאגערטע גענומען זע-
גען און אייזענס פון בית המקדש און זענען אין שטורם גע-
גאנגען צו דער מויער און אויפגעבראָכען די שלעסער און
אריבער צו די אדומים, וואָס האָבען זיך מיט זייערע פאנ-
צערס געשיצט פון רעגען.

צורייצטע האָבען די אדומים זיך אריינגעריסען אין
שטאָרט און צוזאמען מיט די היציגע קנאים בעפאלען די
וועכטער און יעדען וואס האָט זיך זיי אַנטקעגען געשטעלט
און דער'הרג'עט. א סך טויטע זיינען געפאלען יענע נאכט.
אין דער פריה האָבען די היציגע קנאים אָבגעשאַפט דאָס
סנהדרין, וואָס דער רוב איז בעשטאנען פון די אריסטאָקראַט-
טען און זיי האָבען בעשטימט א געריכט צו משפט'ען אלע
געגנער פון די קנאים און די וואָס ס'איז געפאלען אויף זיי
א חשד אז זיי זוכען שלום מיט רויים.

די ערשטע זענען פער'משפט געוואָרען צום טויט חנן
און יהושע בן גמלא. דער אורטייל איז גלייך אויסגעפיהרט
געוואָרען און די היציגע קנאים האָבען נישט דערלאָזט מען
זאָל זיי בעגראָבען. דערנאָך האָבען זיי פער'משפט צום טויט
דעם הויפט פון שטאָרט, יוסף בן גוריון, ווייל ער האָט זיך
פעראייניגט מיט חנן'ען אָנצוהויבען די ברידער-קריגע אין
דער הייליגער שטאָרט. א סך בעריהמטע און אנגעזעהענע
לייט זיינען דעמאָלט בעשטראַפט געוואָרען מיט'ן טויט.

די איבערקערעניש האָט שטארק וועה געמאָן דעם נשיא

רבן שמעון בן גמליאל. איהם האָבען די היציגע יא אָבגעגען בען כבוד. זיי האָבען איהם געבעטען ער זאָל זיין דער נשיא פון די ריכטער, וואָס זיי האָבען בעשטימט. ער האָט זיך אָבער אָבגעזאָגט דערפון. ער האָט נישט געוואָלט פערבינדן דען זיין נאָמען מיט די פערברעכערס און ער האָט זיך אינ-גאַנצען צוריקגעצויגען און מעהר זיך נישט געמישט אין דער פיהרונג פון דער שטאָרט און לאַנד. פון דעמאָלט אָן איז ער געזעסען אָבגעזונדערט אין זיין הויז. ער האָט אָבער נישט געשטערט זיין זוהן גמליאל און זיין איידים רבי אליעזר בן הרקניוס צו זעהן זיך אָפט מיט די מעסיגע קנאים צווישען וועלכע עס זענען געווען שמעון בן יאיר און זיין ברודער יהודה. פון די מעסיגע קנאים איז אלעזר בן שמעון אויס-געקליבען געוואָרען אלס פיהרער.

די אַנטלאָפּענע פון גליל, די פערביטערטע, וואָס האָבען אזוי געליטען פון זייערע פעררעטער, האָבען געשטורמט געגען דער ירושלים'ער אַריסטאָקראַטיע און איהרע רייכע לייט און אַלעמען בעשולדיגט אין פערדאַט. זייער פיהרער יוחנן פון גוש-חלב, וואָס האָט מעהר פון אַלעמען געוואוסט, אז איבער די פעררעטער איז גליל געוואָרען בעזיענט, האָט ער געהאַלטען אין איין פאָדערן, מען זאָל אויסראָטען אַלע פעררעטער פון ירושלים. אזוי לאַנג ווי איין פעררעטער וועט בלייבען אין שטאָרט, האָט יוחנן געשריגען, איז מען נישט זיכער געגען דעם אויסערליכען פיינד.

די היציגע קנאים האָבען דאָס נאָר געוואָלט און זיי האָ-בען זיך פעראייניגט מיט די אַנטלאָפּענע פון גליל און זיי זענען געגאנגען אין די גאַסען און אויסגערופען :

— ווער ס'איז פאר גאָט זאָל קומען צו אונז ! און ווער ס'איז נישט מיט אונז, דער איז מיט דעם פיינד !

די אדומים זענען אויך געווען מיט זיי. האָבען זיי ארעס-טירט א סך רייכע לייט פון שטאָרט און זיי אריינגעוואָר-פען אין תפיסה. א סך האָבען זיי אומגעבראַכט. האָבען זיך פיעל רייכע אויפגעהויבען און אַנטלאָפּען איידער מען איז געקומען נאָך זיי און זיי זענען אריבער צו די רוימער. דאָרט האָבען זיי דערצעהלט וועגען די אונרוהען וואָס קומען פאָר

אין ירושלים און געבעטען וועספאסיאָנוס'ען, ער זאל געהן אויף ירושלים און ראַטעווען די איינוואוינער, וואָס כמעט אלע פון זיי ווילען שלום, פון די מורדים, וואָס ווילען אלעמען פערטיליגען.

וועספאסיאָנוס האָט זיך דערפרעהט מיט די נייעס. ער האָט זיי אבער נישט געוואָלט פאַלגען. ער האָט אויך נישט געוואָלט הערען די עצות פון זיינע ראַטגעבער, וואָס האָבען געפאָדערט ער זאל זיך צואיילען און אייננעמען די הויפט־שטאָרט. ער האָט געהאַט זיין אויסגעארבייטען פלאַן. פרי־הער וועט ער אייננעמען אלע שטערט ארום ירושלים. דער־ווייל וועלען די ירושלים'ער איינס דאס אנדערע אויסקוילען, וועט איהם לייכטער אַנקומען זיין זיעג איבער דער הייליגער שטאָרט.

אין חודש ניסן אין יאָהר דריי טויזענד אַכט הונדערט אַכט און צוואַנציג, האָט וועספאסיאָנוס איינגעטיילט זיין אויסגערעהט מיליטער אויף צוויי ארמעען. איין ארמעע האָט ער געשיקט אונטער דער קאָמאנדע פון פלאַקידוס', צום עבר הירדן אויף דרום. דאָרט איז דאס פאַלק אויך געווען צו־ריסען צווישען זיך. די מעהרסטע שטערט האָבען גלייך גע־עפענט די טויערען פאר די רוימער אָהן דעם מינדעסטען קאַמף. דאָס הייפּעלע קנאים איז אָהן מיליטער און אָהן מאַכט ארויס פון די שטערט און דער פיינד האָט זיי אויסגע־הרנ'עט.

די צווייטע אַרמיי האָט וועספאסיאָנוס אליין געפיהרט. ער איז געגאַנגען אויף די שטערט פון יהודה און ארום און אלע בעזיענט. די וואס האָבען זיך אַנטקעגענגעשטעלט האָט ער פערטיליגט און קיין איינעם נישט געלאָזט לעבעדיג. נאָר מיטעל־אדום און די עקריב־געגענד לעבען טויטען ים האָט ער געלאָזט צורוח. שמעון בן גיורא דער אונערשראָקע־נער העלד מיט זיינע מַחנות און די אדומ'ישע באַנדעס האָ־בען געלויפּערט אויף זיין אַרמיי אין די בערג און די שמאָלע וועגען און מאַסען רוימער אויסגע'הרנ'עט.

דערווייל איז דער בלוטיגער נעראָן געשטאַרבּען. אין רוים זיינען געווען אונרוהען, האָט וועספאסיאָנוס אין אַזאָ צייט נישט געוואָלט אָנהויבען די מלחמה אויף ירושלים,

וואס ער האָט געוואוסט אז זי וועט זיך פּערציהען לאַנג, האָט ער צוריקגעפיהרט זיין אַרמיי נאָך קסריה.

די אונרוהען אין ירושלים האָבען געוואַקסען. די היציגע קנאים האָבען געקראָגען מעהר מאַכט און זיי האָבען שרעק ליך פּערפּאָלגט די עלטעסטע לייט פון שטאָרט. די אדומים האָבען זיי אין דעם אַ סך געהאַלפּען. אַ סך בלוט איז פּער-גאַסען געוואָרען און עס האָט נישט גענומען קיין סוף. די מעסיגע קנאים האָבען דאס מעהר נישט געקענט פּער-טראָגען און בעשלאָסען צו בעקעמפּען די מערדערייען. זייער פיהרער אלעזר בן שמעון האָט געהייסען שמעון בן יאיר'ן ער זאָל ווירקען אויף די אדומים, זיי זאָלען זיך נישט בעטיילי-גען אין די ברידער מאָרדען.

שמעון איז אוועק צו די פיהרער פון די אדומים און זיי אויפגעוויזען אז די היציגע קנאים מיט יוחנן פון גוש-חלב זייער אנפיהרער האָבען געגרינדעט אַ שרעק-און-מאָרד רע-גירונג. זיי פּערגיסען אונשוֹלדיג בלוט. טויטען אנגעזעהענע לייט. זיי ווילען ברענגען פרייהייט, זייערע הענד זיינען אבער אויסגעטונקט אין בלוט. און ער האָט זיי געבעטען נישט צו העלפּען מעהר די היציגע.

די אדומים האָבען איינגעזעהן אז ער איז גערעכט און האָבען גלייך בעפרייט די אַרעסטירטע פון תפיסה. פיעל פון זיי האָבען זיך אומגעקערט נאָך אדום און א גרויסע צאָהל איז צוגעשטאַנען צו די מעסיגע קנאים.

זענען די קנאים שוין געווען צוטיילט אויף צוויי פאַר-טייען. די היציגע מיט זייער פיהרער יוחנן פון גוש-חלב, וואָס האָבען געוואָלט אויסראַטען אַלעמען, וואָס זענען פּער-דעכטיגט געוואָרען, אז זיי ווילען פרידען מיט רוים. און די מעסיגע מיט זייער אנפיהרער אלעזר בן שמעון, וואס האָבען געוואָלט אַבשטעלען די ברודער-קריעג און צוציהען די רייכע און די אַריסטאָקראַטען אויף זייער זייט.

דער צווייטער פיהרער פון די מעסיגע קנאים איז געווען שמעון בן יאיר און זיין ברודער יהודה — דער געהילף. מיט זיי זענען געשטאַנען אַ סך בעריהמטע לייט און אנגעזעהענע נבירים.

די רייסערייען צווישען די צוויי פאַרטייען האָבען זיך

נעהאלטען אין פערשטארקען ביז ס'איז אויסגעבראָכען און אָפּגענער קריעג. מיט דער הילף פון די אדומים, וואָס זענען צוגעשטאַנען צו די מעסיגע זענען זיי בעפאלען די היציגע קנאים און זיי דערלאַנגט שטאַרקע קלעפּ, זענען די היציגע מיט יוחנ'ען אַנטלאָפּען אין בית המקדש אַרײַן.

דערווייל האָבען זיך פּערוואַמעלט אַלע היציגע קנאים און זיך געגרייט בעפאלען די מעסיגע. דאָ איז פאַרגעשטאַנען אַ מורא'דיגע שלאַכט. האָבען די מעסיגע גערופּען אַ פּער-זאַמלונג מיט די עלטסטע און די כהנים פיהרער וואָס צו טאָן צו פּערמיידען די ברידער-קריעג. זיי האָבען בעשלאָסען צו רופּען שמעון בן גיורא מיט זיין אַרמע צו הילף און אויס-צוקלייבען שמעון בן גיורא אַלס הויפּט-פיהרער.

שמעון בן גיורא איז געווען זעהר יונג און אַן אונדער-שראָקענער גבור. ער האָט בעוויזען גרויסע וואונדער אין דער מלחמה מיט צעסטיוס'ען. ער האָט ווייט נאָכגעיאָגט די רוימער טיעף אין די בערג אַרײַן און פּיעל פון זיי אויסגע-הרג'עט. אין די וואַהלען פאַר עלטסטע איבער די פּערשי-דענע מדינות פון ארץ ישראל, ווען אלעזר בן חנניה איז אויסגעקליבען געוואָרען אַלס נציב פון אדום, איז שמעון בן גיורא אויסגעקליבען געוואָרען אַלס זיין געהילף אין עקרבים.

שמעון בן גיורא איז אָפט בעפאלען מיט זיינע סאָלאַר-טען די ארומיגע שטערט און שווער בעשטראָפּט די אַלע וואָס האָבען געוואַלט שליסען פּרידען מיט רוים. חנן דער געטויטער כהן גדול האָט דעמאָלט געהאַט די מאַכט אין ירושלים, האָט דאָס איהם פּערדראָסען און ער האָט גע-שיקט אַן אַבטיילונג מיליטער צו אַרעסטירען שמעון בן גיורא'ן. איז שמעון אַנטלאָפּען צו די מעסער-העלדען אין פעסטונג מסדה און דאָרט געבליבען ביז נאָך חנן'ס טויט.

דערנאָך איז שמעון אַרויס פון פעסטונג און צוזאַמענגע-שטעלט אַ גרויסע אַרמע פון פּערביסענע אונערשראָקענע קעמפּער און ער איז אָפט פון די בערג בעהעלמענישען בע-פאלען די רוימישע לעגיאָנען און זיי אָנגעטאָן געברענטע פּיין. זיי האָבען פון איהם אַזויפּיעל געליטען אַז זיי זענען

געווען געצוואונגען ארויסצוציהען פון די בערג און לאַגערן אויף דער פלאַכער געגענד.

דורך דעם איז שמעון בן גיורא געוואָרען זעהר שטאַלץ ביי זיך און ער האָט געוואָלט פיהרען זיין אַרמעע נאָך ירושלים און דאָרט ווערען דער הויפט אָנפיהדער פון דער שטאָדט. דאָס האָט יוחנן פון גוש חלב נישט געוואָלט דער-לאָזען. און ווען שמעון בן גיורא איז מיט זיין אַרמעע צוגע-קומען צו ירושלים איז יוחנן אַרויס אַנטקעגען איהם זעמפען און נישט געוואָלט אַריינלאָזען.

יוחנן'ס אנהענגער האָבען געהאַט אַ מפלה. דאָך האָט שמעון בן גיורא נישט געוואַגט נעמען ירושלים מיט מאַכט און ער איז אַוועק מיט זיין אַרמעע נאָך אדום. דער נציב פון אדום, אלעזר בן חנניה איז געווען זיין פריינד און צוליעב איהם איז ער געגאַנגען צו דער פעסטונג הורדיום לעבען בית לחם און געוואָלט פועל'ען די פעסטונג זאָל אָנגעטרויט ווע-רען אין שמעון בן גיורא'ס הענד און ער וועט דאָ ווייזען אַ שטאַרקען ווידערשטאַנד די רוימער.

ווען אלעזר בן חנניה איז אָנגעקומען אין פעסטינג, איז ער אויפגענומען געוואָרען מיט גרויס עהרע. נאָך אז ער דאָס זיי געזאָגט זיין פערלאַנג, זענען אלע איינוואוינער גע-וואָרען אין כעס. זיי האָבען נישט געוואָלט זיך פערטרויען אין אַ מעסער העלד. פאַר גרויס צאָלן האָבען זיי זיך גע-וואָרפען אויף אלעזר בן חנניה'ן און איהם געוואָלט טוי-טען. ער איז אַנטלאָפּען אויף דער מויער און די איינוואוי-נער האָבען זיך געלאָזט לויפען נאָך איהם. ער האָט זע-זעהן אז ער האָט נישט וואו צו לייפען איז ער אַראָפּגע-שפרונגען פון דער הויכער מויער און צושמעטערט געוואָרען אויף שטיקלעך.

נאָך אלעזר בן חנניה'ס טויט דאָבען די עלטסטע פון אדום אויסגעקליבען שמעון בן גיורא'ן אלס זייער הויפט פיהרער. דעמאָלט זענען אָנגעלאָפּען צו איהם אַ סך רייכע לייט פון ירושלים וואָס זענען אַנטלאָפּען פאַר יוחנן'ס וויל-דען כעס. און זיי האָבען איהם געבעטען ער זאָל געהן נאָך ירושלים און איינשטילען די אונרוהען. ער האָט דאָס אָכגע-לייגט ביז דער אַראָפּגעזעצטער כהן גדול מתתיהו בן טעאפיל

איז געקומען צו איהם געשיקט פון די עלטסטע פון ירושלים, ער זאל קומען אין דער הייליגער שטאָרט און מען וועט איהם בעשטימען אלס הויפט פיהרער.

שמעון בן גיורא האָט איינגעשטימט. פאָראויס האָט ער געשיקט די אדומי'שע סאָלדאטען. דערנאָך האָט ער אַוועקגעפיהרט זיין גאַנצע אַרמעע. ווען ער איז צוגעקומען צו ירושלים האָט מען ברייט געעפענט די טויערען פאר איהם. דאָס פאָלק האָט זיך שטאַרק געפרעהט מיט זיין אָנקומען און די מעסיגע קנאים האָבען איהם אויפגענומען מיט פרייד און עהרע. זיי האָבען געדענקט אז איצט וועט שוין קומען די הילף און עס וועט זיין רוהיג אין ירושלים.

די גאַנצע צייט האָבען צפורה און אסתר געוואוינט ביי אלעזר בן שמעון אין הויז. אלעזר'ס ווייב, מרים איז געווען צפורה'ס חבר'טע פון קינדווייס אויף. זיי זענען שטענדיג געזעסען אין הויז און געטראַגען זייערע טרויער קליידער. אפילו צו זייער מוהמע מרתא בת ביתוס זענען זיי נישט געגאַנגען. זיי האָבען נישט לייעב געהאַט די שטאַלצע רייכע מרתא.

די גאַנצע צייט האָבען זיי געקלאָגט נאָך זייער פאָטער און מיט קיינעם זיך נישט אָנגעקערט. נאָר שמעון בן יאיר און זיין ברודער יהודה פלעגען יעדען טאָג קומען צו זיי און שמועסען. יהודה האָט זיך פערלייבט אין אסתר'ן און זי אין איהם. צפורה האָט אָבער אָנגעלייגט זייער התונה ביז נאָך'ן קרייג.

באלד צומאָרגענס גוי שמעון בן גיורא איז געקומען נאָך ירושלים, האָבען די פיהרער אָנגעהאַלטען אַ בעראַטונג אין אלעזר בן שמעון'ס הויז. די בעל הבית'טע מרים האָט קוים גע'פועל'ט ביי צפורה'ן מיט אסתר'ן, זיי זאָלען געהן מיט איהר אין בעראַטונגס-צימער זעהן דעם בעריהמטען שמעון בן גיורא.

ער האָט געהאַט אַ וואונדערליך אויסזעהן פון אַ זעלטען מוטיגען העלר. זיין פנים און אויפפיהרונג האָבען גלייך געוויזען, אז ער איז נישט געזעסען אין בית המדרש און געלערנט. די הייסע ארץ ישראל זון האָט זיין פנים אָב-

געברענט און די לויטערע ווינטען האָבען געשטאַרקט זיינע מוסקעלן. אַ טונקעלע הויט, שוואַרצע האָר, די אויגען ווי פייערדיגע קוילען אין שניי, א שעהנע נאָז מיט פעסטע וואַנסעס און אַ רונדיג, קורץ בערדיל.

ער איז נאָך געווען פאַר דרייסיג. מיטעל געוואַקסען, ברייטע פלייצעס און די גלידער ווי געשמידט פון אייזען. פעסט איז ער געווען ווי אַ צעדערבוים און שנעל ווי אַן אינד. אַ ברייטע אַנגענעמע שטימע און אַז ער האָט גערעדט אויף'ן קול האָט עס געקלונגען ווייט ווי אַ טרומפייט.

ער איז געווען אָנגעטאָן אין אַן אייזענעם הוט, אַ קופערנעם פאַנצער אויף דער ברוסט און אויף זיין לעדערנעם גארטעל האָט געהאַנגען אַ לאַנגע קרומע שווערד. אַז ער איז אַריינגעקומען אין שטוב האָט ער אויסגעטאָן דעם אייזענעם הוט און מען האָט דערזעהן אַ לאַנגען רויטען צייכען אויף זיין שטערן. אַ סימן פון אַ וואונד וואָס ער האָט געקראָגען אין אַ שלאַכט. אַלע האָבען זיך אויפגע- שטעלט פון זיין כבוד וועגען און אַלעזר בן שמעון האָט אַלע- מען פאַרגעשטעלט פאַר איהם.

אַלעמענס נעמען זענען איהם געווען בעקאַנט. אַ סך זענען געווען זיינע אַלטע בעקאַנטע און האָבען מיט איהם אינאיינעם געקעמפט געגען צעסטיוס'ען. ווען מען האָט איהם פאַרגעשטעלט צופורה'ן מיט אסתר'ן, איז ער געוואָרען שטאַרק געריהרט. ער האָט נוט געקענט זייער פאַטער יוסף, ער האָט אויך געהערט פון די העלדענטאַטען וואָס די מייד- לעך האָבען בעוויזען אין גמלא און ווי אַזוי זיי האָבען זיך געראַמעוועט פון אנריפאס'ס צאָרן.

ער האָט שוין ניט אַראָפּגענומען די אויגען פון זיי. ביים עסען האָט מען איהם געמוזט זעצען צווישען זיי. בעזונדער האָט ער געצויגען צו אסתר'ן. יהודה איז געוואָרען אייפער- זיכטיג און געקוקט אויף איהם ווי אויף אַ קאָנקרענט.

נאָך'ן עסען האָט זיך אָנגעהויבען די בעראַטונג ווי אַזוי איינצושטילען די בירגער קריעג. שמעון בן גיורא האָט גע- ראַטען אַז אַלעזר בן שמעון מיט די מעסיגע קנאים זאָלען זיך בעפעסטיגען אין פעסטונג אנטאניא און נישט דערלאָ- זען אַז יוחנן זאָל זי פערכאַפּען און נישט צולאָזען די רייכע

אירען צו קומען אין בית המקדש מקריב זיין קרבנות. ער אליין וועט פערנעמען אקרא און ציון. וועט יוחנן זיך געפינען אינמיטען און עס וועט זיין גרינג צו בעזיעגען איהם. פריהער וועט מען בעמען יוחנן'ען ער זאל שליסען פרידען און אויב נישט וועט מען ארויסטרעטען געגען איהם. די מעהרהייט פון די פערזאמעלטע האָבען איינגע-שטימט. רבי אליעזר בן הורקנוס און רבי זכריה בן אבכולם זענען נישט צופרידען געווען. דאָס פּאַלק וועט געהן אין בית המקדש און מען טאָר דאָס נישט טאָן. דער אַראָפּגע-זעצטער כהן גדול מתתיהו האָט געפּאָדערט מען זאל נישט מוחל זיין יוחנן'ען דאָס פּערגאָסענע בלוט, נאָר מען זאל איהם אַרעסטירען און בעשטראָפּען מיט טויט.

א טייל קנאים האָט פּערטיידיגט יוחנן'ען. זיי האָבען געזעהן אז מען בעשולדיגט איהם צופיעל. ער מאַטערט טאָקי די וואָס האַלטען מיט רוים. ער טוט אָבער דאָס נאָר צו די וואָס זענען אַ געפּאָהר פּאַר ירושלים'ס זיכערהייט. די עהרליכע שלום-זוכער טוט ער נישט קיין שלעכטס. אָט האָט רבי יוחנן בן זכאי זיך אוועקגעשטעלט אין גאָס און געפּאָדערט דאָס פּאַלק זאל אוועקלייגען דאָס געוועהר און עפענען די טויערן פּאַר רוים און יוחנן פון גוש חלב האָט איהם ניט געזאָגט קיין ביז וואָרט. יוסיפּוס'עס עלטערן וואָס זיצען אין תּפּיסה האָט ער אויך נישט אומגעבראַכט, ער ווייס אז זיי וועלען נישט ברענגען קיין געפּאָהר, איז ער זיך נישט נוקם אָן זיי פּאַר די זינד פון זייער פּערדראַבענעם זוהן.

שמעון בן גיורא האָט זיך צושריגען אויף רבי אליעזר בן הורקנוס און רבי זכריה בן אבכולם, וואָס זיי ווילען נישט דאָס פּאַלק זאל אַריינגעהן אין בית המקדש, ווייל מען טאָר נישט.

— אייער חכמה און גבורה איז אין בית המדרש ! — האָט ער זיי געזאָגט — דאָרט אין דער וועלט פון געדאַנק און פּאַנטאַזיע קענט איהר טאָן וואָס איהר ווילט. איהר מענט דאָרט וועלען אויפהענגען אַ באַרג אויף אַ האָר און בויען אַ טויעם אין דער לופּט. אין לעבען האָבען אייערע רייד קיין ווערט נישט. אַ פּערשטענדיגער מעגש וועט קוירגען

אן איי ווען ער איז הונגער, וועט ער עס אויפגעסען און נישט טראכטען צי ער מעג, ווייל די ווהן האָט עס געלייגט אום יום טוב . . . מיר קענען נישט וואַרטען און וועלען נישט וואַרטען ביז איהר וועט אונז זאָגען וואו מיר מעגען, לויט אייער מיינונג, זיך בעפעסטיגען געגען פיינד. ווען ס'איז נויטיג איז בעסער אז אַ פּראָסטער איד זאָל אַריינגעהן אין בית המקדש אויף אַבצוהיטען איידער דער שונא זאָל אַריינקומען צו פּערשוועכען און פּערוויסטען.

ער האָט גערעדט אין אַ שאַרפּען הערשערישען טאָן און די מעהרסטע האָט נישט געשמעקט זיין אַרט בענעמונג. זיי האָבען איהם אָבער גאַרנישט געזאָגט. אלעזר בן שמעון און שמעון בן יאיר האָבען אָבער גאַראַנטירט די תנאים, אז זייערע אַנהענגער וועלען נישט מאַכען אַ טריט ווייטער אין בית המקדש נאָר דאָרט וואו די כהנים וועלען זיי אָנווייזען. מיט דעם האָט זיך געענדיגט די בעראַטונג וועגען די אינער-ליכע רייסערייען. און מען האָט אָנגעהויבען רעדען וועגען דער מלחמה מיט רויים.

רוים האָט דעמאָלט איבערגעלעבט שווערע אונרוהען. דער אימפּעראַטאָר נאָך נעראַן'ען איז ערמאָרדעט געוואָרען אינמיטען נאָס. איז אויסגעקליבען געוואָרען אַ נייער קיי-סער, האָבען איהם די לעגיאָנען פון גערמאַניען אַראָפּגעזעצט און אויסגעוועהלט זייער קריעגס פיהרער פאַר אימפּעראַטאָר. אין רוים איז דעמאָלט אָנגענאַנען אַ ברידער קריעג און וועס-פאַסיאָנוס האָט נישט געוואוסט אויף וועמעס זייט ער זאָל זיך שטעלען.

דעמאָלט איז די צייט געווען זעהר גינסטיג. ווען אַגריפּאַס וואָלט צוזאַמענגעשטעלט אַ גרויסע אַרמיי און זיך פּעראַייניגט מיט די אַרומיגע לענדער וואָלט ער געקענט פּערטרייבען די רוימער. ער איז אָבער געווען וועספאַסיאָנוס' געטרייער דינער און בעראַניקא האָט פּערביטען איהר ליעבע צו ארץ ישראל אויף דער ליעבע צו טימוס'ען. דאָס האָט די פּערוואַמלונג געוואוסט און עטליכע האָבען פּאַרנעשלאָגען אויסצונוצען די צייט און אַרויסצוגעהן אויף אַן אָפּענע קריעג געגען וועספאַסיאָנוס'ען.

שמעון בן גיורא איז געווען געגען דעם. די רוימישע

ארמעע איז צירגרויס און זיי האָבען אַ סך געוועהר. די אַידישע כחות זענען צורקליין צו קענען זי פערטרײבען. אַלעזר בן שמעון און יהודה האָבען מסכים געווען מיט איהם. זיי האָבען דערצעהלט אַז אַ פראָבע איז געמאַכט געוואָרען צו אַטאַקירען אשקלון וואו די רוימער האַלטען זיך אויף און די אַטאַקע האָט זיך געענדיגט מיט אַ גרויסע מפלָה. הויף דעם טאָרען די קנאים נישט פערלאָזען די שטאָרט, ווייל יוחנן פון גוש חלב מיט זיינע היציגע אנהענגער וועלען דער-נאָך פערשליסען די טויערן און זיי נישט אַרײנלאָזען. דער מאַלט וועלען די היציגע זיך פריי אָברעכנען מיט זייערע גענגער.

—אפשר זאָלען מיר פרוּבירען רעדען מיט וועספאסיאָ-נוס'ען ווענען שלום? — האָט דער אַראָפגעזעצטער כהן גדול מתתיהו געפרעגט און ער האָט באַלד אויפגעצימערט אונטער שמעון בן גיורא'ס צאָרנדיגען בליק.

די פראַגע האָט אָנגעמאַכט אַ שטורם. איינער האָט דעם צאָנדען איבערגעשריגען. איז צפורה אויפגעשפרונגען און אַלעמען איבערגעשריגען, זאָנענדיג:

— אויב איהר וועט דאָס וואַגען, וועט איהר בעגעהן אַ שווערע זינד גענען די צעהן טויזענדר געפאלענע אין גליל. פאַר אייך האָבען זיי זיך מקריב געווען. אויב איהר ווילט איצט בעטען שלום, פאַרוואָס האָבען זיי זיך געלאָזען אויס-קוילען? פאַרוואָס זענען זייערע זיהן און טעכטער פער-קויפט געוואָרען אַלס קנעכט אויף אייביגע שאַנד? ניין, מיינע העררען! מיר זענען שוין צורווייט אַוועק. מיר האָבען מיט אַ סך לעבענס בעצאָהלט פאַר דער פרייהייט, וואָס מיר ווילען געווינען. לאָמיר נישט פערלירען דעם מוטא און זיך וועלען אומקערען צוריק צו קנעכטשאַפט. ניין, מיר טאָרען דאָס נישט טאָן! אויב איהר דענקט דאָס צו טאָן, פּרעג איך אייך, מיט וואָס זענט איהר בעסער פון דעם פעררעטער יוסיפוס? אַז מיר האָבען געזייעגט איז ער אַרויסגעשפרונגען און געוואָרען הויפט קאָמאַנדיר און אַז מיר האָבען זיך אָנגעהויבען ווייזען שוואַך, האָט ער אונז פערראַטען און אַוועק צום שונא!

— מיד וואונדערט אויף דיר, צפורה! — האָט מרים זיך

אָנגערופען — דו ביזט דאָך קלוג, פאַרוואָס רעדסטו אזוי ? פערטראַכסט זיך גאַרנישט אויף דעם ביטערן סוף, וואָס דערוואַרט אונז, ווען דער שונא וועט זיעגען ? די מענער האָבען נאָר די מווא' פון שויט. אָבער איינמאָל שטאַרבט מען, איז דאָס נישט אזוי שרעקליך. אונזער גורל איז דאָך אָבער פיעל ערגער. דער פיינד וועט דאָך אונז פייניגען און פערקויפען צו שקלאַפּעריי ! דו ווילסט אז מיר זאָלען האָבען דעם זעלבען גורל וואָס די טעכטער פון גליל ?

— אוי ! זייערע צרות און פיינ האָבען מיר געזעהן ! — האָט אסתר געזאָגט מיט וועהטאָג — ווען מיר זענען געווען ארעסטירט אין קסריה. די איידעלע אירישע מיידלעך זענען אויסגעשטעלט געוואָרען אין די גאַסען צום פערקויפען. די פערבייגעהער האָבען געשפּעט פון זיי און זיי געשענדעט און דערנידריגט.

— איך בין אָבער זיכער — האָט צפורה פעסט געזאָגט — אז זעהר ווייניג פון זיי לאָזען זיך נאָך פייניגען. איך בין זיכער אז די מעהרסטע האָבען זיך גענומען דאָס לעבען. אפילו דאָס ביסעל וואָס לעבט אין קנעכטשאַפט זענען מיר אויך ליעב, ווייל זיי זענען געצוואונגען דערצו. וואָס וועט איהר אָבער זאָגען אויף די וואָס וועלען זיך מיט'ן גוטען ווי-לען איבערגעבען צום שונא, ווייל זיי ווילען ראַטעווען זייער הויט דורך פּערראַט ?

— מיר קענען די רוימער נישט געטרויען, אפילו ווען זיי וועלען פערשפרעכען פרידען — האָט אלעזר בן שמעון זיך אָנגערופען — זיי האַלטען נישט זייערע פערשפרעכענס און ווען עס גלויבט זיי ברעכען זיי זייער שבועה. פרעגט די אַנט-לאָפענע פון טריכיען, וועלען זיי אייך דערצעהלען. ווען אפילו די רוימער וועלען איצט צוליעב זייערע אייגענע איגרוהען שליסען פרידען מיט אונז, וועלען זיי באַלד ווידער קומען מיט זייערע ווילדע גובערנאַטאָרען און אונז פייניגען און מאַ-טערן. ניין, ברידער איידער אַ פאַלשער שלום איז בעסער אַן אָפענע מלחמה ! צפורה איז גערעכט. דער גייסט פון איהר העלרישען פאַטער רעדט אין איהר. מיר קענען זיך מעהר נישט אומקערען צו קנעכטשאַפט. מיר קענען מעהר נישט טראָגען דעם שווערען יאָך פון רוים.

— בראווא ! יוסף'ס טעכטער ! הלואי וואָלמען אלע איך
 דען אזוי געפיהלט ! — האָט בן גיורא אויסגערופען — מיר
 בעשליסען איצט צו פערבלייבען אויף אונזערע פאָסטענס
 און וואַרטען אויף נייעס פון רוים. אויב איהר בירגער־קריעג
 וועט זיך לאַנג פערציהען, וועט וועספאסיאנוס זיך מוזען
 אומקערען נאָך רוים, וועלען מיר גאַנץ גרינג פערטרייבען די
 פיינד און מיר וועלען גרינדען א פעסטע רעגירונג. וועט
 אָבער אין רוים ווערען גיך רוהיג און וועספאסיאנוס וועט
 אונז בעפאלען, וועלען מיר זיך פערשליסען אין די מויערן
 און איהם דערלאַנגען אַזעלכע קלעפּ, ביז ער וועט מיער ווער
 דען און אָבטרעטען. איך האָף אז אזוי ווי מיר האָבען בער
 זיענט צעסטיווס'ען וועלען מיר בעזיעגען וועספאסיאנוס'ען.
 — ביזט גערעכט — האָט צוגעגעבען רבי זכריה בן
 אבקולוס — מיר טאָרען נישט מאַכען שלום מיט רוים. מיר
 דאַרפען פאר זיי נישט האָבען קיין מורא. אונזער ירושלים
 איז אַ שטאַרקע פעסטונג און לאָמיר זיך פערלאָזען אויף גאָט,
 אז ער וועט אונז ביישטעהן און שיקען זיין הילף. זאָל דער
 פיינד אונז בעלאַגערן ביז ער וועט אונטערגעהן. זיין סוף
 וועט זיין ווי דער סוף פון סנהריב'ס ארמעע, זאָס איז אין
 איין נאַכט געפאלען טויט דורך גאָט'ס האַנד. גאָט האָט אַ
 סך וועגען ווי צו שיקען זיין הילף און ער וועט אונז ווייזען
 זיינע נסים ווי אמאָל.

— אזוי בלייבט ! — האָבען אלע אויסגערופען — מיר
 וועלען קעמפען פאר'ן פאָלק און פאר גאָט'ס שטאָרט און
 ביי גאָט איז די הילף !

די זעלבע נאַכט זענען די מעסיגע קנאים מיט זייער פיהר
 רער אלעזר בן שמעון אוועק אין דער פעסטינג אנטאָניא און
 צוגעקומען צום בית המקדש. זיי האָבען אוועקגעשטעלט בער
 וואַפענטע וועכטער, אלעזר, שמעון און זיין ברודער יהודה
 האָבען געוואוינט אין די אויבערשטע צימערן פון טירעם און
 די איבריגע האָבען זיך בעזעצט אין די אונטערשטע צימערן.
 שמעון בן גיורא האָט אויסגעשטעלט זיין מיליטער אין
 דער אונטערשטער און אויבערשטער שטאָרט און ער אַליין
 האָט געוואוינט אין טורעם פּזאל. יוחנן פון גוש־חלב מיט

זיינע אנהענגער זיינען געבליבען אין זייער פערפעסטיגונג פון הרהיבית און אלע פארשלאָגען וועגען שלום און אייניג-נונג האָט ער צוריקגעוויזען. ער האָט אויך נישט געוואָלט אַרויס אויף אַן אָפענע שלאַכט און עס איז געוואָרען רוהיג אין ירושלים.

פסח זענען געקומען א סך אידען עולה רגל זיין. גע-פעחלט האָבען נאָר די גליל'ער. די גרעסטע צאָהל האָבען די רוימער אויסגעראט. פערבליבען זענען נאָר די וואָס האָר בען זיך אונטערגעגעבען אָהן אַ קאַמף, האָבען זיי מורא גע-האַט צו עולה רגל זיין נאָך ירושלים, די רוימער זאָלען זיי נישט פערדעכטיגען אין פערראַט. זיי האָבען אויך געציטערט די קנאים זאָלען זיך נישט נוקם זיין אָן זיי ווי אין פער-רעטער.

דערפאר זענען אָבער אָנגעקומען אידען פון פערעדע לעני-דער וואָס זענען פרייוויליג אריינגעטראָטען אין די רייהען פון די אידישע פרייהייטס-קעמפער. אַ גרויסע צאָהל האָבען געבראַכט נאָלד און זילבער פאר דער פערטיידיגונגס-אַרמעע. גאַנץ ירושלים און די נאָהנטע דערפער זענען געווען פול מיט די עולי רגל, יעדער האָט געקראָגען עסען און נאַכט-לעגער פריי.

אלעזר בן שמעון האָט פערבעטען צום סדר שמעון בן יאיר'ן, זיין ברודער יהודה און בן גיורא'ן. גאַנץ יום-טוב האָר בען זיי דאָרט געגעסען און גוט פערבראַכט מיט מרים'ען, צפורח'ן און אסתר'ן. נאָך נאַכטעסען זענען זיי אלע אַוועק אין פעסטונג שלאָפען, נאָר בן גיורא איז געבליבען שפעטער פון אלעמען.

גאַנץ פסח האָבען זיי פערבראַכט פּרעהליך און רוהיג און קיינער האָט זיך נישט פאָרגעשטעלט, אַז דאָס איז זייער לעצטער פּרעהליכער פסח אין ירושלים.

דעם לעצטען טאָג יום-טוב, ווען שמעון און יהודה זענען אַרויס פון הויז, איז צפורח זיי נאָכגעגאנגען שטילערהייט און זיי איינגערוימט א סוד, אַז פון אלעמענס טובה וועגען איז גלייכער, אַז מרים, זי און אסתר זאָלען וואוינען מיט זיי אין פעסטונג, כדי זיי זאָלען זיין ווייט פון בן-גיורא'ן... שמעון האָט דאָס דערהערט און אויפגעציטערט. ער האָט

זי געוואָלט עפעס פרעגען, איז זי שוין אבער פערשוואונדען.
ער האָט גלייך איבערגערעדט מיט אלעזר'ן וועגען דעם און
אַנגעזאָגט, ער זאָל מאַכען אזוי, אַז בן-גורא זאָל זיך נאָר
נישט אָנשטויסען און קיינער זאָל נישט וויסען, אַז דאָס
שטאַמט פון צפורה'ן.

צומאָרגענס זענען זיי געקומען עסען, האָבען זיי דאָרט
שוין געטראַפּען בן-גורא'ן רעדען מיט די פרויען. אלעזר
האָט גאָרנישט געזאָגט און אלע האָבען זיך געזעצט צום טיש.
נאָכ'ן עסען האָט אלעזר געזאָגט, אַז אין פעסטונג איז
צוגעגרייט אַ בעקוועמע וואוינזג פאר מריס'ען מיט די צוויי
מיידלעך און נאָך היינט וועט ער זיי איבערפיהרען אהין.
ער וויל אַז זיי זאָלען אַלע זיין אינאיינעם און מען זאָל נישט
דאַרפען געהן אַהין און צוריק יעדען טאָג. צפורה, אסתר און
יהודה זענען געווען זעהר צופרידען, מרים האָט געזאָגט, אַז
ס'איז איהר אַ שאָד צו פערלאָזען איהר פּאַלאַץ און זיך בע-
זעצען אין פעסטונג, אין אַ צייט ווען זי האָט נישט וואָס
מורא צו האָבען פאר'ן שונא. בן-גורא איז געווען אויפגע-
קאָכט פאר כעס און זיינע אויגען האָבען געפלאַקערט. ער
האָט זיך בעהערשט און געזאָגט :

— איך דענק, אַז ס'איז נישט ריכטיג פאר אַ פאַמיליע
צו וואוינען אין אַ מיליטערישע פעסטונג.
שמעון האָט פערשטאַנען אַז בן גורא'ן פּערדריכט, וואס
ער וועט זיין ווייט פון די פרויען, האָט ער איהם שאַרף
אַבגעהאַקט :

— און איך דענק, אַז ס'איז נישט ריכטיג פאר אַ פרעמ-
דען צו מישען זיך אין יענעם עסקים.
דאָ איז בן-גורא אויפגעשפרונגען דערצאָרנט און ער
האָט שטאַלץ דערקלערט :
— דער אויבער-הערשער האָט דאָס רעכט צו מישען זיך
אומעטום. די אנדערע דאַרפען איהם פאַלגען.
דאָס האָט שוין פּערדראָסען אלעזר'ן און ער האָט גע-
ענטפּערט שטאַלץ :

— רוב ביזט דער אויבער-הערשער נאָר אין צוויי טיילען
פון שטאָדט. אין דעם טייל וואו עס שטעהט די פעסטונג
אַנטאַניא ביז איך דער הערשער, שמעון און יהודה זענען

מיינע געהילפען און קיין פרעמדער וועט זיך נישט מישען צווישען אונז. מעג עס זיין ווער עס איז, וועל איך איהם נישט לאָזען אריינמישען זיך אין אונזערע אנגעלעגנהייטען. — וועל איך אייך ווייזען, אז מיין בעפעהל איז א גע- זעך — האָט בן־גורא שאַרף דערקלערט — און איהר וועט מיך מוזען פּאַלגען.

— לאָמיר זעהן מיט וואס פאר אַ מאַכט דו וועסט אונז צווינגען! — האָט יהודה אויסגעשריגען און ארויפגע- לייגט די האַנד אויף דער שווערד.

— אָט וועל איך דיר ווייזען! — האָט שמעון געזאָגט און אַרויסגעצויגען זיין שווערד.

אין דער רגע האָבען אלע געצויגען די שווערדען און זיך געשטעלט גרייט אויף געשלעגן. די פרויען זענען אָבער אריינגע- געשפרונגען אין מיטען און זיי נישט דערלאָזט זיך הרג'ענען. ווי די דערשראָקענע פרויען האָבען געוויינט און געבעטען זיי זאָלען זיך בערוהיגען, איז מאַסאָרוס, מרים אַדומ'ישער קנעכט צוגעשפרונגען צו בן גורא'ן פון הינטען, אַרויסגע- קלאַפט די שווערד פון זיין האַנד און איהם אַ כאַפּ געמאָן אויף די אַרעמס. מאַסאָרוס איז געווען ריעזיג הויך מיט אַ שטאַלענעם כּת. ווי אַ קינד האָט ער אַ כאַפּ געמאָן בן גורא'ן און איהם אַרויסגעטראָגען פון צימער. ער האָט איהם אַריינגעוואָרפען אין אַ קאמער און פערשלאָסען די אייזערנע טיר. אז ער איז צוריקגעקומען האָט ער געזאָגט צו די אויפ- גערעגטע מענער און פרויען :

— געהט גיך אַוועק אין פעסטונג. בן גורא'ס סאָלדאַטען זאָלען זיך דערווייל נישט דערוויסען. איך וועל דאָ האַלטען וואָך. שפעטער וועל איך צוקומען צו אייך.

מרים וואס האָט פריהער נישט געוואָלט אַרויס פון איהר פּאַלאַץ האָט זיך איצט נאָך מעהר געאיילט צו אַנטלויפען. זי האָט געזעהן אז דא איז זי נישט זיכער פאר בן גורא'ס כּעס. זיי זיינען אַוועק אין פעסטונג. באַלד איז מאַסאָרוס נאכגעקומען. אז ער איז געווען ביי דער לעצטער וואָך פון בן גורא'ס סאָלדאַטען האָט ער זיי דערלאָנגט דעם שליסעל און זיי געהייסען בעפרייען זייער קאָמאָנדיר בן גורא.

דאס איז געווען דער אַנפאַנג פון דער קריעג צווישען בן

גיורא'ן מיט די מעסיגע קנאים. ער האָט זיך פּערליעבט אין אסתר'ן און זי האָט נישט געוואוסט אפילו אַז ער איז אין איהר פּערליעבט. די קלוגע צפורה האָט דאס גלייך דערזעהן און זי האָט פּערבאָפּט פּריהער נאָך איידער די לייעבע האָט זיך צוברענט אין בן גיורא'ן. ער האָט זיך אפילו די לייעבע גלייך ארויסגעשלאָגען פון קאַפּ און עס וואָלט געקענט זיין שלום צווישען איהם מיט די מעסיגע קנאים, האָבען זיך אבער ארויפגעמישט רכילות'ניקעס, וואס האָבען ביידע צדדים אויפגערייצט און די שנאה איז געוואַקסען און זיי האָבען זיך פיינט געהאַט ביז ס'איז געקומען דער ביטערער און טרויעריגער סוף.

צוויי ווי בן גיורא איז ארויס פון דער פּערשלאָסענער קאַמער האָט ער גלייך אונטערגעצונדען דעם פּאַלאַץ. ער האָט אויך פּערברענט די הייזער פון אלעזר בן שמעון'ס קרובים און גוטע פּריינד. ער האָט זיי געוואָלט מאַכען אַרים, זיי זאָלען נישט קענען אויסהאַלטען זייער אַרמעע.

פיעל אריסטאָקראַטען וואס האָבען געזוכט שלום מיט רעים האָבען אונטערגעהעצט בן גיורא'ן אויף אלעזר בן שמעון'ס מיליטער און אויף יוחנן פון גוש חלב. זיי האָבען דאָס געטהאָן כדי די פּרייהייטס קעמפּפּער זאָלען זיך אין זייערע רייסערייען אויסקוילען, וועלען זיי דעמאָלט קענען בעטען שלום פון רעים.

די פּעררעטער האָבען אויך אונטערגעצונדען אלע שפּייכלער מיט תבואה, שפּייז, אויל און האָליץ. אלץ וואס איז אָנגעגרייט געוואָרען פון די געטרייע מאַגנאַטען צו שפּייזען די קעמפּער און דאָס פּאַלק אויף יאָהרען לאַנג, האָבען די פּעררעטערישע רוימישע פּריינד פּערברענט און פּערניכטעט. דערנאָך זענען זיי געגאַנגען צו בן גיורא'ן און איהם געזאָגט אז זיינע געגנער די קנאים און יוחנן פון גוש חלב האָבען דאָס געמאָן. צו די קנאים זענען זיי גע- גאַנגען און געזאָגט אז בן גיורא האָט דאָס געמאָן. און דאָס זעלבע האָבען זיי געזאָגט יוחנן'ען אז די קנאים האָבען דאָס געמאָן.

די פיינדשאַפּט צווישען די דריי פּאַרטייען איז דורך דעם נאַכמעהר פּערשאַרפּט געוואָרען. זיי זענען בעפּאַלען

איינם דאס אנדרע און גענומען נקמה פאר די פערברענמע שפייכלער און א סך טויטע זענען געפאלען ביי אלע דריי פארטייען.

ערשט שפעטער, נאָכ'ן חורבן, ווען ס'איז שוין געווען צו שפעט האָבען זיי זיך דערוואוסט דעם אמת, אז דאס האָבען די פעררעטער זיי אויפגערייצט, כדי זיי זאָלען זיך אויסקוילען. עס האָט זיי באַנג געמאָן. נאָר ס'איז געווען פערפאלען.

דערווייל האָבען זיי זיך אַרומגעריסען שרעקליך, פער- נאָסען פיעל בלוט. אַ גרויסער טייל פון די שטאָרט בנינים צווישען הר הבית און אקרא איז אַוועק מיט'ן פייער און דאָס פלאַץ איז פערוואַנדעלט געוואָרען אין א שטענדיגען שלאַכט-פעלד.

א גאַנץ יאָהר האָבען די רוימער געלאָזט ירושלים צורוח. זיי זענען געשטאַנען אין די איינגענומענע פעסטונגען און נישט געגאַנגען ווייטער. וועספאסיאנוס מיט זיין זוהן טיטוס זענען אינגאַנצען אַוועק פון ארץ ישראל. אויב די רוימער האָבען נישט אַטאַקירט די אידען, האָבען אָבער די דריי פאַרטייען אין ירושלים דאָס גאַנצע יאָהר געפיהרט צווישען זיך מלחמה און זיי האָבען שוין מעהר נישט געטראַכט ווע- גען רוים, נאָר געווען פערנומען מיט די אינערליכע מלחמות. אין רוים האָבען די אונרוהען זיך פערשטאַרקט. פאר דער קורצער צייט נאָך געראַנ'ס טויט האָט רוים שוין גע- האָט דעם פערטען קייסער. איינער איז געוואָרען דערמאָר- דעט, א צווייטער איז בעגאַנגען זעלבסטמאָרד. די רוימישע סענאַטאָרען זענען געווען געצוואונגען צו שווערען טרייהייט יעדען איינעם וואָס האָט פערכאַפט די קרוין.

האָט וועספאסיאנוס זיך בעטראַכט אז ער וועט גאָר פערכאַפען די קרוין. אלע שלעפען זי ארום, וועט ער זיך גע- מען מיט ענערגיע און ער וועט ווערען אימפּעראַטאָר. א סך אידען האָבען איהם געהאַלפען צו ווערען אימפּעראַטאָר. אַגריפּאס האָט איהם געהאַלפען. בעראַניקא איז געפּאָהרען נאָך געיפּטען און גע'פועל'ט ביים דאָרטיגען שטאַטמאַלטר טיבערויס אלעכסאַנדער, וואָס איז געווען א גע'שמד'טער

איד, ער זאל צושטעהן צו וועספאסיאָנוס'ען. דער משומד האָט מיט זיין אַרמעע געשוואוירען טרייהייט צום נייעם קייסער וועספאסיאָנוס. באלד איז צוגעשטאַנען דער סירי-שער שטאַטאהאַלטער מיט זיין אַרמעע און זענען געגאַנגען אויף רוים צווינגען די סענאַטאָרען צו קרוינען וועספאסיאָ-נוס'ען פאר אימפעראַטאָר.

אַז די רוימישע לעגיאָנען וואָס זענען געשטאַנען אין ארץ ישראל האָבען דערהערט דאָס זייער פיהרער איז גע-וואָרען קייסער, זענען זיי געשפרונגען פאר פרייד און גע-שריגען :

— זאָל לעבען דער נייער קייסער !

וועספאסיאָנוס און טיטוס זענען דערווייל געווען אין געזיפטען און געווארט, אַז זייערע אנהענגער אין רוים זאָלען זיענען. נאָך גרויסע בלוט-פערניסונגען און נאכרעם ווי זיי האָבען פערברענט דאָס קאַפיטאַליום האָבען זיי טאַקיי גע-זיעגט. די רוימער האָבען דערמאָרדעט זייער אימפעראַטאָר און אויסגעקליבען וועספאסיאָנוס'ען אלס קייסער פון דער רוימישער אימפעריע.

וועספאסיאָנוס איז גלייך אַוועק נאָך רוים איבערצוגעמען די הערשאַפט. ער האָט אָנגעזאָגט טיטוס'ען צו געהן גלייך אויף ירושלים און זי איינגעמען. מיט דעם זיעג וועט ער בעפעסטונגען זיין הערשאַפט. וועספאסיאָנוס האָט זיך שטארק געשעמט, וואָס אין פיער יאָהר מלחמה האָט ער נישט גע-קענט בייקומען דאָס אַרימע קליינע אידיש פאָלק, אין דער צייט, וואָס גערמאַניען און גאַליען, וואָס האָבען דעמאָלט דעוואָלטירט זענען גיך דערשטיקט געוואָרען אין זייער איי-גען בלוט.

טיטוס האָט צוזאַמענגעשטעלט אַן אַרמעע פון אַכציג טויזענד רוימישע קריעגער, ער האָט מיטגענומען אזוי פיעל געוועהר, וואָס די רוימער האָבען קיינמאָל נישט געהאַט אין קיין מלחמה. ער האָט אויך גערופען צו הילף די פעלקער פון אַרום ארץ ישראל און זיי זענען צוגעשטאַנען צו איהם. מיט איהם זענען אויך מיטגעגאַנגען דריי אידישע פעררעטער : אַגריפּאַס, יוסיפּוס און דער משומד טיבעריוס אַלעכסאַנדער. אַגריפּאַס האָט איהם איבערגעגעבען זיין אַרמעע און זיין

פרעמעגען. יוסיפוס איז געווען זיין וועגווייזער און דער משומר — זיין ראטגעבער.

עס איז געקומען פסח, דער לעצטער פסח אין ירושלים. די אידען פון ארץ ישראל און פון פרעמדע לענדער זענען געקומען עולה רגל זיין. אין ירושלים איז דעמאלט געווען א מיליאָן מיט צוויי הונדערט טויזענט אידען, איינוואוינער און עולי רגל. און די אלע וואָס זענען געקומען עולה רגל זיין האָבען זיך מעהר נישט אומגעקערט אין זייערע היימען. פלוצלינג איז די רוימישע אַרמעע צוגעקומען צו ירושלים און זי ארוםגערינגעלט.

דאָס איז געווען אין יאָהר דריי טויזענט אכט הונדערט און דרייסיג. אַ פחד איז בעפאלען די שטאָרט. די עולי רגל האָבען מורא געהאט ארויסצוגעהן פון ירושלים. עס זענען נאָר אַרויס די וואָס האָבען געהאט שטילע פערבינדונגען מיט די רוימער. אַ שטארקע וואַך איז אַוועקגעשטעלט גע- וואָרען ביי די טויערן און זי האָט געכאַפט יעדען פעררעטער וואָס האָט געוואָלט אַנטלויפֿען צום שונא און איהם דער- הרג'עט.

די שרעק פאר'ן פיינד, וואָס איז געשטאַנען לעבען ירושלים האָט גלייך אָבגעשטעלט די אינערליכע מלחמות. שמעון בן יאיר האָט געזאָגט אלעזר בן שמעון'ען, ער זאָל שליסען פרידען מיט יוחנן פון גוש-חלב. ער האָט איהם בעוויזען, אַז יוחנן איז נישט געווען אומגערעכט, וואָס ער האָט פערפאָלגט די רייכע לייט, די רייכע האָבען מיט זייערע העצעס געבראַכט צו די אינערליכע מלחמות און אויפגע- בלאָזען די גרויסע שנאה צווישען די פארטייען.

יוחנן האָט זיך גלייך איבערגעבעטען. ער האָט זיך דער- מאָנט ווי ליעב ער האָט זיך געהאט מיט שמעון'ען, ווען זיי זענען געווען אין גליל. פסח האָבען די צוויי פארטייען זיך פּעראייניגט אין איין ארמעע. דער געשלאָסענער פרידען האָט אַלעמען בערוהיגט. איצט זענען זיי זיכער געווען, וועלען זיי פּעראייניגטערהייט קענען ביישטעהן דעם שונא.

ירושלים איז געשטאַנען אויף דריי בערג. אויף'ן באָרג ציון איז געווען די אויבערשטע שטאָרט. די אונטערשטע

שטאָרט — אויפ'ן באַרג אקרא און געגענאיבער דעם באַרג מריה, דער הר הבית. צוויי טיעפע טאָלען האָבען אַרומגערייב געלט ירושלים. אין רעגען צייט זענען די טאָלען געווען פול וואַסער. דאָס איז געווען דער טייך קדרון און דער גיחון.

די טייכען האָבען אַרומגערינגעלט די שטאָרט פון אלע זייטען און זיך צוזאמענגעגאַסען ביי עין רוגל. דאָרט איז געווען דער דריטער טאָל, דער עמק חרוץ, וואָס האָט אָכנע-טיילט ציון פון אקרא און ציון פון הר הבית.

אַ שטיינערנע בריק איז געווען איבער דעם טאָל און ער האָט פערבונדען דעם באַרג ציון מיט דעם הרהיבית. אין דער געגענד האָבען געוואוינט די בעלי מלאכות און די אַריי מע לייט. דאָרט איז געווען דער יריד און אלע געשעפטען פון וואָל און קליידער, האָלי, געשיר און בהמות.

אויפ'ן באַרג ציון האָבען געוואוינט די רייכסטע לייט און די אַריסטאָקראַטען. דאָרט זענען געווען אלע פאלאצען. הורדוס'עס, אַגריפאס'עס און די פאלאצען פון די מאַנאַר-מען. אין אקרא זענען אויך געווען א סך רייכע לייט מיט גרויסע, שעהנע פאלאצען. לעבען הרהיבית איז געווען די פעסטונג אַנטאניא און א גרויסער טיפער טאָל איז געווען צווישען פעסטונג און דעם אַרימען קוואַרטאַל.

אויסער דער אלטער שטאַרקער מויער ארום ציון איז געווען נאָך א מויער ארום אקרא. איצט האָבען זיי אוועק-געשטעלט אַ דריטע מויער ארום דעם אַרימען קוואַרטאַל. אין דער ערשטער מויער איז געווען זעכציג טורעמס, אויף דער צווייטער — פערצעהן טורעמס און אויף דער דריטער מויער ניינציג טורעמס.

די מויערן זענען געווען זעהר דיק און פעסט און די טור-רעמס זעהר הויך און שטאַרק. מיט די פעסטונגען זענען אלע זיכער געווען, אז זיי וועלען ביישטעהן דעם שונא און די רוימער וועלען זיי נישט אייננעמען.

ירושלים איז געווען וואונדערליך שעהן. זי האָט גע-האַט א סך רויזען פעלדער און שמעקעדיגע קנמון-בוימער זעהר פיל, אויף מילען האָט דער גומער ריח זיך געטראַגען. די גאַסען האָבען פון ביידע זייטען געהאט רייהען טייערע פרוכט-בוימער. די גאַסען זענען געווען אויסגעפלאַסטערט

מיט מאַרמאר. ווער עס האָט נישט געזעהן ירושלים אין איהר פראַכט, האָט נישט געזעהן קיין שעהנע שטאָרט פאר זיינע אויגען. פסח, שבועות און סוכות, ווען די עולי רגל קומען, האָט די שטאָרט געהאט פיער מאָל אזוי פיעל מענר שעהן. עס איז אָבער קיינעם נישט געווען ענג. די איינוואוינער נער זענען געווען ברייטהערציג און געשפייזט די געסט און געעפענט די הייזער פאר זיי.

טיטוס האָט צוגעפיהרט זיינע לעגיאָנען ביז דעם באַרג מצפה, צוויי טויזענט פוס ווייט פון ירושלים. ער האָט איר בערגעלאָזט די אַרמעע, מיטגענומען מיט זיך זעקס הונדערט רייטער, אויסגעצייכענטע קריעגער און געריטען נעהמער צו ירושלים צו בעטראכטען די פעסטונגען און צו בעקענען זיך מיט זייער מאַכט.

די אירישע אויסקוקער האָבען דאָס בעמערקט און זיי האָבען געגעבען א סיגנאַל צו די קעמפער. זענען זיי פלוצלונג ארויס פון די מויער און איהם אַטאַקירט. זיי האָבען דערלאָנגט שווערע קלעפּ דעם רעגומענט און טיטוס איז שיער געוואָרען געפאָנגען. די רוימער האָבען זיך דערשראָקען און פערצווייפעלט געקעמפט ביז זיי האָבען געראַטעוועט טיטוס'ען און אַנטלאָפען מיט איהם אין לאַגער.

די קעמפער האָבען געזעהן, אז דאָס וואָס זיי האָבען נישט קיין פערד איז אַ גרויס אונגליק. ווען זיי האָבען פערד וואָל טען זיי געקענט רייטענדיג נאָכיאָגען טיטוס'ען מיט זיין רעגומענט. זיי זענען אָבער געווען צופרידען, וואָס גלייך אין אָנפאנג האָבען זיי צוטומעלט דעם פיינד און זיי האָבען עס אָנגענומען פאר א סימן אז זיי וועלען ווייטער זיענען.

צורמאָרגענס האָט דער צעהנטער לעגיאָן זיך בעפעסטיגט אויפ'ן הר הזיתים. די אירישע פעררעטער וואָס זענען געגאנגען מיט טיטוס'ען האָבען איהם געראַטען, ער זאל גלייך אָנפאנגען די מלחמה. עס איז יום־טוב, וועלען די אירען נישט פערשוועכען דעם יום־טוב און זיך נישט פערטרידיגען, וועט ער לייכט אריין אין ירושלים.

די סנאים אַרמעע האָט צושטערט זייערע פלענער. זי איז גלייך ארויס פון שטאָרט און בעפאלען דעם לעגיאָן. מוטיג

האָבען די קנאים געקלאַפט די רוימער און זיי צוטריבען. טיטוס איז אָבער אונטערגעקומען מיט זיינע געקליבענע פליני' קע רייטער און זיי זענען ווי אילערס אָנגעפלייגען אויף די אידישע קעמפער ביז זיי האָבען גוריק געוועטען צום באַרג. דאָ איז אָבער אָנגעקומען שמעון בן גורא מיט זיין אַרמעע האָבען די צוריקגעטראָטענע מיט זיי זיך פּעראַייניגט און מיט שטורם זיך געוואָרפען אויפ'ן שונא. זיי האָבען א סך אויסגע'הרג'עט, זיי האָבען פּערניכטעט כמעט דעם גאַנצען לענגאָן. איז אָבער טיטוס געקומען מיט נייע לענגאָנען אין פּרישע רייטער — די רוימישע אַרמעע איז געווען צי גרויס אין זי זיָט צוריקגעשטייען די אידישע קעמפער. טיטוס האָט שוין נישט אוועגעפיהרט דאָס פּרישע מיליטער אין גע' שטאָען לעבען בא ג, ביז דער צעהנטער לענגאָן האָט זיך בעפּערייניגט אויפ'ן הר הזיתים.

דעם טאָג האָבען די רוימער דערפיהלט דאָס העלדיש' קייט פון די אירען און זייערע אונדערשראָקענעם מוטה. זיי האָבען זעזעהן אז עס וועט זיי נישט אָנלומען גרינג צו באַזעגען ירושלים. פול האָפנונג און בטחון אין גאָט האָר בען די קעמפער זיך אומגעקערט אין שטאָדט. עס איז דע' מאַלט געוואָרען געשלאָסען פּרידען צווישען אלעזר בן שמעון און יוחנן פון גוש'חלב מיט שמעון בן גיורא'ן. זיי האָבען זיך דערלאַנגט די הענד און פּעראַייניגט אין איין אַרמעע, צו בעקעמפען דעם מעכטיגען בייזען פיינד.

באלד האָט מען אויפגעשטעלט א סך געצעלטען אייה דעם פּלאַץ צווישען הר הבית און אקרא. אויף דעם פּלאַץ וואו ס'האָט זיך געגאָסען דאָס בלוט פון ברידער'קריעג פון ירושלים מען געמאַכט א שפיטאָל. די בראַווע טעכטער פון ירושלים האָבען טאָג און נאַכט בעדינט די קראַנקע און פּערוואַנדלעטע. צפורה האָט אָנגעפיהרט די ארבייט און מרים מיט אסתר'ן האָבען איהר צוגעהאָלפען.

צפורה האָט אויך צוזאַמענגעשטעלט אבטיילונגען פון העלדישע פרויען און מיידלעך, זיי זאָלען שאַרפען די שווער' דען און שליפען די פּיילען; אָנגרייטען שלידער שטיינער און שטעהן אלעמאָל צו הילף דער אַרמעע. צפורה איז צו דיגס געוועהנט געווען פון גמלא. אסתר האָט איהר

ארויסגעהאָלפּען אומעטום און זי האָט זיך אויסגעלערנט
שיסען און טרעפּען אין ציעל.

די יונגער איז געווען זעהר טיכטיג אין די הכנות פאר
דער פּערביטערטער מלחמה. שלעכט איז נאָר געווען מיט
די מאסען לעדינגעהער, וואָס האָבען איבערפילט די שטאָדט.
א סך אַלמע און קינדער, שוואַכע און קראַנקע און שוואַכ־
געריגע פרויען זענען געווען פון פריהער אין ירושלים. איצט
זענען זיך נאָך אָנגעלאָפּען זעהר פיעל פון די וואָס האָבען
זיך געראַטעוועט פון די בעזיעגטע שטעדט. די אלע האָט מען
געמוזט שפּיזען. די גרויסע אוצרות שפּיז זענען געווען
פּערברענט און די פיהרער האָבען זיך געשראָקען פאר דעם
טאָג ווען דער פּיינד וועט בעלאַגערן ירושלים. וואו וועט מען
נעמען שפּיז פאר אלעמען ?

ווען דער צעהנטער לעגיאָן האָט זיך געהאַט בעפעסטיגט
אויפ'ן הר הזיתים, האָבען עטליכע אָבטיילונגען זיך דער־
נעהנטערט צו ירושלים, אויפגעשטעלט שאַנצען און אנגע־
שטעלט "שטורם־בעק" אויף דער אויסווייניגסטער מויער
לעבען ארימען קוואַרטאַל.

אויף'ן וועג האָבען די רוימער פּערניכטעט אלע גערטנער
און אויסגעהאַקט אלע בוימער און דאָס האָלץ האָבען זיי
בענוצט פאר די מלחמה געביידעס.

ס'האָבען זיך אָנגעפאַנגען די שלאַכטען צווישען פּיינד
און די אידישע קעמפּער. א סך מאָל האָבען די אַ דען בע־
וויעזן וואונדער. האָבען ציכלאַפּ: די רוימער און אינטער־
געצונדען זייערע געביידעס און פּערניכטעט זייערע קריגס־
מאַשינען.

די רוימער האָבען אבער געהאַט זעהר פיעל שאַנצען,
דאָס בעסטע געוועהר און מאַסען ריימער און זיי האָבען אלע
מאָל צוריקגעשטויסען די אידישע קעמפּער. פיעל רוימער
זענען געפאַלען טויט. די אידישע פּיילען האָבען אוועקגע־
לייגט א סך פּיינד, שווערע קלעפּ האָבען זיי געקראָגען אין
די אָפּטע אָנפאַלען וואָס די קנאים האָבען געמאַכט אויף זיי
מיט דער בלויער שווערד. זיי זענען אָבער געווען צופיעל
און די אידען האָבען זיי נישט געקענט פּערטיליגען. אויפ'ן

אָרט פון די געפאלענע איז אָנגעקומען פריש מיליטער און מיט זייער געאיבטקייט און געשיקטקייט האָבען זיי אָבער שטויסען די העלדישע קנאים.

די רוימישע מאַשינען צו שליידערן שטיינער האָבען אָנגעמאַכט אַ חורבן אין דער אידישער מחנה. פון גאַנץ ווייט האָבען די מאַשינען בעשאַסען די מויער און אויסגע'הרג'עט א סך אידען.

עס זענען געווען פעררעטער אין דער אידישער מחנה און זיי האָבען געלאָזט וויסען די רוימער אלץ וואָס די אידען גרייטען זיך טאָן. די פיהרער פון די קנאים האָבען דאָס גע'וואָהר געוואָרען און אָבערהאַלטען א בעראטונג וואָס צו טאָן און ווי אזוי מען געפינט אויס די פעררעטער. אויף דער בע'ראטונג זענען געווען צפורה און אסתר. האָט אסתר אינמי'טען אוועקגערופען צפורה'ן און איהר עפעס געזאָגט שטי'לערהייט. צפורה איז צוריקגעקומען א בלאַסע און דער'קלערט :

— אסתר נעמט זיך אונטער צו געהן אין דער פיינדלי'כער ארמע און אויסגעפינען ווער עס פערראט אונז.

אלע האָבען זיך דערשראָקען און יהודה בן יאיר איז אויפגעשפרונגען און געזאָגט :

— זאָל נאָט היטען ! דו טאָרסט דאָס נישט טאָן, אסתר ! זיי וועלען דיך דערקענען און דער'הרג'ענען !

— זאָרג זיך נישט, מיין ליבער ! — האָט אסתר איהם געענטפערט — זיי וועלען מיך נישט דערקענען. און אויב יא, בין איך דאָך נישט די איינציגע וואָס פאַלט אין קריענ. און וואָס איז דער אונטערשיעד צו איך וועל פאלען פון א פיי'ל שטעהענדיג אויף דער מויער אָדער אין דעם שונא'ס ארמע.

אלע האָבען זיך איינגעשפאַרט און זי אָבערעדט פון דער געפעהרליכער אונטערנעמונג. יהודה האָט זי געבעטען אין נאָמען פון זייער ליבע. מרים האָט ביטער געוויינט און געבעטען, זי זאָל נישט געהן. אסתר איז אָבער געבליבען פער'עקשנ'ט :

— איך וועל געהן פאר אונזער לאַנד ! וועל איך שטאַר'בען, וועט מען מיך דאָך בעגראָבען אין דער הייליגער ערד !

— אסתר ! אסתר ! — האָט יהודה געשריגען — גע-
דענק ווי די רוימער פערקויפען די מיידלעך פאר שקלאַ-
פינס. דו ביזט אן איידעלע און די ווילדע רוימער וועלען דיך
פערפייניגען און שענדען !

— צו דעם איז דאָ אַן עצה — האָט צפורה זיך אָנגערוד-
פען און איהר שטימע האָט געציטערט, — איך האָב א קליין
שאַרף מעסער. דאָס איז מיר געבליבען פון דער היים. איך
האָב דאָס געהאַלטען אין פעסטונג נמלאַ פאר מיר מיט איהר.
מאָמער קומען די געצענדינער, וואָלט דאָס מעסער אונז
געדראַטעוועט פון שאַנד : נא, אסתר, נעם דאָס מעסער. געה
אין נאָמען פון גאָט. און אויב דאָס אונגליק וועט דיך טרע-
פען, דער פיינד וועט דיך פאַנגען, זאָלסטו וויסען וואָס צו
טאָן...

דער מוטה פון די צוויי מיידלעך האָט אַלעמען איבער-
ראַשט און קיינער האָט שוין נישט פרוכירט זי אָבצוהאַל-
טען פון דעם געפעהרליכען שריט.

זיי זיינען אוועק מיט מרים'ן אין אַ בעזונדער צימער און
אַז זיי זענען שפעטער צוריקגעקומען האָבען אלע זיך גע-
וואונדערט. קיינער האָט נישט געקענט דערקענען אסתר'ן.
פאר זיי איז גשטאַנען אַ שעהן סיריש אינגעל מיט שעהנע
לאָקען אין אַ גרינזיידען העמדעל און בו יטע זיידענע הויזען
אַרומגעגאַרטעלט מיט אַ פעסטען גאַרטעל און אַ לעדערנע
טאַש. דאָס סירישע אינגעל איז געווען פעהרילט מיט אַ גראָ-
בע דעק פערשפילעט מיט קופערנע העקעלעך און אויפ'ן רוד-
קען געטראָגען אַ בויגען מיט אַ פּיילען-טאַש.

— זייט רוהיג ! — האָט אסתר צו זיי געזאָגט אויף גוט
סיריש — איצט וועט קיינער מיך נישט דערקענען. קיינעם
וועט נישט איינפאַלען, אַז איך בין אַ איריש מיידעל.

זיי וואָבען אָבגעמאַכט, אַז ווען אסתר וועט וועלען זיי
עפעט לאָזען וויסען, זאָל זי דאָס אויפשרייבען אויף אַ שטיי-
קעל פאַפיר און אַרומוויקלען אויף אַ פּייל און די פּייל זאָל
זי אריינשיסען אין פרויען פענסטער פון דער מויער. יעדען
טאָג זאָל זי מיטאַגזייט זיך אוועקשטעלען ביים קבר פון
דער קעניגין העלענע, וועלען זיי זי זעהן און וויסען, אַז קיין
בייז איז איהר נישט געשעהן.

זיי האָבען זיך היים געזעגענט און געקוישט און יהודה האָט שטאַרק געוויינט. צפורה מיט איהר חתן שמעון בן יאיר האָבען צוגעפיהרט אסתר'ן צום טויער.

דערווייל האָבען די אידען זיך אויסגעלערנט שיסען מיט די שליידער-מאַשינען. אזעלכע מאַשינען זענען געשטאַנען אויפ'ן הרהיבית צום אנדענקען פון נצחון איבער צעסטיוס'ן. פון איהם האָבען טאַקי די אידען פּערכאַפּט די מאַשינען. און אז די רוימער זענען צוגעטרעטען בויען שאַנצען אויף דער מויער, האָבען די מאַשינען אָנגעהויבען האַללען מיט שטיינער און די רוימער האָבען געמוזט צוריקטרעטען. דאָס איז עטליכע מאָל געשעהן און די רוימער האָבען מעהר נישט אויפגעשטעלט קיין שאַנצען, נאָר גענומען בויען דריי גע-ביידעס, און די אידען האָבען נישט געוואוסט וואָס דער פּינד געהט טאָן.

דעם זעלבען טאָג איז אָנגעפלויגען א פּייל אין פרויען פענסטער. אויף דער פּייל איז געווען אָנגעשריבען אזוי :

”דריי טורעמס צו פּופציג איילען הויך, אלס שוין פאר נייע שאַנצען”.

ביינאַכט, נאָך איידער די טורעמס זענען געווען פאַרטיג האָבען די אידען זיך פּער'ננב'עט צו איין טורעם און איהם אונטערגעגראָבען. באַלד איז דער טורעם איינגעפאלען מיט אַ גרויסען קראַך. די רוימער האָבען זיך שטאַרק דערשראָך קען, זיי האָבען געמיינט, אז די אידען זענען זיי בעפאַלען, האָבען זיי געכאַפּט דאָס געוועהר און אָנגעהויבען שיסען און שטעכען איינער דעם אנדערן. אז ס'איז ליכטיג געוואָר רען האָבען זיי אויסגעפונען, אז זיי האָבען איינער דעם אנ-דערן גע'הרג'עט.

די אידען האָבען זיך געפרעהט און געוואָלט דעם קומענ-דען אווענד טאָן דאָס זעלכע מיט די אנדערע צוויי טורעמס. איז אָבער אָנגעפלויגען א פּייל מיט אן אויפשריפט :

”דער פּינד גראַבט ארום די טורעמס און אייער אונ-טערגראָבען איז אומזיסט”.

האָבען די רוימער פאַרטיג געמאַכט די טורעמס און זיי בעשלאָגען מיט אייזען און ארויפגעשטעלט די שליידער-

מאשינען אין דער הויך. פון די טורעמס איז זיי גרינג גע-
ווען צו שיסען אויף די אידען און די אידען האָבען זיך נישט
געקענט העלפען. די אידישע פּיילען זענען צוריעבן געוואָרען
אַן די רוימישע פּאַנצערס און די שליידער-שטיינער פון די
אידישע מאַשינען האָבען נישט געגרייכט אַזוי הויך ביז צו
די טורעמס.

די רוימער האָבען זיך ביסלעכווייס צוגערוקט נעהנטער
צו דער מויער און אָנגעהויבען זיך איינברעכען מיט די
"שטורם־בעק". נאָך פּופּצעהן טעג האָבען זיי אויסגעבראַ-
כען א שטיק מויער. אן אכטיילונג מוטיגע רוימער האָט זיך
אַריינגעריסען אינווייניג, אַ גרויסער טייל פון דער ארמעע
איז זיי נאָך און זיי האָבען פּערגומען דעם אָרימען קוואַר-
טאַל.

טיטוס האָט אריבערגעפיהרט זיין ארמעע צווישען דער
ערשטער און צווייטער מויער. אויף דעם זעלבען פּלאַץ איז
אַמאָל געשטאַנען סנהריב מיט זיין ארמעע. פון דאָרט האָט
טיטוס אָנגעהויבען שטורמען די צווייטע מויער. עס האָט
אויסגעבראַכען אַ שרעקליכע שלאַכט. פיער טעג האָט גע-
דויערט דער מורא'דיגער קאַמף. פון פּעסטונג אנטאניא און
פון די בית המקדש קאַמערן האָט געהאַנגעלט אויף די רוימער
מיט פּיילען און שטיינער. שמעון בן גיורא מיט זיינע גבורים
האָבען געקעמפט ווי לייבען ביי דער מיטעלסטער מויער.

בייטאָג איז די שלאַכט אָנגעגאַנגען אין איהר גאַנצער
וויילדער קראַפט, ביינאַכט איז געווען שטיל. אלע זענען אָבער
געבליבען אויף'ן פּלאַץ. קיינער האָט נישט אויף אַ רנע
אוועקגעלייגט דאָס געוועהר. אַזוי איז דאָס געווען פון ביידע
זייטען. די אידען האָבען מורא געהאַט דער שונא זאָל זיך
נישט אריינגרייסען ביינאַכט און די רוימער האָבען געציטערט
טאַמער וועלען די אידען זיי בעפאַלען, ווען זיי וועלען זיך
לייגען שלאָפען.

ווי נאָך דער מאָרגענשמערן האָט זיך בעוויזען האָט די
מלחמה זיך בענייט מיט נאָך מעהר פּורכט און פּערצווייפ-
לונג. אויפ'ן פינפטען טאָג איז די אידישע ארמעע געוואָרען
שוואַכער. זי האָט נישט געקענט ביישטעהן די מאַסען שליי-
דער־מאַשינען. בן־גיורא מיט זיין ארמעע איז העפּטיג צו-

דיקנעשטויסען געוואָרען און די רוימער האָבען אָנגעשטעלט די האַרמאַטען און שטורם־בעק אויף'ן מיטעלסטען טורעם פון דער צווייטער מויער און איהם איינגעוואָרפען.

דורך דער עפנונג האָבען די רוימער זיך אריינגעריסען אינווייניג פון דער צווייטער מויער און אָנגעפילט די קרומע ענגע גאַסען. דאָ זענען פון אלע זייטען ארויסגעשפרונגען די אידישע קעמפער, ווי א היישעריק האָבען זיי בעלאַגערט די פיינדליכע סאָלדאַטען און מיט די בלוזע שווערדען געהאַקט אין זיי ווי אין קאַרן פון פעלד. פרויען אין קינדער זענען אַרויף אויף די דעכער און געהאַנגעלט אויף זיי מיט שטיי־נער, העלצער און אויסגע'הרג'עט אלע רוימער וואָס האָבען זיך אריינגעריסען אין שטאָרט. א סך קנאים זענען צו צום טויער און בעפאלען די פיינדליכע אָבטיילונגען, וואָס האָ־בען זיך געגרייט נאָכגעהן די פריהעריגע סאָלדאַטען, אומ־געריכטערהייט האָבען זיי געקראָגען גרויסע קלעפּ און זעהר ווייניג פון זיי האָבען זיך געראַטעוועט און אַנטלאָפּען קוים מיט'ן לעבען.

אין דעם נצחון האָבען די אידען געצייגט זייער מאַכט און מוטח. טיטוס איז אָבער נישט געוואָרען מיער. ער האָט בענייט די קריעג. דריי טעג און דריי נעכט האָט געדויערט די מלחמה, ביידע ארמעען האָבען געקעמפט פערביטערט און טיטוס האָט ענדליך ווידער איינגענומען די מויער. ער האָט אָבער מורא געהאַט אריינצוגעהן אין שטאָרט, ער זאָל נישט קריגען א נייע מפלה, האָט ער געוואַרט עטליכע טעג און געדענקט די אידען וועלען ענדליך וואַרפען דאָס געוועהר און בעטען פרידען.

ער האָט געוואָלט וואַרפען א פחד אויף די אידען, האָט ער בעפוילען אז די גאַנצע ארמעע זאָל זיך פערזאמלען אויפ'ן ברייטען פעלד לעבען שטאָרט און איטליכער סאָלדאַט זאָל פאַרבייגעהן פאַר איהם און ער וועט זיי בעצאָהלען דעם לוינ פאַר זייער ארבייט. דערמיט האָט ער געוואָלט אָנוואַרפען שרעק אויף די קעמפענדע אידען.

א מורא'דיג קאלאסאל בילד האָט זיך אויסגעשפרייט פאַר די אידען, ווען די גרויסע, מעכטיגע רוימישע ארמעע

הָאָט זיך פּערזאמעלט אויף איין פּלאַץ. די אידען פון ירושלים
הָאָבען גוט געזעהן דאָס בילד. יעדער סאָלדאָט איז געגאנגען
אין זיין שעהנעם אוניפאָרם און בעהאַנגען מיט גלאַנציג גע-
וועהר. אַ שטאַרקען איינדרוק הָאָבען געמאַכט די רייטער.
יעדער איז געווען אויסגעפּוצט, געריטען אויף גרויסע
שטאַרקע פּערד מיט גאָלד און זילבער בעצירט. דאָס צירונג
הָאָט זיך אָבגעשלאָגען אין די זון-שטראַהלען און געגאָסען
פייער-שפיזען ארום און ארום.

די מחנות סאָלדאָטע זענען דערנאָך אריין אין די שעני-
קען פון אָפּענעם לאַגעד און אויסגעגעבען זייער געלד אויף
וויין אין ביער און ווילדע הוּליאַנקעס. דער רוימישער לאַגער
הָאָט אויסגעזעהן ווי אַ גרויסע בעפעסטיגטע שטאַדט מיט
רייחען געזעלמטען, ווי גאַסען און אַ גרויסער מאַרק פאר
האַנדעל.

אויף דעם מאַרק הָאָבען אַקטיאָרען, זינגער און טענצער
פּערוויילט די סאָלדאָטען. עס זענען אויך דאָ געווען שוואַרץ-
קינסטלער. אינדישע מיידלעך הָאָבען כמעט נאָקעט געטאַנצט
אויף שאַרפע שווערדען. די קונצען מאַכער הָאָבען זיך
אַרומגעוויקעלט מיט גיפטיגע שלאַנגען אויף זייער נאָקעט
לייב, די צונגען פון די שלאַנגען גענומען אין מויל און אזוי
הָאָט די רוימישע אַרמעע אין די טעג פון רוה פּערבראַכט
די צייט.

די אלע פּערוויילונגען זענען נאָך געווען פאר די יונגע
סאָלדאָטען, וואָס זענען נישט לאַנג אין אַרמעע. די עלטערע
אָבער זענען געזעסען און גע'שיכור'ט און געשפּילט אין
ווערפעל און פּערטרונקען און פּערשפּילט זייער גאַנץ פּער-
דינסט. דאָס הָאָבען געטאָן סיי די פּראָסטע סאָלדאָטען ווי
זייערע עלטסטע, די מיליטער-פּיהרער. די מיליטער-פּיהרער
זענען נאָך געזעסען ביי אַ בעזונדערען טיש, נישט אינאיי-
נעם מיט די פּראָסטע סאָלדאָטען.

הינטערן טיש וואו די מיליטער פּיהרער זענען געזעסען
און געטרונקען, איז געשטאַנען אַ וואונדערשעהן סיריש אינ-
געל מיט פייל-און-בויגען אויף די פלייצעס און אין האַנד
הָאָט ער געהאַלטען אַ טאָוועל מיט אַ פּען און געשריבען.
דאָס סירישע אינגעל איז געווען דער עלטסטער פון די בע-

דינטע אין שענק. ער האָט פּערשריבען וואָס יעדער האָט גענומען און געפיהרט די רעכנונגען.

ער איז געשטאנען גרייט צו הערען וואָס יעדער וועט בע- שטעלען און ער האָט אויך געהערט וואָס זיי האָבען גערעדט צווישען זיך. זיי זענען שוין געווען געוועהנט מיט דעם אינגעל און דער וויין האָט אויך בעפרייט זייערע צונגען, האָט ער זיי געפרעגט פּערשידענע פראגען וועגען קריעג און זיי האָבען איהם געענטפערט. דאָס אלץ האָבען געזעהן די אידען, וואס זענען געשטאַנען אויף דער מויער און די דע- כער. געקוקט האָבען אלע נישט אזוי אויף דעם מיליטער מאַרש פון די סאַלדאַטען, נאָר אויף די טישען וואס זענען געווען פול מיט אַלדאָס גוטס. אויף דעם האָבען די אידען געקוקט. דער הונגער האָט זיך שוין געפיהלט אין שטאָרט. דאָס פאַלק האָט שוין נישט געהאט קיין ברויט. אויפ'ן מאַרק און אין די קראָמען איז שוין נישט געווען צו קריגען קיין מעהל.

די מאסען הונגעריגע האָבען זיך געשפייזט מיט דעם וואָס ס'איז זיי געקומען אונטער'ן האַנד. ס'איז שוין גע- ווען שווער צו געפינען א ביסען צו שטילען דעם הונגער. און דאָ זעהן זיי ווי פרעמדע עסען די פרוכט פון לאַנד, פרעסען און זויפען ביז ס'קריכט זיי פון האַלז און זיי זעהען דאס מיט די אויגען און געהן אויס פאר הונגער. זיי הערען ווי די פיינד הוילען און זינגען זאָט און אָנגעטרונקען און זיי מוזען הונגען. דאָס האָט אלעמען אויפגערינגט און יעדער האָט געוואַלט מען זאָל בענייען די מלחמה און שטילען דעם הונ- גער מיט דעם שטורם פון געוועהר.

אסתר פלעגט יעדען טאָג ציעלען איהרע פיילען אין פעס- טונג אנטאָניא און געבען צו וויסען וואס עס טוט זיך ביי די רוימער. זי האָט אָנגעזאָגט, אז טיטוס'ען האָט מען גע- לאָזט וויסען, אז דער הונגער איז שטארק אין שטאָרט און דערפאַר האָט ער געהייסען מאַכען די ברייטע סעודה לעבען ירושלים, די אידען זאָלען דאָס זעהן און פּערלירען דעם מוטה. דריי טעג האָט טיטוס געלאָזט רוהען זיין ארמעע. אויפ'ן פּיערטען טאָג האָט ער געשיקט זאָגען די אידישע קעמפער זיי זאָלען וואַרפען דאָס געוועהר און איהם איבערגעבען די

שטאָרט. ער האָט אויך בעפוילען יוסיפוס'ען צו רעדען צו די אידען און ווירקען אויף זיי, זיי זאָלען זיך אונטערגעבן בען. טיטוס האָט געדענקט אז די אידען וועלען פאָלגען יוסיפוס'ען, ער איז דאָך אַ איד און רעדט העברעאיש.

יוסיפוס האָט אויסגעקליבען א זיכער אָרט וואו די איד־דישע פּיילען זאָלען איהם נישט קענען טרעפען און אָנגעהויי־בען צורעדען די אידען, זיי זאָלען זיך אונטערגעבען טיטוס'ען. ער האט געוואָלט אויפווייזען אז די אידען זענען תמיד געווען אונטערטעניג דעם שטארקערען. אונזער עלטער פאָ־טער אברהם האָט געלאָזט פרעה זאָל אוועקנעמען שרד'ן. מיר זענען געווען אונטערטעניג אין מצרים, צו אשור, בכל און סיריע — מיר האָבען געטראָגען דעם פרעמדען יאָך און געשוויגען. מען האָט נאָר געהאָפט און געוואַרט אויף גאָט'ס הילף, ער זאָל בעווייזען א נס און אונז אויסלייזען.

— איצט איז אומזיסט אייער וואַרטען אויף נסים — האָט יוסיפוס ווייטער גערעדט — די רוימער זיינען עהרליך און גוט און מיר זענען שטאַרק זינדיג, ס'איז גאָט'ס ווילען די רוימער זאָלען זיעגען!

— האָט רחמנות אויף אייערע פרויען און קינדער! — האט יוסיפוס גערעדט מיט טרעהרען — דערבארמט אייך אויף'ן בית המקדש און די הייליגע שטאָרט! בעט פרידען ביי טיטוס'ען, ער וועט זיך דערבארמען און שליסען שלום, וועט איהר דאָס נישט טאָן, וועט אייער סוף זיין ביטער, און נאָך איידער די רוימער וועלען אריין אין שטאָרט וועט דער הונגער אייך פערניכטען.

מיט זיינע פאלשע רייד האָט ער געוואָלט ווירקען אויף'ן פאָלק זיך אונטערוגעבען. זיינע לעצטע ווערטער ווענען הונגער האָבען אָבער אלעמען אויפגעבראכט. דאָס האָט זיי דערמאָנט, אז די פעררעטער האָבען איבערגעגעבען טיטוס'ען אז די אידען הונגערן, האָבען איהם אלע געפלאַכט און גע־שאַלטען און נישט געוואָלט מעהר הערען זיינע רייד.

דעם זעלבען טאָג האָט אסתר אריינגעשאָסען א פּייל און מען האָט איבערגעלייענט פאָלגענדע שרעקליכע נייעס: "דעם כהן גדול'ס זוהן איז אין דער רוימישער ארמעע. מתתיהו מיט זיינע קינדער האָבען אַבגעמאכט מיט דעם

עלטסטען פון מיטעלסטען טורעם מאָרנען איבערצוגעבען די מויער צום שונא."

א פייערדיגער צאָרן האָט אלעמען אָנגעכאפט. דער מיטעלסטער טורעם איז געשטאַנען אונטער דער אויבער קאָר מאַנדע פּון בן גיורא'ן. מען האָט דאס איהם גלייך אָנגעד זאָגט און בן גיורא האָט גלייך אַרעסטירט מתתיהו'ן מיט זיינע דריי זיהן און זיי האָבען זיך מודה געווען אין זייער פעררעטערישען פלאן. זיי האָבען איהם ארויסגעגעבן בען די נעמען פון די בעטייליגטע אין דעם פערראט און מען האָט זיי אלע אריינגעוואָרפען אין תפיסה, נאָר דעם עלטסטען פון מיטעלסטען טורעם האָט מען נישט אַרעסטירט.

צומאָרגנס האָט דער עלטסטער פון מיטעלסטען טורעם אוועקגעשיקט זיין אבטיילונג סאָלדאטען. ער איז נאָר געבליבען מיט עטליכע פון זיינע געטרייע פריינד און ער האָט זיך געגרייט איבערצוגעבען דעם טורעם צו די רוימער.

איז אבער בן גיורא אריין אין טורעם און געפאָנגען דעם פעררעטערישען עלטסטען מיט זיינע ארויסהעלפער און ער האָט זיי ארויסגעפיהרט צו דער מויער. דאָרט האָט ער זיי פאר טיטוסע'ס אויגען דערמאָרדעט. טיטוס איז שוין געווען גרייט אריינצוגעהן אין דעם טורעם. ער האָט אָבער געזעהן אז דער פלאן איז דורכגעפאלען און ער האָט זיך אומגעקערט.

די אַרעסטירטע פעררעטער זענען גלייך געשטעלט געוואָרען צום געריכט און עס האָט זיך ארויסגעוויזען, אז זיי האָבען אויך אונטערגעצונדען די שפייכלער שפייז און אָנר געהעצט די קעמפער איינעם אויפ'ן אַנדערן. זיי זענען פּעראורטיילט געוואָרען צום טויט און דער אורטייל איז גלייך געוואָרען אויסגעפיהרט.

מיט דעם האָבען זיך אָבער נישט אויסגעלאָזט די פּער-רעטער. אין שטאָדט זענען נאָך געבליבען "רוימישע פריינד", וואָס האָבען אויפגעשריבען סודות אויף פּיילען און זיי אַריבערגעשאַסען צום שונא און אזוי איהם אָנגעזאָגט אלץ וואָס ס'קומט פאָר אין שטאָדט.

דעם זעלבען טאָג ווען די באַנדע פעררעטער זענען בע-שטראָפט געוואָרען מיט'ן טויט איז געוואָרען א גרויסער טור-

מעל אין דער רוימישער ארמע. דאָס האָט מען בעמערקט שטעהענדיג אויף דער מויער. באלד האָט מען געזעהן ווי עמליבע רוימער פיהרען א געבונדען אינגעל צום פלאץ גע- גענאיבער דער מויער און זיי שטעלען אוועק א קרייץ און געהען קרייצגען דאָס אינגעל.

די אידען אויף דער מויער האָבען זיך שטארק צוגעקוקט צו דעם שוידערליכען בילד.
— אסתר! — האָט צפורה ווילד געשריגען — ס'איז אסתר!

יהודה האָט זי אויך דערקענט און ער האָט מורא'דיג גע- שריגען פאר פערצווייפלונג.
— לאָמיר זיי אטאָקירען! — האָט יהודה בעפולען צו א גרופע קנאים. זיי האָבען געוואָלט אראָפּשפּרינגען פון מויער און בעפאלען די סאָלדאטען, וואָס האָבען געוואָלט קרייצגען אסתר'ן.

אין דער רגע איז אָנגעפלויען א רייטער צו דעם עלטס- מען, וואס האָט געוואָלט אויספיהרען דעם טויט אורטייל אויף אסתר'ן און ער האָט איהם דערלאָנגט אַ פאַפּיער. דער עלטסטער האָט דאס געעפענט און איבערגעלייענט און ער האָט געהייסען אוועקנעמען אסתר'ן פון קרייץ און זיי האָ- בען זי אוועקגעפיהרט צו די געצעלטען וואו טיטוס מיט די קריענספיהרער האָבען געוואוינט. דאָרט זענען זיי פער- שוואונדען.

די אידען זיינען געבליבען שטעהן דערשראָקען. יהודה מיט זיין גרופע קנאים זענען אויך געבליבען. פערביטערט און אויפגערעגט האָבען זיי געטראַכט אז אסתר איז פערפאַ- לען און ס'איז נישטאָ קיין עצה צו ראַטעווען איהר לעבען. יהודה איז געווען שטארק ביז, ער האָט געשריגען אז די פיהרער זענען שולדיג, וואָס זיי האָבען אזא יונג קינד גע- לאָזט זיך וואַרפען אין סכנה. אלע האָבען געשוויגען און נישט געוואוסט וואס צו ענטפערען, נאָר צפורה האָט אלע- מען בערוהיגט און געטרייסט:

— איהר מענער — האָט זי געזאָגט — איהר שטרייט מיט דער שווערד, איהר קעמפּט אויפ'ן שלאַכטפעלד מיט געוועהר. מיר פרויען דאַרפען אייך העלפען מיט דעם וואס

מיר קענען. קענען מיר נישט האַלטען מלחמה, קענען מיר אבער איינשטעלען אונזער לעבען פאר אונזער פאָלק, ווי דבורה הנביאה, ווי יהודית, ווי חנה מיט איהרע זיבען קינדער. מיר דאַרפען שטאַרבען פאר אונזער הייליגער ערד!
— די גוטע! די לעבע אסתר! — האָט יהודה ביטער געקלאַגט — דאס האַרץ האָט מיר געזאָגט אז איך וועל זי מעהר נישט זעהן. ווען איך זעה זי איצט, וואָלט איך זי שוין נישט אָבגעלאָזט!

— און וואָס קומט אַרויס דיין ברודער אז ער זעהט מיך יא? — האָט צפורה געפרעגט יהודה'ן — איך בין פרעמד צו איהם. ער איז פרעמד צו מיר. אזוי וועלען מיר זיין פרעמד כּכ זמן די פרעמדע וועלען זיך געפינען אויף אונזער הייליגער ערד.

— כּלל מיינע, מיר איז זעהר לעיב און טייער, וואס דו ביזט דאָ — האָט שמעון געזאָגט צו איהר — דו ביזט דער אטעם פון מיין לעבען. דורך דיר האָב איך מיין מוטא. העל־דען שעמען זיך פאר דיין גרויסמוטה. ווער ווייס אבער צו מיר וועלען בעזיעגען דעם פיינד!...
— לאָמיר נישט פערלירען די האָפנונג — האָט צפורה איהם דערמוטיגט — די הילף וועט קומען. ביי גאָט איז די הילף!

יוסיפוס האָט נישט אויפגעהערט זיך אוועקשטעלען רעדען צו די אידען און זיי אָנרעדען זיי זאָלען זיך אונטער־געבען. ער האָט דאָס געמוזט טאָן אויף טיטוס'עם בעפעהל. טיטוס'ען איז מיאוס געוואָרען די לאַנגע פערשלעפטע מלחמה. ער האָט געוואָלט זיך אומקערען נאָך רוים, וואו זיין פאטער איז איצט קייסער. ער האָט געוואָלט געניסען פון דעם גוטס וואָס איז אָנגעגרייט פאר'ן קייסער'ס זוהן, האט ער געצוואונגען יוסיפוס'ען צו געהען רעדען צו די אידען און ווירקען אויף זיי, זיי זאָלען בעטען שלום.
אבער יוסיפוס'עס מיה איז געווען אומזיסט. קיינער האָט נישט געוואָלט גלויבען אז טיטוס וועט שליסען פרידען אויף אן אמת. זיי האָבען געוואוסט אז דאס וויל מען זיי אָבנאַרען. טיטוס איז גרויזאָם ווי זיין פאטער און ער ווייס נישט פון

רחמנות. דאָס וואָס דער פּעררעמער יוסיפּוס האָט כּסדר גע-
רעדט וועגען בעמען פּריעדען, האָט נאכמעהר אויפגערעגט
די קעמפּער און זיי זענען געווען שרעקליך פּערביטערט
אויף איהם.

באַלד נאָכדעם ווי די קעמפּער האָבען געזעהן
דאס אונגליק מיט אסתר'ן איז יוסיפּוס נעקומען מיט זיינע
רייד פאר פּריעדען, האָט אַ קנאי זיך נישט געקענט איינהאַל-
טען און ער האָט געשליידערט אויף איהם אַ שטיין. ער האָט
איהם געטראַפּען אין קאָפּ אריין און יוסיפּוס איז אומגעפאַ-
לען און זיך געמאַכט ווי טויט.

עטליכע העלדען זענען ארויס פון שטאָרט און איהם גע-
וואָלט אריינשלעפּען טויטערהייט. האָט טיטוס ארויסגעלאָזט
אויף זיי אַן אבטיילונג שנעלע העלדישע רייטער און זיי האָ-
בען אַטאַקירט די קנאים. דערווייל האָבען רוימישע סאָלדאַ-
טען געכאַפּט יוסיפּוס'ען און איהם אוועקגעטראָגען אין
לאַגער.

אין שטאָרט האָט זיך פּערשפּרייט די נייעס אז יוסיפּוס
איז טויט, האָבען אלע זיך געפּרעהט. זיין מוטער, וואס איז
געזעכען אין תּפּיסה, האָט אויך נישט געקלאָגט נאָך איהם. —
—אז ער האָט געלעבט — האָט זי געזאָגט — האָב איך
אויך נישט געהאַט קיין נחת פון איהם...

לאַנג האָט די פּרייד נישט געדויערט. יוסיפּוס איז גע-
קומען צו זיך און ער האָט זיך ווידער בעוויזען פאר דער
מויער — צו רייצען זיך מיט די אידען.

טיטוס האָט געזעהן אז די אידען האָבען נישט אָנגענומען
זיין פּרידענס-פּאַרשלאַג, דער פּלאַן פון די פיהרער איבער-
צוגעבען די פעסטונג איז אויך צושטערט געוואָרען, האָט ער
בעשלאָסען צו בענייען די אַטאַקעס. ער האָט געהייסען אויס-
שטעלען שאַנצען אויף דער פעסטונג אנטאניא און זי איינ-
נעמען, זועט ער פון דאָרט גרינג זיך אריינרייסען אין בית-
המקדש. ער האָט אויך בעפּוילען צו בעלאַגערן די אַלמע
פעסטונג און אייננעמען די אויבערשטע שטאָרט — ציון.

די רוימער האָבען ערנסט און שווער געאַרבייט אויפ-
צושטעלען די שאַנצען און זיי האָבען אויך אויסגעבויט גע-
פּאַנצערטע נעביידעס פון וואַנען זיי זאָלען קענען אַטאַקירען

די מויער און די פעסטונג. די אידישע קעמפער האָבען גע-
זעהן די גרויסע פּאַרבערייטונגען, וואָס די רוימער מאַכען,
האָבען זיי בעשלאַסען צוצושטערען זייער גאַנצער אַרבייט.
יוחנן פון גוש-חלב האָט געראַטען די קעמפער זאָלען
זיך אונטערגראָבען אונטער דער ערד ביז צו די שאַנצען און
פון דאָרט אָנצוהויבען די אַטאַקע. די קנאים האָבען אויס-
געגראָבען און אונטערגעדישען דורכגאַנג פון פעסטונג אַז-
טאניא ביז די שאַנצען. זיי האָבען אונטערגעלייגט האַלץ
און סמאָלע אונטער די פונדאַמענטען פון די שאַנצען און
אַז די רוימער האָבען אויסגעשטעלט זייערע האַרמאַטען מיט
די שטורם-בּעק און שלידער-מאַשינען אויף די שאַנצען,
האָבען זיי אָנגעצונדען דאָס האַלץ מיט סמאָלע און שנעל
אַוועק אין פעסטונג.

אַ גרויס פייער האָט תּיכּף אויסגעבראַכען און אַרומגע-
כאַפט די שאַנצען מיט'ן גאַנצען געוועהר, דאָס פייער האָט
זיך ניך פערשפּרייט און אַלץ פערברענט אויף קויהלען. די
רוימער האָבען זיך דערשראָקען. זיי האָבען זיך נישט גע-
ריכט, אַז די אירען וועלען זיך אונטערגראָבען אין דער
פעלזיגער ערד אויף אַזאַ גרויסע שטרעקע. פיער לעגיאָנען
האָבען שווער געאַרבייט אכצעהן טעג ביז זיי האָבען דאָס
אַלץ אויפגעשטעלט און מיט אַמאָל איז אַלץ אַוועק מיט'ן
רויך.

צוטומעלט זענען די רוימער געשטאַנען און נישט גע-
וואוסט ווי אַזוי צו נעמען די פעסטונג. זענען פון שטאָרט
אַרויס אַ סך אידישע העלדען פון בן גיורא'ס אַרמעע, פּאַר-
אויס זענען געגאַנגען דריי ריעזען : תּפתיות פון גליל, בן
נבט פון אדיאבען און מאסארוס, מרימ'ס דינער, וואָס האָט
אַמאָל בעזיעגט בן גיורא'ן. די העלדען זענען ארויס צו די
רוימער און האָבען געוואָלט צושטערען די פערבליבענע
בעפעסטיונגען וואָס דאָס פייער האָט נישט פּערניכטעט.
זיי זענען געגאַנגען ווי צום טאַנץ און זיך נישט אָבגע-
שטעלט פאַר דעם האַגעל פּיילען וואָס די רוימער האָבען
געוואָנעלט אויף זיי. אין דער רעכטער האַנד האָבען זיי
געוואָלטען די שווערדען און אין דער לינקער — פּלאַקערן.
מיט שטורם זענען זיי בעפאַלען די רוימער און זיי צוטריי-

בען און אונטערנגעצונדען די איבעריגע שאנצען. פון לאַגער זענען אָנגעלאָפּען אַ סך מיליטער אבטיילונגען און געקומען צו הילף די צושלאָגענע רוימער, איז אָבער אַרויס בן גיורא'ס אַרמעע פון שטאָרט און דאָ איז אויסגעבראָכען אַ פּורכט באַרע שלאַכט.

די אידישע קעמפער האָבען צוהאַקט און צובראָכען די ברענענדיגע שאַנצען און דאָס פּלאַקערדיגע געוועהר. די אנגעגליהטע אייזענס האָבען זיי געכאַפּט מיט די בלויסע הענד און געשליידערט אויף די רוימער. באַלד איז אויך אָנגעקומען די גאַנצע מחנה פון מויער און אלע צוזאַמען האָבען דערלאַנגט מורא'דיגע קלעפּ דעם פיינד.

די מלחמה איז געווען אזוי שרעקליך און פערביטערט, אז ווען אַ איד האָט געקראָגען אריינגעשטאָכען אַ שפיז אין זייט, האָט ער זי נישט אַרויסגעצויגען און געזוכט צו פער- בינדען די וואונד, נאָר ער האָט צובראָכען די שפיז, זי זאָל מעהר נישט קענען גענוצט ווערען אין קריעג.

די רוימישע סאָלאַרטען האָבען נישט געקענט ביישטעהן קעגען די פערביטערטע קעמפער און זיי האָבען אָנגעפאַנגן גען אַנטלויפען, איז אָבער טיטוס מיט זיינע גיכע ריימער אָנגעפאלען פון הינטען אויף די אידישע קעמפער און גע- עפענט אויף זיי פייער.

די פערצווייפּעלטע קנאים האָבען געזעהן, אז זיי האָבען די מלחמה פון פאָרנט און פון הינטען, האָבען זיי געמאַכט אַ גרויסען שטויב אַרום זיך. די פערד פון די רוימער האָבען זיך דערשראָקען און אָנגעהויבען ווילד צו לויפען, האָבען די אידען דערווייל צוריקגעטרעטען און אריינגעכאַפּט זיך אין שטאָרט אַרײַן.

די רוימער זענען געוואָרען פול צאָרן וואָס די אידען האָ- בען צושטערט זייער גאַנצע ארבייט. אַ סך האָבען אויפגע- געבען די האָפנונג צו בעזיעגען די אידען. אַ טייל פון זיי האָט געזעהן אין דעם אַ צייכען, אז גאָט איז מיט די אידען און זיי האָבען פּערלאָזט די רוימישע אַרמעע און אריבער צו די אידען. זיי האָבען זיך מגיר געווען און זיי האָבען אריינגע- געגעבען פרישען מוטה אין דער אידישער אַרמעע. דאָס ביסעל עסענוואַרג וואָס איז נאָך געבליבען האָבען די אידען

זיך געטויילט מיט די נרים און געזעהן אז זיי זאלען נישט
חונגערן.

טיטוס'ן מיט זיינע קריענס־פיהרער איז מיאוס געוואָר־
רען צו אטאקירען די אידען אָהן ערפּאָלג. זיי האָבען זיך
שטאַרק געשעמט וואָס זייער מעכטיגע ארמעע קען נישט
בעזיענען דאָס קליינע ארימע פּאָלק, האָבען זיי בעשלאָסען
ארומצוריינגלען ירושלים מיט אַ לאַנגע מעכטיגע שאַנץ און
אבשליסען ירושלים, קיין עסענוואַרג זאָר נישט קענען
אַריינקומען. אז זיי וועלען אויסהונגערן די שטאָדט זענען
זיי זיכער געווען אַז די אידען וועלען זיך אונטערגעבען און
אויב נישט וועלען זיי אויסשטאַרבען מן הונגער.

די גאַנצע מעכטיגע רוימישע ארמעע האָט אָנגעהויבען
גראָבען אַרום ירושלים. זיי האָבען אָנגעבראַכט מאַסען האָלץ
צו בויען די שאַנץ און בעפעסטיגונגען. אויף אַ גרויסע שטרע־
קע אַרום ירושלים האָבען זיי אויסגעלאָזט זייער גאַנצען
כעס. זיי האָבען פּערוויסט און אויסגעהאַקט יעדען בוים און
פּלאַנץ אַרום שטאָדט. אַלע רוימישע קאָמאַנדירען זענען גע־
שטאַנען ביי דער אַרבייט און אונטערגעטריבען דאָס בויען.
דרייצעהן אויסקו־טורעמס האָבען זיי אויפגעשטעלט און
געהיט יעדען טריט, וואָס די אידען טוען אין שטאָדט און
זיך געגרייט אויף מלחמה, אויב די אידען וועלען זיי אטא־
קירען און שטערען די אַרבייט.

אַז די גרויסע לאַנגע שאַנץ איז געוואָרען פאַרטיג, איז
ירושלים געוואָרען אָבגעשלאָסען פון אלע זייטען. דאָס אָר־
מע פּאָלק, וואָס האָט זיך אַ צייט געשפּיזט מיט פּעלד־
יאַנדעס און אַנדערע גרינצייג, זענען געבליבען אָהן שפּיז.
זענען פּיעל הונגעריגע ארויס פון שטאָדט זוכען עפעס עסען,
די רוימער זענען זיי בעפאלען און זיי שרעקליך געמאַטערט
און דערנאָך אויפגעהאַנגען קענען איבער דער מויער. זיי
האָבען אויך געשענדעט די טויטע די אידען זאלען זעהן און
זיך דערשרעקען.

טיטוס האָט זיי נישט געשטערט אין זייער גרויזאַמער
אַרבייט. נאָר אַז די צאָהל פון די געפאַנגענע איז געווען זעהר
גרויס און די רוימער האָבען נישט געהאַט גענוג בוימער זיי

אויפצוהענגען, האָט מיטום בעפּוילען אָכצוהאַקען זייערע הענד און זיי טרייבען צוריק אין שטאָדט אריין, עס זאָל זיין מעהר קראַנקע און פּערוואַונדעטע אין ירושלים.

אין ירושלים איז געווען א גרויסער און א שרעקליכער הונגער. ברויט איז געוואָרען אונגעהייער טייער. די רייכע לייט האָבען אַוועקגעגעבען פּערמעגענס פּאַר א שטיקעל ברויט. ביז אין גאַנץ ירושלים איז נישט געווען צו קריגען אַ ברעקיל ברויט. פאַר הונגער האָבען די אַרימע לייט גע-קאָכט דאָס שטרוי פון זייערע בעמען און די לעדערנע זאַ-כען. דאָס אָבפאַל פון מענשען און בהמות האָבען די הונ-געריגע געשוויינקט אין וואַסער און אויסגעקליבען דאָס נישט פּערדייהטע און געגעסען.

די אלע זאַכען האָבען געווירקט ווי ניפט און די מענשען זענען קראַנק געוואָרען אויף פּערשידענע שווערע קראַנק-הייטען. ווי שאַטענס האָבען זיך ארומגעדריעהט די טויט-קראַנקע און געשוואַלענע פון הונגער איבער די גאַסען און זענען געפאַלען און מעהר נישט אויפגעשטאַנען.

טויזענטער און צעהן טויזענטער מענער און פרויען האָ-בען גענומען די קינדער און ארויפגעקראַכען מיט זיי אויף די דעכער, אנשטרענגענדיג די לעצטע קרעפטען. מיט זייערע טויט-בלאַסע געזיכטער און אויסגעשטאַרצטע אויגען האָבען זיי געקוקט צום בית המקדש און געהאַפט אז גאָט וועט זיי העלפּען. און אזוי זענען זיי שטילערהייט אויסגענאַנגען און די חילף איז נישט געקומען.

די צאָהל פון טויטע איז געוואָרען צו גרויס און די לע-בעדיגע האָבען נישט בעוויזען זיי צו בעגראָבען. האָט מען די טויטע ארויסגעוואָרפּען הינטער דער מויער און די ארומיגע טאָלען זענען געוואָרען פול מיט בערג טויטע.

שפעטער האָט קיינער נישט געהאַט קיין כח צו טראָגען די טויטע צו דער מויער האָט מען די ליידיגע הייזער אנגע-וואָרפּען מיט זיי. און אז די ליידיגע הייזער זענען געוואָרען פול, האָט מען פּערשלאָגען די טירען און די פּענסטער.

די טויטע קערפּער האָבען אָנגעהויבען פּוילען און צו-טראָגען אַ שווערען ריח אין שטאָדט. דערפון איז אויסגע-

בראָבען אַ שרעקליכע פעסט, וואָס האָט צוגערויבט נייע קרבנות אָהן אַ צאָהל. און די גאַסען פון ירושלים זענען גע-
וואָרען פול טויטע און קיינער האָט זיי נישט צוגענומען.

די אידישע קעמפער האָבען אָבער אלץ נישט פערלורען דעם מוט. זיי האָבען נאָך אלץ געהאַפּט, אז די רוימער וועט מיאום ווערען דער פערצויגענער קאמף און זיי וועלען אָב-טרעטען. אָדער גאָט וועט מלחמה האַלטען מיט די רוימער און זיי אויס'הרג'נען ווי דאָס האָט געשעהן מיט סנהריב'ען. דאָס פאָלק האָט דעמאָלט שטאַרק געגלויבט, אז די אלע צרות און פיין זענען "די וועהטאַגען פון משיח'ס צייטען" און אז די גאולה וועט קומען. דאָס גאַנצע פאָלק האָט גע-גלויבט אין דער נאָהענטער אויסלייזונג. די קראַנקע האָבען געזעהן וואונדער-בילדער אין זייערע קראַנקע פאַנטאַזיעס און די וואָס זענען אויסגעגאַנגען האָבען אין דער גסיסה גע-זאָגט נביאות, אז משיח וועט קומען...

די אונגליקליכע הונגערדיגע האָבען נישט געפאָדערט מען זאָל זיי געבען עסען פון דעם ביסעל ברויט, וויין און אויל, וואָס איז געבליבען אין די אוצרות פון בית המקדש. זיי האָ-בען אויך נישט געוואָלט עסען דאָס פלייש פון די קרבנות. דאָס פלייש פון די קרבנות איז דאָך הייליג און דאָס ביסעל פערבליבענע שפייז האָט מען דאָך געדאַרפט פאַר די קעמ-פער, וואָס קעמפען פאַר דעם בעפרייאונג פון פאָלק.

אָבער אין גיכען האָט די קעמפער ארמע אויך אָנגע-הויבען הונגען. אין בית-המקדש איז מעהר נישט געווען נישט קיין ברויט און נישט קיין מעהל. עס איז נאָך געבליבען אַ ביסעל פייגען און וויין, אָבער נאָר צו דערקאַפען דאָס האַרץ, נישט אָנצועסען זיך זאַט.

דעמאָלט איז בעשלאָסען געוואָרען, אז יעדער קעמפער זאָל קריגען אזוי פיעל פייגען אַ טאָג וויפיעל רוימער ער וועט טויטען. דער הונגער האָט זיך אריינגעריסען אין דער קעמ-פער ארמע, די קעמפער זענען אָבער געבליבען פעסט אין קאַמף, געשטאַנען אויף דער מויער ווי אַן אייזענע וואַנר, ווי אַ מעכטיגער פעלז און נישט צוגעלאָזט דעם שונא.

די רוימישע ארמעע האָט געציטערט פאַר די הערלישע אידען און נישט געוואָגט צוצוגעהן נאָהנט צו דער מויער.

די פעסט וואָס האָט זיך פּערשפּרייט אין ירושלים האָט זיך אויך אריינגעכאַפט צווישען די רוימער און מאַסען פיינדלי-כע סאָלדאַטען זענען געפאלען אין דער מגפה. די ארמעע איז אָבער נישט געוואָרען קלענער, ווייל יעדען טאָג האָבען זיי צוגעקראָגען פּרישע קרעפטען, ניי מיליטער האָט אייבֿ נעפילט די ערמער פון די געפאלענע אין די שלאַכטען און אין מגפה. דאָס פּרישע מיליטער האָט אריינגעבראַכט פּרי-שען מוטה אין דער רוימישער ארמעע צו קעמפּען קעגען ירושלים ביז אַן ענטגילטיגען זיעג.

צו די רוימער זענען אויך צוגעשטאַנען א סך קצינען פון די אַרומיגע פעלקער און זיי האָבען געבראַכט זייערע ארמעע, גאָלד און זילבער און א סך שפייז. דערפאַר האָבען די רוימער זיך געקענט אַזוי לאַנג האַלטען ארום ירושלים.

דעמאָלט איז אויך צוגעשטאַנען צו די רוימער עפיפּאָנוס דער קעניג פון קאָנאַניאַ לעבען פּרת. ער האָט יונגעהייט זיך געהאַט מגיר געווען, ער זאָל קענען חתונה האָבען מיט דער אירישער פּרינצעסין דראַסילאַ, די טאָכטער פון אנריפּס דעם ערשטען.

איצט, אַז די אידען האָבען זיך געפונען אין גרויס נויט האָט ער געשיקט זיין זוהן אַנטיווכס מיט זיינע נעקליבענע קריעגער צו העלפּען רוים. אַז אַנטיווכס איז געקומען אין רוימישען לאַגער און ער האָט דערזעהן ווי ווייט פון ירושלים עס איז דער לאַגער, האָט ער זיך געוואונדערט און געפרעגט טיטוס'ען :

— האָבען טאַקי די רוימער מורא פאַר די אידען, אַז זיי ווילען נישט צוגעהן צו דער מויער זי איינגעמען ?
טיטוס האָט ביטער געלאַכט און געענטפּערט :

— פּרוּביר דו, אפּשר וועט דיר געלינגען, וועלען מיר דיך גוט בעלוינען.

אַנטיווכס האָט גענומען זיינע סאָלדאַטען און מיט שטורם בעפאלען די מויער. עס האָט נישט געדויערט לאַנג, די קנאים זענען אַרויס אַנטקעגען איהם און איהם אַזוי צור שלאָגען, אַז נאָר ער מיט עטליכע סאָלדאַטען זענען אַנטלאָ-פּען קוים מיט'ן לעבען. פּערשעמט האָט ער זיך אומגעקערט

אין רוימישען לאַגער און מעהר נישט געפרעגט טיטום'ען, וואָס ער ישטעהט ווייט פון שטאָדט.

טיטום האָט אויסגעפונען, אַז די פעסט האָט זיך ארייני-געכאַפט אין זיין אַרמעע איבער די בערג טויטע וואָס ליגען הינטער'ן טויער. איז ער ניך אוועק צום טויער און געזעהן, אַז דער טאָל איז אָנגעפאַקט מיט טויטע און די זון ברענט זיי און זיי צוגעהן אין דער גרויסער היץ.

ער האָט אויפגעשוידערט פון דעם מורא'דיגען ביכר און ער האָט געהייסען גלייך פערשיטען דעם טאָל און פערטרע-טען מיט ערד. ער האָט אויך בעפּוילען די סאָלאַרטען זאָלען נישט שטערען די וואָס ווילען ארויסגעהן פון שטאָדט זוכען עסען.

פיעל אידען זענען דעמאָלט אַרויס פון ירושלים און אַריינגעפאלען צום שונא. זייער לעבען האָבען זיי אָבער נישט געראַטעוועט. געשוואָלען, אויסגעמאַטערט פון לאַנגען הונ-גער, האָבען זיי זיך געוואָרפען אויפ'ן עסענוואַרג און זייערע שוואַכע מאַגענס האָבען די שפייז נישט געקענט פערטראַגען און געפלאַצט. מיט'ן עסען אין מויל זענען זיי געפאלען טויט.

אַנדערע וואָס זענען געווען פאָרויכטיג און נאָר געגעסען צו שטילען דעם הונגער, האָבען זיך אויך נישט געראַטעוועט פון טויט. א סך פון זיי האָבען איינגעשלונגען דימאנטען און נאָלד איידער זיי זענען אַרויס צו די רוימער. זיי האָבען מורא געהאַט צו טראַגען עס אין די קעשענעס, טאָמער וועט מען זיי בעזוכען ביים טויער, און אלץ אוועקנעמען.

דערווייל האָט זיך צוטראַגען א קול אין רוימישען לאַ-גער, אַז די אידישע אַנטלאָפענע האָבען איינגעשלונגען די-מאנטען. האָבען די רוימער געכאַפט די אידען און אויפגע-שפאַלטען זייערע בייכער ארויסצונעמען די דימאנטען און דאָס נאָלד. אין איין טאָג האָט מען געפונען אין לאַגער איר בער צוויי טויווענד אידען מיט אויפגעשפאַלטענע בייכער.

טיטום האָט דאָס געוואָהר געוואָרען און עס האָט איהם פערדראָסען, אַז זיין אַרמעע זאָל קוילען מענשען צוליבען נאָלד, און ער האָט שטרענג פערבאָטען דאָס צו טאָן. זיין פערבאָט האָט אָבער נישט געהאָלפען. די ווילדע רוימער

הָאָבֶען ווייטער געשפּאַלמען אידישע בייכער. זיי האָבען אָבער מורא געהאַט דאָס צו טאָן בייטאָג, האָבען זיי עס געטאָן ביינאַכט.

אַז די מורא'דיגע נייעס איז אָנגעקומען אין ירושלים האָבען די חכמים גע'אסר'ט איינצושלינגען גאָלד. די אידען האָבען אויך אויפגעהערט ארויסצוגעהן צו די רוימער און בעסער געשטאַרבען פאר הונגער איידער צו פאַלען אין די הענר פון דעם מערדערישען שונא.

טיטוס האָט זיך ווידער אוועקגעשטעלט קעגען דער מויער און געווארנט די אידען זיי זאָלען זיך אונטערנעבען און בעמען פרידען. אויב נישט, האָט ער געדראָהט, וועט ער חרוב מאַכען די גאַנצע שטאָדט און דאָס בית המקדש וועט ער אויך פערניכטען.

די קנאים, אין זייער גרויס אויפגעגונג, האָבען אלס ענטפער איהם שטאַרק געזידעלט, זיי זיינען דאָך געווען שרעק-ליך פערביטערט פון די גרויזאַמע פּיין און יוחנן פון גוש-חלב איז אַרויסגעטראַמען און אין אַלעמענס נאָמען איהם געענטפערט און אזוי געזאָגט :

— הער דו מערדער, זוהן פון א מערדער ! מיר וועלען בעסער שטאַרבען איידער לעבען א קנעכטיש לעבען. ביז אונזער לעצטען אטעם וועלען מיר קעמפען געגען דיר, פיינד, דו פערוויסטער פון אונזער לאַנד ! קענסט פערגרעסערען דיין ארמע און פערטאָפלען. זיי וועלען אַלע פאַלען מיט אונז אינאיינעם. מיר זאָרגען שוין גאָרנישט פאר ירושלים און דאָס בית המקדש. זיי זענען גאָר טייער פאר די וואָס ווילען לעבען. אָבער נישט פאר אונז, וואָס מיר ווילען גאָר איו, אַז אונזער טויט זאָל דיך טייער קאָסטען. דו פיינד, וואָס האָסט אונז בערויבט אומזיסט, וואָס דו ווילסט אונז אונשילדיגעהייט פערניכטען. גאָר גאָט וועט בעשיצען זיין הייליגע שטאָדט און דאָס הויז וואָס ער האָט אויסגעקליבען פאר זיין נאָמען. גאָט וועט זיי בעשיצען און ער וועט נעמען נקמה אן אייך פאר אונז און ער וועט אייך זיבען מאָל מעהר בעצאָהלען פאר דעם שלעכטס וואָס איהר טוט אונז !

ווען די צאָהל קראַנקע און פּערוואַנדעטע האָט זיך אזוי

שרעקליך פערגרעסערט האָט צפורה מעהר נישט געקענט ברענגען איהר הילף אומעטום. פון דעם טאָג ווען זי האָט אויפגעהערט איהר רעטונגס-אַרבייט איז זי געוואָרען שטאַרק דערשלאָגען און אַרומגעאַנגען ווי אַ שאַמען. זי איז שוין מעהר נישט געקומען אויף דער מויער און מעהר נישט בעגייסטערט מיט איהרע מוטיגע רייד די קעמפער. זי איז געזעסען תמיד מיט איהר חבר'טע מרים אין הויז און האָט זי מקנא געווען, וואָס יענע קען וויינען אויף דעם גרויסען אונגליק. צפורה האָט נישט געקענט וויינען. די טרערען האָ- בען געפרעסט איהר האַרץ און עס געשטיקט און וויפּיעל זי האָט געוואָלט אַראָפּוויינען, עס זאָל איהר ווערען גרינגער, האָט זי נישט געקענט לאָזען אַ טרער. זי איז געווען פּערגליי- ווערט ווי שטיין.

אין טאָג האָט צפורה געהערט, אַז איהר מוהמע, די רייכע מרתא בת ביתוס האַלט ביים שטאַרבען. איז איהר דאָס אהמץ צוגאַנגען פאַר צער. זי האָט זיך דערמאָנט ווי גוט זי האָט פּערבראַכט אין איהר הויז איידער דאָס אונגליק איז געקומען. איז זי אַוועק צו איהר עלענטע מוהמע, וואָס איז שוין לאַנג געווען אן אלמנת.

צפורה איז שוין לאַנג נישט געווען אין גאַס. ווי זי איז אַרויס אין דרויסען און דערזעהן וואָס פון דער וואונדערליי- כער לעבעדיגער ירושלים איז געוואָרען, האָט זי אָנגעהויבען שוידערן. געשוואָלענע פון הונגער דרעהען זיך ווי שאַמעס אויף די פּערוויסטע גאַסען און פאַלען טויט. די פּיס שלאָגען זיך אָן אָן טויטע, דערוואַקסענע און קינדער, וואס וואַלגען זיך ווי מיסט אויף די גאַסען. אַ שלעכטער גיפטיגער ריח טראָגט זיך אין דער לופט און פּער'ס'ט יעדען וואָס אַטעמט זי איין.

דאָס שרעקליכע בילד האָט זי שטאַרק דערשלאָגען. דאָס האַרץ האָט איהר אָנגעהויבען מורא'דיג קלאַפען, דער קאָפּ זיילך דרעהען, אין די אויערען ווי מען וואָלט געקלאַפט מיט שווערע האַמערס, דער אַטעם ווי שוועבעל, אינגאַנצען האָט זי געקאַכט פאַר צער און שוידער. אָבער די אויגען זענען געבליבען טרוקען. נישטאָ קיין טרער.

צומישט און פּערווירט איז זי אַוועק צו איהר מוהמעס

פאלאצ, זי איז אריין אין זאל און געטראָפּען דאָרט אַן אַל-
טימישקע צוקנייטשט און פּערוועלקט, וואָס האָט איהר דער-
צעהלט, אַז די מוהמע איז לעצטע נאַכט געשטאַרבּען. דריי
וואָכען האָט די איידעלע מרתא בת ביתוס געהונגערט און
מעהר האָט זי נישט געקענט אויסהאַלטען. די אַלטימישקע
האָט איהר דערצעהלט, אַז איהר איידעלע, געצערטעלטע
מוהמע, די רייכסטע פּרוי פון ירושלים, האָט געשיקט איהר
קנעכט אויפ'ן מאַרק, ער זאָל קויפּען זעמעל מעהל.

דער קנעכט איז געגאַנגען אויף'ן מאַרק און געזוכט
זעמעל-מעהל און נישט געקראָגען. איז ער צוריקגעקומען
און געזאָגט :

—זעמעל-מעהל איז נישטאָ. עס איז דאָ ריין מעהל.

— ברענג ריין מעהל.

ביז ער איז געקומען אויפ'ן מאַרק איז שוין קיין ריין
מעהל אויך נישט געווען, נאָר מעהל געמישט מיט קלייען.
האָט ער דאָס נישט געקויפּט און אהיים געגאַנגען און דער-
צעהלט זיין בעל-הבית'טע.

האָט זי איהם געהייסען ברענגען דאָס געמישטע מעהל,
איז עס אָבער דערווייל געווען אויספּערקויפּט.

אַזוי האָט דער נאַרישער קנעכט געטאָן מיט דעם גערש-
טען מעהל ביז אויפ'ן מאַרק איז גאָרנישט געווען צו קריגען
מעהר.

די הונגערדיגע מרתא בת ביתוס איז אליין ארויס אין גאַס
זוכען עפעס עסען. האָט זי געפונען א דאַרע אויסגעזויגענע
פייג, האָט זי געכאַפּט און אַראָפּגעשלינגען. איהר איידעלער
גוף האָט דאָס נישט געקענט פּערטראָגען, זי איז קראַנק גע-
וואָרען און געשטאַרבּען.

— מיט וואָס דערהאַלט איהר אייער לעבען ? — האָט
צפורה געפּרעגט די אַלטישקע און זי האָט זיך אָנגעשפּאַרט
אַן וואַנד, זי זאָל נישט אומפּאַלען.

— איך זעה, אַז דו ביזט אַן אַרענטליך קינד — האָט די
אַלטימישקע געזאָגט — וועל איך דיר זאָגען. איך האָב גע-
פונען אַן אַלטען שוין אין קעלער, זויג איך איהם שוין דריי
טעג. איך האָב אָבער נישט קיין צייהן איהם צוצוקייען. איך
זעה, קינד, דו ביזט קראַנק און שוואַך, נאָרדיר דעם שוין.

ביים אָב א שטיק און דער כאַפּ דיר דאָס האַרץ, דאָס איבער
דינע גיב מיר צוריק.

זי האָט דערלאָנגט צפורה'ן אן אלטען פּערשימעלטען
שוך. צפורה איז אויפגעשפרונגען דערשראָקען און געזאָגט :
— קומט, גוטע אַלטימשקע, קומט מיט מיר ! ביי
אונז איז נאָך דאָ אַ ביסעל ראָזינקעס און אַ ביסעל וויין,
מיר'ן אייך געבען צו עסען און צו טרינקען.

— שאַ ! — איז די אַלטימשקע אויפגעשפרונגען און
מיט איהר האַנד פּערמאַכט צפורה'ן דאָס מויל ארומקוקנדיג
זיך דערשראָקען אויף אַלע זיימען — שאַ ! שווייג ! אויב
נאָט האָט זיך געבענטשט דו האָסט נאָך די טייערע זאַכען,
וואָס דו זאָגסט, רעד נישט הויך. די פּערביטערטע הונגעריגע
וועלען דערהערען און זיך דער'הרג'ענען און עס אוועק-
נעמען !

— נאָט ! נאָך דאָס האָסטו געבראַכט אויף אונז ! —
האָט צפורה געזויפצט — דייע קינדער זענען געוואָרען ווילד
און איבער אַ ביסעל עסען דער'הרג'עט איינער דעם אנדערן !
— מאַסענווייס וואַנדערן די הונגעריגע אין די גאַסען —

האָט די אַלטימשקע איהר דערצעהלט — זיי זוכען אין אַלע
הייזער און וועה איז דעם וואָס זיי געפינען עסען ביי איהם.
זיי טוימען איהם, ווייל זיי האַלטען איהם פאר דעם רויבער
פון זייער לעבען. ער האָט עסען און זיי הונגערן.

צפורה האָט אָנגענומען די אַלטימשקע און זי מיטגע-
פיהרט אין פּעסטונג. זי האָט אָבער געפיהלט ווי די פּיס
ווערען איהר אָבענומען. זי קען נישט געהן. האָט זי זיך
אנגעשפּאַרט אויף דער אַלטימשקער וואָס איז געגאנגען גיך
און אַזוי זענען זיי געגאנגען ביז זיי זענען צוגעקומען צו
דער נשיאים גאַס.

פון איינעם פון די פּאַלאַצען איז אַרויס אַ מהנה הונד
געריגע מיט געשוואַלענע פּנים'ער און בייכער און וואַהנזי-
ניגע אויגען. די מהנה האָט זיך געלאָזט לויפען און אַ פרוי
האָט זיי נאָכגעיאָגט. די פרוי האָט אויסגעזעהן שוידערליך.
די האָר ווילד צולאָזען, די אויגען אַרויס פון די לעבער, אַ
בלויטיגער שוים זעצט פון איהר מויל, זי האַלט אַ פּוס פון
אַ קינד אין האַנד, דאס פּיסעל איז אָבעגענונגט פון פייער. די

פרוי לויפט און שרייט ווילד אויף די הונגעריגע :
 — קומט אהער, רויבער ! פערדארבענע באנדע ! עסט
 דאָס פלייש ! דאָס קינד האָב איך געבוירען און אויפגעצוי-
 גען, איך האָב איהם געקוילעט און אָבגעבראַטען. איך האָב
 געוואָלט שטילען מיין הונגער, קומט איהר, פערדארבענע
 לייט, איהר האָט דערשמעקט געבראַטענס, דאָס געשמאַקע
 עסען, וואס אַ מאַמע האָט זיך געמאַכט פון איהר קינד'ס
 פלייש, קומט איהר צו מיר אהער ? נו, נאַט איך דאָס
 פיסעל ! קומט נעמט איך דאָס נאַנצע געבראַטענס ! מיין
 טויער קינד ! איך האָב דאָך איהם אזוי לייעב געהאַט ! איך
 האָב דאָך איהם נאָך אזוי לייעב ! איך קען נישט עסען זיין
 פלייש ! ניין ! איך וועל שטאַרבען פון הונגער ! דאָ וועל איך
 אויסגעהן !

צפורה האָט דערקענט די אונגליקליכע פרוי. זי איז גע-
 ווען פון די אנגעזעהנסטע. מרים בת אלעזר פון עבר הירדן.
 אז איהר מאַן איז געשטאַרבען האָט זי גענומען איהר איינציג
 קינד דואג און זיך בעזעצט אין ירושלים. זי האָט איהם גע-
 מאַסטען און געוואויגען און זיין וואָג אין גאַלד האָט זי גע-
 געבען פאר'ן בית המקדש. איצט האָט צפורה געזעהן דעם
 שוידערליכען סוף פון דעם אונגליקליכען יונגעל און דעם
 טרויעריגען ענד פון זיין בעטריבטע מיטער.

— בערג ! דעקט מיך צו ! הילען פאַלט איבער מיין
 קאָפּ ! — האָט צפורה ווילד אָנגעהויבען שרייען און איז

אומגעפאלען און זיך מעהר נישט געקענט אויפהויבען.

— געוואָלד ! העלפט ! ראַטעוועט ! — האָט די אַל-

טימטשקע געשריען — ראַטעוועט דאס איידעלע מיידעל !

די מחנה הונגעריגע וואס איז ערשט געווען ווילד ווי
 חיות אז זיי האָבען דערשמעקט פלייש, איז אָנגעלאָפּען. מיט
 זייערע לעצטע קרעפטען האָבען זיי אויפגעהויבען צפורה'ן
 אזו מיט טרערען אין די אויגען זי אוועקגעטראָגען אין
 פעסטונג אַנטאַניא.

דערשראָקען זיינען אלע זיך צוזאַמענגעלאָפּען ארום
 צפורה'ן. זיי האָבען זי מעהר נישט דערקענט. איהר פנים איז
 געווען ישרעלקיך פערענדערט. די אויגען פינסטער און גע-

רונען טרעהרען און זי האָט מעהר נישט געקענט ריידען פאר הייזערינקייט. זי האָט אָפט געבראַכען מיט דער גאַל. מרים איז ווילד צוגעלאָפּען צו איהר און אָנגעהויבען שרעקליך שרייען. די אַלטיטשקע האָט זי אבער אוועק געשטופט און אלעמען ארויסגעטריבען פון צימער. נאָר איהר חתן, שמעון בן יאיר, איז געבליבען. די אַלטיטשקע און שמעון האָבען זי אויסגעטאַן און אוועקגעלייגט אויפ'ן בעט. די אַלטע האָט אויפגעהויבען צפורה'ס העמד און איהר געקוקט אונטער די עלענבויענס און זי האָט פלוצלונג געשרינגען אזוי ביטער:

—אוי, גאָט! דאס וואס איך האָב מורא געהאַט האָט זי געקראָגען!

שמעון האָט אויך געקוקט אונטער די עלענבויענס און ער האָט דערזעהן צוויי לענגליכע רויטע פלעקען.

—אוי! וואס פאר אַן אונגליק! — האָט שמעון אויפגעשוידערט — דאס איז דאָך די פעסט!

—יא, מיין סינד! — האָט די אַלטיטשקע צוגעגעבען — דאס איז די פעסט. באַלד וועלען די פלעקען זיך צושפרייטען אויף איהר גאַנצען שעהנעם קערפער. דערנאָך וועלען זיי ווערען בלוי און דערנאָך...

—שווייגט! האַלט ס'מויל! — האָט שמעון געשרינגען ווילד — שוועסטער מינע! כלה טייערע! קום צו זיך! איך שענק דיר מיין לעבען! איך וויל קראַנק ווערען ווי דו! איך וויל אָדער לעבען אָדער שטאַרבען מיט דיר אינאיינעם! צפורה טייערע! כלה ליעבע! וואס איז דיר געשעהן!

שמעון האָט געהאַלטען אין איון שרייען. אלע פון צוויי טען צימער זיינען זי צוזאַמענגעלאָפּען, געפאַטשט פאר צער מיט די הענד און געטרויערט:

—איז דאס דאס מוטיגע מיידעל, וואס האָט אונז אַלע מען בענייסטערט? אוי, וואס איז אונז געשעהן! דו האָסט דאס זעלבע מזל ווי ירושלים — האָבען זיי געקלאָגט אויף צפורה'ן. אין טאָג פון אונגליק פאר ירושלים האָט זיך געטראָפּען דאס אונגליק!

—שוועסטער טייערע! פריינדין מינע! — האָט יהודה, שמעון'ס ברודער געיאַמערט — איך האָב פערלירען אמתר'ן

איידער איך האָב מיט איהר געשטעלט אַ חופּת. זאָל מיין ברודער נישט זיין אזוי אונגליקליך ווי איך! ווער געזונד, לעב, וועסט חתונה האָבען מיט שמעון/ען וועל איך זיך טרייסטען דערמיט פאר אסתר'ן!...

— ווער געזונד, כּלּה מייענע! מיין חבר! מיין געליעבטע!
— האָט שמעון געריסען זיך די האָר פון קאָפּ און זיך גע-
וואָרפען צו צפּורה'ן און זי געוואָלט קושען...

— געה... אוועק... טייערער... שמעון... — האָט צפּורה געשטאַמעלט און געציטערט פאַר גרויס קעלט, וואָס האָט זי אַרומגענומען — ריהר זיך נישט צו... צו מיר... ריהר זיך נישט צו... צו מיין מויל... אין מיין מויל... איז דער טויט... מיין אטעם איז פול מיט טויט... פּערדאַרבונג... ירושלים'ס גורל טראָג איך... גיב מיר... דיין האַנד... שמעון ליעבער... יהודה, אלעזר... גיט מיר אייער האַנד... שווערט ביי גאָט... אַז איהר וועט נישט פאַרלאָזען ירושלים... אונזער אונגליק ליכע מוטער... ליעבט זי הייליג... ביז איהר'ט שטאַרבּען... קומען צו מיר... אָדער ביז גאָט וועט זיך דערבאַרמען און איהר וועט זיך טרייסטען... מיט דער בעפּרייטער ירושלים...
— מיר שווערען! — האָבען אַלע דריי איהר געגעבען די הענד.

באַלד האָט דער קאַלטער פיבער נאָכגעלאָזט און איהרע באַקען האָבען אָנגעהויבען ברענען ווי פייער. זי האָט אינ-
גאַנצען געברענט פון א שטאַרקע אָנצינדונג.

— וואַסער! אוי! וואַסער! ראַטעוועט מיך פון פייער!
— האָט צפּורה זיך געבעטען.

מען האָט גלייך אריינגעבראַכט פּריש וואַסער. שמעון האָט איהר דערלאָנגט צום מויל. זי איז אָבער געווען צו-
מישט און נישט געטרונקען. צומישט האָט זי געמורמעלט:
— אַ פייער פון גאָט איז אַרויס און אָנגעצונדען דעם היכל... האָט אָנגעכאַפט דעם באַרג ציון... דעם באַרג מריה... זיי רויבערן... דער באַרג סיני רויבערט אויך... אַ פייער ברענט אין גאָט'ס פּאַלק און מאַכט אַש פון אַלעם... אין אַש קייקעלט זיך גאָט'ס פּאַלק... און ווי דאָס אַש ווערט עס צו-
שפּרייט אויף אַלע עקען...

— טרינק א ביסעל וואסער ! — האָט שמעון זי שטאַרק געבעטען.

— וואָס ? — האָט זי געפרעגט און נישט געטרונקען — א סך וואסערן קענען נישט פערלעשען די ליעבע... נומע און שלעכטע זענען איהר אונטערטעניג... יוסיפוס האָט געליעבט צפורה'ן... נישט די אונגליקליכע וואָס ברענט איצט, נאָר דאָס גליקליכע מיידעל, וואָס האָט געבליהט... צפורה האָט געליעבט שמעון בן יאיר'ן... אויך אַסתר האָט געגלוסט צו שמעון'ען... יהודה האָט געליעבט אַסתר'ן... און בן-גורא האָט געגלוסט צו אַסתר'ן... מרים האָט אומבערעכענט גע- גלוקט צו בן-גורא'ן... איהר ליעבע איז נאָר געווען ווי דער שאטען וואָס שוועבט פערביי... אונזערע טעג זענען ווי שא- טענס וואָס שוועבען פערביי... די מאַנט פון אונזערע פיינד איז אויך נישט מעהר ווי א שאטען וואָס פערשווינדט... אזוי פיעל שאטענס...

איהר פנים איז פול געוואָרען מיט די שרעקליכע פלעקען און זיי זענען באַלד געוואָרען בלוי. איהרע אויגען זענען גע- וואָרען פּערגלייווערט, זי האָט קוים בעוועגט די צונג און מען האָט שווער געהערט וואָס זי האָט גערערט.

— ווי גוט איז דאָס ליכט פון דער זון... ווי אנגענעהם... גאָט וועט נישט אָבטאָן זיין חסד פון זיין פּאָלק... זאָל זיך פּרעהען די אַלטימסקע... זאָל זי זויגען דעם שוך... אויף דער עלטער האָט זי געקראָגען צייהן... אָט בין איך... טאַטע... דו רופסט... מיך... איך געה...

דאָס זענען געווען איהרע לעצטע ווערטער. לאַנג האָט זי זיך געראַנגעלט מיט'ן טויט ביז ער איז זי בייגעקומען.

די אַלטימסקע האָט אַלעמען בעשוואוירען ארויסצוגעהן פון צימער און עס פערקלאַפּען, די פעסט זאָל נישט פער- שפרייטען זיך צווישען די איינוואוינער פון פעסטונג.

שמעון האָט נישט געוואָלט אַרויסגעהן. נאָר אלעזר האָט איהם אָנגענומען מיט געוואלט, דערמאָנט איהם די שבועה, וואָס זיי האָבען געגעבען צפורה'ן צו קעמפּען פאר ירושלים און ער האָט איהם אַרויסגעריסען פון צימער. זיי זענען אַרויס און ביטער געיאָמערט.

די איינוואוינער פון פעסטונג און די קעמפּער אויף דער

מויער האָבען דערהערט אז צפורה איז געשטאָרבן, האָבען זיי אויסגעבראַכען אין א גרויס געוויין. דאָס וויינען און קלאָגען איז געוואָרען גרעסער און עס האָט זיך געהערט אין רוימישען לאַגער. האָבען די רוימער זיך געוואונדערט און געזאָגט :

— א גרויסער שר איז היינט געפאלען ביי אידען...

סיטוס האָט אויסגעקליבען דעם מאָמענט צו בעפאלען די מויער לעבען פעסטונג אנטאניא. די פערביטערטע קנאים האָבען אויסגעגאָסען זייער טרויריג האַרץ אויפ'ן פיינד און געשלאָדערט אויף די רוימער שטיינער און קלעצער, שטיי קער אייזענס און פלאַקערס און פארנאכט געוואונגען דעם פיינד אָבצוטערעטען.

נאָר אז גאָט וויל נישט היטען, איז אומזיסט דאָס היטען פון די וועכטער. די מויער וואָס די רוימער האָבען אַ גאַנצען טאָג געקעמפט איינצונעמען, איז ביינאַכט אַליין איינגעפאַלען. אויף דעם אָרט, וואו די אידען האָבען געגראָבען דעם אונטערערדישען דורכגאַנג צו קענען אונטערצינדען די רוימישע שאַנצען, איז די מויער איינגעפאלען און פלוצלונג אַראָפגעפאלען אין טאָל מיטשלעפענדיג שטיקער וועג פון פעסטונג אנטאניא.

יהודה, אלעזר און די קנאים-עלטסטע, וואָס זענען געווען דערשלאָגען פון דעם אונגליק מיט צפורה'ן, האָבען צוטור מעלטע אָנגעהויבען צולויפען זיך. זיי האָבען מורא געהאַט אז די גאַנצע פעסטונג פאלט איין. שמעון האָט נישט געוואָלט פערלאָזען דאָס אָרט. ער האָט בעשלאָסען בלייבען און זאָל דער טורעם איינפאלען אויף איהם און איהם בעגראָבען אינאיינעם מיט זיין פערשטאָרבענע כלה. די קנאים האָבען איהם מיט געוואלט אוועקגעשלעפט און איהם ווידער דערמאָגט די שבועה, וואָס ער האָט צפורה'ן געשוואָרען, אז ער וועט ביי'ן לעצטען אטעם קעמפען פאר ירושלים. דעמאָלט האָט ער זיך געלאָזט פיהרען פון זיי און די גאַנצע קעמפערדע ארמעע איז מיטגעגאַנגען.

די רוימער האָבען געזעהן אז די מויער איז איינגעפאלען זענען זיי געקומען צולויפען און זיך געוואָלט אריינרייסען אין שטאָרט. פערוואונדערט זענען זיי געבליבען שטעהן, אז

זיי האָבען דערזעהן פאר זיך אַ נייע מויער וואָס פערשטעלט זיי דעם וועג. און אויף דער מויער שטעהן אידישע קעמפער גרייט צו שלאָגען זיך אויף לעבען אָדער טויט און זיי צו-ריקגעשטויסען.

יוחנן פון גוש-הלב האָט מיט אַ צייט צוריק בעמערקט שפאלטען אין דער איינגעפאלענער מויער, האט ער מורא געהאט אז זי וועט איינפאלען און גלייך גענומען בויען אַ נייע מויער אינווייניג. ער האָט זי געבויט אזוי פעסט, אז זי האָט געקענט ביישטעהן די שטאַרקסטע אַטאַקעס.

צוויי טעג זיינען די רוימער געשטאַנען אַנטקעגען דער נייער מויער און נישט געוואגט זי שטורמען. זיי האָבען מורא געהאט פאר די העלדישע אידישע קעמפער. מיטום האָט זיי בעפּוילען שטורמען, זיי האָבען זיך אָבער נישט גע-ריהרט.

— איהר מעגט זיך שעמען פאר די אידען! — האָט מיטום געזאָגט צו זיינע סאַלדאַטען — די אידען זיינען קלוג גער פאר אייך, מוטיגער און שטאַרקער.

אין טורעם פון פעסטונג זענען נאָר געבליבען עטליכע קנאים. אלעזר און יוחנן האָבען נישט געוואָלט צולאָזען מעהר קיינעם צום טורעם, די פעסט זאָל זיי נישט אנשטעקען און ברענגען אונגליק אויף דער גאַנצער אידישע ארמעע.

אויף דער דריטער נאַכט האָבען צוואַנציג העלדישע רוי-מער זיך אריינגע'גנב'עט אין טורעם און דער'הרג'עט די וועכטער און פּלוצלינג אָנגעהויבען טרומפּייטערן אלס סיג-נאַל אויף קריעג. די אידישע וועכטער אויף דער מויער האָ-בען זיך דערשראָקען. אין דער פינסטער האָבען זיי געמיינט, אז די גאַנצע רוימישע ארמעע איז אריין אין פעסטונג און זיי זענען אַנטלאָפּען צום בית המקדש צו פערטידיגען גאָט'ס הויז פון פּינד.

האָט מיטום דערווייל אריינגעפיהרט זיין ארמעע און פערנומען די פעסטונג און דערנאָך האָבען זיי נאָכגעזאָגט די אנטלויפענדע אידען ביז צו די מויערן פון בית המקדש. דאָ האָט זיך צופלאַקערט אזא פּורכטבאַרע און גרויזאַמע שלאַכט וואָס ירושלים האָט דאָס קיינמאָל נישט געזעהן. די קריגער פון ביידע זייטען האָבען זיך צוזאַמגעטראָץ

פען אויף א קליין פלאץ. דער צוזאמענשטויס איז געווען מורא'דיג. עס איז נישט געווען קיין אָרט אויף שיסען, האָר בען ביידע מחנות זיך געוואָרפען איינע אויף דער אנדערער מיט שווערדען און שפיזען און די וואָס זענען געשטאַנען אין פּראַנט זענען צוטראַטען געוואָרען פון זייערע חברים, וואָס זענען אונטערגעקומען.

אז די אידישע קעמפער האָבען געזעהן אז זיי קענען נישט צוריקטרעטען, האָבען זיי זיך פּערביטערט געוואָרפען אויפ'ן שונא מיט שרעקליכע ווילדע געשרייען, אז די ערד האָט געציטערט. די מלחמה האָט געדויערט פון ניין ביינאַכט ביז זיבען אינדערפריה. ענדליך האָבען די אידען געזיענען און העפטיג צוריקגעשטויסען דעם שונא, וואָס האָט זיך געראָט טעוועט אין פעסטונג אנטאַניא. די רוימער האָבען זיך גע'טרייסט וואָס פאר די גרויסע פּערלוסטען האָבען זיי איינ'גענומען די פעסטונג.

אין דער שלאַכט האָבען שמעון בן יאיר און זיין ברודער יהודה זיך אזוי שטאַרק אויסגעצייכענט, אז די רוימער האָר בען גערעדט וועגען זיי מיט בעוואונדערונג. די שבועה וואָס זיי האָבען געגעבען צפורה'ן האָט זיי אָנגעפילט מיט וואונדערליכען מוט און זיי האָבען בעוויזען איבערמענשליכע קראַפט אין קאַמף.

די פעסטונג אַנטאַניא איז אָבער געווען פּערלירען. זיי האָבען מעהר נישט געקענט פּערטרייבען דעם שונא. פיעל העלדישע קנאים זענען אין דער מלחמה געפאלען. אלעזר בן שמעון, דער קאָמאַנדיר פון פעסטונג, איז אויך גע'הרג'עט געוואָרען. און די איידעלע מרים איז געוואָרען אן אלמנה. וויסט און עלענט האָט זי זיך ארומגעדרעהט צוויי שעהן די אנדערע אונגליקליכע פרויען, וואָס די קנאים האָבען געראַטעוועט און געבראַכט אויפ'ן הרי'הבית.

אויף מיטום'עם בעפעהל איז די מויער פון פעסטונג צו'שאַסען געוואָרען ביז'ן גרונד. עס זאָל זיין א ברייטער פרייער וועג פאר'ן רוימישען מיליטער צו געהן אויף די אידען.

דעם זעלבען טאָג האָט מען אויפגעהערט מקריב צו זיין דעם תמיד, ווייל עס איז מעהר נישט געווען קיין בחמה פאר

א קרבן. דאָס איז געווען שבעה עשר בתמוז.
אומזיסט האָט אָבער טיטוס געהאַפּט, אַז איצט וועלען
די קעמפּער זיך אונטערגעבען. זיי זענען געבליבען איינגע-
שפּאַרט. און אז יוסיפּוס האָט געבעטען די קעמפּער זיי זאָלען
זיך אונטערגעבען, האָט איהם יוחנן פון גוש-חלב געזענט-
פּערט שאַרף :

— מיר זאָרגען נישט פאַר דער הייליגער שטאָדט און
גאָט'ס הויז. גאָט וועט זיין א פייערדיגער מויער אַרום זיי
און וועט אונז שיקען זיין הילף אין אן עת צרה...
טיטוס האָט דאָס געהערט און ער האָט געברענגט פאַר
כעס און ביינאַכט האָט ער געשיקט זיינע העלדישסטע
קריענער, זיי זאָלען בעפאַלען דאָס בית המקדש און זאָלען זיך
אריינרייסען אינווייניג. די אידישע וועכטער האַבען דער-
הערט זייערע טריט און געגעבען א סיגנאַל, זענען אלע
קנאים אָנגעלאָפּען. אין דער פינסטער האַבען זיי אָבער
נישט געזעהן און איינער האָט געשטאָכען און געקוילעט דעם
צווייטען. זיי האַבען זיך נישט געריהרט פון אַרט ביז ס'איז
געוואָרען ליכטיג.

דעמאָלט האַבען זיי זיך צוטיילט אויף גרופּען און אָנ-
געהויבען בעקעמפען די רוימער מיט וואונדערליכען מוּטה.
טיטוס מיט זיינע גענעראַלען זענען געשטאַנען אויף די טר-
דעמס פון פעסטונג, צוגעקוקט די שלאַכט און מיט ווילדע
געשרייען בעגייסטערט די רוימישע סאָלדאַטען.
זייער מיה איז אָבער געווען אָהן ערפּאָלג. די אידישע
קעמפּער האַבען געצייגט גרויסע וואונדער ביים פּערטיידיגען
דאָס בית המקדש. זיי זענען געווען פלינקער פון די אדלער
און שטאַרקער פון לייבען. אַכט שעה האָט געדויערט דער
קאַמף און די רוימער האַבען געמוזט אָבטרעטען מיט גרויס
בושה.

אויך אין דעם פּורכטבארען קאַמף האט שמעון בן יאיר זיך
שטאַרק אויסגעצייכענט. יוחנן פון גוש-חלב און בן-גוריא פון
איין זייט און טיטוס מיט זיינע גענעראַלען פון דער צוויי-
טער זייט האַבען איהם בעוואונדערט. שמעון האָט געצויגען
זיין שווערד און צפּורח'ס פנים האָט געשוועבט פאַר זיינע
אויגען און ער האָט דערשטאָכען מאסען רוימער.

נאכדעם ווי די רוימער האָבען צוטראָגען די פעסטונג מויער האָבען זיי געהאט אַ ברייטען פרייען וועג צו די מויערן פון בית המקדש. האָבען זיי אוועקגעשטעלט פיער שאַצען געגען איבער די זיילען אויף צפון און אויף דרום. מאָג און נאכט האָבען די קנאים געשליידערט אויף זיי שמוי־נער און פיי־לען, זיי האָבען זיך אָבער געשיצט אונטער זייערע פּאַנצער־מאַשינען.

דעמאָלט האָבען די רוימער בעלאַגערט דאָס בית המקדש און די אידישע קעמפער זענען דאָרט געווען פערשלאָסען ווי אַ פּויגעל אין שטייג. אין די בית המקדש אוצרות איז ניט געווען מעהר קיין שפּייז, נאָר אַ ביסעל פּייגען, וואָס זענען געוואָרען ווייניגער פון שעה צו שעה, ווייל מען האָט דאָך געמוזט שפּייזען די וואָס זענען אָנגעלאָפּען אהער צו ראַטעווען זיך דאָס לעבען, ווען די פעסטונג איז געפאלען.

די קנאים האבען בעשלאָסען דורכצורייסען זיך דורך דער רוימישער ארמעע, וואס איז געשטאנען אויפ'ן הר הזיתים אויף מזרח פון הר הבית און ארויסגעהן אויף דער פריי. דארט האבען זיי געוואלט בעפאלען דעם פיינר'ס שפייכלער מיט שפייז און ראטעווען די שטאָרט פון הונגער. ביז זיי זיינען אבער צוגעקומען צו דער גרויסער שאני, וואס האט ארומגערינגעלט דער שטאָרט און ביז זיי האבען זיך דורכגעריסען, איז אנגעלאָפּען א מעכטיגע מחנה רוימער און זיך געשטעלט אנטקעגען און ווי א פעסטע מויער פער־צוימט דעם וועג און זיי נישט געלאָזט מאכען א טריט פאָראַויס.

עס איז ווידער אויסגעבראכען א שווערע בלוטיגע שלאכט. די אידען האבען אומזיסט פערשווענדעט זייערע קרעפטען. וויפיעל רוימער זיי האבען אויסגע'הרג'עט זענען צעהן מאָל אזוי פיעל פרישע סאָלדאטען אנגעקומען און די אידען האבען געמוזט אבטרעטען און זיך בעפעסטיוגען אין בית המקדש.

די קנאים האָבען איינגעזעהן, אז די זיילען און די קאָמערן פון צווישען פעסטונג און בית המקדש מיט די גרויסע באלקענעס אין דער הויך קענען דינען פאר דעם פיינר אַלס וועג זיך אריינצורייסען אין בית המקדש, און דער שונא קען

זיך נאך אױועקשטעלען אויף זיי און בעשיסען די אירישע קעמפער, האָבען זיי בעשלאָסען נישט חס זיין אויף דער וואונדערליכער שעהנקייט פון די קאמערן און זיילען און זיי בעסער פערניכטען איידער זיי זאָלען דינען פאר הילף פאר'ן פיינד.

דאָס ערשטע האָבען זיי אונטערנעצונדען די גרויסע קאד מער און זאל וואָס איז גלייך לעבען פעסטונג, וואו די רויי מער זענען געשטאנען. די רוימער האָבען אויך מורא געהאט פאר די קאמערן, די אירען זאָלען נישט אַרויף אויף זיי און אָנהויבען די אטאקע פון דער הויך, האָבען זיי אונטערנעצונדען דעם צווייטען זאל און קאמער.

האָבען די אירען בעשלאָסען אָבצונאַרען די רוימער און זיי דערלאָנגען א גרויסען קלאַפ. זיי האָבען ביינאַכט אָנגעלייגט אין מערב זאל א סך טרוקען האַלץ, פּעך און שווער בעל. אין דער פריה זענען זיי אַרויף אויפ'ן דאָך, ווי זיי וואָלט טען זיך געגרייט אטאקירען די רוימער. זענען די רוימער אַרויס אנטקעגען זיי, האָבען די אירען אָבגעטראָטען, ווי זיי וואָלטען זיך דערשראָקען. דעמאָלט האָבען די רוימער געכאַפט לייטערס און גיך אַרויף אויפ'ן דאָך. מאסענווייס זענען זיי אַרויף אויפ'ן דאָך און געיובעלט פאר פרייד, וואָס זיי האָבען אַזוי גיך פּערכאַפט די פּאַזיציע.

פּלוצלונג האָט אָנגעהויבען זעצען א דיקער רויך און גרויסע פלאַמען האָבען זיך געריסען פון קאמער. אלע רוי מער אויפ'ן דאָך זענען פּערברענט געוואָרען און די וואָס האָבען אַראָפּגעשפּרונגען זענען צושמעטערט געוואָרען אויף די שטיינער. טיטוס מיט זיינע גענעראַלען האָבען מיט פּער דראָס צוגעקוקט די מפּלח פּון זיינע סאָלדאַטען, זיי האָבען אָבער גאַרנישט געקענט העלפּען. די רוימער וואָס זענען אָנגעלאָפּען און געוואָלט ראַטעווען זייערע חברים, האָבען געקראָנען שווערע וואונדען פון די צופאַלענדע ברענענדיגע באלקענס און די שטיקער פייער וואָס זענען געפּלויגען אויף אלע זייטען.

דערווייל האָבען די רוימער אָנגעשטעלט זייערע שאַנצן צען אויף דער מערבֿ־מויער פון בית המקדש און די שטורם בעס איינצוברעכען די מויער. זעקס טאָג האָבען זיי שווער

געהאָרעוועט און נישט געקענט איינברעכען די פעסטע מויער. די קאלאסאלע שטיינער פון דער מויער זענען געווען אזוי פערפעסטיגט, אז די שטורם־בעק זענען צושמעטערט געוואָרען און די מויער איז געבליבען נישט געריהרט.

האָבען די רוימער אוועקגעשטעלט לייטערס ביי דער מויער און געוואָלט מיט שטורם זיך אַרויפרייסען. די אידישע קעמפער האָבען זיי נישט געשטערט און זיי געלאָזט אַרויפ־געהן אויף די לייטערס. נאָר אז זיי זענען שוין געווען ביים שפיץ מויער זענען די קעמפער העפטיג אַרויס אַנטקעגען זיי און זיי צוהאַקט מיט די שווערדען און מיט קראַפט האָבען זיי די לייטערס אומגעוואָרפען. די אלע רוימער וואָס זענען געשטאַנען אויף די לייטערס זענען מיטגעפאלען און צושמעטערט געוואָרען אויף שטיקער, פאַלענדיג אויף די שטיינער פון הויף.

ארום דעם הויכען הר הבית איז געווען א זעהר הויכע און פעסטע מויער. אַמאָל איז דער באַרג געווען קליין און שמאָל. הונדערטער יאָהרען האָבען אָבער די אידען אויסגע־געבען מאַסען נאָלד צו פערברייטערען און פערגרעסערען דעם באַרג. זיי האָבען אַרומגערינגעלט דעם באַרג מיט אַ שטיי־נערנעם פונדאַמענט אויף דריי הונדערט פוס טיעף ביז אין מאָל אַרײַן. די שטיינער פון פונדאַמענט זענען געווען אונט־געחייער גרויס און פערציג איילען לאַנג.

אויף דעם פונדאַמענט איז געשטאַנען די פעסטע מויער מיט פינף טויערן. אינווייניג אויף אַלע פיער זייטען זענען געשטאַנען די ווייס־מאַרמאָרנע זיילען. יעדער זייל איז גע־ווען אויסגעהאַקט פון איין מאַרמאָר שטיין און געווען הויך פינף און צוואַנציג איילען. אויף יעדען שפיץ זייל איז געווען אַ קרוין פון קאָרינטיש קופער וואס איז טייערער פון גאָלד. איבער די זיילען איז געווען אַ גרויסע פלאַטפאָרם פון צע־דערהאַלף אויסגעפלאַסטערט מיט פערשידענפאַרביגע שטיינדלאַך. די באַלקענס פון פלאַטפאָרם זענען געווען וואונדערליך אויסגעאַרבייט און זעלטען שעהן דעקאָרירט. עס זענען אויך געווען מאַרמאָר זיילען אזוי הויך ווי פוס־

ציג און הונדערט איילען און אזוי דיק אז דריי מעגשען האָר
בען נישט געקענט ארומנעמען איין זייל.

צווישען די זיילען איז געווען בענק צו זיצען, קראָמען
צו האַנדלען און צו פערקויפען בהמות און טויבען פאר
קרבנות. דאָס איז געווען אויף דרום־זייט.

אויף מזרח־זייט זענען געווען בעזונדערע זאלען צום
דאוונען, פאר די רשות פון די חכמים, פאר'ן קליין־
סנהדרין און פאר פאָלקס־פּער־אמלונגען.

דער נאנצער שטח אינווייניג פון מויער איז געווען צו־
טיילט אויף צוויי. דער אויסערליכער הויף און דער אינער־
ליכער. אין אויסערליכען הויף האָבען געמעגט קומען גע־
צענדינער. אַ שטיינערנע וואַנד מיט שעהנע זיילען איז גע־
ווען די גרעניץ ביז וואַנען די געצענדינער האָבען געמעגט
זיין. אויף די זיילען איז געווען אויפגעשריבען אויף גריכיש
און רוימיש אַ וואַרנונג :

"קיין פּרעמדער זאָל נישט אריינקומען אין הייליגקייט.
דער וואָס וועט עובר זיין אויף דעם, פּאַלט זיין בלוט אויף
זיין קאַפּ".

ווייטער פון דער וואַנד איז געווען דער חל, צעהן איילען
ברייט, מיט צוועלף טרעפּען, דורך וואַנען מען איז אריינגע־
גאַנגען אין אינערליכען הויף, וואָס איז געווען אַרומגערינד
געלט מיט אַ בעזונדערע מויער. אין דער מויער איז געווען
דרייצעהן טויערן. אַלע טויערן פון דער מויער זענען געווען
צוואַנציג איילען הויך און צעהן איילען ברייט. יעדעס טויער
האָט געהאַט צוויי טירען בעדעקט מיט גינגאָלד. אַלע באל־
קענס, ביישטידלען זענען אויך געווען בעשלאַגען מיט גאָלד,
נאָר דער טויער נקנור איז געווען בעדעקט מיט טייערן קאָר־
רינטיש קופּער.

דער אינערליכער הויף איז נישט געווען אינמיטען פון
הר הבית, נאָר נאָהנט צו מערב־זייט, וואו ס'איז געווען דאָס
קדשי קדשים. נאָנץ מערב־זייט איז געווען אַ גרויסער גאַר־
טען פון וואונדערליכע רויזען. דער אינערליכער הויף איז
אויך געווען צוטיילט אויף צוויי. אין מזרח־טייל איז געווען
די "עזרת נשים", די "עזרת ישראל" און די "עזרת כהנים".
די הינטערשטע עזרה איז געווען העכער פון דער פּאָדערשטער

און צווישען זיי — טרעפען. אין מערב־זויט פון אינערליכען חויה איז געווען דאָס בית המקדש, צומיילט אויף דריי : דער אולם, דאָס היכל און דאָס קדשי קדשים.

די "עזרת נשים" איז געווען חונדערט פינף און דרייסיג איילען לאַנג און צוויי־פיעל — ברייט. אין דער הויך זענען געווען באלקאנעס, וואו די פרויען זענען געשטאנען און צו געקוקט די "שמחת בית השואבה". פומצעחן איילען העכער איז געווען די "עזרת ישראל" מיט דעם טויער ניקנור. אַ טויער האָט צרומגערינגעלט די "עזרת ישראל" און "עזרת כהנים". אין דער טויער זענען געווען ברייטע בענק צום זיצען.

צוויי איילען און אַ האַלב העכער איז געווען די "עזרת כהנים". אַרום איז געווען פיער טרעפען און אויף די אוי־בערשטע דריי טרעפען איז געווען דער דוכן, וואו די לויים זענען געשטאנען און געשפילט און געזונגען. דאָרט איז געווען דאָס האַנד־פאַס, דאָס מוזת, אַ מאַרמאָרנער טיש און אַ זילבערנער.

דאָ האָט זיך די פּאָדלאַגע געהויבען העכער און אויף צוועלף טרעפען איז מען אַריינגעקומען אין אולם. ביים אַריינגאַנג אין אולם איז געהאַנגען אַ וואונדערליך אויסגע־שטיקטע פּאַרהאַנג פון צוואַנציג איילען ברייט און פערציג אייגען לאַנג. אין אולם איז געווען אַ מאַרמאָרנער טיש און אַ גאָלדענער טיש פאַר דעם "לחם הבנים". אויף די ווענד האָבען געהאַנגען דיסקע גאָלדענע קייטען און די יונגע כהנים האָבען געקלעמערט אויף זיי.

דאָס היכל איז געווען פון ווייסען מאַרמאַר מיט גינגאַלד בעשלאַנגען. זעקס איילען דיק זענען געווען די ווענד מיט אַ טויער צוואַנציג איילען הויך און צעהן איילען ברייט. אין טויער איז געווען טאָפּעלמע טירען און אַזוי שווער, אַז אַ סך לויים האָבען געמוזט שווער אַרבייטען ביז זיי האָבען געקענט עפענען די טירען. אַז מען האָט זיי פערמאַכט איז דער רעש געווען אַזוי שטאַרק, אַז ס'האָט זיך געהערט זעהר ווייט.

אין דרויסען איבער'ן טויער פון היכל איז געשטאנען אַ

גאלדענער וויינשטאָק און די שווערע הענגלען זענען געווען אָנגעשפּאַרט אויף צעדערנע שטעקענס. דער וויינשטאָק איז געווען פּול מיט בלעטער, בלומען, קערנער און הענגלען פּון טייערסטען גאלד, וואָס די רייכע אידען האָבען געשאַנקט צו בעשעהנען דעם וויינשטאָק. איבער'ן וויינשטאָק איז געווען אַ גאלדענער לייכטער מיט אַ גאלדענעם באלעם, וואָס די קעניגען העלענא האָט געשאַנקען און אז די זון האָט געשיינט האָט דער גאלדענער באלעם געאַסען מיט גאלד ארום און אַרום.

אין היכל איז געווען די מנורה, דער שלחן הזהב פאר'ן לחם הפנים, וואָס איז גענעהנט געוואָרען און דער גאלדענער מובה פאר קטרת. אויף ביידע זייטען פון היכל זענען געווען צוויי גאלד-פּים ארויפצושטעלען אויף זיי דאָס בלוט פון שטיר און דאָס בלוט פון ציגעלע אום יום-כּפור.

אין עק היכל אויף מערב-זייט איז געווען דאָס קדשי קדשים. צוויי טייערע פּרכת'ען האָבען אָבגעטיילט דאָס קדשי קדשים פון היכל. אין קדשי קדשים איז מעהר נישט געווען ווי דער "אבן שתיה", וואָס דער כהן גדול האָט יום-כּפור ארויפגעשטעלט אויף איהם די פייער-פּאָן מיט קטרת.

דער אולם איז געווען ערף איילען לאַנג און זיבעציג איי-לען ברייט. דאָס היכל — צוואַנציג איילען לאַנג און צוואַנציג איילען ברייט. זיי האָבען געהאַט איין הויך — פּערציג איילען.

אין בית המקדש איז נאָך געווען א סך צימערן, קאַמערן, באלקאנעס און אויבערשטובען פאר די דינסט-כּלים און היי-ליגע אוצרות. אויך פיעל טויערן און טירען, בריקען און טרעפּען, וואָס האָבען פּערבונדען די פּערשידענע געביידעס. אַ קוואַל וואַסער האָט זיך געצויגען אין פּערשידענע ער-טער. דאָס וואַסער איז גענוצט געוואָרען צום טרינקען, קאָך-כען, וואַשען און צו טובל זיין.

אויפ'ן דאָך פון בית המקדש איז געווען אַ גאנטיק דריי איילען הויך, פול בעזעצט מיט שאַרפע שפּיזען בעשלאַגען מיט גאלד, די פּויגעל זאָלען נישט מאַכען דאָרט זייערע נעס-טען און בלייבן אבלייטערס.

די שטייגער פון בית המקדש זענען געווען פון ווייסען

וואונדערליכען מאַרמאָר, וואָס האָט געבלענדט די אויגען פון וויסקייט. יעדער שטיין איז געווען פינף און פערציג איילען לאַנג, זעקס איילען ברייט און פינף איילען הויך. דאָס בית המקדש איז געשטאַנען צוויי און צוואַנציג איילען העכער פון אויסערליכען הויף, האָט מען ארויסגעזעהן דעם וואונדערליכען בנין. זיינע בלענדעדע ווייסע ווענד און דאָס גאָלד וואָס האָט בעדעקט די טויערן, פענסטער, כאל-קענס, ראמען, גאניק, דאָך און שפּיזען האָט אויסגעזעהן פון ווייטען ווי א באַרג שניי שפּילט זיך אין פייער...

די געצענדרינער האָבען פון ווייטענס געזעהן דאס בית המקדש און געשטוינט פאר גרויס וואונדער. מען האָט דע-מאָלט געזאָגט אז "דער וואס האָט נישט געזעהן דאס בית המקדש וואס הורדוס האָט געבויט האָט קיינמאָל נישט גע-זעהן אַ שעהנעם בנין."

איטליכער איד וואס איז געקומען נאָך ירושלים און האָט געזעהן די פּראַכט פון בית המקדש, איז זיין האַרץ גע-וואַקסען פאר גרויס פרייד און הייליג גליק. יעדער האָט דאָ געזעהן גאָט'ס עהרע אין הייליגען הויז, אין דער הייליגער שטאָרט, אין הייליגען לאַנד, וואס גאָט האָט אויסגעקליבען צו רוהען צווישען זיין געליעבט פּאָלק.

דאס בית המקדש האָט הורדוס געבויט. צעהן יאָהר האָט געדויערט דאס בויען. דערנאָך איז אבער די ארבייט נאָך אַלץ נישט געווען געענדיגט. מען האָט געהאַלטען כסדר אין ארבייטען צו פערפּאָלקאָמען און פערפּוצען דאס בית המקדש. דריי און זיבעציג יאָהר האָט מען נאָך געאַרבייט אין בית המקדש אויף די פערפּוצונגען און דעקאָראַציעס ביז דער צייט פון דעם רוימישען גובערנאַטאָר געסיוס פלאָרוס.

דעמאָלט האָבען אַכצען טויזענד ארבייטער געענדיגט זייער ארבייט אין בית המקדש. דאס פּאָלק האָט געוואָלט אנריפּאס זאָל בויען אַ נייען אולם. דאס האָט אנריפּאס נישט נאכגעגעבען, ער האָט אבער דעמאָלט אויסגעפלאַסטרט אַלע נאַסען מיט מאַרמאָר שטיינער.

שמעון בן יאיר איז אריינגעגאנגען אין מערב זאָל זעהן וואָס מרים מאַכט. זי איז געגאנגען אָנגעטאָן אין שוואַרצען און געזעסען טרויעריג אין אַ ווינקעל. לעבען איהר צופוסענט

איז געזעסען די אלטימשקע וואָס האָט געבראכט די קראַנק געוואָרענע צפורת, מאַסאָרום, מרים'ס געוועזענער דינער, האָט געבראכט מרים'ען פייגען, וואָס ער האָט געקראָגען אַלס לוינ פאַר העלדישקייט.

— פריינד ! פארוואָס זאָלסטו אָבשפּאַרען דעם ביסען פון דיין מויל ? — האָט מרים געזאָגט מאַסאָרום'ען — איך ווייס אז מען טיילט איצט זעהר וועניג פייגען אפילו צו די קעמפער, אז דו גיסט מיר אוועק דיין חלק וועסטו דאָך מאַרגען הונגען.

— זאָרג זיך נישט, האַרנטע — האָט מאַסאָרום געזאָגט — איך וועל נאָך קריגען א סך פייגען. איך האָב אָבגעמאַכט מיט'ן קאָמאָנדיר יוחנן, ער זאָל מיר געבען א פייג פאַר יעדען אָבגעהאַקטען קאָפּ פון א רוימער, נאָך א סך רוימישע קעפּ וועל איך אָבזאַקען און קריגען א סך פייגען.

מרים האָט גענומען די פיער פייגען וואָס ער האָט איהר געגעבען און זי האָט זיך געטיילט מיט דער אלטימשקער. און די אלטימשקע האָט זיך געבעטען :

— ערלויבט מיר זיך טיילען מיט יענער אלמנה, וואָס יצט אין ווינקעל, זי איז ערשט געקומען פון שטאָרט מיט איהרע צוויי קינדער. זיי געהען אויס פון הונגער. איך וועל זיי אונטערלעהנען דאָס האַרץ.

— גוטע אַלטע, האַלט אייך די פייגען — האָט שמעון געזאָגט געדיהרט — קומט מיט מיר צו דער אונגליקליכער אלמנה, איך וועל איהר געבען עפעס עסען.

די אַלטע האָט זיך אויפגעהויבען און אוועק מיט שמעון'ען צו דער פרוי. אין דער רגע האָבען עטליכע מענער און פרויען ארומגערינגעלט די אלמנה, זי איז אויסגעגאנגען. — וואויל איז איהר ! זי וועט זיך מעהר נישט פייניגען ווי מיר וואָס ליידען אָהן האַפנונג — האָט זיך אָנגערופען א פרוי אין א זיידען קלייד און איהר געשוואָלען פנים און די צופלאַצטע ליפען פון געדערים אָנצינדונג האָבען געוויזען סימנים אז זי וועט נישט לאַנג ציהען.

— מיר ליידען אָהן האַפנונג ? — האָט א פרוי אין א פראַסט קלייד מיט א קינד אויפ'ן אַקסעל איהר געענטפערט

— דאס קען נאָר זאָגען אזאָ רייכע פרוי ווי דו. די רייכע האָר-
בען פערלזירען דאס גלויבען און ווערען גלייך ענטטוישט.

—ס'איז אַ גרויסע זינד זיך מיאש צו זיין אין אַ שלעכט-
טע צייט — האָט זיך אָנגערופען אַ מאַן וואס איז געווען אָג-
געטאָן ווי אַ פרוש.

—דיך איז גרינג צו רעדען מוטיג — האָט די רייכע גע-
זאָגט צו דער פראָסטער מיט'ן קינד — דו האָסט אַ מאַן
וואס פאַשעט דיך מיט פייגען. איך בין אבער אַ וויסטע
אלמנה, הונגער שוין אַכט טאָג און קיינער דערבאַרימט זיך
נישט אויף מיר.

—ווער איז די פרוי וואס איהר מאַן פאַשעט זי מיט
פייגען? — האָט שמעון געפרעגט די אַרומשטעהענדע.

— זי איז דעם בעוואוסטען קעמפער יונתן'ס ווייב.

שמעון האָט אַ ציטער געמאָן. נאָר וואָס, ווען שמעון
איז אוועק פון דער מויער איז יונתן געפאַלען טויט פון אַ
רוימישע פּייל.

דער העלד יונתן האָט געשטאַמט פון פראָסטען פּאָלק.
ער איז געווען קליין און מאַגער און זיין פנים האָט נישט
געצייגט דעם מוטה, וואָס ער האָט פערמאָגט. אין יעדער
אַטאַקע האָט ער זיך אויסגעצייכענט און געוואָרען בעריהמט.
איידער שמעון איז אַראָפּ פון מויער איז יונתן געשטאַ-
נען אויף דער וואַך און ער האָט בעמערקט צוואַנציג בעוואָ-
פענטע רוימער קריכען אויף אַ לייטער און ווילען זיך אַרויפ-
רייסען אַהין וואו ער איז געווען דער איינציגער וועכטער.

יונתן האָט גיך אָנגעכאַפט די לייטער און זי אָנגעהוי-
בען טרייסלען אזוי לאַנג ביז די רוימער זענען אַראָפּגעפאַלען
און צושמעטערט געוואָרען אויף שטיקער. אַ רוימישע אָב-
טיילונג איז געשטאַנען פּונווייטענס און דאָס געזעהן, האָט
דאס זיי געקאַכט און געברענט, האָט יונתן זיך אוועקגע-
שטעלט שטאַלץ, זיי געוידעלט און גערייצט :

— אַט בין איך נאָר אַ איד, וואָס ווערט בעלאַגערט.
איהר זענט דאָך די מעכטיגע רוימער וואָס בעהערשען די
וועלט, קלייבט אויס אייער גרעסטען העלד און זאָל ער קו-
מען צו מיר זיך שלאָגען, וועט איהר זעהן, וואָס איך וועל
מאַכען פון איהם !

ווי ער האָט דאָס געוואָגט, האָט ער זיך אַראָפּגעלאָזט אויף אַ שטריק צו די רוימער. צוערשט האָבען זיי זיך נישט אומגעקוקט אויף איהם. די ריעזיגע רוימער האָבען געהאַט נאָר פּעראַכטונג פאַר דעם קליינעם דאַרען אידען. ער האָט זיי אָבער כסדר געזידעלט, גערייצט זיך מיט זיי און געפאַ- דערט דער שטאַרקסטער רוימער זאָל אַרויסטרעטען אין קאַמף מיט איהם. דאָס האָט שוין פּערדראָסען אַ ריעזיגען רייטער און ער האָט זיך געלאָזט לויפען צו איהם מיט דער שפיז אין איין האַנד און דעם פאַנצער אין דער צווייטער האַנד.

איז יונתן פּלוצלונג צוגעשפרונגען צו איהם און אין אַ רגע דערשטאַכען צום טויט. אויפגערגט האָט יונתן גע- טרעטען מיט די פיס דעם טויטען רייטער, האָט צוגענומען זיין אונטפאָרם און געוועהר און אַרויפגעצויגען זיך מיט דעם שטריק אויף דער מויער.

דער עלטסטער פון דער רוימישער רייטער אַבטיילונג וואָס האָט פּערלזירען דעם העלדישען רייטער איז געווען אין כּעס אויף יונתן און ווי ער האָט געקלעטערט אויף דער מויער האָט ער אַריינגעשאָסען אַ פּייל אין זיין האַרץ און איהם געטויט אויפ'ן אָרט.

די אידען זענען געווען שטאַרק אויפגערגט און כּעדי- ערט יונתן'ס טויט און די רוימער האָבען געשפרונגען פאַר פּרייד. יונתן האָט פּעראייביגט זיין נאמען מיט זיין טויט. זיין פרוי האָט אָבער נאָך נישט געוואוסט פון אונגליק, אַז זי איז שוין אויך אַן אַלמנה ווי די פרוי וואָס איז זי מקנא פאַר די פייגען, וואָס דער מאַן ברענגט איהר.

שמעון האָט געהייסען די אלטישקע זאָל אַוועקפיהרען די צוויי יתומים'לעך, וואָס זייער מוטער איז נאָר וואָס גע- שטאַרבען פון הונגער, צו מרים'ען, ער וועט באַלד קומען און זיי בעזאָרגען מיט אַ ביסעל עסען. און ער איז אַוועק אין אַן אנדער ווינקעל, וואו געשוואַלענע הונגעריגע האָבען געשמעסט וועגען דעם גרויסען קאַמף און זיין סוף.

— אומזיסט איז אונזער האַפנונג — האָט איינער גע- זאָגט — די צייכענס פון הימעל האָבען שוין אָנגעזאָגט, אַז ירושלים וועט חרוב ווערען און דער הרהיבית — וויסט.

— מען איז שוין נישט מקריב דעם תמיד, די פעסטונג
אנטאניא איז געפאלען. אלץ וועט באלד געהן פערלירען —
האָט אן אנדערער צוגעגעבען.

— הערט דאָך אויף מיט אייערע יאוש־רייד! — האָט
א דריטער אויף זיי אָנגעשריגען — זעהט איהר דען נישט,
אז אלע צרות זענען נאָר ווייל באלד וועט קומען משיח ?
מיר האָבען איצט משיח'ס ציימען.

— אויב עס וואָלט געווען ווי דו זאָנסט — האָט א פיר-
טער געפרעגט — וואָלט דאָך רבי יוחנן בן זכאי זיך נישט
ארויסגע'גנב'עט פון ירושלים און געלאָפען בעמען דעם פיינד,
ער זאָל איהם ערלויבען גרינדען א ישיבה אין יבנה ? רבי
יוחנן בן זכאי האָט געזעהן מיט רוח הקודש, אז דאָס בית-
המקדש וועט הרוב ווערען, האָט ער כאַטש געוואָלט מציל
זיין די תורה.

— ווען ס'וואָלט געווען אזוי שלעכט — האָט נאָך איר-
גער זיך אריינגעמישט — וואָלט דער נשיא נישט געבליבען
אין ירושלים און די מעהרסטע תלמידים זיינע וואָלטען נישט
צוגעשטאָנען צו די קנאים. עס איז יא דאָ א האַפנונג.

— ווען עס וואָלט געווען א האַפנונג, וואָלט דעם נשיא'ס
איידים רבי אליעזר בן הורקנוס און זיין חבר רבי יהושע
בן חנניה נישט איבערגעלאָזט דעם נשיא און אוועק מיט רבי
יוחנן בן זכאי נאָך יבנה צו פערשפרייטען די תורה.

— יא, וואס מאַכט עפעס דער נשיא ? מיר האָבען איהם
שוין לאַנג נישט געזעהן. דורך די צרות האָט מען נאָר פער-
געסען אין איהם — האָבען עטליכע געפרעגט.

— ער ליגט קראַנק אין הויז — האָט עמיצער דערצעהלט
— זינט די אינערליכע רייסערייען האָט ער זיך אָנגעזונד-
דערט און ווייל זיך מעהר נישט מישען אין קיין זאָך.

— איך וועל נישט לייקענען — האָט איינער א זאָג גע-
טאָן — אָפט צווייפעל איך, אויב מיר וועלען זיענען. אפשר
ווען מען וואָלט געפאָלגט די שלום-זוכער וואָלטען מיר צו
די צרות נישט געקומען !

— אוי, איהר קלייד-גלויביגע ! איהר צווייפלער ! —
איז אויפגעשפרונגען אן אלטער מאַן — מיר זענען אידען
אָדער נישט ? איז נאָט צווישען אונז אָדער נישט ? מיר

קענען נאך זיין נאָמ'ס קנעכט, אָבער נישט קנעכט פון מענדיגען. וואָלען מיר ווערען אונטערטעניג צו יעדען פערדאָרבען פאָלק, וואָס וויל אונז פערשקלאַמען? נאָך איידער די רוי מער זענען געווען אויף דער וועלט, איז שוין אונזער עלטער פאָטער אברהם געשטאָנען אויף דעם באַרג וואָס מיר שמעהן איצט און נאָם האָט איהם געבענטשט.

— איך בלייב ביי מיין מיינונג — האָט דער פרייהייט זיך איינגעשפארט — ווען מיר וואָלטען געפאָלנט אנריפאס'ן און געבעטען פרידען, וואָלט רוים אונז געלאָזט צוריה און מיר וואָלטען נישט געוואָרען אזוי געפייניגט.

— מיט אונז וואָלט רוים נישט געשלאָסען פרידען, ווייל מיר דינען נישט צו איהרע אָפגעטער און מיר קענען נישט בעטען שלום ביי רוים. געדענקט איהר נישט, אז זיי האָבען געוואָלט אַריינשטעלען דעם קייכער'ס סטאָמוע אין היכל און געוואָלט, אז מיר זאָלען זיך בוקען צו איהר? געדענקט איהר נישט, ווי די רוימישע גובערנאָטאָרען האָבען אונז געמאָרמט און אויסגעזויגען אונזער מאַרד און בלוט? וואָס פאר אַ פרייהייט האָט אונז אנריפאס, דאָס אייניקעל פון דעם אדומ'ישען קנעכט, דען צוגעזאָגט? מיר זאָלען בע-אַרבייטען אונזער לאַנד און די פרוכטען אַוועקגעבען צו רוים? די פערדאָרבענע רוימער זאָלען בעוואַכען דאָס בית המקדש? מיר ווילען אַ גאַנצע פרייהייט, אַ פולסטענדיגע אויפלייזונג, מיר וועלען אזוי לאַנג ליידען און קעמפען ביז מיר וועלען געווינען אונזער פרייהייט!

דער אַלטער האָט הויך און בענייסטערט גערעדט. אַ סך מענער און פרויען מיט הונגעריגע קינדער אויף די הענד האָבען איהם אַרומגערינגעלט. אלע זענען געווען געשוואָלען פון הונגער. אין זייערע אויגען האָט אָבער געברענגט דאָס פייער פון פרייהייט און פאַטריאָטיזם און איבערגעבענהייט צום פאָלק און זיין לאַנד, צו זייער אמונה און די טרייסקייט צו שטאַרבען פאר זייער פרייהייט.

ס'איז געווען קענען אַווענד. די זון האָט זיך אַראָפגעלאָזט אויף מערב-זייט און געגאָסען איהר ליכט אויפ'ן בית המקדש. דאָס נאָלד פון בית המקדש פון דאָך, די פענסטער און די טירען האָט זיך אָנגעצונדען אין זוך-ליכט און עס

הָאָט אויסגעזעהן ווי אַ גרויסער הייליגער פּלאַם האָט אַרומ־
גענימען גאָט'ס הויז. און דאָס ליכטיגקייט האָט פּערגאַסען
די מאַסען מענשען, וואָס האָבען זיך געפונען אויפ'ן הר־
הבית און זיי האָבען אלע פּערגעסען דעם הונגער און זייערע
אויגען האָבען געשיינט פאר פרייד פון דעם וואונדערליכען
בילד.

— אָט זעהט גאָט'ס כבוד וואָס שיינט אויף אונז ! —
הָאָט דער אַלטער אויפגעהויבען זיינע הענד אין הייליגער
פרייד — זעהט איהר דען נישט, אַז גאָט וועט אויך שיקען
זיין ליכט צו אונז ווייטער און מיר וועלען בעזיעגען דעם
שונא ?

בעגייסטערט האָבען אלע אַנידערגעקניחט און זייערע
געשוואַלענע פנים'ער געווענדט צום היכל. די איינגעזונקע־
נע אויגען זענען געוואָרען פול טרערען און זייער געפייניגט
געמיטה האָט שטיל תפלה געטאָן צו גאָט און געבעטען
רחמים...

— טרויסט אייך, האָפּנונגספולע ברידער און שוועסטער
— האָט דער אַלטער מוטיג גערעדט — גאָט'ס טאָג איז
נאָהנט. באַלד וועט זיך ענדיגען די גוג ומגוג קריעג. גאָט'ס
צאָרן וועט זיך אויכניסען אויף רוים און איהרע מיטהעלפער.
זיי וועלען פאַלען אויף די אידישע בערג. זיבען חדשים וועט
מען זיין פּערנומען צו בעגראָבען זיי ביז דאָס לאַנד וועט
זיין אויסגערייניגט פון זיי. גאָט וועט אויס'הרג'ענען אונז
זערע פּינד און שיקען זיין היִלף צו אונז !

שמעון בן יאיר האָט אַלץ געהערט און אָנגעקליבען פרי־
שען מוטה. בעגייסטערט מיט נייע קרעפטען האָט ער אָנ־
געהויבען געהן צוריק צו דער מויער. די רוימער האָבען אָנ־
געהויבען בעִיִסען די מויער מיט פּיילען און שלידער־
שטייגער און געוואָלט פּערטרויבען די קעמפּער. עטליכע
שלידער־שטייגער זענען ארוינגעפאַלען אין הויף פון בית־
המקדש. שמעון האָט זיך געאיילט צום קאַמף־פּלאַץ און ער
האָט שוין געהערט ווי די קעמפּער שרויען :

— ביי גאָט איז די היִלף !

פּלוצלינג האָט איהם אין די אויערן אַ רים געטאָן אַ יאָר
מענדע שטימע, ער האָט זיך אומגעקוקט און דערזעהן דעם

משוגע'נעם יהושע בן חנני דרעהען זיך אין אויסערליכען
תוֹרף און קלאַנגען :

א קול ! א קול ! א קול !
א קול פון מזרח-זייט !
א קול פון מערב-זייט !
א קול פון אלע עקען וועלט !
דאָס קול פון נאָט'ס טאָג
ביטער שרייט :
אוי, וועה געשריגען אויף ירושלים !
אוי, וועה געשריגען אויף'ן היכל !
אוי, וועה געשריגען אויף חתן-כלה !
אוי, וועה געשריגען אויף דעם פּאָלק יהודה !
אוי, וועה געשריגען פון אלע עקען וועלט !
אוי, וועה פון מזרח-זייט !
אוי, וועה פון מערב-זייט !
אוי, וועה ! אוי, וועה ! אוי, וועה !

שמעון איז אויפגעשפרונגען פאר שרעק. זיין בעגייסטער
רונג איז פערשוואונדען. ער איז געוואָרען נידערשלאָגען.
"אוי, וועה געשריגען אויף חתן-כלה", האָט ער איבערגע-
חזר'ט דעם משוגע'נעם'ס רייד און געטראַכט : איז דער
משוגע'נער דען נישט גערעכט ? וואָס איז דען געוואָרען פון
צפורה'ן מיט אסתר'ן ? און ווי ביטער איז זיין אייגענער
גורל און זיין ברודער יהודה'ס ! און איז דען דעם פּאָלק
בעסער ? עס זענען פערווירקליכט געוואָרען דעם משוגע'-
נעמ'ס רייד. ווער ווייס וואָס נאָך פאר צרות עס וועלען
קומען ?

שמעון איז געגאנגען ווייטער און געטראַכט זיינע פער-
צווייפלטע געראַנקען. פלוצלינג איז אראָפגעפלויען א גרוי-
סער שטיין פון דער מויער, אריבער זיין קאָפּ און זיך אן
עמיצען אָנגעקלאַפט, וואָס איז גלייך אומגעפאלען. שמעון
איז צוריק געגאנגען זעהן וועמען דער שטיין האָט אוועקגע-
לייגט און ער האָט דערזעהן דעם משוגע'נעם ליגען אויסגע-
צויגען מיט אָפענע אויגען און צושמעטערטע ריפּען.

די ארומיגע מענשען האָבען זיך צוזאַמענגעקליבען ארום דעם דער'הרג'עטען און איינער האָט געזאָגט :
 — אָט איז די טויטע קראַך, וואָס האָט אונז פאַרגעזאָגט צרות און שלעכטס. גאָט ! אזוי זאָלען געהן פערלוירען אלע וואָס רעדען שלעכטס אויף אונז און דיינע ליעבהאָבער זאָלען שיינען און לייכטען ווי די זון !
 — אמן ! — האָבען אלע געענטפערט.

גרויסע געשרייען האָבען זיך געהערט אויף דער מויער. שמעזן איז ניד אַהין געלאָפּען און ער איז געקומען אין צייט. אַ רוימישע אַבטיילונג מיט די אדלער און פּאָהנען איז ארויף אויף דער מויער. די קנאים האָבען זיך העפּטיג געוואָרפּען אויף זיי און צוהאַקט אויף שטיקער. קיין איינעם האָבען זיי נישט געלאָזט לעבעדיג. די פעהנער און די אדלער זענען געבליבען ביי די אידען און אלע האָבען זיך געפרעהט מיט דעם זיעג.

דאָס בית המקדש ברענט...

ווי די זיענרייכע אידישע קעמפער האָבען זיך דאָ גערפרעהט מיט דעם נצחון, האָבען זיי צו זייער גרויס שרעק פלוצלינג דערזעהן וואָלקענס רויד און גרויסע פּלאַמען ארויסזעצען פון טויער קופינזם.

ווען אלע קעמפער זענען געווען פערנומען אין דער שלאַכט אויף דער מויער, האָבען די רוימער דערווייל זיך אונטערנע'גנב'עט הינטער'ן טויער און איהם אונטערגע'צונדען. דאָס גאָלד פון די טירען האָט אָנגעהויבען צושמעל'צען און דאָס פייער האָט ארומגעכאַפּט די ברעמער און פער'צויגען צו די באַלקענס פון די זיילען און מיט שנעלקייט זיך פערשפרייט ווייטער און ווייטער.

עס איז נאָר געבליבען אונבעריהרט די רייחט זיילען אויף דרום זייט. זענען דאָרט אָנגעלאָפּען זעקס טויענט אידען און זיך ארויפגעכאַפּט אויף דער גרויסער פּלאַטפאָרם. דער מוטיגער אַלמער האָט נביאות געזאָגט, אז גאָט וועט שיקען די הילף, זענען זיי געשטאַנען און געוואַרט אויף דער הילף. מרים האָט זיך נישט געוואָלט פערלאָזען אויף נסים און איז אוועקגעלאָפּען צו די קעמפער זוכען שוין. די קעמ'ער

פער זענען אנטלאָפּען פון די שרעקליכע פּלאַמען וואָס האָר
בען זיי ארומגערינגעלט. זיי האָבען אויך מיטגענומען אלע
מען וואָס זענען צומישט געלאָפּען צווישען די ברענענדע זיי
לען און זיי זענען אוועק אין אינערליכען הויף.

אין דער נאַכט האָבען די אידען געקלאַגט אויפ'ן חורבן
פון ערשטען בית המקדש. און אין דער זעלבער נאַכט האָבען
זיי געקלאַגט און געוויינט זעהענדיג דאָס העלישע פייער
וואָס ברענט ארום דעם איצטיגען בית המקדש און זיי קע-
נען נישט העלפען צו לעשען דאָס פייער.

דאָס בית המקדש וואָס האָט ערשט געלויכטען אין זון-
ליכטיגקייט און געבלענדט די אויגען, האָט איצט ווידער
געבלענדט די אויגען, שטעהענדיג ארומגערינגעלט פון דריי
זייטען מיט שרעקליכע פערצהרענדע פּלאַמען, און עס האָט
אויסגעזעהן אז דאָס בית המקדש ברענט.

אין דער זעלבער נאַכט פון תשעה באב, ווען דאָס ערש-
טע בית המקדש איז פערברענט געוואָרען, האָט אָנגעהויבען
ברענען אויך דאָס צווייטע בית המקדש.

די קעמפער האָבען טרויריג און דערשלאָגען צוגעקוקט
דאָס אַנגליק און זיי האָבען שוין געוואָלט זיך נעמען דאָס
לעבען און מאַכען אַ סוף צו די גאַנצע פּיין.

איז אָבער אַריבער דער ערשטער טומעל און שרעק האָר
בען זיי געזעהן, אז דאָס היכל איז געבליבען אונבעריהרט,
דער וואונדערליכער מקדש שטעהט אין זיין גאַנצער פּראַכט,
האָבען זיי זיך געטרייסט און בערוהיגט און געשוואוירען אז
ביז'ן לעצטען אטעם וועלען זיי נישט דערלאָזען דעם שונא
צוטרעטען צום היכל. אלע ווי איינער וועלען זיי שטעהן און
פערטיידיגען דאָס היכל ביז'ן לעצטען טראָפען בלוט, ביז
די הילף וועט קומען.

גאָט וועט דאָך נישט איבערגעבען זיין הייליג הויז אין
די הענד פון פרעמדע געצענדינער, זיי זאָלען עס פערשוועכען
און פּעראַונדרייניגען. דאָס קען נישט געשעהן! זיי די גע-
טרייע אידישע קעמפער, די גאָטספּאַרכטייע וועלען נישט
איבערגעבען גאָט'ס הויז אין שונא'ס האַנט. אזוי לאַנג ווי
זיי קענען ריהרען מיט די הענד, אזוי לאַנג ווי זיי אטעמען

וועלען זיי פערטיידיגען גאט'ס הייליג הויז — און זאָל גאָט טאָן וואָס ס'וועט וואויל געפעלען אין זיינע אויגען ! ס'איז געוואָרען טאָג. די זון איז אויפגעגאנגען און איהרע ערשטע שטראַהלען האָבען פּערגאַסען די גאָלדענע שפיזען אויפ'ן דאָך און זיך אָנגעשלאָגען אָן גאָלדענעם באלעם ביים טיר פון היכל. די שטראַהלען זענען צושפּריצט געוואָרען אַרום און אַרום און געגאַסען וואונדערליך ליכט אויפ'ן באַרג.

דער באַרג האָט גערויכערט אינגאַנצען פון דעם פייער, וואס האָט פּערברענט די זיילען און די פּלאַטפאָרמען. פון דעם באַרג האָט געזעצט אַ דיסקער רויך... און דער רויך איז בעלויכטען געוואָרען פון דעם ליכטיגקייט, וואָס האָט געפלייצט פון מקדש דאָך.

אַמאָל פלעגן די כהנים אין דער צייט, ווען דאָס ליכטיג-קייט האָט זיך אָנגעהויבען צוגיסען, אויפשטעהן צום היילי-גען דיענסט. דעמאָלט האָבען זיי געבראַכט די עולה צו גאָט. און די לויים האָבען געשפּיעלט און געזונגען. איצט איז דאָס מובח וויסט. דריי וואָכען האָט מען שוין נישט מקריב גע-ווען קיין קרבן. די לויים האָבען אויפגעהערט זינגען און די כהנים צו טאָן די עבודה.

די כהנים און די לויים זענען אָבער נישט געזעסען ליידיג. זיי האָבען גענומען שווערדען אין די הענד און אַרויסגעגאַנגען אין קאַמף אַנטקעגען פיינד. אַ סך פון זיי האָבען בעוויי-זען גרויס העלדישקייט אויף דער מויער. איצט האָבען אויך זיי זיך אומגעקערט אהער אויף דעם אָרט וואו זיי האָבען געטאָן זייער הייליג דיענסט.

מאַסען מענשען האָבען זיך דאָ פּערזאַמעלט און אָנגע-פאַסט די "עזרת נשים" און די "עזרת ישראל". ווי שאָף וואָס אַנטלויפט פאַר פייער זענען זיי דאָ אָנגעלאָפּען צו ראַ-טעווען זיך פון דעם שרעקליכען פייער וואָס ברענט אַרום. אַלע זענען געווען פּער'חלש'ט פון הונגער. אָבער נישט פּער-לורען די האַפּנונג, אַז גאָט וועט העלפּען.

פּלוצלונג, אָהן אַ בעפּעהל פון עמיצען, האָבען די לויים גענומען די הייליגע מוזיק אינסטרומענטען און זיך אויסגע-שטעלט אויף די פּוּצעהן טרעפּען ווי אַמאָל. צוויי הונדערט

לויים האַבען זיך אויסגעשטעלט. די פרויען זענען אַרויף אויף די באַלקאָנען ווי אַמאָל ביים "וואַסער גיסען". איצט האָט מען אַבער נישט געגאַסען קיין וואַסער פאַר גאַט, נאָר טייכען טרערען.

די לויים האַבען אָנגעהויבען שפּילען און זינגען הייסע תּפּלות. די פּייפלען האַבען געזיפּצט און די האַרפען געד-קלאַגט און געוויינט און דאָס גאַנצע פּאָלק האָט מיטגע-וויינט.

און די לויים האַבען געזינגען טרויריג און געבעטען צו גאַט :

גאַט ! גוים זענען געקומען אין דיין נחלת.
זיי האַבען ירושלים פּערוויסט.
די קערפּער פון דייןע קנעכט האַבען זיי
פאַר די פּויגעל געוואָרפען צו פּרעסען...
דאָס פּלייש פון דייןע פרומע פאַר די חיות...
האַבען פּערגאַסען זייער בלוט ווי וואַסער ארום ירושלים
און ס'איז נישטאָ ווער עס זאָל בערגאַבען...
פאַרוואָס, גאַט, שטעהסטו פון ווייטענס !
פּערהוילסט דיך אין עת צרה !...
פאַר וואָס פּערבאַרגסטו דיין פנים ?...
פּערגעסט אונזערע ליידען און פּיין ?...
האַסט אונז פּערגעסען און פּערשעמט,
געהסט נישט מעהר אין אונזערע הערשאַפטען...
קערסט אונז אום הינטערווילעכטס פאַר'ן פּיינד
און אונזערע שונאים רויבען אונז...
האַט גאַט פּערגעסען צו לייטזעליגען ?
אָבעטאָן מיט צאָרן זיין רחמנות אויף אייביג ?...
דו וועסט אויפשטעהן, דערבאַרימען אויף ציון !
ס'איז צייט זי לייטזעליגען, געקומען די צייט
שטעה אויף מיט דיין הילף פאַר אונז
און לייז אונז אויס
פון דיין חסד וועגען.

די תּפּלה מיט די אומעטיגע נגונים האַבען געעפּעלט די

וואונדען. און אַ רייסענד געוויין, אַ מורא'דיגער יאָמער האָט אויסגעבראַכען. די הונגעריגע און די מיעדע האָבען אָנגעד- הויבען שרייען און בעטען צו גאָט און מען האָט מעהר נישט געהערט דאָס שפּילען און זינגען איבער דעם שטאַרקען נע- וויין.

אַ סך פּרויען האָבען מעהר נישט געקענט וויינען און זיי האָבען גע'חלש'ט. די קליינע קינדער האָבען צוריסען די הימלען מיט זייערע ביטערע קולות. צווישען אולם און מזבח זענען געשטאַנען די כהנים און געיאָמערט. די גרעסטע העלדען האָבען זיך נישט געקענט איינהאַלטען און מיטנעד- וויינט. דאָס האָט אַ פּאָלק, גאָט'ס פּאָלק געוויינט אויף זיין ביטער אונגליק. און ווי דאָס האַרץ וואָלט זיי געזאָגט, אַז דאָס לעצטע מאָל זעהן זיי גאָט'ס הויז, דאָס לעצטע מאָל הויבען זיי די הענד צום קדשי קדשים און זיי הערען די הוי- ליגע געזאנגען פון די לויים.

נאָכ'ן וויינען זענען ארויסגעאנגען בן-גורא, יוחנן פון גושי-חלב, שמעון בן יאיר און זיין ברודער יהודה, זיי האָבען מיטגענומען עטליכע יונגע כהנים און באַלד זענען זיי צור- ריקגעקומען מיט קערב פייגען, וואָס איז נאָך געבליבען אין גאָט'ס הויז.

די פּרויען און די קינדער האָבען די ערשטע געקראָגען צו איין פייג. די איבריגע האָבען זיי צוטיילט צו די אַלטע לויט. דאָס פּאָלק און די קעמפער האָבען גאָר נישט בעקור- מען צו שטילען דעם הונגער. עס איז מעהר נישט געבליבען פאַר זיי. די אוצרות פון בית המקדש זענען געווען ליידיג. — אויב גאָט וועט באַלד נישט שיקען זיין הילף, איז אַלץ פּערלויירען — האָט איטליכער געטראכט שטיל פאר זיך. זיי האָבען אָבער מורא געהאַט צו ברענגען דאָס אויף די ליפען.

נאכמיטאג האָט דאָס פיער אָנגעהויבען איינלעד- שען. די רוימער זענען דורכגעגאַנגען דאָס צושטערטע מויער און זיך צושפּרייט אין אויסערליכען הויף. די קנאים האָבען דאָס נישט געקענט צוקוקען רוחיג. פּערצווייפעלט זענען זיי ארויס צו די רוימער אין הויף און זיך געוואָרפען אויף

זיי ווי צורייצטע וועלף אויף שאָף.
 די רוימער האָבען אויסגעשטעלט זייערע פּאַנצערס און
 זיך העלדיש פּערטיידיגט. זיי האָבען אָבער נישט געקענט
 ביישטעהן די דערצאָרנטע קנאים. ווי אַ שטורם-ווינד האָבען
 די קנאים אריינגעריסען זיך צווישען זיי, ווי אַ מעכטיגע
 פּערפלייצונג אריין אין די רוימישע רייהען און געשניטען
 אויף רעכטס און לינקס.

דער מוטיגער אַלטער איז געשטאַנען אינמיטען, אויפֿ-
 געהויבען הויך זיין שטעקען און געשריגען :

— ערוואַכט, יעקב'ס קינדער! זאָלען ציטערן עשו'ס
 נבורים! היינט וועט נאָט שיקען זיין גרויסע הילף! דער
 נייסט פון די חשמונאים שוועבט פאַר אונז! אָט איז נאָט'ס
 כבוד! נאָט רופט פון היכל! עס קומען די געטליכע מלאכים!
 פון הימעל וועט מען מלחמה האַלטען פאַר אונז!

דער אטעם פון די קעמפּענדע קנאים האָט געברענט ווי
 פייער. די פיינדליכע מחנה איז פּערברענט געוואָרען ווי
 שטרוי. די הילף איז אָבער נישט געקומען. נאָט האָט זיך
 אָבגעטאָן, אָבגעטאָן זיין רחמנות, פּערגעסען זיין הייליג
 הויז און הייליג פּאַלק.

טיטוס איז געשטאַנען אויפֿן טורעם אנטאניא און צו-
 געזעהן די שלאַכט און די מפּלה פון זיינע סאָלדאַטען, האָט
 ער גענעבען אַ סיגנאַל און מחנות רוימער האָבען געאיילט
 צו דער שלאַכט און פּערדעקט אלעמען ווי אַ שווערער גע-
 דיכטער היישעריק.

טיטוס איז אויך באלד אָנגעקומען מיט זיינע ריימער
 און זיי האָבען ארומגערינגעלט די קנאים. דאָ האָבען זיי
 שוין געמוזט צוריקטרעטען. צוויי מאָל האָבען זיי בענייט
 די אַטאַקעס, דערשטאַכען און אויסגע'הרג'עט אַ סך רוימער
 ביז זיי האָבען צובראָכען אן שונא די שווערדען און שפּיזען.
 אָהן נעוועהר האָבען די קנאים פּערצווייפעלט געקעמפט, מיט
 שטיינער אין די הענד, מיט די בלויע פּויסטען, זיי האָבען
 דערשטיקט און געוואָרען די רוימער, זיי צוביסען מיט די
 צייהן. זיי זענען אָבער אָבגעשטאַנען. אָהן אויפהער זענען
 צוגעקומען נייע סאָלדאַטען, פּרישע רוימישע מחנות און די
 אידען זענען אנטלאָפּען צום טויער.

די רוימער האָבען זיי נאָכגעיאָגט און אריינגעריסען זיך אין "עזרת נשים". מיט גרויס מיה איז די קנאים געלונגען אריינצולויפען אין "עזרת ישראל" און "עזרת כהנים" און זיי האָבען הינטער זיך פערשלאָסען דאָס טויער. אויפ'ן וועג לויפענדיג האָט שמעון געפונען דעם אַלטען מאַן צוטראַטען אויף טויט. דאָס אַנטלויפענדע פּאָלק האָט אין איילעניש איהם אומגעוואָרפען און צוטראַטען.

די קנאים, צוזאמענגעדריקט אין די עזרות, האָבען נאָך נישט אָבגעצויגען דעם אטעם, איז פּלוצלונג איין עזרה גע-וואָרען פול רויך. אַ רוימער האָט דורך דעם גאלדענעם פענס-טער אריינגעוואָרפען אַ פּלאַקער אין קליידער קאַמער. אין דער קאַמער זענען געווען זעקס און ניינציג הילצערנע שא-פעס מיט כהונה קליידער. האָבען זיי זיך גלייך אנגעכאַפט און די קאַמער איז מאַמענטאַל געשטאַנען אין פּלאַמען.

די פּלאַמען זענען צופּלויגען און אָנגעצינדען די בענק און די ווענד און אַ פייער-פּערפלייצונג האָט ארומגענומען די צוטומעלטע קנאים. אַלע זענען זיך צולאָפען אין גרויס שרעק. די וואָס זענען ארויס דורך די טויערן אויף צפון און דרום האָבען די רוימער דערשטאַכען אויף טויט. אנדערע זענען אריינגעלאָפען אין היכל, די רוימער זענען אָבער באלד נאָכגעקומען און פּערשפּרייט זיך אין אַלע ווינקלען פון די עזרות און היכל.

אַ שרעקליכע שחיטה האָבען די ווילדע רוימער דעמאָלט געמאַכט אויף די דערשראָקענע אידען. אויפ'ן מזבח און אַרום איהם זענען געלעגען בערג מיט טויטע. די רוימער האָ-בען אָהן רחמנות דער'הרג'עט יעדען איינעם וואָס איז אריינגעפאלען אין זייערע גרויזאמע הענד. אַלטע און יונגע, מענער און פרויען, זיי האָבען נישט געשוניט זויגעריגע קינדער — אַלעמען גרויזאם אויסגעשאַכטען.

טייכען בלוט האָבען פּערפלייצט דאָס בית המקדש, ארויסגערונען אין עזרות. ביז דער טויער אין אויסערלי-כען הויף האָבען געשטראַמט מייכען בלוט.

אין די מורא'דיגע געשרייען פון די געשאַכטענע האָט זיך אריינגעריסען אַ האַרצרייסענד געוואלד פון זעקס טוי-זענד העלזער. זעקס טויזענד אידען זענען געשטאַנען אויף

דער מיטעלסטער פלאטפארם איבער די זיילען און געהאָפּט אויף גאָט'ס הילף. האָבען די רוימער זיי בעמערקט און אונטערנעצונדען די זיילען מיט דער פלאטפארם. דאָס פייער האָט באלד ארומגעכאַפּט די זעקס טויזענט אידען און זיי פערברענט אויף אש.

טיטוס מיט זיינע גענעראלען זענען אַריינגעגאַנגען אין היכל אין קדשי קדשים. טיטוס'עס געליעבטע בעראַניקא איז אויך מיטגעגאַנגען צו זעהן דעם תורבן. זיי האָבען זיך גע-וואונדערט אויף דער וואונדערליכער פראַכט פון בית המקדש און זיין זעלטענע שעהנקייט. זיי האָבען מודה געווען אז די גאַנצע וועלט פערמאַנט נישט נאָך אזא וואונדער.

לאַנג זיין אינוועניג האָבען זיי אבער נישט געקענט. דאס היכל מיט'ן קדשי קדשים זענען באלד פול געוואָרען מיט רויך און דערשראָקענע זענען זיי ארויס אין דרויסען.

די צוואוילדעטע רוימער האָבען שוין נישט צוגעהערט זיך צו קיין בעפעהל און האָבען גע'הרג'עט, געמאָרדעט און צוטרעטען אָהן רחמנות. זיי האָבען זיך אויך געוואָרפען רוי-בען און אָנגעשטאַפּט די קעשענעס מיט גאָלד און טייערע שטיינער. ווי טיוואָלים זענען זיי געלאָפּען צווישען. די פלאַמען וואס האָבען ארומגענומען דעם גאַנצען הר הבית. זיי האָבען ווילד געשריגען, שכור פון זיעג און דאס פערנאָ-סענע בלוט. דאס פייער האָט שטאַרק געקנאַקט און מיט שטורם צושמעטערט די ריעזענפעסטע ווענד. עס האָבען מורא'דיג געשריגען די קעמפער וואָס האָבען פערטיידיגט זייער לעבען. די פערוואונדעטע האָבען שרעקליך געקרעכצט. די גאַנצע שטאָדט האָט ביטער געיאַמערט און געקלאַגט. אין די צעהנטויענדער זענען די איינוואוינער מיט זייערע פרויען און קליינע קינדער געשטאַנען אויף די גאַסען און געקלאַנט אויף דעם גרויסען באַרָך און געיאַמערט אויפ'ן פערברענטען בית המקדש.

דאס געיאַמער, די שרעקליכע געשרייען און געוויינען האָבען זיך אויסגעמישט אינאיינעם מיט די רוימישע ווילדע געשרייען. איין מורא'דיג גרויס געשריי האָט זיך געטראָגען איבער ירושלים. אַ געשריי פון הונדערטער טויזענדער העל-זער. די בערג ארום האָבען פערנומען דאס געשריי און אָבגע-

ענטפערט מיט דונערנדע אַבקלאַנגען. און עס האָט אויס-
געזעהן ווי די בערג ברומען ווילד און קלאַנגען אויפ'ן הורבן...
אין די גרויסע פלאַמען וואס האָבען ארומגעכאַפט דאס
בית המקדש האָט מען געזעהן אַ סך כהנים שטעהן אויפ'ן
דאך, רייסען אויס די נאָלדענע שפּיזען און שליידערן זיי
אויף די קעפּ פון די רוימער, וואס האָבען געשפרונגען ארום
פּייער און ווילד געטאַנצט. צוויי עלטסטע פון די כהנים,
מאיר בן כלגה און יוסף בן דלעאי האָבען זיך אריינגעוואָר-
פען אין די פלאַמען און פערברענט געוואָרען אינאיינעם
מיט'ן בית המקדש.

די פערבליבענע קנאים האָבען שטאַרק געוואַלט זיך
וואַרפען אין די פלאַמען פערברענט צו ווערען און מעהר נישט
זעהן דעם גרויסען בראַך. זיי האָבען דאס אבער נישט גע-
טאָן איבער דער שבועה וואָס זיי האָבען געשוואוירען
מלחמה צו האַלטען ביז'ן לעצטען אטעם.

מיט'ן כת פון דער שבועה האָבען זיי זיך אָנגענומען מיט
פּרישען מוטה און זיך דורכגעריסען דורכ'ן אויסווייניגסטען
הויף אין די גרויסע רוימישע אַרמעע אויפ'ן הר הבית און
זענען ארויף אויף דער בריק וואָס פיהרט פון בית המקדש
ביז דעם באַרג ציון. און זיי האָבען זיך בעפעסטיגט אין דער
אויבערשטער שטאָדט, די שטאָדט ציון.

מרים האָט זיין נישט געקענט געהן האָט מאסארום זי
גענומען אויף זי הענד, שמען און יהודה האָבען איהם בע-
שיצט ביז זיי זענען אָנגעקומען נאָך ציון. זיי האָבען דאָרט
געפונען אביסע עסענוואַרג, וואס איז נאָך פערבליבען אין
עמליכע רייכע זייוער. דאס איז אבער נישט גענוג געווען
מעהר ווי אויף זעהן טעג. און אויך נישט אָנצועסען זיך
זאט, נאָר קוים צו בעהאַלטען די נשמה.

וואס וועט זיין דער סוף אז דאס ביסעל עסען וועט זיך
אויסלאָזען? האָנען זיי זיך געפרעגט. וואס וועט שוין ארויס-
קומען אז זיי וועלען ווייטער קעמפען? אז גאָט האָט אָנגע-
טאָן זיין גענאָד! ער וויל מעהר נישט העלפען! איז נאָך
דאָ אַ פונק האַפּטונג צו בעזיענען דעם שונא? זאָל מען זיך
אונטערגעבען צו זיאטעווען די לעבעדיג געבליבענע?

אַלע קעמפער האָבען אָנגעהאַלטען אַ בעראַטונג וואָס

צו טאָן ווייטער. די קנאים האָבען פעסט דערקלערט אז מען טאָר זיך נישט אונטערנעבען דעם שונא, ווייל מען האָט גע-שוואוירען ביי גאָט נישט אונטערצוגעבען זיך לעבעדיגער-הייט. אויב דער פיינד וועט איינשטימען ארויסצולאָזען אַלעמען מיט'ן געוועהר און געהן פריי אין דער מדבר, וועלען זיי איבערלאָזען די שטאָרט און געהן וואוהין די אויגען וועלען טראָגען.

וועט אבער טיטוס נישט בעשטעהן וועלען זיי ווייטער פערטיידיגען די שטאָרט, און אויס'הרג'ענען א סך רוימער ביז זיי וועלען אייננעמען דעם באַרג ציון.

אַלע זענען געווען צופריעדען מיט דעם, יעדער האָט גע-האָפט אז כל זמן זיי וועלען זיך נישט אונטערנעבען די רוי-מער וועט געשעהן א נס און זיי וועלען אויסגעלייזט ווערען, אויפבויען דאס בית המקדש און די הרוב'ע שטאָרט און ווידער לעבען רוהיג און דינען גאָט אונגעשטערט.

די קנאים האָבען געלאָזט וויסען טיטוס'ען אז זיי זענען גרייט צו פערלאָזען די שטאָרט אָהן אַ קאָמף אויב ער וועט זיי דערלויבען ארויסצוגעהן מיט זייער געוועהר. טיטוס האָט געברענגט פאר כעס אז ער האָט דאס געהערט און ער האָט בעפוילען זיינע סאָלדאטען זיי זאָלען פערברענען אלע טיילען פון שטאָרט, וואס זיי האָבען פערנומען און מיט די אידען זאָלען זיי טאָן וואָס עס גלויבט זיי. נאָך די וואָס וועלען דעם זעלבען טאָג ארויסגעהן פון ציון און בעמען נענאָך פון די רוימער זאָלען זיי נישט טויטען, נאָך ברענגען אויפ'ן הר הבית.

דאָרט וועט געמאכט ווערען אַן אויספאָרשונג און אַכטיי-לען די וואָס האָבען זיך בעטייליגט אין קאָמף פון די וואָס זענען געשטאָנען אָן אַ זייט.

דעם טאָג זענען די ווילדע רוימער בעפאלען די אונטער-שמע שטאָרט און דעם קוואַרטאל עופל און אויסגעגאָסען זייער גרויזאָמקייט אויף די רוהיגע איינוואוינער. די אַלטע און שוואַכע האָבען זיי אויסגעקוילעט און די יונגע און גע-זונטע האָבען זיי גענומען געפאָנגען צו פערקויפען זיי פאר קנעכט און דינסמען.

דערנאָך האָבען זיי אונטערגעצונדען דעם אַרכיוו און

דאס ראטחויז אין פאלאץ פון קעניגין העלענא. זיי האָבען אויך אונטערגעצונדען אלע רייכע פאלאצען און די אָרימע נירדיגע הייזער. אלע הייזער און פאלאצען מיט די צעהנ-טויזענדער פערואונדעטע און קראַנקע פון הונגער און פעסט זענען פערברענט געוואָרען אינאיינעם און ס'איז געוואָרען פון זיי איין גרויסער מורא'דיגער באַרג אַש.

דעמאָלט האָבען בן גיורא און יוחנן פון גוש חלב ערלויבט יעדען איינעם וואָס האָט נישט געשוואוירען צו קעמפען ביז'ן לעצטען אטעם ארויסצוגעהן צו די רוימער און זיך אי-בערגעכען אין זייערע הענד, אפשר וועלען זיי זיך דערמיט ראטעווען זייער לעבען. באַלד זיינען ארויסגעגאַנגען די קינדער פון דער אדיאבישער קעניגליכער פאַמיליע, וואס האָ-בען ביז איצט געקעמפט אינאיינעם מיט די קנאים. פיעל אַריסטאָקראַטען פון ציון זענען אויך אַרויסגעגאַנגען. טיטוס האָט געהייסען זיי איינזעצען אין תפיסה ביז ער וועט ארויס-געבען זייער אורטייל.

צו טיטוס'ען זענען דעמאָלט אַרויס אויך צוויי כהנים אויפזעהער פון בית-המדרש. יהושע און פנחס. זיי האָבען איהם אויסגעזאגט די סודות פון נאט'ס הויז און איהם אי-בערגגעבען גאלדענע טישען, מנורות, בעקענס און לעפעל, דאָס הייליגע געשיר און אלע טייערע ווערטפולע זאכען וואָס זענען געווען בעהאלטען און נישט דאָס פייער האָט זיי פערברענט און דער פינד האָט זיי נישט געקענט געפינען. זיי האָבען איהם אויך געוויזען וואו דאָס פרכת איז געווען בעהאַלטען און די אוצרות פון תכלת און פורפור און רויטען פאָדים און דער גוטער בוימעל מיט די טייערע געוויירצען אויף קטרת. מיט דעם וואָס זיי האָבען איהם די הייליגקיי-טען און טייערע זאכען איבערגעגעבען האָבען זיי אויסגע-קויפט זייער לעבען.

מרים האָט געזעהען, אז די קנאים ערלויבען אלע שלום-זוכער ארויסצוגעהן צום פינד און טיטוס בעגענדיגט זעהר פיעל פון זיי און לאזט זיי לעבען, האָט זי אויך געוואָלט אַרויס צו די רוימער. זי האָט געבעטען איהר טרייען מא-סארוס, ער זאָל זי ארויספיהרען צו די רוימער און זי בע-שיצען ביז זי וועט אַנקומען אהין.

שמעון בן יאיר האָט זיך ניט אריינגעמישט און ער האָט זי ניט אָבגערעדט דערפון. ער האָט זי גוט געקענט. זי האָט ניט געהאט דעם מוטה פון צפורה'ן און אסתר'ן, וואָס האָבען זיך מקריב געווען פאר דער אידישער פרייהייט. ער האָט נאָר געוואָלט וויסען וואָס וועט מאסארום איצט טאָן. וועט דער אונערשראָקענער העלד אויך זיך איבערגעבען צו די רוימער און בעטען רחמנות ווי די שרעקעדיגע פרוי, זיין געוועזענע הארנטע ? און אז ער וועט זיך שוין איבערגע- בען, וועט ער דען ראטעווען זיין לעבען ? מיטום האָט נאָר געהייסען לאַזען לעבען די וואָס האָבען ניט געקעמפט געגען די רוימער. מאסארום האָט דאָך אויסגע'הרג'ט טויזענטער רוימער ! אפילו ווען ער וועט זיך ווי שטארק פארשטעלען וועלען זיי איהם דערקענען. שמעון איז געווען זיכער אז מאסארום האָט נישט קיין אנדערען וועג נאר צוריקצואוויי- זען מרים'ס פארלאנג.

מאסארום האָט אָבער נאָרנישט געטראכט און גלייך געזאָגט אז ער וועט זי אוועקפיהרען צו די רוימער. שוויי- גענדיג האָט ער אוועקגעלייגט דעם בויגען און זיך אנגעטאָן די שווערד. ער האָט זיך צוקושט מיט שמעון'ען און יהודה'ן און ארויס מיט מרים'ען.

ווען ער איז צוגעקומען צום טויער האָבען די וועכטער אויף שמעון'ס באַפעהל געעפענט די טירען. מאסארום האָט היים געקושט די זיילען און די טירען, זיך געזעגענט מיט די חברים און באקאנטע און גענאנגען פאמעליך מיט מרים'ן ביז זיי זענען צוגעקומען צו די רוימער.

ער האָט זי איבערגעגעבען צו אן עלטסטען און צוויי סאלדאטען האָבען זי אוועקגעפיהרט צום הר הבית, וואו די אַלע וואָס זענען ארויס פון שטאָרט זענען געווען פאָר- האַלטען.

ווי נאָר מרים איז פארשוואונדען פון זיינע אויגען איז געוואָרען א גרויסער טומעל צווישען די רוימער. מאסארום האָט געצויגען זיין שווערד און אנגעהויבען שניידען אויף רעכטס און לינקס.

די דערשראָקענע רוימער האָבען אָנגעהויבען שרייען, שווערדען האָבען געקלונגען און מאַסען רוימער. זענען געפאָר-

לען ווי זאנגען אונטער דער קאסע. א סך רוימער זענען געפאלען, פיעל מעהר זענען אָבער אָנגעקומען און ווי ביהנען באפאלען מאסארוס'ען פון אלע זייטען און אזוי לאנג גע- האקט איהם מיט זייערע שווערדען ביז ער געפאלען. זיי האבען איהם צושניטען און צוהאקט אויף שטיקער. דערנאך האבען זיי איהם מיט ווילדע געשרייען געשלעפט צום טאָל און אראפגעשליידערט. מיט זיעגרייכע געשרייען האבען זיי זיך אומגעקערט אין לאַגער, ווי זיי וואָלטען דאָ געווען אָב- געהאלטען דעם גרעסטען נצחון.

ווידער זענען די קעמפער געווען אין בעלאַגערונג. וויי- טער געשטאנען אויף דער מויער טאָג און נאכט און געהיט. געשטאנען זענען זיי הונגעריגע און מיעדע און זיי האָבען בימער געצווייפעלט : וועלען זיי זיך קענען לאַנג האַלטען, אז דער גרעסטער טייל פון שטאָרט איז פערברענט. דאָס בית המקדש הרוב, דאָס היכל — וויסמ. נאָר די נאָקעטע שוואַרצע ווענד זענען געבליבען. און עס הענגען אויף די פינסטערע ווענד פון גאָט'ס הויז די רוימישע פעהנער און זייערע אדלער מיט אויסגעשפרייטע פליגעל ווי גרייטענדיג זיך צו פערצוקען... דער שונא האָט אויך אריינגעשטעלט אין וויסטען היכל זיינע אָבגעטער און מקריב געווען צו זיי און גערויכערט וויירויך. די פערבליבענע קעמפער זענען גע- שטאנען אויפ'ן באַרג ציון און דאָס צוגעזעהן און זייערע הערצער זענען צוריסען געוואָרען אויף שטיקער פון גרויס וועהטאָג.

זיי האָבען אַלץ נישט אויפגעגעבען דעם קאמף. זיי האָ- בען נישט געקענט רוהיג איבערלאָזען די שטאָרט ציון, די שטאָרט, וואו דוד המלך האָט געוואוינט און דאָרט געזונגען דאָס הייליגע תהלים. נישט דער רוימער האָט זיי בעזיעגט, נאָר דער הונגער. און דער שרעקליכער שונא-הונגער האָט אַרויסגעקלאַפט די קעמפענדע שווערד פון די קנאים'ס הענד.

דער גרעסטער טייל איינוואוינער פון ציון האָבען דעם הונגער נישט געקענט אויסהאַלטען און זענען ארויס צו די רוימער. זיי האָבען בעסער געוואָלט מיט זייערע ווייבער און

קינדער פערקויפט ווערען פאר קנעכט, איידער צו ליידען די שרקליכע פיין פון דעם שווערען הונגער. דעמאלט איז גאלד זעהר ביליג געווארען און נאך ביליגער זענען געווארען די מענשען. איבער דעם גרויסען רויב וואס רוים האָט אָנגע-רויבט אין גאלד און מענשען זענען די שקלאפען-מערק אין די אַרומיגע לענדער געווען פול מיט די געפאנגענע און קיי-נער האָט זיי שוין נישט געוואָלט קויפֿען. איז דער פינד געצוואונגען געווען אוועקצופיהרען די אידישע געפאנגענע אויף די שקלאפען-מערק אין די ווייטע לענדער.

דער שונא האָט אויפגעשטעלט זיינע שאַנצען אויף דער שטאָרט ציון. דאָס איז זיי אָנגעקומען נישט גרינג. זיי האָ-בען דערביי געהאָט גרויסע פערלוסטען. די איינגעשפארטע קעמפער האָבען זיי אָפט אַטאַקירט און אוועקגעלייגט אַ סך טויטע. דערנאָך זענען די רוימער מיט שטורם בעפאלען די מויער און ווידער האָבען זיי געקראָגען שווערע קלעפּ. בערג מיט טויטע רוימער זענען אָנגעלייגט געוואָרען אַרום דער מויער. דאָך האָבען די אידען פערלוירען, זיי זענען פון הונ-נער אַזוי אָבגעשוואַכט געוואָרען, אז זיי האָבען מעהר נישט געקענט קעמפֿען. און איידער דער שונא האָט אויפגעבראָ-כען די מויער האָבען זיי, שוואַכע און מיעדע פערלאָזט די מויער און אוועק צום טאָל ביי עין רוגל. זיי האָבען זיך געוואָלט דורכרייסען דורך די רוימער און אַנטלויפֿען פון שטאָרט. די רוימישע אַרמעע אין טאָל איז אָבער געווען צו שטאַרק און די קנאים האָבען זיך געמוזט אומקערען אין שטאָרט אַריין.

זיי האָבען בעשלאָסען זיך צו בעהאַלטען אין די היהלען און אונטער-ערדישע דורכגאַנגען און נישט אַריינגעפאלען אין שונא'ס האַנד. שמעון בן יאיר און זיין ברודער יהודה האָבען אויסגעגראָבען אַ טיעפע גרוב אין אַ הייהל און דאָרט בעהאַלטען זייער גאלד און זילבער מיט די מגלות, די לע-בענס-בעשרייבונגען, וואָס זייערע עלטער-זיידעס האָבען זיי געלאָזען בירושה. זיי האָבען אַרויפגעלייגט אַ גרויסען שטיין אויף דער גרוב און געהאַפֿט, אז גאָט וועט זיי נאָך אומקע-רען אַהיים. דערנאָך זענען זיי צוזאַמען מיט אַ סך קנאים געגאַנגען ווייטער אין די אונטער-ערדישע דורכגאַנגען און גע-

זוכט א וועג אונטער דער ערד זיך ארויסצו'גנב'ענען פון שטאָדט.

די רוימער זענען ארויף אויף דער מויער און פערשפרייט זיך אין ציון. זיי האָבען אַלעמען אויסגעקוילעט און אויסגע- רויבט די הייזער. דערנאָך האָבען זיי זי אונטערגעצונדען פון אַלע פיער זייטען און די פלאַמען פון דער ברענענדיגער שטאָדט ציון זענען געפלוניגען צום הימעל.

א גאַנצען טאָג, פון אינדערפריה ביז ביינאַכט האָבען די גרויזאָמע רוימער געקוילעט און געמאָרדעט די אידען. טייר- כען בלוט האָבען זיך געגאַסען אין די גאַסען און ערטער- ווייס פערלאָשען דאָס פייער... אז די זון איז צומאָרגענס אויפגעגאנגען האָט זי בעלויכטען א הרוב'ע שטאָדט, א פער- ברענטע און א פעררויכערטע מיט א פערפלייצטע ערד פון טייכען איריש בלוט. די גאַסען זענען געווען פול מיט בערג טויטע און שווער פערוואונדעטע און ווי א פעלד נאָך'ן שניט פול מיט בינדלעך זאַנגען, איז די הרוב'ע ירושלים גע- ווען פול מיט בערג דער'הרג'עטע און געקוילעטע.

אונטער דער ערד איז געווען א סך דורכגאַנגען און וואַסער-ריינעם, וואָס האָבען געבראַכט וואַסער אין שטאָדט אַרײַן. בעריהמט איז געווען "צדקיהו'ם הייהל", וואָס איז לאַנג געווען אכצעהן מייל און זי האָט זיך געצויגען ביז די יריחו וועלדער. די קנאים האָבען געוואָלט אַרײַן אין דער הייהל און אַנטלויפען אין די וועלדער אין דערנאָך אין פעסטונג מכור, ביים טויטען ים, וואָס איז נאָך נישט גענומען געוואָרען פון די רוימער.

די פערבליבענע קנאים האָבען זיך צוטיילט אין קליינע גרופען און אויף פערשידענע ערטער האָבען זיי זיך אַראָפּ- געלאָזט אין די הייהלען און אונטערגעדישע דורכגאַנגען. זיי זענען געגאַנגען אויף גאַט'ס בעראַמ. ס'איז געווען שטאָקפינסטער אין די הייהלען, זענען זיי בלינדערהייט געגאַנגען און מיט די הענד געטאַפט דעם וועג.

אין די הייהלען איז געווען שטאַרק קאַלט. אין אָנפאַנג האָט די קעלט זיי אויפגעמינטערט, דערנאָך זענען זיי אין דער קעלט געוואָרען מעהר הונגעריג. דאָרט וואו די דורכ-

גאנגען זענען געווען ענג און שמאָל זענען זיי געקראָכען אויף אלע פּיער, גערוקט זיך אויפ'ן בויך אבי צו געהן ווייטער. טאָפּענדיג מיט די הענד האָבען זיי אָנגעטאַפּט טויטע קערפּער וואָס האָבען זיך געוואַלגערט אין די הייהלען. דאָס האָט געוואַרפּען גרויס שרעק אויף זיי. זיי האָבען פּערשטאַ- נען, אַז די אידען וואָס האָבען זיך פּריהער אויף דעם וועג געוואַלט ראַטעווען, זענען דאָ אויסגעגאַנגען פאר הונגער. זיי האָבען געוואוּכט, אַז זיי דערוואַרט דערזעלבער טויט, דאָך זענען זיי נישט צוריק ארויסגעגאַנגען. זיי האָבען בעסער געוואַלט שטאַרבּען אין דער פינסטערער הייהל אידער אריינפאלען צום שונא.

פּיעל קנאים זענען אָבגעשטאַנען אינמיטען וועג אָדער פּערבלאָנדזשעט אן א זייט. שמעון בן יאיר האָט דאָ פּער- לורען זיין ברודער יהודה. זיי האָבען זיך גערופּען ביי די נעמען אלס צייכען, אַז זיי זענען אלע דאָ. פּלוצלונג האָט יהודה מעהר נישט געענטפּערט. שמעון האָט פּערשטאַנען, אַז יהודה האָט פּערבלאָנדזשעט אָדער געפּאלען טויט אינ- מיטען געהן. ער האָט זיך אָבער נישט אומגעקערט זוכען. אין די לעצטע פּערצווייפּעלטע מינוטען האָט יעדער געזאָרנט פאר זיך און זיך געוואַלט ראַטעווען. אין די גרויסע ליידען און פיין האָבען זיי פּערגעסען איינער דעם אנדערן, א ברודער האָט זיך נישט אומגעקוקט אויף זיין ברודער, זיי זענען שיער אַראָפּ פון זינען פאר צער און שרעק.

ווי לאַנג זיי האָבען געבלאָנדזשעט האָבען זיי נישט גע- וואוסט. נאָך אַ צייט פון לאַנגען בלאָנדזשען און קריכען אונטער דער ערד, האָבען זיי דערזעהן א שטיקעל שיין. מיט די לעצטע קרעפטען זענען זיי געלאָפּען צו דער שיין און זענען אָנגעקומען צו א גרוב. און צו זייער שרעק האָבען זיי דערזעהן, אַז דאָס איז די זעלבע גרוב, וואָס זיי זענען אַרין אין איהר אַריינצוגעהן אין דער הייהל. אין די קרומע וועגען האָבען זיי זיך אַזוי לאַנג געדעהט ביז זיי זענען צוריק געקומען צום זעלבען אָרט וואָס זיי זענען פּריהער אַרין. און זיי זענען ווידער געווען אין שטאָרט. זיי האָבען שוין מעהר נישט געהאַט קיין קרעפטען און

קיינ מוטא ווידער זיך אראָפּלאָזען אין דער פינסטערער הייהל. זיי האָבען דאָס אויך נישט געקענט מאַן, ווייל די רוימער האָבען זיי אויסגעפונען און ווי די היות צוגעשפרונג גען צו זיי און זיי אוועקגעשלעפט צום הר-הבית. מיטום האָט אָנגעזאָגט נישט צו טויטען די געפאנגענע קנאים, נאָר זיי האַלטען אין תפיסה אויפ'ן הר-הבית. מיט זיי וועט ער זיך בעזונדער אָברעכענען. ער וועט זיי פיהרען מיט טרוי-אומף אין אלע לענדער און שפעטער וועט ער זיך נוסם זיין אן זיי.

אז די רוימער האָבען געבראכט שמעון בן-יאיר, אין תפיסה אויפ'ן הר-הבית, האָט ער שוין געפונען ליגען אין א ווינקל דעם בעריהמטען העלד יוחנן פון גוש-חלב, ארומ-גערינגעלט פון בעוואַפענטע סאָלדאטען. יוחנן איז אלעמאָל געווען א קראַנקער צובראָכענער מענש. נאָר זיין העלדישער מוטא האָט איהם געמאַכט פערגעסען זיין קראַנקהייט און די האַפנונג צו בעפרייען זיין פאָלק האָט איהם געגעבען קראַפט צו קעמפען און ווייזען וואונדער אין קאמף.

איצט, אז די האַפנונג איז געווען פערלירען, איז ער ווידער געפעהרליך קראַנק געוואָרען און געפאלען פון די פיס פער'הלש'ט. די רוימער האָבען איהם געפונען א פער'הלש'טען און געפאנגען. אז מיטום האָט געוואָהר געוואָרען דערפון, האָט ער זיך שטאַרק דערפרעהט און בעפוילען די בעסטע דאָקטורים זאָלען היילען יוחנן'ען און איהם אָבהי-טען ווי די אויגען אין קאָפּ. מיט איהם וויל ער בעשעהנען זיין שטאָלצען רייטוואָגען, ווען ער וועט טריאומפירענדיג אריינפאָהרען נאָך רוים.

מיט דעם אונדערשראָקענעם העלד שמעון בן-גורא איז אַנדערש געווען. ווען ער איז אראָפּ מיט זיינע מענשען אין גרוב און געוואָלט אריינקומען אין "צדקיהו'ס הייל" האָט ער מיטגענומען שאַרפע אייזענס און עגבערס, אויך אויל צו בעלייכטען דעם וועג און א ביסעל שפיין.

א שטיק וועגס זענען זיי געגאנגען אונטער דער ערד ביז זיי זענען צוגעקומען צו א גרויסען פעלז. האָבען זיי אָנגע-חויבען אויסהאַקען א וועג. האָט זיך אָבער אויסגעלאָזט די שפיין און דער הונגער האָט זיי אָנגעהויבען שרעקליך מאַ-

טערן, האָט שמעון בן-גורא בעשלֶאַסען ארויסצוגעהן צו די רוימער און שטאַרבען אַ העלדישען טויט. ער האָט געוואָלט שטאַרבען אויף דער עדר, וואָס ער האָט אזוי שטאַרק גע-קעמפט פאר איהר.

ער האָט זיך אָנגעטאָן אין ווייסע קליידער און זיך אייני-געהילט אין אַ פורפור מאַנטעל און געגאנגען אונטער דער ערד ביז ער איז צוגעקומען צום אָרט פון בית-המקדש. ער איז פלוצלינג ארויסגעשפרונגען פון גרוב און זיך אַוועקגע-שטעלט פאר די צוטומעלטע רוימער. זיי האָבען זיך דער-שראָקען זעהענדיג פלוצלינג ארויסקומען פון דער ערד אַ מאָן אין קעניגליכע קליידער, האָבען זיי מיט מורא זיך אָבגע-רוקט און געשטאַנען פונווייטענס. און ער האָט זיי שטאַלץ געזאָגט :

— איך בין בן-גורא, וואָס האָט אַ סך רוימער אויסגע-הרג'עט. רופט אייער גענעראַל !

די סאָלדאַטען האָבען געבראַכט דעם גענעראַל טורנוס רופּוס, וואָס טיטוס האָט איהם בעשטימט פאר שטאַרט-קאמענדאנט.

בן-גורא האָט געדענקט, אַז דער גענעראַל וועט איהם טוימען אויפ'ן אָרט. דאָס איז אָבער נישט געשעהן. ער האָט איהם געהאַלטען פאר אַ קריעגס-געפאָנגענעם, געהייסען איהם שמידען אין קייטען און אַוועקגעשיקט צו טיטוס'ען. טיטוס איז געווען אויסער זיך פאר גרויס פרייד, וואָס ער האָט אריינגעקראָגען דעם גרעסטען אידישען העלד און ער האָט בעפוילען, מען זאָל איהם מיטפיהרען נאָך רוים, דאָרט וועט ער איהם משפּט'ען.

אזוי איז כמעט דער גרעסטער טייל קנאים אריינגעפאַ-לען אין טיטוס'עם הענד. נאָר יהודה, שמעון'ס ברודער, האָט געהאַט מעהר גליק. אלע האָבען געדענקט, אַז ער איז גער-שטאַרבען אין הייהל. צום סוף האָט ער יא געפונען דעם ריכטיגען וועג אין "צדקיהו'ס הייהל" און דערגאַנגען ביז די וועלדער פון יריחו. אין וואַלד האָט ער געטראָפּען אַ סך אַנטלאָפּענע און זיי האָבען איהם אויסגעקליבען פאר אַ מיהרער.

באלד זענען צו זיי צוגעשטאנען א סך אנטלאפענע פון דער פעסטונג מכור, וואָס איז דערווייל געפאלען.

לאנג האָבען זיי זיך אָבער נישט געהאלטען אין וואַלד. באלד זענען די רוימער געקומען און ארומגערינגעלט דעם וואַלד. די רייטער האָבען געשלאָסען א קייט ארום וואַלד און קיינעם נישט אַרויסגעלאָזט. די פוסגעהער זענען דער-נאָך געקומען מיט העס און אָנגעהויבען אויסהאַקען די בוי-מער און אויסגעפינען די בעהאַלטענע אידען.

א מורא'דיגע שלאכט האָט אויסגעבראַכען צווישען די אידען און די רוימער. דער שונא האָט געכאַפט גרויסע קלעפ, אָבער זיי זענען געווען הונדערטמאַל מעהר ווי די אידען און זיי האָבען קיינעם נישט אַרויסגעלאָזט פון וואַלד. דעם גרעסטען טייל האָבען זיי געטויטעט אויפ'ן אָרט און די איבריגע גענומען געפאַנגען. דאָרט איז אויך געפאַלען טויט יהודה, שמעון'ס ברודער. ער איז געשטאַרבען אַ העלדישען טויט. ביים לעבען האָט ער העלדיש געקעמפט און געשטאַר-בען ווי אַ העלד אין קאַמף אויף זיין לייעבע ערד.

זיין ברודער שמעון האָט דאָס שפעטער געוואָהר געוואָר-רען פון די געפאַנגענע אין וואַלד. ער האָט זיין ברודער שטאַרק מקנא געווען. יהודה האָט נישט איבערגעלעבט די גרויסע שאַנד וואָס ער, שמעון, ווען די רוימער האָבען איהם געשלאָסען אין קייטען געפיהרט צום הרהיבית, האָט ער געזעהן ווי די הייליגע שטאָרט איז געוואָרען אַ שרעקליכער מזבחה פאַר זיינע ברידער און גאָט'ס הויף — דער הויף פון טויט.

די אַלטע לייט און די קליינע קינדער פון אַרימען פּאָלק האָבען די בייזע רוימער אויסגעקוילעט ווי שאָף און זייער בלוט האָט פּערגאַסען אלע גאַסען. עס זענען אין דעם גרוי-סען אונגליק געווען פּערדעטער, וואָס האָבען אָנגעוויזען דעם שונא אויף די חכמים, די עלטסטע און די פיהרער פון ירושלים. און די רוימער האָבען זיי אויפגעהאַנגען אויף די בוימער אינמיטען שטאָרט. די געזונטע, פעסטע יונגע לייט האָבען זיי אַוועקגעשיקט נאָך עניפטען צו גראָבען גאָלד אין די בערג. און די קעמפּער האָבען זיי אויסגעטיילט בעזונדער פאַר די צירקען אין די גו'שע לענדער, וואו זיי וועלען איי-

נער דעם אנדערן מוזען דער'הרג'נען אָדער ווילדע חיות ווען לען זיי צורייסען.

די אינגלעך אינגער פון זיבעצעהן יאָהר און אלע שעחנע פרויען און אידעלע מיידלעך האָבען זיי פערקויפט פאר שקלאפען. פון די צעהנטויווענטער אידען, וואָס זענען אין צייט פון בעלאַנערונג ארויסגעגאָנגען צו די רוימער האָט טי-טום נאָר געלאָזט פריי פערציג טויווענט נפשות און זיי דער-לויבט צו געהן וואו זיי ווילען. די איבעריגע זענען געוואָרען אויסגעקויפֿט אָדער פערקויפט פאר אייביגע קנעכט.

אידער דאָס רוימישע געריכט האָט זיך געזעצט משפט'ן די געפאָנגענע אויפ'ן הרהיבית, זענען דערווייל עלף טויווענט געפאָנגענע געשטאָרבען פון הונגער. די רוימער האָבען זיי געהאלטען אין געפענגנים און זיי נישט געגעבען צו עסען. נאָר די בעריהמטע קנאים-קעמפער, וואָס טיטוס האָט אויס-געקליבען מיטצופיהרען מיט זיך אויף זיין טריאומף-רייזע נאָך רוים, האָבען געקראָגען צו עסען און צו טרינקען און שטארק געהיט געוואָרען זיי זאָלען נישט בעגעהן זעלבסט-מאָרד. צווישען זיי איז געווען שמעון בן-יאיר, דער פרינץ פון דוד המלך'ס משפחה.

די רוימער האָבען אויך דערמאָרדעט דעם נשיא רבי שמעון בן גמליאל. די פעררעטער האָבען איהם פער'מסר'ט ביי טיטוס'ען, אז אין אָנהויב קריעג איז ער געשטאָנען בראש פון די קעמפער און ער איז געווען געגען יוסיפוס'ען פאר זיין פערראַט אין גליל. די רוימער האָבען אויך געוואָלט הרג'ענען דעם נשיא'ס זוהן רבי גמליאל. די פעררעטער האָ-בען אָנגעוויזען אויף איהם, אז ער איז געווען פערבונדען מיט די קנאים. זיי האָבען איהם שוין געזוכט צווישען די געפאָנ-גענע און געוואָלט אומברענגען.

איז רבי יוחנן בן זכאי געקומען צו לויפען פון יבנה און געפאלען צו טיטוס'עם פיס און איהם געבעטען, ער זאָל לאָזען לעבען דעם נשיא'ס זוהן און נישט פערניכטען דאָס איינציגע איבערלייבונג פון נשיא'ס הויז. און דערמיט האָט רבי יוחנן בן זכאי איהם געראַטעוועט פון טויט. טיטוס האָט איהם צוליעב געטאָן, ווייל ער האָט געוואוסט, אז רבי יוחנן בן זכאי האָט אלעמאָל געוואָלט שלום.

טיטוס האָט געגעבען יוסיפוס'ען די ערלויבניש אויסצו-
קלייבען זועמען ער וויל צו ראטהעווען פון טויט. יוסיפוס האָט
נאָר אויסגעקליבען זיינע קרובים און נומע פריינד און דער-
נאָך האָט דער פעררעטער זיך בעריהמט, אז ער האָט געטאָן
א גרויסע זאָך פאר זיי, וואָס ער האָט זיי בעפרייט און נישט
גענומען פון זיי קיין געלד בעלוינונג דערפאר.

די ביטערע מלחמה האָט זיך געענדיגט מיט דער פּאָל-
שטענדיגער פֿערניכטונג פון ירושלים און איהרע אידען. א
מיליאָן מיט הונדערט טויזענט נפשות זענען געפאלען בלויז
אין ירושלים, אונטער דער רוימישער שווערד, פון שרעק-
ליכען הונגער און די פעסט. זיבען און ניינציג טויזענט גע-
קליבענע יונגע לייט און מיידלעך זענען גענומען געוואָרען
אין געפאנגענשאפט. אויסער זיי זענען נאָך געפאלען צעהנ-
טויזענטער אין די שלאַכטען פון גליל, עבר הירדן און די
שטעדט יהודה. פון דאָרט זענען אויך מאַסען אידען געשיקט
געוואָרען צו די גוים אויף שווערע ארבייט און פערקויפט
געוואָרען פאר שקלאַפען.

אלע שטעדט איבער'ן גאַנצען לאַנד האָבען די רוימער
פערוויסט. געבליבען זענען נאָר די שטעדט, וואָס האָבען
אין אָנפאַנג אָהן קאמף איבערגעבען זיך דעם פיינד און גע-
בעטען שלום. אויף טיטוס'עם בעפעהל האָבען די רוימער
צושטערט גאנץ ירושלים. פון אלע הייזער, פּאַלאַצען און
מויערן און דאָס בית המקדש איז נישט געבליבען א שטיין
אויף א שטיין. צושטערט און צוואוואָרפען. נאָר דריי טורעמס
פון דער אלטער מויער האָט טיטוס געהייסען איבערלאָזען.
די וועלט זאָל זעהן זיין מאַכט, אז ער האָט בייגעקומען
אזעלכע מעכטיגע און ריזיגע פעסטונגען.

ווידער איז ירושלים און דאָס הייליגע לאַנד ווי א וויס-
טע אלמנה געזעסען אויף די חורבות און געקלאַגט אויפ'ן
גרויסען בראָך. ירושלים האָט געוויינט אויף איהרע זיהן
וואָס זענען אומגעקומען און אויף דעם פערשוועכטען כבוד
פון איהרע טעכטער, וואָס די רוימער האָבען געפייניגט און
געשענדעט און זיי דערנאָך פערקויפט פאר שקלאַפינס.
וועספּאסיאנוס האָט דאָס בילד אויסגעקליבען אלס אנדער-
ענ-

קען פון זיין גרויסען זיענ. ער האָט געמאכט מטבעות מיט דעם בילד פון אן אונגליקליכע אידישע פרוי געשלאָסען אין קייטען, וואָס זיצט אונטער א טייטעלבוים און טרויערט.

דער איצטיגער חורבן איז געווען פיעל גרעסער ווי דער פריהעריגער. די רוימער זענען געווען גרויזאמער פון די כשרים, וואָס האָבען פערוויסט דאָס ערשטע בית המקדש. נבוכדנצר האָט דאָס אָרימע פאָלק איבערנעלאָזט אין לאַנד און בעשטימט אַ אידישען גובערנאַטאָר איבער זיי. די גע- פאַנגענע האָט ער בעזעצט אין בבל און זיי געשאַנקען לאַנד צו אקערן און זייען און בויען הייזער.

טיטוס האָט אָבער נישט געוואָלט וויסען פון קיין רהמנות. ער האָט אלעמען פערטיליגט און אומגעבראַכט. וועספאָסיאָנוס האָט גענומען ארץ־ישראל פאר זיין אייגענ- טום און שטיקער לאַנד פערקויפט צו די געצענדיגער פאר שווער נאָלד.

די אַרויסגעטריבענע נאָך בבל האָבען געהאַט נביאים, וואָס האָבען זיי געטרייסט און אָנגעזאָגט דעם טאָג ווען זיי וועלען זיך אומקערען אין זייער לאַנד אַרײַן. די פערטריי- בענע דורך רוים האָבען נישט געהאַט קיין נביאים און קיין טרייסטער, נאָר געמיינע פערדעמער, וואָס האָבען צוגע- קוקט די גרויסע צרות און געקוואָלען פאר פערגעניגען.

יוסיפוס האָט נישט געוואָלט צוריק נעמען זיינע פעלדער און גיטער אַרום ירושלים, ווייל זיי זענען געווען וויסט. האָט איהם דערפאר טיטוס געגעבען די בעסטע פעלדער פון שרון. טיטוס האָט פערלאָזט די פערוויסטע ירושלים און גע- פאָהרען נאָך קסריה. האָט ער דאָרט געמאכט גרויסע פער- וויילונגען פאר די געצענדיגער און ער האָט געהייסען וואַר- פען אין צירק פאר די ווילדע חיות איבער פופצעהן הונדערט געפאנגענע העלדישע פּנאים. די חיות האָבען זיי צוריסען און געטרונקען זייער בלוט און די געצענדיגער האָבען צו- געקוקט און ווילד געשפרונגען פאר גרויס פרייד.

פיעל געפאנגענע זענען אויך געצוואונגען געווען אים- צוטרעטען אין צירק און ראַנגלען זיך איינער מיט'ן אנדער'ן ביז טויט. און אז זיי האָבען נישט געוואָלט הרג'ענען איינס

דאָס אַנדערע, האָבען די רוימער זיי געשטאָכען מיט גליי-
הענדע אייזענע ריטער.

טיטוס איז מיט זיין סוויטע דערנאָך פּערפּאָהרען צו
אַגריפּאַס'ען און דאָרט פּערבראַכט מיט זיין געליעבטע בעי-
ראַניקא. יוסיפּוס איז אויך דאָרט געווען. האָט טיטוס אַלע
טאָג געמאַכט פּערוויילונגען און אָנגעטרונקען מיט די
טייערסטע וויינען האָט טיטוס יעדעס מאָל געהייסען וואָר-
פען מאַסען קריעגס-געפּאָנגענע פּאַר די ווילדע חיות אין
צירק. אַגריפּאַס, בעראַניקא און יוסיפּוס האָבען צוגעקוקט
ווי די חיות צורייסען זייערע ברידער, זויפּען זייער בלוט און
עס האָט זיי גאָרנישט געאַרט און האָבען זיך נאָך מיטגע-
פּרעהט מיט די שונאים.

אויף דער גאַנצער רייזע פּון קסריה ביז רוים האָט טיטוס
זיך אָבגעשטעלט אין די גרויסע שמערט און געטאָן דאָס
זעלבע מיט די קריעגס-געפּאָנגענע. טויזענטער און טויזענט-
טער אידישע קעמפּער זענען נישט דערפּאָהרען ביז רוים,
די ווילדע חיות אין פּערשידענע צירקען האָבען זיי צורייסען.
און די דריי אידישע פּעררעטער, אַגריפּאַס, בעראַניקא און
יוסיפּוס זענען אומגעטום מיטגעפּאָהרען און געזעהן די שווי-
דערליכע פּיין פּון זייערע ברידער און זיי האָבען זיך גע-
פּרעהט און געווען לוסטיג מיט די גוים אינאיינעם.

זיבען הונדערט העלדישע קנאים-פּיהרער האָט טיטוס
אויסגעקליבען צו בעפּוצען מיט זיי זיין טריאומף-צוג נאָך
רוים. צווישען זיי זענען געווען די הויפּט-פּיהרער : שמעון
בן-גורא, יוחנן פּון גוש-חלב און שמעון בן יאיר. א סך גע-
ברענטע ליידען און פּיין זענען זיי אויסגעשטאַנען אויפ'ן
וועג ביז זיי זענען אָנגעקומען נאָך רוים. מען האָט זיי אריינגע-
געשליידערט אין תּפיסה לעבען דער געראַן-בריק איבער'ן
טיבער.

ניין חדשים נאָך'ן חורבן ירושלים האָט טיטוס זיך
אומגעקערט נאָך רוים. עס איז געווען אין מאַנאַט סיון אין
יאָהר דריי טויזענט אכט הונדערט און איין און דרייסיג.
דעמאָלט האָט זיך אָנגעהויבען דאָס טריאומף-פּיערונג.
גאַנץ פּריה זענען די תּפיסה-וועכטער אַריין צו די געפּאַנ-

גענע קנאים און זיי ארומגעוואשען און אויסגעשמירט, זיי אָנגעטאָן טייערע קליידער מיט צירונג, ווי זיי זענען גע- וועהנט געווען צו געהן אָנגעטאָן אין ירושלים, יעדער לויט זיין ראנג און שטאַנד. דאָס רוימישע פּאָלק זאָל זעהן, אז זיי זענען נישט קיין פּראָסטע געפּאָנגענע, נאָר די געקליי- בענסטע און אנגעזעהענע פיהרער און העלדישע קעמפער און בעוואונדערן טיטוס'עם זיעג.

אויסגעפּוצטע האָט מען זיי אויסגעשטעלט גרייט נאָכ- צוגעהן נאָך טיטוס'עם רייטוואָגען, ווען ער וועט אריינג- פּאָהרען דורך דעם טריאומף-טויער, וואָס איז פאר דעם גע- וואָרען געבויט. אויסגעפּוצט אין די שענסטע קליידער זענען זיי אלע געווען און מען האָט נישט געקענט וויסען, אז זיי זענען געפּאָנגענע, ביז מען האָט געזעהן די שווערע קייטען אויף זייערע פיס...

פינסטער האָבען די געפּאָנגענע געקוקט ארום זיך און געטראַכט, אז אַמאָל האָט מען ביי אידען אויסגעפּוצט די אָקסען איידער מען האָט זיי געפיהרט צום מזבח. איצט האָט מען זיי אויסגעפּוצט איידער מען פיהרט זיי אין שאַנד-צוג. ווי ס'איז נאָר געוואָרען טאָג האָט זיך אָנגעהויבען דער טריאומף-פּאַראַד. מען האָט זיי דורכגעפיהרט דורך שעהנע גאַסען, פערביי פּראַכטפולע פּאַלאַצען, וואונדערליכע טעמפל- לען און זעלטענע גערטנער, ביז זיי זענען צוגעקומען צום טריאומף-טויער. דאָרט זענען געשטאַנען מאַסען מענשען און געוואַרט אויפ'ן פּאַראַד. פּאָליציי-עלטסטע זענען גערימען אויף ווייסע פערד און געהאַלטען אָרדנונג. א סך ליסטאַרען, פּאָליצייאַנטען פּוס-געהער זענען געשטאַנען מושטירט צו מאַרשירען צום מאַרספּעלד און זעהן די פייערונג און די גרויסע פּערוויילונגען לכבוד דעם גרויסען זיעג איבער'ן אי- דישען לאַנד.

פּאַראַוים זענען געגאַנגען מחנות גלחים אין זייערע פּריסטער קליידער און געזינגען זייערע געזאַנגען און גע- טראָגען אויף די פּלייצעס די געצען, וואָס זענען געווען אויסגעפּוצט מיט גאָלד און זילבער, תכלת און פּורפור. נאָך די גלחים זענען געפיהרט געוואָרען מיט מוזיק די שאָף און רינדער, וואָס זענען אָנגעגרייט געוואָרען פאר

קרבות צו די אָבנעטער. דערנאָך זענען געגאנגען די יונגע זיהן פון רוימישען אדעל און אריסטאָקראטיע און געמראָ-גען אלע טייערע זעלטענע אנטיקען, וואָס די רוימער האָבען אוועקגערויבט ביי אלע פעלקער וואָס זיי האָבען בעזיעגט. הינטער זיי איז דער קיסר וועספאסיאנוס געפאָהרען אין א גאָלדענע קארעטע און צו זיין רעכטער האַנד איז גע-זעסען זיין זוהן, דער שטאַלצער זיעגער טיטוס. לעבען דער קארעטע איז גערימען אויף א ווייס פערד דעם קייסער'ס זוהן דאמיציאנוס. ער האָט אָנגעפיהרט א מחנה גענעראל-לען און מאַרשאַלען, וואָס זענען געגאנגען אָנגעטאָן אין ליינע טאנעס געוועבט מיט גאָלד און אויף די קעפּ — לאַרבער-קרענץ אלס צייכען פון זיענ.

נאָך די גענעראַלען זענען געגאנגען די עלטסטע קריגער און געטראָגען אין זילבערנע בעקענס די דימאנטען און איי-דעלשטיינער, טייערע גאָלד-ארבייט און זעלטען זיידענס, וואָס זיי האָבען אָנגערויבט אין ארץ-ישראל.

הינטער זיי זענען געפיהרט געוואָרען העלפאנטען, אייז-לען און מויל-אייזלען און חיות, בהמות און פערשידענע פויגעל פון ארץ ישראל און די ארומיגע לענדער. אויך ליי-בען, בערען, לעמפערטען פון סיריען, אראביען און לבנון זענען פערבייגעפיהרט געוואָרען אין אייזענע שטייגען. די דאָזיגע ווילדע חיות האָבען זיך געשפייזט די גאַנצע צייט מיט'ן פלייש פון די אידישע קריעגס-געפאנגענע.

מען האָט אויך פערבייגעפיהרט אלע סאָרטען בוימער, געוויקסען און בלומען פון ארץ-ישראל. וויינשטאָקען, מיל-גרויס בוימער, איילבירטען, פייגען, ניס און מאַנדלען, צע-דער-בוימער פון לבנון, יריחו רויזען, די רויזען פון טאָל, ליליען פון שרון און אלע וואונדערליכע בלומען פון ארץ-ישראל, דאָס רוימישע פאָלק זאָל זעהן וואָס פאר אַ לאַנד טיטוס האָט בעזיעגט.

די מוזיק האָט אָנגעהויבען שפילען און געגעבען א ציי-כען, אַז די לעגיאָנען געהן. פאָראוים זענען גערימען די ריי-טער אויף די ריעזיגע פערד. הינטער זיי די פוסעהעהר-אר-מעע. אלע זענען געווען אויסגעפוצט. אַנשטאט די שווער-דען האָבען זיי געהאַלטען איילבירטען שטעקענס. יעדער

סאָלדאַט האָט געטראָגען אַ לאַרבֿער־קראַנץ אויפ'ן קאָפּ. זיי זענען געגאנגען און געזינגען זיעגליעדער און מלחמה־געזאַנגען.

שפּעטער האָבען זיי פּערבייגעפיהרט די בעלאַגערונגס־מאַשינען און די שטורם־בעק, וואָס האָבען צושטערט די מויערן פון ירושלים. מאַסען בילדער פון די פּערשידענע מלחמות אין גליל, אין עבר הירדן, אין יהודה און ירושלים האָבען זיי געפיהרט צו וויזען אין רוים. מאַלער קינסטלער וואָס זענען מיטגעגאנגען מיט די רוימישע לעגיאָנען אין ארץ ישראל האָבען געמאַלען די בילדער פון די שלאַכטען, די שרפות, פּערניכטונג און חורבן אין אידישען לאַנד.

נאָר פון הינטען האָבען די סאָלדאַטען געטראָגען דאָס רויב וואָס זיי האָבען געבראַכט פון ארץ ישראל, דאָס צי־רונג און די טייערע קליידער פון די רייכע אידישע הייזער און די הייליגע כלים פון בית המקדש. דעם "שַׁחַן הפּנים", די מנורה און דאָס פּרכת פון היכל און דאָס ספּר־תּורה פון בית המקדש.

די סאָלדאַטען האָבען דאָס אַלץ געטראָגען און געזינגען טריאומף־ליעדער און די אַרומשטעהענדע מאַסען האָבען געזעצט פאַר פּרייד און מיט דונערנדע געשרייען געשרי־גען :

— יודעא דעוויקטא! יודעא קאפּטא! (יהודה איז בע־זיענט! יהודה איז געפאַנגען!)

די ווילדע פּרעהליכע קולות האָבען ווי דונערן געטראָג־גען זיך ווייט און די ערד האָט געציטערט פון די געשרייען. דאָס אַלץ האָבען צוגעזעהן די געפאַנגענע קנאים־פּיה־דער. זיי זענען געשטאַנען לעבען טריאומף־טויער, געשמירט אין קייטען, און צוגעקוקט זייער שאַנד. דעם שונא איז גע־ווען ווייניג וואָס ער האָט הרוב געמאַכט דאָס לאַנד, שענ־דעט ער זיי נאָך און לעסטערט גאָט'ס נאָמען, האָבען די געפאַנגענע ביטער געטראַכט און געפּרעגט :

— וועט גאָט שווייגען אויך איצט ? !

זיי האָבען געוואָלט וויינען און דערטרינקען גאַנץ רוים אין זייערע טרערען. זיי האָבען געוואָלט שרייען ביז דער הימעל וועט זיך שפּאַלטען. זיי האָבען אָבער נישט געשרי־

נען אין נישט געוויינט. זיי האָבען נישט געוואָלט די רוימער
 אָפֿלען זיי זעהן וויינען. זיי האָבען נאָר אויפֿגעהויבען די אוי-
 נען צום הימעל און געפרעגט פֿערבימערט :

אידישע געפאנגענע טראָגען די כלים פֿון בית המקדש אין
 טיטוס'עס טריאומף צוג אין רוים.

— פֿארוואָס קומט אונז דאָס ? פֿארוואָס האָסטו אונז
 אזוי האַרב בעשטראַפט ?

איצט האָבען די סאָלדאטען גענומען די אידישע גע-
 פֿאנגענע און זיי דורכגעפֿיהרט דורך'ן טריאומף־טויער.
 הונדערטער טויזענטער מענשען האָבען אָנגעפֿילט דעם גרוי-
 סען ברייטען פֿלאַץ צווישען טיבער און באַרג קאָרינוס. מאַ-
 סענווייס זענען זיי געשטאַנען אויף די באַלקאנען, אויף די
 בוימער און דעכער. פֿון אלע זייטען, פֿון יעדען ווינקעל און
 פֿון דער הויך זענען געווען אויסגעשטעלט ים'ען קעפֿ מיט
 בלישטשענדע אויגען אויף דעם הייפֿעלע אידישע קריעגס-
 געפֿאנגענע, וואָס זענען גענאנגען שטאַלץ און שטיל תּפֿלח
 געמאָן צו גאָט.

זיי האָבען נישט געבעטען גאָט זאָל רחמנות האָבען אויף
 זיי און ראַטעווען פֿון טויט. זיי האָבען נאָד געבעטען נקמה
 אַן פֿינדר. גאָט זאָל בעצאָהלען די שנאים וואָס האָבען פֿער-
 וויסט זיין לאַנד און לעבטערן זיין נאָמען. זיי זענען זיכער

געווען, אז גאָט וועט זיך נוקם זיין אָן רוים, די פּערדאַרבענע שטאַרט. און אויב זיי וועלען נישט דערלעבען די נקמה, וועלען דאָס זעהען די שפּעטערע דורות.

די מאַסען מענשען האָבען געשטורמט און געברומט ווי דער בריווענדער ים, אז זיי האָבען דערזעהן די אידישע קריעגס-געפאנגענע. אז זיי האָבען זיך בערוהיגט און ס'איז געוואָרען שטיל, איז דער פּרעפּעקטום (פּאַליציי-שעה) צוגע-רימען אויף אַ שוואַרץ פּערד צו די קריעגס-געפאנגענע. נאָך איהם זענען געגאנגען די רייטער-פּאַליציי און די ליקטארען. דער פּרעפּעקט האָט געהאַלטען אַ גרויס פּאַפּיר מיט די נע-מען פון די געפאנגענע און זייערע אורטיילען.

ער האָט פּאַרגעלייענט, אז זיי זענען אלע דערקלערט אלס ווידערשפעניגע קנעכט, וואָס האָבען מורד געווען אין זייערע הערשער. נאָר די מיטגלידער פון דער אדיאבישער קעניגליכער פּאַמיליע זענען פּריי. אדיאבען איז נישט אונ-טערמענגי צו רוים. זיי וועלען באישטראפט ווערען לייכט. זיי וועלען נישט טאָרען ארויספּאַהרען פון רוים. זיי וועלען יין אַ משכון אז זייער קעניגליכע פּאַמיליע אין דער היים וועט מעהר זיך נישט פּאַראייניגען מיט די וואָס רעוואָלטירען קעגען רוים.

נאָד'ן לייענען די אורטיילען האָט די פּאַליציי צושיידט די געפאנגענע און זיי גענומען אויסצופיהרען די שטראפּען אויף זיי. די קנאים האָבען שטיל זיך געזענענט, נישט גע-רעדט קיין וואָרט. נאָר געדריקט זיך די הענד און אויפגע-הויבען די אויגען צום הימעל, ווי זיי וואָלטען געזאָגט :

— גאָט וועט זיך נוקם זיין פאר אונזער בלוט! ...!

שמעון בן-גורא, דער גרעסטער העלד, איז דער ערשטער אַוועקגעפיהרט געוואָרען צום טויט. די ליקטארען האָבען איהם אויסגעטאָן נאָקעט ביז די לענדען און ארומגעלייגט אַ שטריק ארום זיין האַלז. זיי האָבען איהם גענומען שלע-פען אויף דער ערד און געשטאָבען זיין לייב מיט אייזערנע שפּיזען ביז זיי האָבען איהם געבראכט צום טאָרפּעאישען פּעלז און האָבען איהם אַראָפּגעשליידערט פון דער הויך און ער איז געוואָרען צושמעטערט און צוריען אויף שטיקלעך. זיי האָבען געגעבען אַ סיגנאַל, אז רוים'ס פיינד איז

טויט. האָט די מוזיק אָנגעהויבען שפּילען, די גלחים האָבען מקריב געווען קרבנות און גאַנץ רוים האָט געשטורמט מיט פרייד-געשרייען.
איצט האָבען זיי צוגענומען דעם אונערשראַקענעם העלד

די מסבע וואָס טיטוס האָט געמאַכט אין אַנדענקען פֿון זיין זיען.

יוחנן פון נוש-חלב. אין די עטליכע מאָנאַטען האָט זיך יוחנן שרעקליך געענדערט. ער איז נישט מעהר געווען ווי אַ הויך פֿען דאַרע ביינער בעצויגען מיט אַ גרינע הוט. זיין פנים איז מורא'דיג איינגעשרומפֿען און ער איז געוואָרען גרייז-גרוי. די רוימער האָבען זיך געשעמט, אַז מיט אַזא שוואַכען קראַנקען מענש האָבען זיי געמוזט אַזוי לאַנג און אַזוי שווער קעמפֿען.

יוחנן איז פֿער'משפֿט געוואָרען אויף לעבענסלענגליך געפֿענגניס. דאָס האָט ער נישט געוואָלט. ער האָט אַזוי גע-האַפֿט, אַז זיי וועלען איהם טויטען און מאַכען אַ סוף צו זיינע ליידען. האָבען זיי איהם געלאָזט לעבען, ער זאָל זיך מאַטערן. ער איז גלייך אַוועקגעפֿיהרט געוואָרען אין דער שווערסטער רוימישער תּפֿיסה, וואָס ווער עס קומט אַרײַן געהט שוין נישט אַרויס לעבעדיג.

איצט האָט דער פֿרעפֿעקט אויסגערופֿען שמעון בן-

יאיר'ן. ער איז בעשולדיגט געוואָרען אין א סך שווערע פער-
כרעכענס. ער איז ארומגעפאָהרען צווישען די אידען ביים
פרת און חדקל און זיי אָנגערעדט צו געהן נאָך ירושלים און
בעקעמפען רוים. ער האָט אויך אָרגאָניזירט מיליטער-גרופען
אין גליל און זיך בעטייליגט אין די שלאַכטען פון פעסטונג
גמלא און שפעטער איז ער געווען א מיליטער-קאָמאָנדר אין
ירושלים. שמעון בן-יאיר איז פּעראָרטיילט געוואָרען גע-
וואָרפען צו ווערען פאר די ווילדע חיות.

שמעון האָט אויפגעשוידערט, אז ער האָט דאָס געהערט.
ער האָט זיך אָבער בעהערשט, נישט אַרויסגעוויזען קיין
שרעק פאר די רוימער און זיך געגרייט צום טויט. די ליקטא-
רען האָבען אַראָפּגעריסען פון איהם די קליידער און איהם
געלאָזט נאָקעט, נאָר דעם גארטעל אויף די לענדען האָבען
זיי איהם איבערגעלאָזט.

זיי האָבען איהם דערלאָנגט אַ קליין מעסעריל צו קעמ-
פען דערמיט גענען די חיות, און האָבען איהם אוועקגעפיהרט
אין אמפיטעאָטער. צוועלף טויזענט אידישע געפאָנגענע
האָט טיטוס בעשטימט צו וואַרפען פאר די חיות אין אמפי-
טעאָטער און שמעון בן-יאיר האָט געזאָלט בענייען דאָס אָרט
מיט זיין בלוט.

שמעון האָט זיך רוהיג אַרומגעקוקט. עס איז געווען אן
אונגעהויער גרויסע געביידע, זעהר לאַנג און רונדיג. ארום
און ארום זענען געווען זיין-פּלעצער אויף פיער שטאָק.

אויפ'ן ערשטען שטאָק זענען געווען לאָזשעס מיט גאָלד-
דענע נראָטעס. אין די לאָזשעס זענען געזעסען די מי-
ניסטאָרען און די וועסטאָ-מיידלעך. אינמיטען איז געזעסען
דער קייסער מיט זיין פּאַמיליע און זיינע געסט.

אויפ'ן צווייטען עטאזש זענען געזעסען די סענאָטאָרען.
אויפ'ן דריטען שטאָק די בירגער און די רייטער פון אדעל.
דער פּערטער שטאָק איז געווען פאר'ן פעבעל, דאָס פּראָס-
טע פּאַלק.

די ווענד זענען געווען וואונדערליך דעקאָרירט און די
זיילען זענען געווען בעהאַנגען מיט טייערע בלומען-קרענצן.
איבער די קעניגליכע לאָזשעס האָבען געהאַנגען זעלטענע

פארהאנגען און פאנטאנען האָבען געשפּריצט רויזען-וואַסער צו רייניגען די לופט.

אונטען איז אינמיטען געווען די ארענא אויסגעשפּרייט מיט זאָמד איינצוזאָפּען דאָס פּערגאָסענע בלוט.

די דינער האָבען אוועקגעשטעלט שמעוֹן'ען אויף דער ארענא קעגען איבער די שטייגען מיט די ווילדע חיות. די טירען פון די שטייגען זענען געווען פּערשלאָסען און די ווילדע חיות זענען געלאָפּען משוגע'נערווייס אין די שטייגען און מורא'דיג געברומט און געשריגען. זיי האָבען דערפיהל'ט אז מען גרייט פאר זיי א גרויסע סעודה און באַלד וועלען זיי זיך אָנזעטיגען מיט מענשליך פלייש און בלוט, זענען זיי געווען אונגעדולדיג און ארויסגעשטעקט די צונגען.

שמעון איז געשטאַנען אין זאָמד און די צושייער האָבען איהם גוט בעטראַכט און אָנגעהויבען דיסקוטירען, ווי לאַנג ער וועט קענען ביישטעהן דעם שרעקליכען סירישען לייב, וואָס וועט זיך באַלד וואַרפען אויף איהם.

נישט ווילענדיג האָט שמעון אַ קוק געמאָן אויף די קיין סערליכע לאַזשעס. ער האָט געהערט, אַז דאָרט רעדען זיי אויך וועגען זיין קרעפטיגען געבוי. פּלוצלונג האָט ער אַ שפּרונג געמאָן פאר שרעק. ער האָט דאָרט דערזעהן אַגריי פּאַס'ען מיט בעראַניקאָן זיצען שטאַלץ אין איינער פון די קייסערליכע לאַזשעס. לעבען זיי איז געזעסען אַגריפּאַס'עס גענעראַל פּיליפּוס, צפּורה'ס און אַסתר'ס פעטער. הינטער זיי איז געזעסען יוסיפּוס און גערעדט מיט אַ פּרוי, וואָס איז געזעסען אין ווינקעל. אַ מורא'דיגער האָט זיך צוברענט אין איהם. ער האָט גלייך אוועקגעכאַפּט די אויגען, די פּער-רעטער זאָלען נישט זעהן זיין אויפּרעגונג.

אויפ'ן עמאזש פון די בירגער איז דערוויל אָנגעגאנגען אַ הייסע דיסקוסיע : ווי לאַנג שמעון וועט אויסהאַלטען אין קאַמף מיט'ן לייב ?

— איך וועט אויף טויענט סעסטערציוס, אַז דער איד וועט בעזיענען דעם סירישען לייב! — האָט איין בירגער געזאָגט הויך.

— איד וועט זיך מיט דיר ! — האָט אַ צווייטער זיך

אָנגערופען — איך זאָג, אז דער לייב וועט איהם צורייסען. און איך וועט זיך אויף נאָך צוויי טויזענט אויב דער אינדיי־שער לעמפערט וועט איהם נישט צורייסען אין דער ערשטער רגע.

שמעון האָט דאָס געהערט און ס'איז איהם געוואָרען פינסטער אין די אויגען. ער האָט דערהערט די טרויעריגע בשורה, אז ער וועט האָבען צו קעמפען מיט עטליכע חיות. אויב ער וועט בעזיעגען דעם סירישען לייב, וועט איהם בע־פאלען אן אינדישער לעמפערט. ווער ווייס וויפיעל חיות זיי האָבען אָנגענרייט פאר איהם!

— הערט, פריינד! — האָט עמיצער געזאָגט צו די וועטערס—איהר קענט דאָך פאַר צעהן סעסטערציוס קויפען דעם הינטישען איד פאר אן אייביגען קנעכט, וואָס וואַרפט איהר מיט טויזענטער פאר זיין טויטען קערפער? שמעון האָט א קוק געטאָן און געזעהן, אז דאָס האָט גערעט א שכור, איינער פון פעבעל, אן אָבגעריסענער, א באַרוויסער. דאָס האָט שמעון'ען שרעקליך וועה געטאָהן. אויך אָט דער מיאוס'ער שיכור דערנידריגט איהם אזוי! און ער האָט זיך פערטראַכט אז עס לוינט איהם נאָרנישט צו קעמפען מיט'ן לייב. וואָס וועט איהם אַרוויסקומען, אז ער וועט דעם לייב בעזיעגען? ער וועט נאָר פערלענגערן זיינע ליידען. ער וועט ראַטעווען עטליכע רגע'ס פון טרויריג לעבען. וועט איהם שפעטער דער לעמפערט אָדער אן אנ־דערע היה צורייסען. מיט זיין קאַמף וועט ער נאָר אַמוזירען די שונאים און זיי מאַכען פרעהליך.

ער האָט בעשלאָסען נישט צו קעמפען און ער האָט אוועקגעוואָרפען דאָס מעסער.

די וועטערס האָבען זיך אָנגעהויבען קריגען. דער וואָס האָט געזאָגט, אז שמעון וועט בעזיעגען דעם לייב האָט גע־קראָגען חרטה. איצט קען ער זיך נישט וועמען, האָט ער גע'טענה'ט, ער האָט דאָך מעהר נישט דאָס מעסער. מיט די ליידגע הענד וועט ער נישט ביישטעהן קעגען דעם לייב. דער צווייטער האָט געזאָגט, אז דער וועט בלייבט — וועט. ער וויל זיין געוואונען געלד.

אין מיטען די טענות האָט זיך געעפענט א שטייג און

א שרעקליך גרויסער, מורא'דיגער לייב איז ברומענדיג ווילד ארויסגעשפרונגען פון שטייג. די דינער האָבען איהם פרייזער אין שטייג געשטאָכען מיט אייזענע ריטער און איהם שטאַרק צורייצט.

ווי ער איז אַרויס פון שטייג איז ער געבליבען שטעהן אויף א גליהענדע קופערנע פּאָדלאָגע, וואָס איז געוואָרען אונטערנעהויצט, צו בריהען דעם לייב און איהם מאַכען ווילד. דער לייב האָט אַרויסגעלאָזט אַ ווילדען ברום און שנעל געלאָפּען צום ארענא. ער האָט זיך געגעבען אַ שטאַרקען ציה צוריק, אַ שאַקעל געטאָן מיט'ן שטאַלענעם קערפּער און ווי אַ גרויסע גרוב אויפגעריסען דאָס מויל. ער האָט אַרויסגעשטעקט אַ רוטע טרוקענע צונג און אויסגעשטעלט די שאַר-פע צייהן, וואָס האָבען געקענט איבערבייסען אייזען און צומאָלען אויף שטויב.

ווי ער האָט בעמערקט שמעון'ען, האָט ער אָנגעהויבען ניד דרעהען מיט'ן עק און געשאַקעלט מיט זיין פּעך-שוואַרצע גרווע, ברומענדיג ווילד, אַז די ערד האָט געצייטערט.

שמעון איז געשטאַנען רוהיג, אָהן שרעק און פּערלייגט די הענד אויפ'ן האַרצען. ער האָט געוואָלט ווייזען די שונאים, ווי מוטיג ס'איז דער איד. ער לאַכט דעם טויט אין די אוי-גען.

דער לייב האָט זיך גערוקט הינטערווילעכס, ווי ער וואָלט אויסגעמאַסטען די ווייטקייט צווישען איהם מיט שמעון'ען, ער זאָל איהם קריגען מיט איין שפרונג. שמעון האָט גלייך געקוקט אויפ'ן לייב. דער לייב האָט געקוקט אויף שמעון'ען און זייערע בליקען האָבען זיך בעגעגענט...

אין דער רגע איז געוואָרען אַ גרויסער טומעל אין אמפי-טעאָטער. פון די קייזערליכע לאַזשעס האָט זיך אַרויס-געריסען אַ מורא'דיגער, שרעקליכער קוויטש.

אַ יונג מיידעל אין ווייסע קליידער איז אַרויפגעשפרונגען אויפ'ן דאָך איבער די שטייגען און גלייך אַראָפּ אויף דער גליהענדער קופערנער פּאָדלאָגע. זי איז פּערביי דעם לייב

געלאָפען צו שמעון'ען, איהם אַרומגעכאַפט און געשריגען אויף
העברעאיש :

— ברודער ! איך וועל שטאַרבען מיט דיר אינאיינעם !
ער האָט זיך איינגעקוקט אין איהר און אויפגעשפרונגען
דערשראָקען. דאָס איז געווען אסתר, צפורח'ס שוועסטער,
זיין פערשטאַרבענער כלה'ס שוועסטער.

ער האָט זי געוואָלט אוועקשטופען און זיך שטעלען צוויי-
שען איהר מיט'ן לייב, איז פלוצלינג געשעהן אַ גרויס וואונד-
דער. — — —

דער ווילדער לייב וואָס האָט זיך ערשט אַ ציה געטאָן
און געגרייט שפּרינגען אויף איהם, האָט זיך אויסגעצויגען
אויף די קניעהן און אָנגעהויבען דרעהען מיט'ן עק ווי אַ
הונט פאר זיין בעל-הבית. ער איז אויף די קניעהן צוגעקראָך
כען צו שמעון'ען און געגלעט מיט דער באָרד און מיט דער
צונג שמעון'ס פּיס און געקוקט צו איהם מיט גרויס פּרייד
און ליעבשאַפט, אויסשטעקענדיג צו איהם אַ פּוס.

שמעון האָט דערקענט דעם לייב. דאָס איז געווען דער
פּערוואונדעטער לייב פון סירישען וואַלד, וואָס ער האָט
אַרויסגעצויגען דעם דאָרן פון זיין פּוס און איהם אויסגע-
היילט. ער האָט איהם דערקענט פון צייכען פון דער וואונד
אין פּוס און אָן פּלעק אויפ'ן לייב'ס שטערן. דאָס האָט איהם
דער לייב אויך דערקענט, דערקענט זיין רעטער פון אמאָל,
און ער האָט זיך געלאַשטשעט צו איהם, דערפּרעהט זיך מיט
איהם און איהם דערלאַנגט דעם פּוס צו דערמאָנען איהם,
אַז דאָס איז ער דער לייב, וועמען ער האָט אויסגעהיילט.

שמעון האָט רוהיג געשמייכלט. ער האָט געוואוסט, אַז
מיט דעם לייב וועט ער שוין נישט דאַרפּען קעמפּען. אסתר
איז געווען שטאַרק צומומעלט און דערשראָקען, האָט שמעון
זי גענומען און אוועקגעזעצט אויפ'ן לייב, זי זאָל זיך אָב-
רוהען און בערוהיגען.

ווי די צושויער האָבען דערזעהן דאָס וואונדערליכע ביילד
מיט דעם לייב, האָבען זיי דאָס אָנגענומען פאר אַ געטליכען
צייכען, אַז נאָט וויל שמעון זאָל בלייבען לעבען. און זיי
האָבען אָנגעהויבען שטורמען און שרייען :

— גראַציא ! אינדולטוס ! (פּערגעבען ! כּעגנאַדיגען !)

דאָס גאַנצע אמפּיטעאַטער פון אונטען ביז ארויף האָט
געשטורמט און פון אלע זייטען האָבען זיך געטראָגען די
געשרייען :

— גראַציאַ ! אינדולטוס !

שמעון האָט אַ קוק געטאָן צו די קייסערליכע לאַזשעס און
דערזעהן טיטוס'ען קניעהן פאַר בעראַניקאַן, וואָס איז גע-
זעסען דערשראָקען פּער'הלש'ט אָהן אָטעס ווי אַ סטאַטוע.
די וועסטא-מיידלעך זענען געשטאַנען אויף די קניה און גע-
פּאַכעט מיט זייערע וואַואַלען אַלס צייכען, אַז מען דאַרף
שמען'ען בעגנאַדיגען.

בעראַניקאַ איז געקומען צו זיך, געקוקט אויף שמעון'ען
מיט אַסתר'ן מיט גרויס רחמנות און טרערען האָבען אָנגע-
פּילט איהרע אויגען. זי האָט אויסגעשפּרייט איהרע הענד
אין געבעט צו טיטוס'ען און ער האָט זיך אַרויסגעבויען פון
זיין לאַזשע צום פּאַטער און עפעס גערעדט מיט איהם.

דער שטורם אין אמפּיטעאַטער איז אָבער נישט געוואָר-
רען שטילער. פון אלע זייטען זענען געקומען די געשרייען
שטאַרקער און העכער :

— גראַציאַ ! אינדולטוס !

טיטוס האָט געגעבען אַ צייכען און דער פּרייטאָר
(הויפּט-ריכטער) איז גלייך אַרײַן אין דער קייסערליכער
לאַזשע. אין אַ פּאַר מינוט אַרום איז ער אַרויסגעקומען, פּער-
נומען זיין אָרט צווישען די סענאַטאָרען, אַרויפגעשטעקט אַ
ווייסע פּאַהן אויף זיין ריכטער-שטעקען, ער האָט אויפגעהויב-
בען די פּאַהן. ס'איז געוואָרען זעהר שטיל, און ער האָט
אויסגערופען הויך :

— דער קייסער שענקט זיין גענאָד דעם געפּאנגענעם.
אזוי ווי אונזערע שטאַרקע געטער האָבען איהם געוויזען
זייער גענאָד. דער קייסער בעפּרייט איהם און די פּרוי, וואָס
שמעהט לעבען איהם. דער סירישער לייב ווערט דערקלערט
הייליג פאַר אונזער נאָט אפּאַלאַן איבער דאָס גרויסע נס,
וואָס מיר האָבען געזעהן דורך איהם.

— סאַפּאַס ! סאַפּאַס ! (הוראַ !) — האָט דאָס פּולע
אַמפּיטעאַטער געשטורמט לוסטיג — זאָל לעבען אונזער
קייסער ! סאַפּאַס ! סאַפּאַס !

שמעון האָט גלייך געקראָגען זיינע קליידער און ער האָט זיך אָנגעטאָן. ער האָט אָנגענומען דעם לייב, ווי א פּאַסטוך זיין שעפעלע, און איהם צוגעפיהרט צו זיין שטייג. ער האָט איהם ארומגענומען און געגלעט ליעב און דאַנקבאַר. דער לייב האָט זיך געטוליעט צו איהם און טרויעריג געברומט, אז ער האָט געזעהן, ער פערלאָזט איהם. די דינער האָבען גלייך ארויסגענומען די שטייג מיט'ן לייב און אַוועקגע-טראָגען אין טעמפעל.

שמעון און אסתר'ן האָבען די דינער געבראַכט אין אַג ריפּאס'עס פּאַלאַץ, נישט ווייט פון וועספּאַסיאַנוס'עס הויף. אסתר האָט אריינגענומען שמעון'ען אין איהר צימער, וואָס זי האָט פערנומען מיט איהר פעטער פיליפּוס און דאָ האָט זי געעפענט איהר פּערוואַנדעט האַרץ פאר איהם און דער-צעהלט אַלץ וואָס מיט איהר איז געשעהן פון טאָג, ווען די רוימער האָבען זי געכאַפט ביז היינט.

אסתר האָט געוואוסט כמעט אַלץ וואָס ס'איז פאַרגעקור-מען אין ירושלים. די אידען וואָס זענען ארויס צו די רוימער האָבען איהר אַלץ דערצעהלט. זי האָט געוואוסט, אז איהר שוועסטער צפורה, שמעון'ס כלה, איז געשטאַרבען פון דער פעסט. טייכען טרערען האָבען ביידע פּערגאַסען רעדענדיג פון צפורה'ן. זי האָט אויך געוואוסט אז אלעזר בן שמעון איז געפאלען אין קאַמף. און אז מרים, זיין ווייב, איז ארויס צו די רוימער. זי איז געבליבען לעבען. זי האָט אָבער נישט געקראָגען איהרע גיטער, ווייל איהר מאַן איז געווען אַ קנאַימ-פיהרער. אסתר האָט איהם דערצעהלט, אז זי האָט שוין לאַנג געהערט, אז יהודה איז געפאלען אין וואַלד-שלאַכט. ווען זי האָט גערעדט פון יהודה'ן האָט זי נישט שטאַרק געוויינט און דאָס האָט איהם געוואַנדערט. ער האָט זי אָבער נישט געפרעגט דערוועגען, ווייל ער האָט געוואוסט אז זי וועט איהם אַלץ דערצעהלען, און זי האָט איהם טאַקי אַלץ דערצעהלט:

דעם זעלבען טאָג וואָס די קנאים האָבען גע'הרג'עט דעם כהן גדול מתתיהו און דעם פּעררעטערישען קאַמאַנדיר אויף דער פעסטונג, וואָס האָט זיין טרעם געוואָלט איבערגעבען דעם שונא, און דאָס איז דאָך געשעהן דורך איהר, ווייל זי

הָאָם גַּעֲלָזוּט ווײַסען אױן שטאַדט פֿון דעם פּערראַט, אױז אַנ־געקומען צו פֿליהען א פֿייל אױן רױמישען לאַגער מיט דער דאָזיגער אױפֿשריפֿט :

"א מײדעל פֿון ציון, פּערשטעלט פֿאַר א סיריש יונגעל אױז אױן לאַגער. אַלץ וואָס זײ הערט און זעהט לאָזט זײ ווײַסען צו די קעמפּער אױף דער מױער".

זײ אױז גלייך ארעסטירט געוואָרען און דער לעגיאָן קאָמאַנדיר הָאָט געהײסען זײ הענגען קעגען - אײבער דער מױער. דערווײל הָאָט דער קאָמאַנדיר געשיקט זאָגען טיטוס'ען פֿון דעם וויכטיגען ארעסט און זײן אורטייל. הָאָט טיטוס געוואָלט זעהן דאָס שפּיאַנן־מײדעל און גיך ארויס־געשיקט עטליכע רײטער אָבצושטעלען דאָס הענגען און זײ ברענגען צו איהם.

אז זײ אױז ארײנגעקומען צו טיטוס'ען, זענען דאָרט גע־זעסען א סך גענעראלען, אגריפּאַס און איהר פעטער פֿילי־פּוס זענען אױך דאָרט געווען. פֿיליפּוס הָאָט געבעטען אגרי־פּאַס'ען ער זאָל ווירקען אױף טיטוס'ען, ער זאָל איהר פּער־געבען און ער וועט גאַראַנטירען פֿאַר איהר, אז זײ וועט שױן מעהר דאָס נישט טאָן.

טיטוס הָאָט דאָס צוליב געטאָן און איהר מוחל גע־ווען. פֿון דעמאָלט אָן הָאָט זײ איהר פעטער מיטגענומען אומעטום וואו ער אױז געגאַנגען. איהר פעטער אױז באלד אוועק נאָך עניפטען און געוואָרען דער הױפט אױפֿזעהער אײ־בער דעם שפּײז, וואָס אױז געשיקט געוואָרען פֿאַר דער רױמישער ארמעע. אױז זײ מיטגעפֿאַהרען מיט איהם נאָך אלעקסאַנדריאַ.

ווען טיטוס הָאָט געענדיגט זײן חורבן אַרבייט אױן ירושלים, הָאָט זײ דער פעטער מיטגענומען נאָך רוים און דאָרט געבראַכט אױן אָרדנונג דעם פּאַלאַץ פֿאַר אגריפּאַ־סען מיט בערעניקא'ן. די גאַנצע צײט הָאָט דער פעטער זײ אָבגעהיט און זײ הָאָט ניט געטאָרט טאָן א טריט אָהן זײן ווײַסען.

אז בערעניקא אױז געקומען נאָך רוים אױז זײ געוואָרען אײנע פֿון איהרע באַגלייטערײַנס. בערעניקא אױז דעמאָלט געווען אױף דער העכסטער שטופּע פֿון מאַכט. טיטוס, דער

יורש פון דער קרוין, איז געלעגען צו איהרע פיס און זי האָט זיך געגרייט צו ווערען קייסערין פון רוים.

אסתר האָט זיך דאָרט באַגעגענט מיט יוסיפוס'ען, וואָס האָט געוואוינט מיט זיי אינאיינעם. ער האָט שטארק אויס־גענומען ביים קייסער און געוואָרען א בירגער. צו דעם האָט איהם דער קייסער געשאַנקען זיין פריהעריגען פאלאַץ, וואָס ער האָט געהאט נאָך איידער ער איז געוואָרען אימפּע־ראַטאָר.

יוסיפוס איז צוגעשטאנען צו אסתר'ען מיט לעבע ער־קלערונגען. ער האָט געוואָלט מיט איהר חתונה האָבען, זיין ווייב, וואָס ער האָט מיטגעבראכט פון עגיפּטען, האָט איהם אוועקגעוואָרפען, האָט ער אסתר'ן נישט געלאָזט צוריה. זי האָט איהם שרעקליך פיינט געהאט און נישט געקענט קוקען אין זיין פאררעטערישע צורה. בערעניקא האָט זי אָבער שטארק צוגערעדט חתונה צו האָבען מיט יוסיפוס'ען. אָבזאָגען איהר האָט זי נישט געקענט, ווייל זי איז געווען זעהר זוט צו איהר, זי האָט אויך מורא גע־האַט, אז ווען זי וועט אָבזאָגען, וועט אַגריפּאַס זי צווינגען, אזוי ווי ער האָט געוואָלט צווינגען צפורה'ן חתונה צו האָר בען מיט יוסיפוס'ען, האָט זי נישט געזאָגט יא און נישט ניין און זיך ארויסגעדרעהט פון צו געבען אן ענטפּער.

זי האָט געהאט א סך צער פון דער געשיכטע. און זי האָט פערבראכט די גאנצע צייט אין גרויסע ליידען. בע־ראַניקאָ האָט געהאַלטען אין איין רעדען צו איהר, אז רוים האָט געהאַט רעכט צו טאָן מיט די אידען, וואָס איהר געפּעלט. גאָט האָט באשטימט רוים אלס וועלטהערשערין, האָט זי געזאָגט, און דאָס פּאַלק, וואָס שטעלט זיך געגען רוים, זינדנט צו גאָט און פערדינט זיין שטראַף.

דעם גרויזאמען תורדוס'עס אור־איניקעל האָט נישט געוואוסט, ווי איהרע רייד שניידען אסתר'ס פערוואונדערט הארץ און זי האָט ווייטער גערעדט און געזאָגט, אז גאָט האָט זי באשטימט צו טאָן גרויסע זאכען. דעריבער איז טיטוס אזוי פערליעבט אין איהר. זי וועט ווערען רוימישע קייסערין און וועט צוריק אויפבויען ארץ ישראל און אויפ־הויבען דעם נאָמען פון אידישען פּאַלק גרעסער ווי פריהער.

יוסיפוס האָט זי טאָג טעגליך פּערפּאָלגט מיט זיינע ליבע ערקלערונגען און ער האָט נישט געוואָלט וויסען ווי זי האַטט איהם. אז רויס האָט זיך געגרייט צו טיטוס'עם טריאומף־פּאַראַד האָט יוסיפוס איהר אויסגערעכענט די נעמען פון די אלע קריענסגעפּאָנגענע, וואָס וועלען נאָך פּאַהרען נאָך טיטוס'עם קאַרעמע. ער האַט איהר אויך איר בערגעגעבען אימליכענ'ם אורטייל. זי האָט געוואוסט אז ער, שמעון, איז פּער'משפּט צום טויט. די חיות וועלען איהם צורייסען. האָט זי באַשלאָסען צו שטאַרבען מיט איהם אינאיינעם.

זי זאָל דאָס קענען אויספיהרען האָט זי געמוזט ענדערן איהר בעציהונג צו יוסיפוס'ען. זי האָט זיך געמאַכט ווי זי קרינט איהם ליעב און גערערט צו איהם זעהר פריינדליך. ער האָט זיך שטאַרק געפּרעהט. ער האָט געדענקט, אז זי וועט באַלד חתונה האָבען מיט איהם.

זי האָט איהם געבעטען ער זאָל זי פיהרען אין אַמפי־טעאַטער און ווייזען די וואונדערליכע געביידע. ער האָט זי אהין געפיהרט. זי האָט זיך גוט ארומגעקוקט און בעמערקט, אז פון די קייסערליכע לאזשעס איז דאָ אַ גלייכער וועג צום דאָך איבער די חיות־שטייגען. און דאָס איז געווען גענוג פאר איהר.

בעראניקא האָט געהערט, אז אסתר איז געוואָרען פריינדליך צו יוסיפוס'ען, איז זי געווען שטאַרק צופרידען און געריחמט זי פאר אגריפּאַס'ען. איהר פעטער האָט נישט געהאַט קיין פּערגעניגען פון דער נייעס. ער האָט גוט גע־קענט יוסיפוס'ען און געוואוסט ווי פּאַלש און פּערדאָרבען ער איז. ער האָט נישט געוואָלט אז זיין איינציגע פלימעניצע זאָל אריינפאלען אין זיינע הענד, ער האָט אָבער מורא גע־האַט צו זאָגען א וואָרט.

דעם טאָג פון טריאומף־פּאַראַד האָט אסתר געהאַלטען פאר'ן לעצטען טאָג פון איהר לעבען. זי איז אויפגעשטאַנען נאָנץ פריה און געדאווענט און געזאָגט ודוי און שטאַרק יע־וויינט. דערנאָך האָט זי זיך ארומגעוואָשען, מען זאָל נישט דערקענען, אז זי האָט געוויינט, און זי האָט זיך אָנגעטאָן ווייסע קליידער, גרייטענדיג זיך צו שטאַרבען.

זי האָט אָנגעשטעלט א פרעהליך פנים און אריין צו בעראניקא'ן, וואָס האָט זיך שטאַרק אויסגעפּוצט. דעם טאָג האָט זי זיך געוויזען צום ערשטען מאַל פאר'ן רוימישען פּאַלק. זי האָט געקראָגען די רעכטע לאַזשע לעבען קייסער פאר א בעווייז, אז באלד וועט זי אריינגענומען ווערען אין דער קייסערליכער פּאַמיליע.

בעראניקא האָט זיך דערפרעהט מיט אסתר'ן און זי געד וואָלט זעצען לעבען זיך אין איהר לאַזשע. זי האָט זיך אָבער אָבגעזאָגט און בעסער געוואָלט זיצען הינטער איהר לעבען יוסיפוס'ען. בעראניקא איז געווען צופרידען, זי האָט געד דענקט, אז אסתר איז פערליעבט אין איהם און זי וויל זי צען לעבען איהם, ער האָט אויך געמיינט, אז ס'איז אזוי און געווען זעהר גליקליך.

אין דער רגע וואָס די דינער האָבען אריינגעפיהרט שמעון'ען, האָט יוסיפוס זי געפרעגט אויף וועלכען טאָג ווי זאָלען בעשטימען די חתונה ? זי האָט געשוויגען. און ווי דער לייב איז ארויסגעשפרונגען פון שטייג, איז זי אויך אויפגעשפרונגען און ארויס פון לאַזשע און ארויף אויפ'ן שטייגען-דאָך. עס איז געוואָרען א גרויסער טומעל און איר דער עמיצער האָט געוואוסט וואָס דאָ איז געשעהן, האָט זי שוין געהאַלטען שמעון'ען ארומגענומען און געזאָגט : — "ברודער ! איך וועל שטאַרבען מיט דיר אינאיינעם!" — איך האָב בעסער געוואָלט שטאַרבען מיט דעם וואָס איך האָב ליעב, איידער צו לעבען מיט יוסיפוס'ען, וואָס איך האָס אזוי שרעקליך — האָט אסתר געזאָגט, ענדיגענדיג איהר ערצעהלונג און איהרע בלאַסע באַקען האָבען זיך געד רויטעלט.

זי איז געפאלען אויף זיין האַלז און פערבאָרגען דאָס פנים אין זיין מאַנטעל.

"צפורה האָט ליעב שמעון בן יאיר'ן און אסתר האָט איהם אויך ליעב" — איז איהם דורכגעפלויען אין געדאַנק דאָס לעצטע וואָרט, וואָס צפורה האָט איהם געזאָגט איידער זי איז אויסגעגאַנגען. יא, ס'איז אמת. ער זעהט דאָס איצט. די טייערע, ליעבע אסתר טוליעט זיך צו איהם און זיין האַרץ און נשמה ציהען צו איהר...

ער האָט זיך בעהערשט און דערשטיקט אין זיך זיין אויפֿרעגונג. ער האָט איהר געגעבען א קוש אין קאָפּ אריין, זי אוועקגעזעצט לעבען זיך און אָנגעהויבען רעדען וואָס זיי דאַרפֿען טאָן ווייטער.

— מיר זענען נישט די בעל־ביתים איבער זיך — האָט אסתר געזיפצט — איך האָף אָבער, אז מיין פעמער וועט טאָן אַלץ אין דער וועלט פאר מיר. בעראניקא וועט מיר אויך העלפֿען.

אסתר'ס האָפֿנונג איז געוואָרען פֿערווירקליכט. איהר פעמער פֿיליפּוס האָט מסכים געווען זי זאָל חתונה האָבען מיט שמעון'ען. נאָך פּיעל מיה איז איהם געלונגען צו קריגען אַ צייגנים פֿון קייסער און אנריפּאס'ען, אז איהר פּאָטער'ס גיטער אין גמלא געהערען צו איהר און זי האָט געקראָגען די ערלויבניש מיט שמעון'ען צו וואוינען וואו זיי ווילען. און זיי האָבען בעסער אויסגעקליבען צו וואוינען אין זייער וויסט לאַנד אידער אין די רוימישע פּאַלאַצען.

אידער זיי זענען צוריקגעפּאָהרען נאָך ארץ ישראל האָט זייער פעמער זיי גענומען אין אידישען קוואַרטאַל אויף יעדער נער זייט טיבער צו פּראַווען די חתונה. די עלטסטע פֿון דער געמיינדע זענען געקומן צו דער חתונה און שמעון האָט מקדש געווען אסתר'ן אין שוהל. די אידען האָבען פֿון זייער כבוד־וועגען געגעבען אַ ברייטע סעודה. ביים עסען האָבען אַלע שטאַרק געוויינט אויך אויף דער נייער גזרה, וואָס וועספּאס־יאַנים האָט אַרויסגעגעבען אויף זיי.

ער האָט אַרויסגעגעבען אַ בעפּעהל, אז דעם האַלבען שקל וואָס יערער איד האָט געצאָהלט קאָפּ־שטייער פּאַר'ן בית־המקדש, זאָלען זיי איצט צאָהלען פּאַר'ן טעמפּעל פֿון יופּיטער.

נאָך די שבע ברכות האָבען זיי זיך געזעגענט מיט אַלע אידען און זיך אומגעקערט נאָך ארץ־ישראל. אסתר'ס פעמער האָט זיי מיטגעגעבען אַ סך געלד, זיי זאָלען האָבען מיט וואָס אויפצובויען זייערע וויסטע הייזער. ער האָט זיי אויך געשאַנקען זיינע גיטער אין עבר הירדן. ער האָט נישט געהאַט קיין סינדער און זיי זענען געווען זיינע איינציגע יורשים.

זיי זענען געפאָהרען אויפ'ן ים ביז עכו. ביים פאָרט איז צו זיי צוגעגאנגען אן עלטערע אָרימע פרוי איינגעוויקעלט אין שמאַטעס און אויסגעזעהן זעהר שלעכט.

— שמעון! אסתר! וואָס מאַכט איהר? — האָט די פרוי זיי געפרענט.

זיי זענען געשמאַנען פערואונדערט און נישט געוואוסט ווער זי איז.

— איהר דערקענט מיך נישט? — האָט די אָרימע פרוי געזאָגט — איך בין דאָך מרים, נקדימון בן גוריון'ס טאָכטער! אַלעזר בן שמעון'ס אלמנה!

זיי זענען אויפגעשפרונגען פאר גרויס שרעק. די איידעלע, געצערטעלמע מרים! די טאָכטער פון רייכסטען אידען, ווי שרעקליך זי זעהט אויס!

די אָרימע מרים איז געגאַנגען אין די גאַסען און געקלייבען גערשמען אונטער די פערד, אזוי הונגעריג איז זי געווען. זיי האָבען זיך שטאַרק צוואויינט און זי מיטגענומען מיט זיך, זי אויסגעקליידט און געגעבען אָבצוועסען און בער שלאָסען צו וואוינען שמענדיג אינאיינעם.

פון עכו זענען זיי אוועק נאָך ירושלים און שטאַרק בע-וויינט דעם הורבן. די הייליגע שטאָרט איז געווען וויסנט. קיינער האָט דאָ נישט געוואוינט. נאָר אַלמע רוימישע סאָל-דאַטען זענען געגאַנגען צווישען די חורבות און געגראָבען און געזוכט אוצרות.

שמעון איז אוועק אין דער הייהל, וואו ער מיט יהודה'ן האָבען בעהאַלטען אין א גרוב זייער פערמעגען מיט די ירושה-מגלות, די לעבענס-בעשרייבונגען פון זייערע עלטער-זיידעס. דער שטיין איז מעהר נישט געלעגען אויף דער גרוב. דאָס גאָלד און זילבער און די איידעל-שטיינער זענען אויך נישט געווען. בלויז די מגלות זענען געבליבען. די רוימער האָבען געפונען די גרוב און צוגענומען דאָס פערמעגען. די בעשרייבענע שטיקער פאַרמעט האָבען זיי געלאָזען. פאר זיי האָבען זיי נישט געהאַט קיין ווערט. שמעון איז אָבער גליק-ליך געווען וואָס ער האָט זיי געפונען. זיי זענען איהם גע-ווען טייערער פון אלע פערמעגענס אויף דער וועלט.

ער האָט אויך דאָרט געפונען דעם דאָרן, וואָס ער האָט אַרויסגעצויגען פון לייב'ס פּוס און ער האָט איהם דאָ איי-בערגעלאָזט. אָט דער דאָרן האָט געראַטעוועט זיין לעבען און אַסתר'ס לעבען. דורך דעם דאָרן האָט דער לייב זיי נישט צוריסען און זיי זענען געוואָרען פּריי. ער האָט צום דאָרן צוגעלייגט די קייט וואָס האָט געשמידט זיינע פּיס אין גע-פּאָנגענשאַפט און בעשטימט זיי איבערצולאָזען זיינע קינדער צום אנדענקען פון זיינע פּיין.

די מנלה "דער דאָרן און די קייט" האָט שמעון אליין אָנגעשריבען אין יאָהר דריי טויזענט, אַכטצעהן הונדערט דריי און דרייסיג און זי איבערגעלאָזט צוזאמען מיט'ן דאָרן און די קייט ירושה פאר זיין זוהן יהודה, וואָס אַסתר האָט איהם געבוירען. און ער האָט צוגעשריבען נאָך די פּאָלגענדע שורות :

יהודה, מיין טייערער זוהן !

שוין צוויי יאָהר וואוינען מיר אין גמלא. מיט אונז וואוינען אויך די איבערגעבליבענע אידען, וואָס האָבען ווי בלינדע שאַף ארומגעבלאָנדזשעט אין פּערוויסמען לאַנד. מיר האָבען נאָך נישט בעוויזען אויפצובויען אונזערע צושטערטע הייזער. אַ יאָהר האָט געדויערט ביז מיר האָבען אוועקגענור-מען און אָבגערייניגט דעם באַרג ערד און די קופות שטיינער פון דעם אָרט וואו ס'איז געווען דער גרויסער טורעם פון דער מויער.

מיר האָבען געהאַפט צו געפינען דעם קערפּער פון יוסף בן גמלא, אַסתר'ס פּאָטער, וואָס איז דאָ געפּאָלען. ווי האָ-בען מיר אָבער געקענט דערקענען זיינע ביינער צווישען די בערג טויטע ביינער, וואָס מיר האָבען דאָ געפונען ?

און וואָס איז דער אונטערשיעד ? די אַלע ביינער זענען אונז טייער און לייעב. זיי זענען די ביינער פון אונזערע גע-טרייע ברידער. זיי זענען געפּאָלען באַלד אין אָנהויב און נישט געזעהן דעם גרויסען בראַד וואָס איז געשעהן צו זייער פּאָלס.

מיר האָבען אויפגעקליבען די אלע ביינער, אויך די ביי נער וואָס האָבען זיך געוואַלגערט אויף די גאַסען און גע- גראָבען א גרויסע גרוב פאר זיי אין טאָל. די גרוב איז שוין פול. דער טאָל איז פול און עס ליגען נאָך א סך ביינער אונ- טער די חרוב'ע הייזער און אויף די וויסטע פעלדער. אָט דאָס איז געוואָרען פון ישראל'ס הויז. טויטע ביינער. דאָס גאַנצע לאַנד פון איין עק ביז'ן צווייטען איז פול ביינער.

וועלען אויפֿלעבען די ביינער ? וועט צוריק דערהויבען ווערען ישראל'ס הויז ? וועט גאָט זיך דערבאַרימען און אומ- קערען זיינע פערטריבענע קינדער, די וואָס רויס האָט זיי פערטריבען, אזוי ווי ער האָט אומגעקערט די פערטריבענע נאָך בבל ? ווער ווייס ? מיר האָבען שוין מעהר נישט קיין נביאים, וואָס זאָלען אונז טרייסטען און רעדען וועגען טאָג פון דער גאולה ! ווער ווייס צי גאָט וועט אונזערע פערטרי- בענע אומקערען אַהיים ? נאָר דו, גאָט, דו אַליין ווייסט ! ווי אן עלענטע זאַנג אין פֿעלד בין איך איבערגעבליבען פון די הונדערטער טויזענטער אידען, וואָס זענען פערטיליגט געוואָרען אין דער גרויסער מלחמה. גאָט ווייס, אז איך האָב איינגעשטעלט מיין לעבען פאר מיין פאָלק. גאָט ווייס, אז איך האָב זיך געבאָדען אין פיינד'ס בלוט אין קאַמף פאר מיין פאָלק. גאָט ווייס, אז איך האָב זיך נישט אונטערגעגע- בען דעם פיינד בין ער האָט מיך געפאַנגען.

איך נעם פאר עדות די צוויי גרויסע שלאכטען ביים טורעם אַנטאָניא און ביים טויער פון בית המקדש, וואו די רוימער האָבען דערפילט מיין צאָרן און מאַכט. איך נעם פאר עדות מיינע וואונדען, די וואונדען אויף מיין נאַנץ לייב. די וואונדען און צייכענס וואָס זענען אויס- געקריצט געוואָרען אין מיין פֿלייש מיט שווערדען, שפיזען און אלערליי געוועהר.

מיינע עדות זענען די איינוואוינער פון רויס, אָנהויבענ- דיג פון וועספּאַסיאָנוס'ען מיט טיטוס'ן ביז'ן לעצטען קנעכט, ווי מוטיג און אונערשראָקען איך בין געשטאַנען אין דער ארענא און געקוקט רוהיג דעם טויט אין די אויגען.

געווען צייטען וואָס איך האָב געבעטען אויף זיך דעם טויט, איז ער אָבער נישט געקומען. אויב איך בין געבליבען לעבען, איז דאָס א סימן אז אזוי איז גאָט'ס ווילען. צי וויל גאָט איך זאָל ליידען מעהר פון אלעמען, אָדער ער וויל מיך טרייסטען אינאיינעם מיט מיינע אונגליקליכע ברודער, ווען ער וועט אונז אויסלייזען — דאָס ווייס נאָר גאָט אליין.

איין טרייסט איז מיר געבליבען אין מיין גרויסען שווער רען טרויער. אסתר, מיין גוטע, לייעב און געטרייע פרוי. זי האָט מיך געליעבט געטריי ווי זי האָט געליעבט געטריי איהר פאָלק. און זי האָט אָבגעהיטען איהר לייעב צו מיר. איך האָב זי טאָפעלט לייעב און בין איהר טאָפעלט געטריי. מיין גאַנצע לייעב און טרייזייט צו איהר שוועסטער צפורה האָב איך איהר אַוועקגעגעבען.

אין א יאָהר ארום האָט מיין טייערע אסתר געבוירען דיך, מיין לייעבער זוהן. איך האָב דיר א נאָמען געגעבען יהודה נאָך מיין ברודער, וואָס איז געפאלען ווי א העלד קעמפּענדיג פאר'ן פאָלק. דורך דיר לעבט מיין טייערן ברודער'ס נאָמען.

זאָל דיר, מיין טייערער זוהן יהודה, גאָט געבען דעם גייסט פון דיין פעטער, וואָס דו טראָגסט זיין נאָמען. זאָלסט אויפּוואַקסען און זיין א מענש. זאָל דיר גאָט געבען חכמה און גבורה. זאָלסט איבערלייענען די מגלה וואָס איך האָב אָנגעשריבען, וועסטו וויסען וואָס דיין טאטע־מאמע האָבען געטאָן פאר זייער פאָלק און ווי זיי זאָלסטו זיין געטריי דיין גאָט, דיין פאָלק און דיין לאַנד. אפשר וועסטו זוכה זיין ביי גאָט און דו וועסט דערלעבען צו זעהן די מפלה פון אונזערע פיינד און די ישועה פון אונזער ליידענדען פאָלק. דעמאָלט, האָף איך, יהודה טייערער, אז דו וועסט העלפען אומקערען דעם כבוד און רוהם פון אונזער פאָלק.

מיין קינד, זאָלסט לייענען מיין בעשרייבונג און דאָס איבערלאָזען בירושה פאר דייןע קינדער. דו און די שפע־טערע דורות זאָלט וויסען, אז נישט גרינג האָט אונז דער פיינד געמאכט אונטערטעניג. מיר האָבען ביז די לעצטע כוחות געקעמפט פאר אונזער פאָלקס־פרייהייט. און וואָלטען

מיר געווען פער אייניגט, — וואָלמען אלע גוים פון דער וועלט
אונז נישט געקענט בייקומען.

דאָס זענען די רייד פון דיין פאָטער,
שמעון בן יאיר, דער זוהן פון חזקיה,
דער זוהן פון שבנא, הלל חנשיא'ס
איידים, פון דער משפחה פון דוד מלך
ישראל.